TOKAT / ZİLE ve ÇEVRESİNDEKİ
HAVLI ve DÜZ DOKUMALAR

Suna TOPÇULU

Yüksek Lisans Tezi
Temel Sanat Eğitimi Anabilim Dalı
Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR
2016
Her Hakkı Saklıdır

T. C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL SANAT EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Suna TOPÇULU

TOKAT / ZİLE ve ÇEVRESİNDEKİ HAVLI ve DÜZ DOKUMALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR

ERZURUM – 2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

15.04.2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "**TOKAT/ZİLE ve ÇEVRESİNDEKİ HAVLI ve DÜZ DOKUMALAR**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐Tezimin/Raporumun .... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Suna TOPÇULU

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR danışmanlığında, Suna TOPÇULU tarafından hazırlanan bu çalışma 15.04.2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Temel Eğitim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ali Murat Aktemur İmza: .....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Yunus Berkli İmza: .....

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Edi İmza: .....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 14 /04 / 2016

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **VI**
ABSTRACT ..... **VII**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **VIII**
RESİMLER DİZİNİ ..... **IX**
ÇİZİMLER LİSTESİ ..... **XV**
ÖNSÖZ ..... **XVI**
GİRİŞ **1**
I. Amaç, Kapsam ve Yöntem **1**
II. Araştırma İle İlgili Kaynaklar **2**

BİRİNCİ BÖLÜM
ZİLE ve ÇEVRESİNİN COĞRAFİ DURUMU ve TARİHÇESİ
1.1. ZİLE ve ÇEVRESİNİN FİZİKİ ve TARİHİ COĞRAFYASI **9**
1.2. ZİLE ve ÇEVRESİNİN TARİHÇESİ **11**

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRK DOKUMA SANATININ GELİŞİM SÜRECİ
2.1. TÜRK HAVLI DOKUMALARININ TARİHİ GELİŞİMİ **15**
2.1.1. Pazırık Halısı 16
2.1.2. Fustat'da Bulunan Halı Parçaları 18
2.1.3.Selçuklu Halıları 21
2.1.4. Konya Halıları 22
2.1.5.Beyşehir Halıları 23
2.1.6. Selçuklu Halıları ve Özellikleri 23
2.1.7. Figüratif Desenli Halılar 24
2.1.8. Ming Halısı 29
2.1.9. Marby Halısı 30
2.2. OSMANLI DÖNEMİ HALILARI **31**
2.2.1. Erken Osmanlı Dönemi (Beylikler Dönemi) Halıları 31
2.2.2. Klasik Dönem Halıları 35
2.2.3. Osmanlı Saray Halıları 35

2.2.4. Uşak Halıları....36
2.2.5. Madalyonlu Uşak Halıları....37
2.2.6. Yıldızlı Uşak Halıları....38
2.2.7. Uşak Çin Bulutlu Halıları....41
2.3. GEÇ OSMANLI DÖNEMİ HALILARI....44
2.3.1. Bergama Halıları....44
2.3.2. Gördes Halıları....44
2.3.3. Kula Halıları....45
2.3.4. Lâdik Halıları....46
2.3.5. Milas Halıları....47
2.3.6. Kırşehir Halıları....48
2.3.7. Mucur Halıları....49
3.3.8. 20. Yüzyıl ve Günümüz Halı Sanatı....50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÜZ DOKUMALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ
3.1. ANADOLU ÖNCESİ TÜRK DÜZ DOKUMA YAYGILARININ TARİHSEL GELİŞİMİ....53
3.1.1. Anadolu Öncesi Düz Dokuma Yaygılarının Teknik Özellikler....65
3.1.2. Bez Ayağı Dokuma....65
3.1.3. Kilim Dokuma ve Kilim Çeşitleri....66
3.1.4. Farda Kilim....67
3.1.5. İliksiz Kilim....68
3.1.6. İlikli Kilim....69
3.1.7. Eğri Atkılı Kilim Dokuması....70
3.1.8. Eğri Atkılı Kontör Dokuması....70
3.1.9. Sarma (İlme) Sınır Atkısı....71
3.1.10. Çift Kenetleme İle İliklerin Yok Edilmesi Kilim Dokuma....72
3.1.11.Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması....72
3.1.12. Atkıların Aynı Çözgüden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi....73
3.2. CİCİM DOKUMA....74
3.2.1. Seyrek Motifli Cicim....74

3.2.2. Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim 75
3.2.3. Sık Motifli Cicim 75
3.2.4. Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim 76
3.2.5. Atkı ve Çözgü Yüzlü Bez Ayağı (Düz Dokuma) Cicim 76
3.2.6. Sarma Motifli Cicim 77
3.2.7. Çözgü Yüzlü Cicim 77
3.3. ZİLİ (SİLİ / ZİLU) DOKUMALAR 78
3.3.1. Düz Zili 79
3.3.2. Çapraz Zili 79
3.3.3. Seyrek Zili 80
3.3.4. Damalı Zili 80
3.3.5. Kontörlü Zili, Zili-Verne 81
3.4. SUMAK DOKUMA 82
3.4.1. Düz Sumak Dokuması 82
3.4.2. Atkısız Düz Sumak 83
3.4.3. Balıksırtı Sumak 83
3.4.4. Balıksırtı Atkısız Sumak 84
3.4.5. Ters Sumak 84
3.4.6. Atkılı Çapraz-Alternatif Sumak 85
3.5. BELEDİ DOKUMALAR 86
3.5.1. Kuşaklar ve Kolonlar 86
3.5.2. Çarpana Dokumalar 87

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU DÜZ DOKUMA YAYGILARINDA KULLANILAN MOTİFLER

4.1. DÜZ DOKUMA MOTİFLERİ 89
4.1.1. İmler – Damgalar 89
4.1.2. Ok-Yay / Yaba / Keklik Ayağı 90
4.1.3. Kazayağı Motifi 91
4.1.4. ‘’ T ‘’ Motifi 91
4.1.5. Oz Damgası (Gamalı Haç, Sivastika) 91
4.2. BİTKİSEL (BEZEME) MOTİFLER 92

4.2.1. Doğum ve Çoğalma Konulu Motifler 93
4.2.2. Eli Belinde Motifi 93
4.2.3. Koçboynuzu Motifi 93
4.2.3. Bereket Motifi 94
4.2.4. İnsan Motifi 95
4.2.5. Saçbağı Motifi 95
4.2.6. Küpe Motifi 96
4.2.7. Bukağı Motifi 96
4.2.8. Sandık Motifi 97
4.2.9. Aşk ve Birleşim Motifi (Ying/Yang) 97
4.2.10. Yıldız Motifi 98
4.3. YAŞAMI SİMGELEYEN MOTİFLER 99
4.4. BESLENME İLE İLGİLİ MOTİFLER 99
4.4.1. Suyolu Motifi 99
4.5. KORUNMA İLE İLGİLİ MOTİFLER 99
4.5.1. Pıtrak Motifi 99
4.5.2. El, Parmak, Tarak Motifleri 100
4.5.3. Muska ve Nazarlık Motifleri 101
4.5.4. Göz Motifi 101
4.5.5. Çengel Motifi 102
4.6. FİGÜRLÜ BEZEME MOTİFLER 103
4.6.1. Yılan Motifi 103
4.6.2. Ejder Motifi 103
4.6.3. Akrep Motifi 104
4.6.4. Kurtağzı-Kurt İzi- Canavar Ayağı Motifleri 105
4.6.5. Deveboynu (Devetabanı) 106
4.6.6. Aslan Motifi 106
4.6.7. Ölümsüzlük ve Soy İle İlgili Motifler 106
4.6.8. Hayat Ağacı Motifi 107
4.6.9. Ölüm İle İlgili Motifler 108
4.6.10. Kuş Motifi 108
4.6.11. Kartal Motifi 108

4.6.11. Zümrüd-ü Anka 109

BEŞİNCİ BÖLÜM

KATALOG

5.1. HAVLI DOKUMALAR 111

5.2. DÜZ DOKUMALAR 278

ALTINCI BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA ve DEĞERLENDİRME

6.1. HAVLI DOKUMALAR 435

6.1.1. Havlı Dokumaların Teknik ve Malzeme Açısından Değerlendirilmesi 436

6.1.2. Zile Havlı Dokumalarının Kompozisyon ve Motif Açısından Değerlendirilmesi 437

6.2. DÜZ DOKUMALARIN KARŞILAŞTIRILMASI 454

6.2.1. Düz Dokumaların Teknik ve Malzeme Açısından Değerlendirilmesi 457

6.2.2. Düz Dokumaların Kompozisyon ve Motif Açısından Değerlendirilmesi 457

SONUÇ 468

KAYNAKÇA 470

ÖZGEÇMİŞ 479

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TOKAT / ZİLE ve ÇEVRESİNDEKİ HAVLI ve DÜZ DOKUMALAR

Suna TOPÇULU

Danışman: Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR

2016, 479 sayfa

Juri: Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR

Doç. Dr. Yunus BERKLİ

Yrd. Doç Dr. Ahmet EDİ

Tez çalışmamın konusunu Zile ve çevresindeki havlı ve düz dokumalar oluşturmaktadır. Bu konuyu ele almaktaki amacım yörede gün yüzüne çıkmamış bu eşsiz dokumaların tarihi kimliği hakkında bilgi vermek, dokumalardaki kompozisyon, renk, dokuma tekniği, düzen ve uygulaması yönünden taşıdığı özellikleri diğer yörelerde yapılan dokumalarla karşılaştırmaktır.

Konuyla ilgili yapmış olduğum literatür çalışması, yerinde yaptığım alan araştırması ve ilgili kişilerle görüşmeler yaparak birbirinden güzel dokumalar arasından seçerek aldığım eserleri geniş çaplı irdeleyerek analizi gerçekleştirerek bulunan dokumaların fotoğraflarını çekerek katalog haline getirdim.

Şuan yörede yapılan dokumalar maalesef yok denecek kadar azdır. El sanatlarının yeniden canlandırılabilmesi ve bir tarihin dokumalarla yeniden işlenip yaşatılabilmesi için yetkililerin bu konuya bir an önce dikkat kesilerek hassasiyet göstermeleri hususu önem arz etmektedir.

Orta Karadeniz Bölgemizin buram buram tarih kokan Zile ilçemizin kendine özgü dokumaları ile yeniden yaşatılması dileğiyle.

Anahtar Kelimeler: Zile, Zile halıları, halı, Zile kilimleri, kilim, motif, inanç, Türk Dünyasında halı kilim Sanatı.

ABSTRACT

MASTER THESIS
CARPET AND PLAIN WEAVE IN AND AROUND TOKAT/ZILE

Suna TOPÇULU

Advisor: Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR
2016, 479 pages
Jury: Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR
Assoc. Prof. Dr. Yunus BERKLİ
Assist. Prof. Dr. Ahmet EDİ

The subject of this thesis is carpet and plain weave in and around Zile. My purpose of selecting this topic is to provide history, introduce the unique qualities, and compare composition in fabric, colour selection and choices, weaving techniques and layout, and features of these carpets with other regions.

In my thesis, I have completed a through literature research, analysed regional data and interviewed experts to select the most beautiful and unique carpets and plain weave, and I have created a catalogue that featured photographs of these priceless items.

Unfortunately, weaving made in this region is very minimal. In order to keep history alive through weaving, revitalise the hand crafts, the authorities' attention is needed.

My wish is to have the Zile, the Village of Central Black Sea region, to be revitalised with its own unique woven goods and to be preserved with its beauty.

Key Words: Zile, Zile carpets, carpet, Zile rugs, rug, motif, belief, Carpet and Rug Art in Turkish Art

KISALTMALAR DİZİNİ

Bil.	: Bildirileri
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
cm.	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
D.T.C.F.D.	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
Enst.	: Enstitü
Env.	: Envanter
Foto.	: Fotoğraf
g.	: Gram
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
Kg.	: Kilogram
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
M.T.F.K.B.	: Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri
M.T.H.K.K.B.	: Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri
Mad.	: Madde
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Sem.	: Sempozyum
Sos.Bil.Enst.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.E.D.	: Türk Etnografya Dergisi
T.İ.E.M.	: Türk İslam Eserleri Müzesi
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu
U.T.F.K.B.	: Uluslararası Türk Folkloru Kongre Bildirileri
Y.	: Yıl
yy.	: Yüzyıl

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1.1. Zile (Henry Jonh Lennep Orıental Album Tokat) 9
Resim 1.2. Zile (1964 Kaynak Kişi: Hasan Erdem, Araştırmacı, Yazar) 11
Resim 1.3. Zile ve Çevresi 13
Resim 2.1. Pazırık Halısı (E. Fuat Tekçe) 17
Resim 2.2. Pazırık Halısından Detay (Neriman Görgünay Kırzıoğlu) 18
Resim 2.3. Fustat'ta Bulunan Bir Halı Parçası (O. Aslanapa) 18
Resim 2.4. Fustatta Bulunan Halı Parçasından Örnek. (O.Aslanapa) 19
Resim 2.5. Selçuklu Halısı 13.yy. Env. No:681, İst. Türk ve İslam Eserleri Müzesi 21
Resim 2.6. Selçuklu Halısı 13.yy. Env no. 689 İst. Türk ve İslam Eserleri Müzesi 21
Resim 2.7. Selçuklu Halısı Konya 13. Yy. İst. Türk İslam Eserleri Müzesi (O. Aslanapa) 22
Resim 2.8. Beyşehir Selçuklu Halı Parçası 13-14. Yy Konya Etnografya Müzesi 23
Resim 2.9. Konya Alaeddin Camii'nde Bulunan Selçuklu Halıları 13.yy. İst. Türk İslam Eserleri Müzesi 24
Resim 2.10. 12-14. Yüzyıl Arası Tibet Grubu Figürlü Selçuklu Halısı Heinrick Kircheim Kolleksiyonu (www.filickr.com) 26
Resim 2.11. 15. Yüzyıl Orta Anadolu Hayvan Figürlü Halı İstanbul Vakıflar Müzesi 27
Resim 2.12. Bulgaristan'da St. Nicolas Kilisesi Frenskinde Selçuklu Figürlü Halı Tasviri. 28
Resim 2.13. 1340 Lippo Memmi Tablosundan Figürlü Selçuklu Halı tasviri 28
Resim 2.14. 14. Yüzyıl Figürlü Anadolu Halısı (Berlin Devlet Müzesi) 29
Resim 2.15. 15.yy. Marby Halısı Stockholm.(Statens Historiska Museet) O. Aslanapa 30
Resim 2.16. Birinci Tip, Holbein Halı, 16.yy başları, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi (O. Aslanapa) 32
Resim 2.17. II. Tip Holbein ya da Lotto Halıları (I. Tip Holbein Tipi Geometrik Desenli Anadolu Halısı, 16. Yüzyıl, İstanbul, Türk ve İslam eserleri Müzesi) 33
Resim 2.18. 16. Yy III. Holbein Tipi Bergama Halısı, İstanbul, Vakıflar Müzesi. 34
Resim 2.19. 16. Yy IV. Holbein Tipi Batı Anadolu Halısı Env. 468. 34

Resim 2.20. 16. yy. Osmanlı Saray Halısı Env. No. 768. 36
Resim 2.21. 16. Yy. Uşak Halısı Env. No. 11 37
Resim 2.22. 16.yy Uşak Madalyonlu Halı, Env. no: 67 38
Resim 2.23. 16 yy Uşak Yıldızlı Halısı Env. No: 53 39
Resim 2.24. 16.yy Lotto Tipi Uşak Halısı Env. no: 16 40
Resim 2.25. 17.yy Uşak Halısı, Env. no: 699 41
Resim 2.26. 16-17.yy Uşak Çin Bulutlu Halı. Env. no: 698. 42
Resim 2.27. 16.yy Uşak Kuşlu Halı. Env. no: 676. 43
Resim 2.28. 17. Yüzyıl 192x125cm Bergama Halısı, Topkapı Saray Müzesi 44
Resim 2.29. 18. Yüzyıl. Gördes Seccade Env. No: 376. 45
Resim 2.30. 18. Yüzyıl Mezarlı Kula Halısı 46
Resim 2.31. 18.yüzyıl Ladik Seccade Halısı. Env. no: 351 47
Resim 2.32. 19. yüzyıl 30Hx40V/dm, 117x170cm. Milas, Muğla. Vakıflar Halı Müzesi İstanbul 48
Resim 2.33. 18. Yüzyıl 26Hx36V/dm, 115x152cm Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi, Ankara. 49
Resim 2.34. 17. yüzyıl 30Hx34V/dm, 117x138cm Mucur, Kırşehir Etnografya Müzesi, Ankara 50
Resim 3.1. Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan Dokuma 54
Resim 3.2. Keçe üzerine aplike duvar örtüsünden yarım parça. Pazırık (V) kurganda bulunmuştur (E. Fuat Tekçe) 56
Resim 3.3. Keçe üzerine aplikasyon tekniğinde yapılmış büyük bir Hun duvar örtüsü. 56
Resim 3.4. Başadar Kurganında ve Kuzey Mogolistan'daki Noin-Ula'da Bulunan Dokuma Parçası (http://www.hermitagemuseum.org/html) 57
Resim 3.5. Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da Bulunan Dokuma Parçası (http://hermitagemuseum.org/html) 57
Resim 3.6: Amasya Gümüşhacıköy- Gümüş Nahiyesinde bulunan kilimden detay (Şerare Yetkin) 60
Resim 3.7. Amasya Gümüşhacıköy- Gümüş Nahiyesinde bulunan kilimden detay (Şerare Yetkin) 61

Resim 3.8. İngolstadt'daki kilimden bir detay. (Şerare Yetkin).....62
Resim 3.9. Saray Kilimi, Divriği (Sivas), XVI-XVII. Yy.....63
Resim 3.10. Saray Kilimi, ayrıntı, XVI-XVII. Yy. 64
Resim 3.11. Düz Dokuma (Belkıs Balpınar Acar) 65
Resim 3.12. Düz Atkı Yüzlü Dokuma (Belkıs Balpınar Acar) 66
Resim 3.13. Farda Kilim, Kuyucak Köyü-Kemalpaşa (İzmir),.....68
Resim 3.14. İliksiz ''Dikey Çizgi Olmayan Kilimler''(Belkıs Balpınar Acar).....69
Resim 3.15. İlikli Kilim (Belkıs Balpınar Acar).....69
Resim 3.16. Eğri Atkılı Kilim (Belkıs Balcıoğlu Acar) 70
Resim 3.17. Eğri Atkılı Kontorlu Kilim (Belkıs Balcıoğlu Acar).....71
Resim 3.18. Sarma İlme Sınır Atkısı (Belkıs Balcıoğlu Acar).....71
Resim 3.19. Çift Kenetleme ile İliklerin Yok edilmesi (Belkıs Balcıoğlu Acar).....72
Resim 3.20. Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırma (Belkıs Balcıoğlu Acar).....73
Resim 3.21. Atkıların Aynı Çözgüden Geri Dönmesi ile İliklerin Yok Edilmesi (Belkıs Balcıoğlu Acar) 73
Resim 3.22. Seyrek Motifli Cicim (Belkıs Balcıoğlu Acar).....74
Resim 3.23. Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim (Belkıs Balcıoğlu Acar).....75
Resim 3.24. Sık Motifli Cicim (Belkıs Balcıoğlu Acar) 75
Resim 3.25. Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim (Belkıs Balcıoğlu Acar).....76
Resim 3.26. Atkı ve Çözgü Yüzlü Bezayağı (Düz Dokuma) Cicim. (Neriman Görgünay Kırzıoğlu). 76
Resim 3.27. Sarma Motifli Cicim. (Neriman Görgünay Kırzıoğlu).....77
Resim 3.28. Çözgü Yüzlü Cicim. (Neriman Görgünay Kırzıoğlu). 78
Resim 3.29. Düz Zili (Belkıs Balpınar Acar) 79
Resim 3.30. Çapraz Zili (Belkıs Balpınar Acar).....80
Resim 3.31. Seyrek Zili (Belkıs Balpınar Acar).....80
Resim 3.32. Damalı Zili (Belkıs Balpınar Acar) 81
Resim 3.33. Konturlu Zili, Zili-Verne. (Belkıs Balpınar Acar).....81
Resim 3.34. Düz Sumak Dokuması (Belkıs Balpınar Acar) 82
Resim 3.35. Atkısız Düz Sumak (Belkıs Balpınar Acar) 83
Resim 3.36. Balık Sırtı Sumak (Belkıs Balpınar Acar).....83
Resim 3.37. Balıksırtı Atkısız Düz Sumak (Belkıs Balpınar Acar) 84

Resim 3.38. Ters Sumak (Belkıs Balpınar Acar) 85
Resim 3.39. Atkılı Çapraz-Alternatif Sumak (Belkıs Balpınar Acar) 85
Resim 3.40. Beledi Dokuma (Sevim Derman, Feryal Söylemezoğlu) 86
Resim 3.41. Kolan Dokuma (Habibe Kahvecioğlu Sarı, Yeşim Baş) 87
Resim 3.42. Çarpana Dokumalar Tokat/Zile 88
Resim 6.1. Karş. Resim 1: Yağcı Bedir Halısı (Erdem Halı Özel S. 1 Dİdem Atiş-Özhekim) 440
Resim 6.2. Karş. Resim 1: Tokat/Zile Halısı 440
Resim 6.3. Karş. Resim 2: Tokat/Zile Seccade Halısı 441
Resim 6.4. Karş. Resim 2: Mucur Seccade 19. Yy 441
Resim 6.5. Karş. Resim 3: 1210 (M. 1795) X Kızık Damgalı Halı (Dört yöne Bakan Çiçek) (Neriman Görgünay Kırzıoğlu) 442
Resim 6.6. Karş. Resim 3: Tokat/Zile (Dört Yöne Bakan Çiçek) 442
Resim 6.7. Karş. Resim 4: Tokat/Zile Seccade halısı 443
Resim 6.8. Karş. Resim 4: Pazırık Halısındaki Çapraz Çiçek, Hun Gölü Yanışının Sekiz Kollu Gül Yanışına dönüşmüş Örneği 443
Resim 6.9. Karş. Resim 5: Tokat/Zile Hayat Ağaçlı Motifli Taban Halısı 444
Resim 6.10. Karş. Resim 5: Anadolu Halısı (XIX) (Neriman Kırzıoğlu) 444
Resim 6.11. Karş. Resim 6: Tokat/Zile Taban Halısı 445
Resim 6.12. Karş. Resim 6: Sivas Divriği Ulu Camii (17.yy) Erol Kalender 445
Resim 6.13. Karş. Resim 7: Tokat/Zile (Geometrik Desenli Madalyonlu Ejder Figürlü Halı) 446
Resim 6.14. Karş. Resim 7: Elazığ Müzesi Env. no: 75/F. 446
Resim 6.15. Karş. Resim 8: Tokat/Zile kurbağacık Desenli Altıgen Madalyonlu Halı 447
Resim 6.16. Karş. Resim 8: Muş-Merkez Anadolu Halısı (Neriman G. Kırzıoğlu) 447
Resim 6.17. Karş. Resim 9: Tokat/Zile Türkmen Gülü 449
Resim 6.18. Karş. Resim 9: Arpaçay/Telek Köyü Türkmen Gülü 449
Resim 6.19. Karş. Resim 10: Tokat/Zile Taban Halısı 450
Resim 6.20. Karş. Resim 10: Yozgat Halı Yastık Env. 2555 (Aysen Soysaldı) 450
Resim 6.21. Karş. Resim 11: Tokat/Zile Taban Halısı 451

Resim 6.22. Karş. Resim 11: Çanakkale Halısı....451
Resim 6.23. Karş. Resim 12: Tokat/Zile Taban Halısı....452
Resim 6.24. Karş. Resim 12: Kayseri/Simav Halı Yolluk....452
Resim 6.25. Karş. Resim 13: Tokat/Zlle Aslanlı Halı (Cezaevi Dokuması)....453
Resim 6.26. Karş. Resim 13: Karacahisar Halısı....453
Resim 6.27. Karş. Resim 14: Erzurum Yakutiye Medresesi....453
Resim 6.28. Karş. Resim 14: Kayseri Döner Kümbet(Neriman G. Kırzıoğlu....453
Resim 6.29. Tokat/Zile Istar Tezgâhı, En Dokuma....454
Resim 6.30. Tokat/Zile Istar Tezgâhı, En Dokuma....454
Resim 6.31. Zile 'T' Motifi ve Koçboynuzu Motifinin işlendiği çorap....455
Resim 6.32. 'T' Motifinin, Kurtağzı Motifinin, yarım ve tam baklava motifinin işlendiği ''Saya'' Kadın içlik....456
Resim 6.33. Zile En Dokumasından Yapılan Heybe ve Önlük (Suyolu Motifi ve Pıtrak Motifi Kullanılmıştır)....456
Resim 6.34. Karş. Resim 15: Tokat/Zile Kilim Dokuma (Stilize Kuş Figürlü)....460
Resim 6.35. Karş. Resim 15: Van Kuş ve Yaba Motifli Kilim (Neriman G. Kırzıoğlu)....460
Resim 6.36. Karş. Resim 16: Tokat/Zile Canavar İzi içerisinde Pıtrak Motifi....461
Resim 6.37. Karş. Resim 16: Selçuk- Barutçu Köyü Camii (Bekir Deniz-Harun Ürer)....461
Resim 6.38. Karş. Resim 17: Tokat/Zile Yer Yaygısı Kilim Dokuma....462
Resim 6.39. Karş. Resim 17: 17-19.yy Nevşehir (Hakan Çiloğlu)....462
Resim 6.40. Karş. Resim 18: Tokat/Zile Kilim Yolluk....463
Resim 6.41. Karş. Resim 18: Seccade Marmaris/ Söğüt Köyü (Nuran Say)....463
Resim 6.42. Karş. Resim 19: Tokat/Zile Ölümlük Cicim....463
Resim 6.43. Karş. Resim 19: Cicim-dastar Dokuma Yozgat (Bekir Deniz)....463
Resim 6.44. Karş. Resim 20: Tokat/Zile Kilim Yolluk Dokuma....464
Resim 6.45. Karş. Resim 20: Dr. Rıfkı Kamil Urga Araş. Merk. (Adem Çelik)....464
Resim 6.46. Karş. Resim 21: Tokat/Zile Kilim yolluk....465
Resim 6.47. Karş. Resim 21: Gaziantep-Malatya (Nazan Ölçer)....465
Resim 6.48. Karş. Resim 22: Tokat/Zile Taban Kilim....466
Resim 6.49. Karş. Resim 22: Hatay/Sivas (Nazan Ölçer)....466

Resim 6.50. Karş. Resim 23: Tokat/Zile Kilim Yer Yaygısı.....467
Resim 6.51. Karş. Resim 23: Uşak-Eşme-Ahmetler köyü (Neriman G. Kırzıoğlu) 467

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 3.1. Çarpana Dokuma (Tokat/Zile) 88
Çizim 4.1. Ok-Yay/Yaba Motifi 90
Çizim 4.2. Kazayağı Motifi 91
Çizim 4.3. ‘’T’’ Motifi 91
Çizim 4.4. Gamalı Haç, Sivastika, Çarkıfelek 92
Çizim 4.5. Eli Belinde 93
Çizim 4.6. Koç Boynuzu Motifi 94
Çizim 4.7. Bereket Motifi 95
Çizim 4.8. İnsan Figürü 95
Çizim 4.9. Saç Bağı Motifi 96
Çizim 4.10. Küpe Motifi 96
Çizim 4.11. Bukağı Motifi 97
Çizim 4.12. Sandık Motifi 97
Çizim 4.13. Ying/Yang (Aşk ve Birleşim) Motifi 98
Çizim 4.14. Yıldız Motifi 98
Çizim 4.15. Su Yolu Motifi 99
Çizim 4.16. Pıtrak Motifi 100
Çizim 4.17. Tarak Motifi 100
Çizim 4.18. Muska ve nazarlık Motifleri 101
Çizim 4.19. Göz Motifi 102
Çizim 4.20. Çengel Motifi 102
Çizim 4.21. Yılan Motifi 103
Çizim 4.22. Ejder Motifi 104
Çizim 4.23. Akrep Motifi 105
Çizim 4.24. Kurtağzı Motifi-Canavar Ayağı Motifi 105
Çizim 4.25. Deve Boynu Motifi 106
Çizim 4.26. Hayat Ağacı Motifi 107
Çizim 4.27. Kuş Motifi 108
Çizim 4.28. Kartal Motifi 109
Çizim 4.29. Zümrüd-ü Anka 110

ÖNSÖZ

Zile konumu itibariyle, yüzyıllar boyunca birçok medeniyetin kültür merkezi konumunda olmuştur. Zile ve çevresinde bulunan farklı mimari eserlerde bunun en önemli kanıtıdır.

M.Ö.1900 yıllara dayanan geçmişi ile Orta Karadeniz bölgesinin bu şirin ilçesi Doğu ve Batı arasındaki geçiş güzergâhında olduğu için bir ticaret merkezi halindedir. Bu özelliğini Cumhuriyet dönemine kadar korumuş, sanayi devrimi sonucunda zamanla eski ihtişamını kaybetmiştir. Kurulduğu günden beri devam eden Zile Şenlikleri ile de bu güzel yöremiz yeniden canlanmaya başlamıştır.

Zile ve civarında yaşayan halkın çoğunluğunu Türkmenler ve Türkmen boyları oluşturmaktadır. Her Türkmen boyunun kendine özgü imleri (tamgalar) bulunmaktadır. Bu imler zamanla birbirleri ile kaynaşıp kültür birliğini meydana getirmiştir. Yaşamın her anında karşımıza çıkan bu menşei birliktelikten ilk nasibini alan havlı ve düz dokumalar olmuştur. Farklı boyların dokumaları ilk bakışta ayırt edilmesine rağmen yörede bulunan dokumalar zamanla ayırt edilemez hale gelmiştir. Yani gelenek-görenek motif ve renk birliği bir bütün halindedir.

İnsanoğlunun doğasında var olan güzeli bulma çabası Zile yöresindeki havlı ve düz dokumalarında bütün ihtişamıyla karşımıza çıkmaktadır.

Havlı dokumalarında bitkisel karakterli desenlerin yanında azda olsa düz dokuma motiflerinden oluşmuş taban halıları da görülmektedir. Havlı dokumalar seccade halısı, taban halısı, yastık halısı olarak kullanılmaktadır.

Havlı dokumalarda yer yer sembolik motiflerden olan ibrik, demlik vb. desenlere de ayrıca yer verilmiştir. Halıların renkleri Selçuklu geleneğini takip eder vaziyette kırmızı ve mavi tonlarındadır.

Düz dokumalarında ağırlık kilim dokumasındadır. Bunun yanı sıra cicim, zili ve sumak tekniğindeki dokumalar yer yaygısı, yastık, çuval ve çeyiz sandığı olarak kullanılmış olup halen bazı eski hanelerde de kullanıldığı görülmektedir. Bu tür dokumalarda genellikle geometrik desenler hâkim olup nadirde olsa bitkisel karakterli dokumalarda bulunmaktadır.

Zile havlı ve düz dokumalar dikkatimi bu yöne çeken çalışmalarımın ve incelemelerimin her aşamasında göstermiş olduğu ilgi ve alakası ve yönlendirmesiyle konunun bilimsel bir zemine oturtturulmasına katkıları bulunan saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR' a minnet ve şükranlarımı sunarım.

Ayrıca Tokat eşraflarından araştırmacı-yazar Syn. Hasan ERDEMLİ' ye göstermiş olduğu yakın ilgi ve bilgi paylaşımının yanı sıra yöresel el sanatlarının tekrar hayata geçirilmesi için özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ederim. Tez çalışmamda yöre halkının göstermiş olduğu misafirperverliğe de ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak benden desteklerini esirgemeyen başta abim Cemal TOPÇULU ve Sinan KORUCU olmak üzere aileme, tezimin hazırlanması aşamasında katalog fotoğraflarının yerleştirilmesi düzenlenmesi ve çiziminde yardımcı olan arkadaşım Mehmet AKSOY' a teşekkürlerimi borç bilirim.

Erzurum – 2016 **Suna TOPÇULU**

GİRİŞ

I. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Geleneksel Türk–el Sanatlarının yapıtaşı olan halı- kilim dokumalar insanoğlunun var olduğu günden beri varlığını sürdürmektedir. Dokuma sanatımızın M. Ö. 3-5.Yy'lara dayanması paralelinde V. Pazırık kurganından çıkan ve Hunlara ait olan Pazırık halısı da bunun en önemli göstergesidir.

Halı ve kilim sanatının başladığı yer Türklerin yaşadığı Orta Asya Bölgesi olup yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen verilen bunun doğruluğunu ispatlamıştır. Bu sanatı dünyaya tanıtan Türklerdir. Düğümlü halıların tarihi Türk tarihiyle yakından ilgilidir. Bu sanat dalı yüzyıllar boyunca yaşatılmış ve belirli dokuma tekniğine tabii olarak kendine has özelliğini muhafaza etmiştir. Dokuma sanatı incelenmeyle başlandığında Türk halı ve kilimlerinden başlanılması da bunun en güzel kanıtıdır.

Üç kıtaya yayılmış olan Türklerin kendilerine özgü zevk ve beğeni anlayışı vardır. Farklı isimlerde Türk Devletleri zikredilse bile el sanatlarının ilk örneklerinin gelişim aşamasında menşe-i birlik vardır. Motiflerimiz milli kültür ve folklorun etkisiyle gelişmiş, İslamiyet'in kabulünden sonra daha da zenginleşerek artmıştır. Sürekli kendisini yenilemiş geçmişten geleceğe ışık tutmuştur. İslamiyet'ten önceki motiflerin İslamiyet'ten sonra ki motiflerle kaynaştırılarak özünü kaybetmeden motif birliği yapmışlardır. Türk el sanatlarını tanımak için önce Türkler yaşanmalı Türkler bilinmeli ve izlenmelidir.

Zile, tarihi dokusu, çok renkli kültür yapısı ile özel bir hazineye sahiptir. Dar sokakları, tarihi evleri ile Hititlerden Perslere, Romalılardan Osmanlıya kadar tarihi eserleri ve mimari kültürü her adımda karşımıza çıkmaktadır. Kültürel anlamda, her güzelliği içinde barından ilçedir. Zile' nin önde gelenleri Zile' yi şu sözlerle anlatmışlardır; '' *Zile' ye dört yoldan girilir, dört yolun dördü de seni şehrin kucağına götürür. Sonra cedden bahsediyorum anlattığım yer Zile' dir.''*

Zile havlı ve düz dokumalar isimli araştırma konuma önce kütüphane çalışmasıyla başlanmıştır. Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesinde Zile hakkında elde ettiğim kitap, makale, bildiri ve internet ortamında Zile ve çevresi ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Bir araya getirdiğim kaynaklar tek tek okunup ilçe hakkında bilgi edilmiştir.

Zile' ye gitmeden önce kütüphane ön araştırması tarafımdan tamamlanmıştır. Yöreye ait havlı ve düz dokumaların tespiti, incelenmesi ve fotoğraf çekimi için gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Alan araştırmasın da ilk önce Zile Halk Kütüphanesinden ve Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi kütüphanesinden temin ettiğim yöre hakkındaki verilerden yola çıkarak geniş çaplı kaynak birikimimi tamamladım. Kütüphanelerden elde ettiğim bilgiler bir araya getirilerek toplu halde tarafımdan değerlendirilmiştir.

Konuyla ilgili olarak hazırlamış olduğum taslak plan doğrultusunda yazım aşamasına geçilmiştir. Konuya Zile ve çevresinin coğrafyası ve tarihçesi ile anlatıma başlanmıştır. Zile hakkında verilen bilgilerden sonra, Türk Dokuma Sanatının gelişim süreci, Anadolu Havlı ve Düz dokumaların tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Ardından, Zile yöresine ait havlı ve düz dokumalar katalog bölümü izlemiştir. Katalog çalışmasında yörede bulunan havlı ve düz dokumaların dokuma teknikleri, motifleri, renk ve kompozisyon özellikleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Katalog kimlik bilgisinin ardından, farklı yörelerde dokunan havlı ve düz dokumalarla değerlendirme ve karşılaştırma yapılarak, kullanılan renk, kompozisyon ve motiflerin tasarım açısından benzerlikleri tespit edilmiştir.

II. Araştırma İle İlgili Kaynaklar

Zile ve çevresinde dokunan havlı ve düz dokumayla ilgili kaynaklar az olmasıyla beraber, Zile' nin tarihi, coğrafyası, ilçe yapısı, yerel el sanatları ile ilgili pek çok kaynak kitap, makale, bildiri ve tez bulunmaktadır.

Bu kaynak kitaplar arasında, **A. M. Aktemur'** un *Tarihi Zile Konakları ve Evleri* isimli kitabı[1], *Erzurum 2013,* Zile' de bulunan tarihi evlerin, Türk konut mimarisinin, planı ve taş işlemeciliği ile aldığı önemli bir kaynaktır. **A. M. AKTEMUR – VD** *Tarihi Yaşatan İl* Tokat ortak çalışmaları olan kitap[2], *Ankara 2006,* Tokat ve çevresinin tarihini, yerleşim haritalarını kapması bakımından detaylı bilgi verilmektedir. **F. ACUNSAL'** ın *Gerçeklerin Diliyle Tokat* isimli kitabı[3]*, İstanbul 1947,* Tokat ilimizin kültürel yapısı hakkında detaylı bilgi vermektedir. **B. ALTINDAL'** ın *Zela' dan Zile'ye*

[1] A. M. Aktemur, *Tarihi Zile Konakları ve Evleri*, Eser Ofset Basın Yayın Matbaacılık Erzurum 2013.
[2] A. M. Aktemur vd, *Tarihi Yaşatan İl Tokat*, Pys Vakıf Sistem Matbaası, Ankara 2006.
[3] F. Acunsal, *Gerçeklerin Diliyle Tokat*, Okullar Pazarı, İstanbul 1947.

Tarihi Yolculuk isimli kitabı[4]*, İstanbul 2011,* isimli eserinde Zile'nin tarihsel gelişimi hakkında detaylı bilgi vermektedir **EVLİYA ÇELEBİ'**nin *Seyahat Namesinde*[5], Zile' nin tabiat dokusu, coğrafyası ve yörede dokunan halı ve kilimlerden bahsetmesi açısından önemli bir kaynaktır. **Zile Belediyesi**'nin *Tarihi Zile Panayırı*[6]*, Zile 1994,* isimli çalışma raporunda Zile Panayırının görkemli zamanları hakkında bilgi verilmiştir**. M. Şahin** ve **Y. Karabacak**' ın *Coğrafi, Tarihi, İdari, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Zile* isimli kitaplarında [7] Zile hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Süryani Patrik Mihailin Vakainamesi' nde *Zile'nin Selçuklular dönemi*[8] hakkında bilgi verilmiştir. **A. Sevim** ve **T.Yücel'** in *Türkiye Tarihi (Fethi Selçuklu ve Beylikler Dönemi)* isimli kitaplarında[9] Zile' nin Eratlılar dönemi hakkında bilgi verilmiştir.

Havlı ve düz dokumaların tarihsel gelişimi açısından birçok kaynak kitap bulunmaktadır. Bunlardan, **O. Aslanapa**' nın *Türk dünyası El Kitabı* isimli baş kaynakta[10] Türk Sanatı hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Yine **O. Aslanapa**' nın *Türk Halı Sanatının Bin Yılı* isimli kitabı [11] Türk halıcılığının gelişim süreci açısından önemli bir başyapıttır. **Ş. Yetkin' in**, Türk Halı Sanatı adlı kitabında [12] Türk halı sanatının gelişim süresi hakkında detaylı bilgi içermektedir. **T. Parlak**' ın *Tufan Denizine''Turan Denizinden Günümüze Aral'ın Sırları* isimli kitabında[13] de Türk el sanatında bulunan motiflerin içeriği hakkında bilgi vermektedir**. F. Sümer'** in *Anadolu' da Türk halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar* isimli kitabında[14] Türk Halıcılığının geçmişten günümüze gelişimi hakkında detaylı bilgi verilmiştir. **E. Fuat Tekçe'** nin *Pazırık Altaylardan Bir Halının Öyküsü* isimli kitabında [15] Pazırık halısı hakkında

---

[4] B. Altındal, *Zela'dan Zile'ye Tarihi Yolculuk*, Yayın yeri bulunmamaktadır. İstanbul 2011.
[5] Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, I, 130.
[6] Zile Belediyesi, "Tarihi Zile Panayırı", *1991-1994 Yılı Çalışma Raporu*, 56-57, Zile 1994.
[7] Mustafa Şahin, Yusuf Karabacak, *Çografi, Tarihi, İdari, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle, Zile*, (Tokat: T Ofset matbaacılık Ldt. Şti. Tokat 2005.
[8] Süryani Patrik *Mihailin Vakainamesi*, İkinci kısım (1042-1195), Ankara 1944, Fasıl XLXXIII; Aksaray, Türkçe'ye Çeviren Hrant D. Andreasyon, Ankara 1944, 23.
[9] Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi (Fethi Selçuklu ve Beylikler Dönemi),* TTK Yay., 1989, Ankara 351.
[10] Oktay Aslanapa, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:121, Seri I: I.Sayı: A 23 Ankara 1992.
[11] Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, Eren yayıncılık ve Kitapçılık ltd. Şti, İstanbul 1987.
[12] Ş. Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, İş Bankası Kültür Yayınları I. Baskı, İstanbul 1974.
[13] T. Parlak, *''Tufan Denizine'' Turan Denizine Günümüze* Aral'ın *Sırları*, Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği, Ankara 2005.
[14] F. Sümer, *Anadolu' da Türk halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Türk Halıları Özel Sayısı, S. 32, s. 44, 1984, Paris 1941.
[15] E. Fuat Tekçe, *Pazırık Altaylardan Bir Halının Öyküsü*, Kültür Bakanlığı Yayını/1542. Yayımlar Dairesi Başkanlığı Sanat-Sanat Tarihi Dizisi/64-5, Ankara 1993.

detaylı bilgi verilen bir başyapıttır. **N. Türkmen'** in, *Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihi Anadolu Halılarının Ortak Özellikleri* adlı kitabında[16] halılarda bulunan ortak motiflerin ve kompozisyonları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. **Bahaeddin Ögel'** in *Türk Kültür Tarihine Giriş* isimli kitabında[17] milli kültürümüzün temel taşlarının anlatıldığı baş kaynaktır. Ayrıca yine **B. Ögel'** e ait olan diğer bir kitap ise, *İslamiyet' ten Önce Türk Kültür Tarihidir*[18]. Yine İslamiyet'ten önce ki kültür tarihimiz hakkında detaylı bilgi vermektedir. **N. Görgünay Kırzıoğlu'** nun *Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler* isimli kitabında[19] Türk dünyasında kullanılan motiflerin menşei birlikleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir**. H. HERMAN**' ın *Doğu Halıları*[20] isimli kitabında halı sanatı ve madalyonlu halılar hakkında bilgi verilmektedir. **M. Erbek'** in *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri Sergisi* isimli kitabında[21] motiflerin anlamları ve özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. **E. ESİN'** in *Türk Kozmolojisine Giriş isimli kitabı*[22] Türk sanatının kozmolojisi açısından önemli kaynaklar arasındadır. Yine **E. Esin'** in *Türk Kozmolojisine Giriş (İlk Devir Üzerine Araştırmaları) kaynak kitaplar*[23] arasındadır**. N. DİYARBEKİRLİ'** nin *Hun Sanatı* isimli kitabı[24] Hun sanatı hakkında detaylı bilgi içermektedir**. B. Deniz'** in *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları* isimli kitabı[25] dokuma yaygıları hakkında detaylı bilgi içermektedir. O. AKÇORAKLI' nın Kırım' da Tatar Damgaları isimli kitabı[26] Türk damgaları hakkında detaylı bilgi içermektedir. **A. M. Aktemur'** un *Ardahan Çevresindeki Soyut İnsan Heykeli Formu Mezar Taşları isimli kitabı*[27] mezar taşları üzerinde bulunan gizli imgeler hakkında detaylı bilgi vermektedir**. Y. BERKLİ'**

---

[16] Nalan Türkmen, *Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihi Anadolu Halılarının Ortak Özellikleri*, Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2001.
[17] B. Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, III. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
[18] B. Ögel, *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi,* (2. Baskı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.
[19] N. Görgünay Kırzıoğlu, *Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler*, Türksoy Yayınları No: 3, Ankara 1995.
[20] Haack Herman, *Doğu Halıları*, (Türkçeye Çev: N. Girişken), Atatürk Üniversitesi Yayınları no; 404; Ziraat Fakültesi Yayınları no:193, Ziraat Fakültesi, Tercüme; 16. Ankara 1975.
[21] Mine Erbek, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri Sergisi*, Ankara Kültür Başkanlığı, Ankara 2002.
[22] E. Esin, *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.
[23] E. Esin, *Türk Kozmolojisine Giriş (İlk Devir Üzerine Araştırmalar),* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1972.
[24] N. Diyarbekirli, *Hun Sanatı,* Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, Ankara1972.
[25] Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2000.
[26] O. Akçoraklı, *Kırım'da Tatar Damgaları*, (İlk Baskısı Kırım- Akmescit, 1926), İstanbul 1983.
[27] A. M. Aktemur, *Ardahan Çevresindeki Soyut İnsan Heykeli Formlu Mezar Taşları*, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum 2012.

nin *Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri isimli Kitabı*[28] Avrasya üslubunun gelişimi hakkında detaylı bilgi vermektedir. **B. A. Balpınar**'ın *Kilim-Cicim-Zili-Sumak* isimli kitabında[29] Düz dokumaların teknik olarak birbiri arasındaki farklarından detaylı bir şekilde bilgi verilmiştir. **B. Deniz'in** *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları* isimli kitabında[30] Çanakkale yöresine ait düz dokumalar hakkında bilgi verilerek diğer yörelerdeki düz dokumalar karşılaştırılmıştır. **Y. Durul'** un *Yörük Kilimleri* isimli kitabında[31] Yörük kilimleri ve kilim dokuma sanatı hakkında detaylı bilgi verilmiştir**. Z. İmer'** in *Dokuma Tekniği* isimli kitabında[32] düz dokuma teknikleri hakkında bilgi verilmiştir**. B. Oğuz'**un *Türk halkların Kültür Kökenleri, Teknikleri, Müesseseleri, İnanç ve Adetleri 4. Dokuma ve Giyim Teknikleri* isimli kitabında[33] Türk halklarının geçmişinde bugününe kadar giyim kuşam, halı kilim vb konularda detaylı bilgi verilmiştir.

Araştırma konumuzla ilgili olarak, birçok makale, bildiri ve ansiklopedi maddesi bulunmaktadır. Bunlardan; **A.Kılıç**'ın *Zile Tarihi 1* isimli makalesinde[34] Zile tarihi hakkında bilgi verilmektedir**. M. Atalar'** ın *Danişmendliler Döneminde Zile, Zile Kazası ve Zile Kal' ası*[35]isimli bildirisinde Danişmendliler döneminde Zile hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. **M. Şahin'** in *İlk ve Orta Çağlarda Zile* isimli makalesinde[36] Zile'nin isminin anlamının nereden geldiğinden itibaren Osmanlılar dönemine kadar geldiği durum hakkında bilgi verilmiştir. **Ş. Günaltay'** ın *Yakın Şark(Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Arteksiad Krallıkları) isimli makalesinde*[37] Zile'nin isminin kökeni hakkında detaylı bilgi verilmiştir. **M. T. Gökbilgin'** in *Tokat* isimli makalesinde[38] Tokat hakkında bilgi verilmiştir**. A.**

---

[28] Y. Berkli, *Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri*, Mega Oset Matbaacılık San. Tic. Ltd.Şti. Erzurum 2011.
[29] B. A. Balpınar, *Kilim-Cicim-Zilli-Sumak*, Eren Yayıncılık ve Ticaret, İstanbul 1982.
[30] B. Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kltür Merkezi Yayını; 169, Ankara 1998.
[31] Yusuf Durul, *Yörük Kilimleri*, Niğde Yöresi, Akbank Yayınları, İstanbul 1982.
[32] Z. İmer, *Dokuma Tekniği*, Ankara 1987.
[33] B. Oğuz, *Türk Halkların Kültür Kökenleri, Teknikleri, Müesseseleri, İnanç ve Adetleri 4. Dokuma ve Giyim Teknikleri,* İstanbul 2004.
[34] A. Kılıç, "Zile Tarihi 1", *Çağıltı Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, 1(2), Mayıs 1961 ve Yıl II, Sayı 15, Aralık 1962 Nüshaları Arasında Yayımlandı.
[35] M. Atalar, *Danişmendliler Döneminde Zile, Zile Kazası ve Zile Kal'ası*, file://Users/tr/Desktop/zile/mustfa%20sahin.htm.
[36] M. Şahin, "İlk ve Orta Çağlarda Zile", 5(3), Meb Ankara May 2013, 207-222.
[37] Ş. Günaltay, *Yakın Şark (Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Arteksiad Krallıkları)*, TTK Yay., Ankara 1951, IV. Bölüm, 25.
[38] M. Tayyip Gökbilgin, "Tokat", *İslam Ansiklopedisi*, c.12/1, 394-403. İstanbul: MEB, 197.

Şimşirgil' in *Osmanlılar İdaresinde Zile Şehri* isimli makalesinde [39] Osmanlılar döneminde Zile' nin gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. **M. Atalar'** ın *Zile' nin Tarihçesi* isimli bildirisinde[40] Zile hakkında detaylı bilgi verilmiştir. **H. Cinlioğlu'** nun *Pamuklu Dokumacılık, Tokat' ta Eski Sanatlar 2 isimli makalesinde*[41] Tokat ilinde bulunan pamuklu dokumacılık hakkında bilgi vermektedir**. Z. Kaya'** nın *Ölmekte olan iki Zanaat* isimli makalesinde[42] Tokat ve çevresinde bitmeye yüz tutmuş dokuma sanatı *Mutaf*'lık hakkında bilgi vermektedir. **A. Tırpan, A. Seda Akarsu ve F. Önemli'** nin *''Anahita'' nın Kutsal Kenti Zile* isimli bildirisinde [43] ''Anahita'' döneminde Zile hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Havlı ve düz dokumalar hakkında birçok makale bulunmaktadır. Bunlardan, **S. Kardeşlik' in** *Vakıflar Halı Müzesinde Selçuklu ve Selçuklu Geleneğindeki Halılarda Kozmolojik ve İkonografik Boyut* isimli makalesinde [44] Selçuklu halı sanatının ikonografik özellikleri ve kullanılan motiflerin anlamları üzerine detaylı bilgi verilmiştir. **A.Kılıç ve Y. Gonca'** nın *Adana İli Tufan Beyli İlçesi Çakırlar Köyü Avşar Kilimleri* isimli makalesinde[45] dokuma sanatında Avşar kilimlerinin özellikleri hakkında bilgi vermektedir**. R. Lydia'** nın *Türklerde Halıcılık Terimleri ve Halıcılığın Mense-i,* isimli makalesinde[46] Türklerde halının kökeni ve halıcılık hakkında bilgi vermektedir. **N. Görgünay Kırzıoğlu'** nun *Altaylardan Pazırık Kurganında Çıkan Motiflerin Anadolu ve Türk Cumhuriyetlerinde Yaşayan İzlerinden Bazı Örnekler* isimli bildirisinde[47], Pazırık kurganlarında bulunan yaygıların üzerindeki motiflerin mense-i bilgisi hakkında bilgi verilmektedir. **N. Görgünay Kırzıoğlu'** nun *Kirkitli*

---

[39] A. Şimşirgil, "Osmanlılar İdaresinde Zile Şehri, 1455-1574", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul Marmara Üniversitesi yay., 1991, *6*, 231-243.
[40] M. Atalar, "Zile'nin Tarihçesi", *19 Mayıs Üniversitesi I: Tarih Boyunca Uluslararası Karadeniz Kongresi Bildirileri* (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988, 305.
[41] H. Cinlioğlu, "Pamuklu Dokumacılık, Tokat'ta Eski Sanatlar 2", *Tokat Kültür Araştırma Dergisi*, Tokat 1992.
[42] Z. Kaya, "Ölmekte Olan İki Zanaat", *Tokat Kültür Araştırma Dergisi*, Tokat 1992.
[43] A. Tırpan vd. "Anahita'nın Kutsal Kenti Zile", *Tarih ve Kültürü ile II: Zile Sempozyumu 6-9 Ekim, Bildirileri*, İzmir: Zile Belediyesi Kültür Yayınları 2002, 394-400.
[44] S. Kardeşlik, *Vakıflar Halı Müzesinde Selçuklu ve Selçuklu Geleneğindeki Halılarda Kozmolojik ve İkonografik Boyut*" Vakıflar İstanbul I. Bölge Müdürlüğü Halı ve Kilim Müzeleri, Restorasyon Dergisi
[45] A. Kılıç, Y. Gonca, *Adana İli Tufan Beyli İlçesi Çakırlar Köyü Avşar Kilimleri*, Gazi Türkiyat, Ankara 2010.
[46] R. Lydia, "Türklerde Halıcılık Terimleri ve Halıcılığın Mense-i", *Türk Kültür Dergisi, 103*, Ankara 1991.
[47] N. Görgünay Kırzıoğlu, "Altaylarda Pazırık Kurganında Çıkan Motiflerin Anadolu ve Türk Cumhuriyetlerinde Yaşayan İzlerinden Bazı Örnekler", *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim, Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni,* (27-31 Mayıs), Kayseri 1996.

Dokumalarında Cicimlerimizin ve Van, Yakın Tarihimizde Van isimli sempozyumunda[48] Van ilimizde bulunan cicimlerimiz ve dokumalarımız hakkında bilgi vermektedir. **N. Görgünay Kırzıoğlu'** nun *Bardız Kilimleri, II. Milletlerarası Türk Folklor Bildirisi isimli bildirisinde* [49] Bardız kilimleri hakkında bilgi verilmektedir. **N. Görgünay Kırzıoğlu'** nun *XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan' ta Devamedegelen Benzerleri* isimli bildirisinde [50] Farklı ülkelerde bulunan kilimlerin Türk motifleri ile benzerli hakkında bilgi verilmiştir**. Ş. Yetkin'** in *Türk Kilim Sanatında Yeni Bir Grup Saray Kilimleri* isimli makalesinde[51] yeni bulunan kilimlerin saray kilimleri ile olan benzerliği hakkında detaylı bilgi verilmektedir**. Ş. Yetkin'** in *Divriği Ulu camiin' de Bulunan Osmanlı saray sanatı Üslubundaki Kilimler* isimli makalesinde[52] Divriği Camii sin'de bulunan Osmanlı Saray Kilimleri Hakkında detaylı bilgi verilmektedir**. M. Yıldırım'** ın *Konya Alaeddin Camiinde Bulunan Cicim Örnekleri* isimli makalesinde[53] Alaeddin Camiinde bulunan cicim örnekleri hakkında bilgi karşılaştırmalı olarak verilmiştir. **M. Yıldırım'** ın *Anadolu Selçuklu Halıları ve Azerbaycan Halıları Arasındaki Motif Birliği Üzerine* isimli makalesinde [54] Anadolu Selçuklu halıları ve Azerbaycan halılarının motif benzerlikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırma konumuzla direk değil de dolaylı olarak birçok tez de bulunmaktadır. Bunlardan biri, **H. Karoğlu,** *Tokat Yöresi Ağaç Baskı Yazmalarının Grafiksel Gelişimi ve Düzeni* isimli doktora tezinde[55] Tokat yazmalarının yapım aşaması hakkında detaylı bilgi verilmektedir. **N. Girgenç'** in *Zile Panayırı Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme*

---

[48] N. Görgünay Kırzıoğlu, "Kirkitli Dokumalarından Cicimlerimiz ve Van, Yakın Tarihimizde Van", *Uluslararası Sempozyumu*, 100. Yıl Üniversitesi, Van 1990.

[49] N. Görgünay Kırzıoğlu, ''Bardız Kilimleri'', *II. Milletlerarası Türk Folklor Bildirisi, C. V. Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri,* Ankara 1983.

[50] N. Görgünay Kırzıoğlu, ''XVI- XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya ve Bulgaristan' da Devamedegelen Benzerleri'', *V: Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri,* Ankara 1997.

[51] Ş.Yetkin, *''Türk kilim Sanatında Yeni Bir Grup Saray Kilimleri''* , Belleten, XXXV, 138, s. 317-227. Ankara 1971

[52] Ş.Yetkin, "Divriği Ulu Camiinde Bulunan Osmanlı Saray sanatı Üslubundaki Kilimler'', *Vakıflar Dergisi,* C. XVIII, Ankara 1982.

[53] M. Yıldırım, "Konya Alaeddin Camiinde Bulunan Cicim Örnekleri", *Türkiyat Araştırma Dergisi*, Konya

[54] M. Yıldırım, ''Anadolu Selçuklu Halıları ve Azerbaycan Halıları Arasındaki Motif Birliği Üzerine, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X. Sayı, Konya 2000.

[55] H. Karoğlu, *Tokat Yöresi Ağaç Baskı Yazmalarının Grafiksel Gelişimi ve Düzeni,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 1999.

isimli yüksek lisans tezi[56] Zile panayırı hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. **S. Akpınar'** ın *Kars, Ardahan, Iğdır Yöresi Halıları Yüksek Lisans tezi*[57] yörelerde bulunan havlı dokumalar hakkında bilgi vermektedir.

[56] N. Girgenç, *Zile Panayırı Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.
[57] S. Akpınar, *Kars, Ardahan, Iğdır Yöresi Halıları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2005.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZİLE ve ÇEVRESİNİN COĞRAFİ DURUMU ve TARİHÇESİ

1.1. ZİLE ve ÇEVRESİNİN FİZİKİ ve TARİHİ COĞRAFYASI

Resim 1.1. Zile (Henry Jonh Lennep Orıental Album Tokat)

Tokat, ilinin en büyük ilçelerinden biri olan Zile; bulunduğu yer itibariyle kuzey yarım küresinden 40 derece, 17 dakika kuzey enleminde ve 35 derece 97 dakika doğu boylamında yer alır. Tokat iline 70 km uzaklıktadır. Kuzeyden Buzluk Dağları ve Güneyden Çekerek Irmağı kavsi içinde aynı doğrultuda uzanan Deveci Dağları arasında 1511 km kare'lik yüzölçümüne sahiptir.

Doğusu Tokat İli Turhal İlçesi, kuzeyi Amasya İli Göynücek İlçesi, Güneyi Tokat İli Artova İlçesi ve Yozgat İli Kadışehir İlçesi; Batısı, Yozgat İli Çekerek İlçesi ile çevrilidir. Denizden yüksekliği 700m olup, çöküntü ovası niteliğini taşır.

Orta Karadeniz Bölgesinin iç kuşağında bulunan Zile, Tokat' ta bağlı bir ilçedir. Geçiş güzergâhı üzerinde olduğu için Antik Çağ' da kale şehri olarak kurulmuştur. Zaman içerisinde gelişme göstererek Zile Ovasına doğru genişlemiştir. İlçe kuzeybatı bölümünde yer almaktadır. Bol su kaynakları, verimli arazileri, ulaşım kolaylığı ve

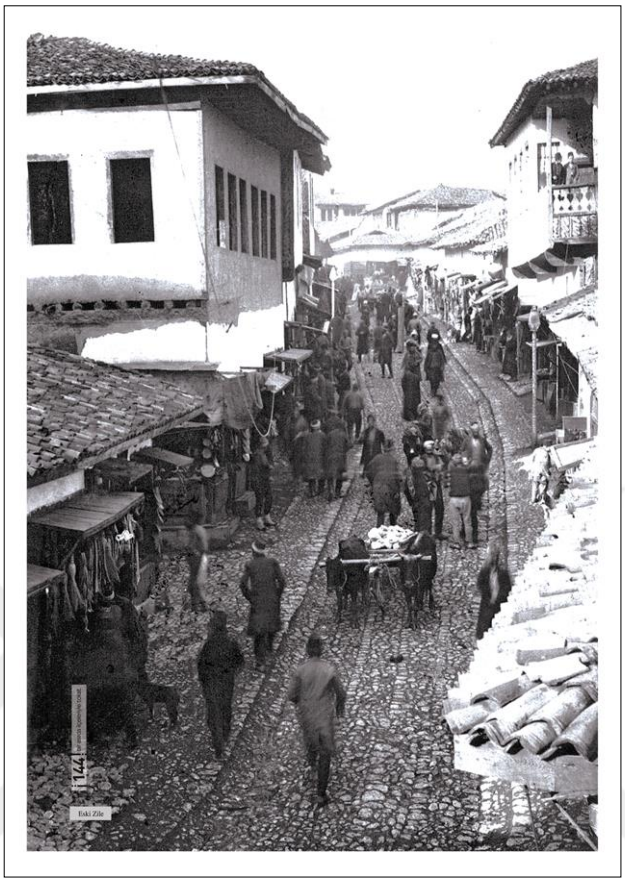
savunma şartları bakımdan dolayı Hititlerden (M.Ö 2000- 1200) beri önemli yerleşim haline gelmiştir.

Yeryüzü şekilleri ile dağ eteği ovasını hatırlatan Zile yükseltisi az olan ilçedir. Yüksek dağlara sahip olmayan ilçe, doğu-batı doğrultusunda uzanan Deveci Dağları şehrin güneyinden de Zile Dağları uzanır. Kuzeyden ve bundan 400 m. ve güneyinden yaklaşık 1900 m. yükseklikte dağ sıraları ile kuşatılmış olan ilçe alanı doğuya doğru açılır[58]. Şehir içerisinde yükselen Kale, Hüseyin Gazi, Akbaba (Ağbaba), Sivri Çal gibi isimlerinde olan tepelere sahiptir. Zile ovasının kuzey ve batı sırtlarında Paleozolik dönem arazisi uzanmaktadır. Yaş sırası itibariyle bu devir arazisini takip eden Devan Devir arazisi uzanır. Bu arazi yapısı ile Zile, deprem bölgesinde yer almaktadır[59].

Zile ve çevresinin en önemli akarsularından biri Çekerek Irmağıdır. Antik Çağdan Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına kadar süren dönemin tarihi belgelerinde rastlanmaktadır. Sedat Alp tarafından ırmağın adı Zuliya olarak belirlenmiştir [60]. Zile ismi ile Zuliya ismi arasındaki fonetik yakınlık görülmektedir. Irmağın adı Klasik Çağda Sclax (İskit) olarak geçmektedir[61]. Sclax ismi Sakae, Saka gibi İskitler için kullanılan bir kelimedir. Çekerek ırmağının Antik Çağdaki ismi ise Sclax (İskit) olarak geçmektedir[62].

[58] Şahin, s.207.
[59] Tokat, *1973 İl Yıllığı*, Ankara 1973, 35; Şahin, 208.
[60] Şahin, 208.
[61] Şahin, 208.
[62] S. Alp, "Die Hethitischen tontafelentdeckungen auf dem Maşat Höyük", *Belleten,* XLIV/173, 48-58'den naklen Ahmet A. Tırpan, Seda Akarsu ve Fuad Önemli, ''Anahita'nın Kutsal Kenti Zile'', *Tarih ve Kültürü İle II. Zile Sempozyumu 6-9 Ekim, Bildiriler,* (İzmir: Zile Belediyesi Kültür Yay. , 2002), 394.

1.2. ZİLE ve ÇEVRESİNİN TARİHÇESİ

Resim 1.2. Zile (1964 Kaynak Kişi: Hasan Erdem, Araştırmacı, Yazar)

Zile tarih boyunca Hitit, Frig, Pers, Yunan, Pontus, Roma, Bizans, Müslüman Araplar, Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar döneminde önemli bir şehir konumundadır. İslamiyet'ten önce ki devirde parlak bir gelişme gösteren Zile, İslamiyet'ten sonra, diğer Anadolu şehirlerinin gelişmesi ile eski cazibesini kaybetmiştir. Şehirde bulunan panayır eski çağlardan beri burayı hareketli bir ticaret merkezi haline getirmiştir.

Zile' nin kuruluş dönemine ait kaynak eserlerin bulmaması önemli bir kayıptır. Strabon' un Zile' nin kuruluşu hakkında vermiş olduğu bilgilerden farklı olarak bu devri inceleyen herhangi bir kaynağa rastlanılmamaktadır. Coğrafya' nın babası sayılan ve ilk çağlarda yaşamış olan Amasyalı Strabon (M.Ö 64 M.S. 20) eski ismi Zela olan bu şehrin M. Ö 1900 tarihinde Asur Krallığının başkenti Ninova' nın Melikesi meşhur Semiramis (Şah-ı Meryem) tarafından kurulduğunu ve ortasındaki tepenin ise sonradan

yapıldığını belirtmektedir[63]. Ortaya çıkan bu kayıtlardan sonra Zile 4000 yıldan daha eski bir şehir olduğu görülmektedir.

Hititler zamanında Zile' nin ismi, Anzilia olarak geçmektedir[64]. Tahsin Öngüç tarafından Maşathöyük' te yapılan arkeolojik kazılarda ele geçirilen Hitit İmparatoru III. Tuthaliya' ya (M. Ö. 1410-1380) yazılmış (Mşt. 75/113 envanter nolu tablet) olan tableti okuyan Sedat Alp, bu tablette Anzilia kentinin Hititler dönemindeki adı olduğunu tespit ettiğini belirtmiştir[65].

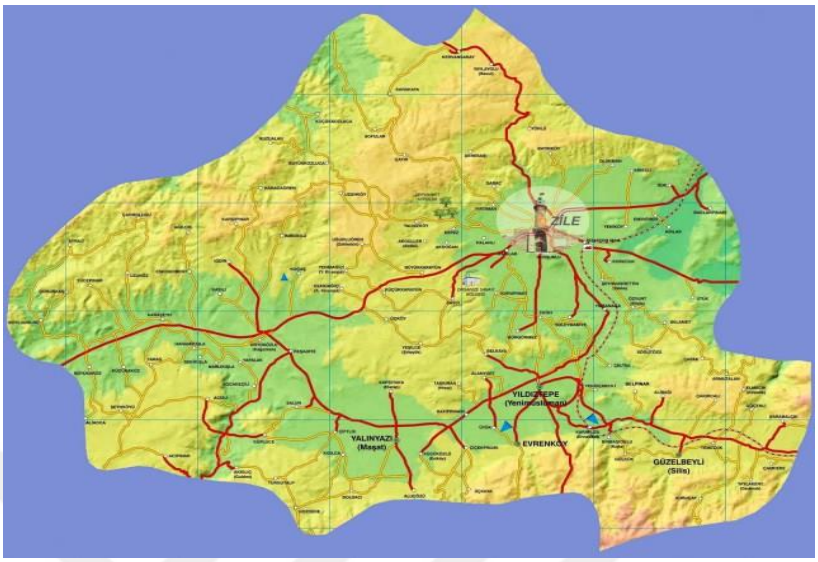
Pontuslar zamanında Zile' nin ismi Zela olarak kayıtlara geçmiştir. Bu noktada Zela ile Zile arasındaki fonetik yakınlık ortadadır[66].

Zela ismine Kapadokya Krallıkları döneminde de rastlanılmaktadır. Kapadokya Kralı Ariarathes I. Zile yakınlarında Gaziura' da[67] bir de kale yaptırmıştır.

Amasya tarihine göre ise Zile' yi Turaniler' den olup Kapadokya' da hüküm süren Toğaitler kurmuşlar, buraya muhterem manasına gelen Sılay adını vermişlerdir. Bu şehre Toğait Hükümdarlarından Harkar Han' ın adından dolayı Harkariye[68] denilmiştir. Daha sonra şehrin adı Kırkıriyye (Gırgırıyye) olmuştur[69]. Tarihü'l -Danişmend Müskatü'lde de Zile' nin ismi Gırgırıyye (Karkariyye) olarak geçmektedir[70]. Ancak Sılay-Ziliye ismi daha çok kullanılmış olup Kırkırıyye unutulmuştur[71]. Fransa akademi azasından Luba; "*Kapadokya'nın asıl adının Dara Kitabelerinde Katopatona, yani Harkar Han'ın memleketi olduğundan burayı Yunanlılar' ın Kapadokya olarak değiştirdiklerini* söylemiştir"[72]. Evliya Çelebinin Seyahatnamesi'nde ise Zile'nin ismi Zeyli olarak geçmektedir. Ona göre burada çok güzel ''halı ve kilimler'' dokunduğundan şehrin ismi de bu manada Zeyli adını almıştır[73]. Zile, Arap-Bizans mücadeleleri sırasında Bizans'ın doğu sınırlarını koruyan bir kale durumuna

[63] Starbon, *Coğrafya (Geographika),* (İstanbul: İstanbul Ünv. Ed. Fak. Yay. , 1969), Kitap XII, Bölüm III, 55-56; Şahin, 209.
[64] Günaltay, IV. Bölüm, 25.
[65] Tırpan vd. 394.
[66] Şahin, 209.
[67] Tokat İlinin Turhal İlçesi.
[68] Harkar, Sıçrayan hücum eden atlar anlamına gelmektedir..
[69] Amasyalı Hüseyin Hüsamettin Abdizade, *Amasya Tarihi,* C. II. Der Evkavf-ı Humayun Nezareti Celilesi, Kuyud-u Kadime Arabi Mütercimi, (İstanbul: saadet Hükümet Matbaası, 1327-1330), 120.
[70] *Danişmend Gazi Destanı*, Niksar Belediyesi yay. , Niksar 2005, 141-152.
[71] Amasyalı Hüseyin Abdizade, a120.
[72] Şahin, 209.
[73] Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. I. (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1986), 130.

geldiğinden buraya Gazale denmiştir[74]. Zile ismi, zamanla değişik ifadelerle telaffuz edilse bile kökenini kaybetmeden günümüze gelmiştir.

Resim 1.3. Zile ve Çevresi

4000 yıldan daha eski bir tarihe sahip olan Zile, Roma İmparator'u Sezar'ın, Pontus Kralı Pharnakes ile yaptığı savaşı kazanarak Zela (Zile)'yi fethetmiş, ''Veni-Vidi- Vici'' (Geldim-Gördüm-Yendim) ifadeleri ile zafer sevincini Zile Kalesi'ndeki bir sütuna işletmiştir[75]. Romalılar döneminde eyalet olan Zile, Roma İmparatorluğunun parçalanmasıyla sonra Bizans hâkimiyetine girmiştir.

26 Ağustos 1071 Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun Türk yurdu oluşu kesinleşirken, Zile, Melik Ahmet Danişmend Gazi tarafından Bizans'tan alınmıştır[76].

Zile Türk hâkimiyetindeyken sırasıyla Selçuklu, İlhanlı, Eretnalı, Kadı Burhaneddin Devleti hâkimiyetleri yaşamış, 1397 yılında da Yıldırım Bayezıd ile Osmanlı hâkimiyetine girmiştir[77].

Tarihi kayıtlara göre, 1870 yılında belediye teşkilat kurulan Zile, 24 mahallesi, 2 nahiyesi, 4 kasabası, 110 köyü ve 5 mezrası olan, Tokat'a bağlı bir ilçedir[78].

---

[74] Şahin, 209.
[75] Tokat İl Yıllığı, 1998, 129; M. Mercan-M. E. Ulu, *Tokat Kitabeleri*, Ankara 2003, 203-204; Aktemur, *Tarihi Zile Konakları ve Evleri*, 4.
[76] E. Yavi, *Tokat*, İstanbul 1986, 32; Atalar, 2.
[77] Gökbilgin, 406; Aktemur, *Tarihi Zile Konakları ve Evleri*, 4.
[78] Aktemur, *Tarihi Zile Konakları ve Evleri*, 3.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DOKUMA SANATININ GELİŞİM SÜRECİ

Türk halıları, halı sanatı içerisinde özel konuma sahiptir. Halı sanatını dünyaya tanıtan Türklerdir. Düğümlü halılar üzerine yapılan araştırmalar bu neticeyi kuvvetlendirmiştir. Orta Asya'da ki buluntularda bu gerçeği ortaya koymuştur. Düğümlü halılar Selçuklu Türkleriyle Orta Asya'dan batıya yayılmıştır[79].

Bugün müzeler de örnekleri bulunan Anadolu'da yapılmış en eski Türk halıları, XIII. yüzyılda dokunan Selçuklu halılarıdır [80] . Halıların bulundukları bölgenin geleneklerine hitap eder. Halılar da kullanılan motifler, renkler her bölgeye has özellik taşır[81]. Bundan dolayıdır ki halılar bölge isimleriyle anılmaktadır.

Türk tarihiyle paralel bir yapı gösteren halı sanatı, bütünüyle milli değerlerimizin arasında en önemli unsurların başında gelmektedir. Türklerin yaşadığı her coğrafya da otantik özellikleriyle Türkleri ifade eden dokuma türü tarihin her aşamasında ortak motif özellikleri, göz alıcı renkleri, düğüm şekilleri itibariyle Türk Kültür Birliği'ni ve devamlılığını ortaya koymaktadır.

Motif birliğimiz, Türk kültürünün gelişme cağlarında ki (Tamga)'lar ve mitolojimizdeki İslam öncesi inanç, efsane, yaratılış ve tabiatla ilgili düşüncelerimizle birlikte, İslam sonrası iman, ibadet ve düşünce dünyamızdaki derinliğin ortaya koyduğu Türk – İslam mefkurei temelinden hareketle bu günlere kadar ulaşmıştır[82].

Doğunun lüksü olarak tanımlanan kıymetli yer halıları çok eskiden beri bilinirdi. Asurluların, Babillilerin, Ahamenitlerin, halıları meşhurdur. Sasaniler ve Bizanslılar da bu geleneği devam ettirmişlerdir. Arada bulunan farklılık ise, bu halıların düğümlü halı olmadığı, aksine çeşitli şekilde dokunmuş, işlenmiş, örülmüş, kıymetli taşlarla bezenmiş ve aplike edilmiş dokumalardan ibarettir. İslam halifeleri böyle halıları kullanmışlardır. 8. 9. ve 10. Yüzyılların İslam kaynaklarında bahsedilen ve İslam medeniyetinin zenginliğini gösteren bu halıların düğümlü halılar oldukları ispat edilemez. Mısır'da

---

[79] Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1974, 9.
[80] Karoğlu, 90.
[81] Celal Esat, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, 251.
[82] Mustafa Yıldırım, "Anadolu Selçuklu Halıları ve Azerbaycan Halıları Arasındaki Motif Birliği Üzerine, *Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Konya 2000, X, sayı, 251.

bulunan ve tek çözgüler üzerine açık düğümle yapılmış birkaç parça dışında, İslam ülkelerinde düğümlü halıların ilk şekli 11. yüzyılda Selçukluların hâkimiyeti ile başlar ve kesintisiz devam eder. Bu devam ediş, halı tarihi bakımından önemlidir[83].

İnsanoğlunun vazgeçemediği bu el sanatı, kendine, çevresine ve toplumuna yayarlı olacak ürünü hazırlarken kendi kültürünü de yaratmıştır.

Çözgü ipliklerinin üzerine ayrı bir desen ipliği ile değişik desenler de düğüm atılarak, aralarından atkı ipliği geçirilip sıkıştırılarak desen ipliğinin belirli yükseklikte kesilmesiyle oluşan kabartılı yüzeyli (havlı) dokumalara ‘’Halı‘’ denir[84].

Halı ve Halıcılık denince bütün dünya da ‘’Yaylacı Türkler‘’ akla gelir. Farsça olduğu sanılan ’’halı‘’sözü, eski Farsçada yoktur. Hatta Horn gibi Farsçanın etimoloji sözlüğünü yazan âlimler bile bu sözü yabancı menşeli göstererek eserlerine bile almamışlardır[85]. Halı manasına gelen en eski İran dilerindeki sözler üzerine Prof. Henning, derin bir inceleme yapmıştır. Ona göre eski İran’da halı ve halıcılık ‘’Fsp‘’ ve ‘’Farasab‘’ sözleri ile karşılanıyordu[86].

Halı kelimesi, kelimenin Türkçe ‘’kal‘’ doğrudan doğruya alakalı olduğu görülmektedir. Kelimenin kökü ‘’ka‘’, ‘’katlanmak, toplamak, bir araya getirmek, biriktirmek‘’ demektir. Dilimiz de bu kökten türemiş pek çok kelime vardır[87]. Halı, Türk kelime haznesine sahip olmalıdır. Çünkü ‘’kal’’ fiilinden (- I), (-i) eki ile türemiş olma durumu kuvvetle muhtemeldir[88].

Halı kelimesi, bir araya getirilmiş, toplanmış anlamına gelmektedir. Halı dokuma tekniğini de irdelersek halıda da pek çok renk, motif, desen bir araya getirildiğine göre, halı birleşmiş, toplanmış, bir araya getirilmiş anlamına gelmektedir.

2.1. TÜRK HAVLI DOKUMALARININ TARİHİ GELİŞİMİ

Halının ilk olarak nerede dokunduğu hakkında araştırmacılar arasında tam bir fikir birliği olmamasına rağmen yaklaşık 2500 yıldan beri halı dokunduğu kabul edilmiştir.

---

[83] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 1991, 1.
[84] T.C Milli Eğitim Bakanlığı,’’ El Sanatları Teknolojisi’’, Halı Dokuma, Ankara, 2012, 3.
[85] Yıldırım, “Anadolu Selçuklu Halıları ve Azerbaycan Halıları Arasındaki Motif Birliği Üzerine”, 253
[86] Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, 143.
[87] Halil Açıkgöz, “Türkçede Halı ve Halıcılık Terimleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 32,* İstanbul 1984, 137.
[88] Rasoyni, 621.

Yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde Orta Asya Türk kültür ve medeniyetinin bir ürünü olduğu söylenebilir. Halı ile ilgili her yayında, halının tarihsel gelişimi olarak Pazırık halısına değinilir. Halının dokuma tekniği ve kalitesi hakkında bazı fikir ayrılıkları olsa da araştırmacılar bu önemli buluntunun Türklere ait olduğu konusun da hemfikirdirler[89].

2.1.1. Pazırık Halısı

1947 yılında Rus Arkeolog Rudenko tarafından Altaylarda Pazırık yaylasında bir kurganda bulunan Pazırık halısı tarihin en eski halısıdır. Beşinci Pazırık kurganından çıkartılan dünyanın bu en eski halısı, üzerinde en çok tartışılan bir arkeolojik eser özelliğini taşımaktadır. Pazırık Kurganlarının kronolojisi hala münakaşalıdır. M.Ö. V. III. ve II. I. Yüzyıllara ait olduğu söylenilmektedir.

Pazırık kurgan içinde, koşum takımlarından ve ağaç üzerine Göktürk yazısı ile yazılmış Türkçe kelimelerin bulunması, halının Hun Türkleri ile bağlantısını işaret etmektedir[90]. Pazırık halısı ilk düğümlü halı olma özelliğine sahiptir. Türk Gördes düğümü olarak bilinen, kapalı düğüm tekniği ile dokunan halı, çözgü ve atkılarının el eğirme yün ve 10 cm'de 60 çözgü, 60 atkı ve 10 dm2 de 3600 düğüm olduğu belirtilmiştir.

Halı yaklaşık 1089 X 2 m. boyundadır. Çok ince yün iplikten yapılmıştır. Kırmızı zemin üzerine beyaz, sarı ve mavi renklerle dokunmuştur. Bir büyük bir küçük enli kenar üç adet ince suyolundan meydana gelen beş bordüre sahiptir. Orta alan 24 eşit kareye bölünmüştür. Hun gölü motifi ile bezenmiştir. E. Fuat Tekçe Pazırık halısı hakkında şöyle demektedir; ''… *En eski Türk Cihangiri Oğuz Han'ın altı oğlunun her birinin 4' er oğlu olduğu, bu 24 karenin de 24 Oğuz boylarını temsil ettiği ifade edilmektedir. Beş bordürden en genişi olan dıştaki bordürde, soldan sağa doğru, kimine binilmiş kimi de sürülen 28 at ile biraz daha dar içerideki ikinci bordürde de, bu kez sağdan sola doğru, belki de otlanan 24 geyik var. Atların kuyrukları bağlanmış, hâşâlarının (beyliklerinin) deseni Türkmenleri çadır şeritlerindeki desenleri andırıyor.*

[89] Harun Ürer, *Hanedan Ticaret Haneye Batı Anadolu Halıcılığı*, Ege Üniversitesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Yayını No: 139, İzmir 2007, 2.

[90] Oktay Aslanapa, "Türk Halı sanatının Tarihsel Gelişmesi", *Arış*, Y.1, s.3, Aralık 1993, s.18'de , ''Türkolog Osman Nedim Tuna' nın Kurgan da bulunan koşum takımlarında ağaç üzerine Göktürkçe yazılmış yazılar olduğunu '' söylemektedir.

Aynı desen öteki kimi Anadolu halıları gibi, Konya Karapınar'ın döşek ya da yatak denilen solur tip eski köy ve Yörük halılarında da vardır. Pazırık halısında bulunana geyiklerin gövdelerinde ise, belki kasları, belki de hayvanın belirli uzuvlarını vurgulamak için dokunmuş, iri nokta ve virgüllere benzeyen biçimler görülür[91] *''*. Pazırık halısı halen Leningard Ermitaj Müzesi'nde teşhir edilmektedir.

Resim 2.1. Pazırık Halısı (E. Fuat Tekçe)

[91] Tekçe, 34.

Resim 2.2. Pazırık Halısından Detay (Neriman Görgünay Kırzıoğlu)

2.1.2. Fustat'da Bulunan Halı Parçaları

Resim 2.3. Fustat'ta Bulunan Bir Halı Parçası (O. Aslanapa)

Pazırık halısının bulunmasından sonra, Doğu Türkistan'da Lap gölü batısında Lou-Lan'da 3. ve 4. Yüzyıllardan kalma düğümlü halı parçaları bulunmuştur. Bu halı parçaları Sir. Aurel Stein tarafından 1906–1908 tarihlerinde Pazırık halısından 45 yıl önce bulmuştur. Bugün bu halılar Hindistan'da Yeni Delhi ve Londra'da British Museum'da teşhir edilmektedir. Tamamen yün malzemeden meydana gelmiştir. Tek düğümlüdür. Renklerinde mavi, kırmızı, yeşil, sarı, kahverengi ve bunların tonları

hâkimdir. Geometrik karakterli, eşkenar dörtgen, dikey ve yatay zikzak şekilli desenlerle süslenmiştir[92].

Resim 2.4. Fustatta Bulunan Halı Parçasından Örnek. (O.Aslanapa)

Bunlardan birkaç yıl sonra 1913'de A.Von Le Coq Turfan araştırmaları esnasında Kuça'nın batısındaki Kızıl'da düğümlü halı parçası bulmuştur. Göktürkler dönemine ait olan bu halı parçası M.Ö. 5-6. Yy. 'dan kalmadır. Bugün Berlin İslam Sanatı Müzesi'nde sergilenmektedir. Yün malzemeyle ve alternatif çözgüler üzerine, düğümlenerek dokunmuştur. Süslemelerinde geometrik desenlerin yanı sıra ejder figürü de görülmektedir[93].

Türk halılarının önemli bir buluntusu da Abbasi döneminde kaldığı kabul edilen halılardır. Abbasiler döneminde Başkent Samerra' da, 838–883 yılları arasında orada bulunan Türk askerlerinin yaşadığı merkezi halindeydi. Bir Arap şehrinden çok Türk

[92] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 20.
[93] F.Sarre – Th.Falkenberg, "EinFrühes Knüpfteppichfragment Aus Chinesisch Turkestan", *Berlin Museen*, XLII, 1921, 110 vd.

şehrine benzeyen bu yer Türk–İslam sanatının geleneklerinin şekillendiği merkez haline gelmiştir. Böylelikle Türk halı dokuma geleneği İslam dünyasıyla tanışmıştır[94].

1935-36 yıllarında, Fustat'da (Eski Kahire) C. J. Lamm tarafından yapılan kazılar sonrasında, Abbasiler devrinden kaldığı kabul edilen halı parçaları bulunmuştur. Bunlardan Kahire Arap Müzesi'nde bulunan kufi yazılı iki parçadan biri H.202 (M. 817 / 18) tarihlidir[95]. Her iki parça tek argaç üzerine sıralanmış kısa yün ipliklerle Doğu Türkistan'da bulunan halı parçalarının dokuma şekline benzemektedir. Baklavalardan meydana gelen geometrik kompozisyonları da tamamıyla Türk halılarındaki örneklere uygundur[96].

Karahanlılar' ın (992 – 1211) İslamiyet'i kabul etmesinden sonra, Türklere ait olan çeşitli kültür birikimleri, İslamiyet'ten sonra ki Türk sanatı içerisinde yerini almıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra yeni eserler ortaya çıkmıştır. Bunlar camii, kervansaray ve tekke gibi imaretlerde İslam düşüncesinin ve yaşam tarzının ürünüdür. İslamiyet'i kabul ettikten sonra Türkler, savaşlar ve göçler nedeniyle başka kültürlerle tanışmış ve kendi kültürüyle harmanlayarak çehresini değiştirme yoluna girmiştir. İslam felsefesinde resim ve heykeli yasaklamasıyla sembolik ve puta tapma anlamını veren; Orta Asya sanat üslubunun devamı olan bütün bitki ve üsluplaştırılmış sembolik hayvan motiflerini bırakarak, kültürlerinde var olan sanat karakterini çizgiler yardımıyla anlatarak soyut biçimde kullanmışlardır.

Türklerin halı dünyasına getirdiği sonsuzluk prensibi uygun süslemelerin yer aldığı enine ve boyuna gelişme gösteren ‘’kıvrık dal‘’, ‘’bordür‘’ veya ‘’hata-i‘’ grubu süslemeler, rumi – palmet motifleri, geometrik çizgiler ve yazı dekoratif eleman olarak kullanılmıştır[97].

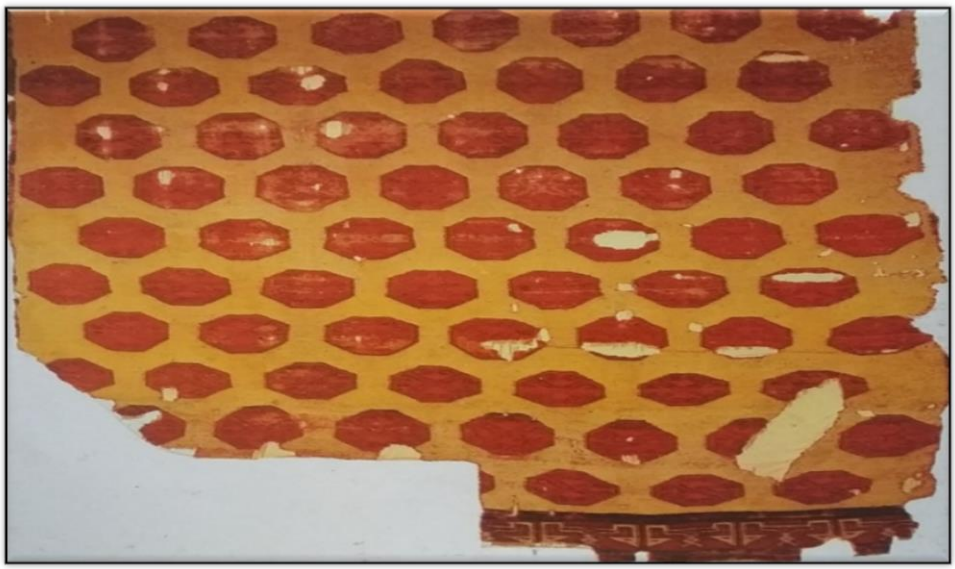
[94] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 22.
[95] Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişimi,* 18.
[96] Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 10.
[97] Ali Yurdakul, "Türk Dönemleri Geleneksel El Sanatlarında Motifler ve Halıcılığımızın Tarihsel Gelişimi", *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu*, 7 – 15 Nisan 2000. Isparta, 14.

2.1.3.Selçuklu Halıları

Resim 2.5. Selçuklu Halısı 13.yy. Env. No:681, İst. Türk ve İslam Eserleri Müzesi

1071 Anadolu'nun fethi ile Türk halıcılığının gelişimi, Anadolu'da sürmeye devam etmiştir. Türk halı sanatının Anadolu'da ilk temsilcisi olan Selçuklu halılarının kökeni Orta Asya Türk Halı Sanatına dayanır. Orta Asya'dan beraber getirdikleri kültürleri ile el mahareti, sanatçı his ve düşüncelerini halıda da yer almıştır. Çeşitli alış-verişler ile Avrupa'nın birçok şehrine götürülmüştür.

Resim 2.6. Selçuklu Halısı 13.yy. Env no. 689 İst. Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Marko Polo'nun 1283 yılındaki Asya gezisinde ''Dünyanın en güzel halıları Aksaray, Kayseri ve Sivas'ta dokunuyor.'' diye ifade ettiği notunda belirtilen halılar,

Anadolu halı sanatının köklü bir geçmişinin olduğunu vurgularken, XIV. Yüzyılın başlarında Anadolu'yu gezen İbn – i Batuta Selçuklu halılarını övmüş, Suriye, Mısır, Hindistan ve Çin'e ihraç ettiğini yazmıştır[98].

Türk halı sanatında 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar uzanan zincirin ilk büyük halkasını, Selçuklu halıları oluşturmaktadır. Dünya halı tarihinde hakiki ''Gördes–Türk'' düğümü tekniğinde dokunmuş ilk halılar olarak uzun zaman yer almış olan bu halılardan 8 tanesi, 1905 yılında Alman konsolosluğunda görevli, Loytved'in delaleti ile F.R Martin tarafından ilk defa Konya Alaattin Camii' de bulunmuştur[99].

2.1.4. Konya Halıları

Resim 2.7. Selçuklu Halısı Konya 13. Yy. İst. Türk İslam Eserleri Müzesi (O. Aslanapa)

Bugün İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesin de bulunan Anadolu Selçuklu döneminden kalan halılar sekiz tanedir. Bunlarda üçü çok eskimiş olmakla beraber bütün olarak kalmış büyük halılardır. Diğer üçü, küçük boy halılardan kalmış büyük parça halindedir. İkisi ise, büyük halılardan kalan küçük parçalar halindedirler. Halıda, başlangıçta uçlarını ok başını andıran sivri üçgenlerle dik harfli bir kufi yazısı görülür, çeşitli değişmelerle devam eder[100].

---

[98] Yurdakul, 15.
[99] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 7.
[100] Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi 4. Basım, İstanbul 1997, 342.

2.1.5. Beyşehir Halıları

Resim 2.8. Beyşehir Selçuklu Halı Parçası 13-14. Yy Konya Etnografya Müzesi

1930 yılında R. M. Riefstahl tarafından Beyşehir Eşrefoğlu Cami'isin de üç halı parçası bulunmuştur[101]. Konya halılarında görülen teknik ve desen özelliklerine sahiptir. Bu halılardan ikisi bugün Konya Mevlana Müzesi'ndedir. Üçüncü halı ise uzun zaman kayıp olarak bilinmesine rağmen, İngiltere'de E. Unger'e ait Keir Koleksiyonu'nda ortaya çıkmıştır. 1971' de J. Pozzi terekesi müzayesinde satın alınmıştır. Halı renkli olarak neşredilmiştir[102].

2.1.6. Selçuklu Halıları ve Özellikleri

Selçuklu halılarından 8 tanesi Konya Alaeddin Camii' de, 3'ü Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde 7'si Fustat'ta olmak üzere, tam ve parça olarak 18 adettir. Bunlardan üçü tam kalmış, fakat yıpranmış, on beşi parçalar halinde günümüze gelmiştir. Bu halılardan ikisi, birbirinin eşi olup, geri kalanlar birbirinden değişik örnek ve renklerdedir[103].

Halılar genellikle, koyu mavi ve koyu kırmızı olup üzerlerindeki motifler açık mavi ve açık kırmızıdır. Koyu ve açık sarı renkli ile bazen açık yeşil renkte görülür[104]. Halıların kompozisyonlarında Türk halı sanatında sonsuzluk prensibi görülmektedir. Halılarda çoğunlukla geometrik motiflerin yanında stilize edilmiş bitki motifleri bulunmaktadır. En çok bezenen motifler sekiz köşeli yıldızlar, baklava dilimleri,

[101] R.M. Riefstahl, "Primitive Rugs of The Konya Typein The Mosque Of Beyşehir", *The Art Bulletin,* XIII. 1931, 176 v.d.
[102] F. Shupler, "İslamic Carpets and Textiles in the Keir Collection", London 1978, 31 – 32.
[103] Yıldırım, "Anadolu Selçuklu Halıları ve Azerbaycan Halıları Arasındaki Motif Birliği Üzerine", 259.
[104] Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatı*, İstanbul 1972, 6.

kenarları düz ya da cengellerle süslü altıgen ve sekizgen motifler görülür. Ayrıca eli belinde motifi, koçboynuzu motifleri, U ve V şekillerinin yerleştiği dörtgenler ve ‘’Çakmak-Çengel’’ adı verilen ‘’S‘’ şekilleri süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Zemin de kaydırılmış eksenler bulunmaktadır. Kaydırılmış eksenler sonsuzluk prensibini temsil etmektedirler.

En karakteristik özelliği ise uçları ok başını andıran sivri üçgenlerle bitirilen, iri ve dik, kufi yazı yahut benzer örneklerle bezeli göz alıcı bordürlerdir. Bu bordür şekli, Selçuklu halıları içinde, örgülü kufiden, çiçekli kufiye kadar gelişme göstererek şekillenir[105].

14. ve 15. yüzyıl halı tasvirlerinde, İspanya (Endülüs) ve erken Kafkas halılarına kadar etkisini sürdürmüştür[106]. Selçuklu halılarının bordürlerinde kufi benzeri yazıların yanı sıra, koşan köpekler ile halk arasında ‘’deveboynu, âşık, kaydırma‘’ ve çeşitli adlarla bilinen ‘’ ZZZZZ’’ şeklindeki motiflerle, ok – yay / yaba ‘’C – C – C‘’ motiflerine de yer verilmiştir[107].

Resim 2.9. Konya Alaeddin Camii’nde Bulunan Selçuklu Halıları 13.yy. İst. Türk İslam Eserleri Müzesi

2.1.7. Figüratif Desenli Halılar

14. yüzyılda ortaya çıkan figüratif desenli halılar Selçuklu halılarına ayrı bir görkem katarken Türk Halı Sanatın’ da ayrı bir dönüm noktasını meydana getirmiştir.. Bu yüzyılda görülen en önemli figüratif desen olarak karşımıza çıkan, çift başlı kartal ya da tek başlı kartal figürleridir. Kartal figürü dışında halı zeminin de birbirinde bağımsız

[105] Yıldırım, “Anadolu Selçuklu Halıları ve Azerbaycan Halıları Arasındaki Motif Birliği Üzerine”, 259
[106] Aslanapa, *Türk Halı Sanatı,* 131.
[107] Kırzıoğlu, “XVI- XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya ve Bulgaristan’ da Devamedegelen Benzerleri’’, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri, Ankara 1995. s. 131.

sekizgenlerle kaplanarak, içlerine stilize kuş ya da kuyruklu hayvan figürlerinin dolgulandığı motifler işlenmiştir[108].

Figüratif desenli halılar, ilk kez Avrupalı ressam Holbein'in tabloların da görülmüştür. Bu halıların orijinallerinin bulunması, halı tasvirlerinin değerlendirilmesini sağlamıştır. 14. yüzyıldan 15. yüzyıl sonuna kadar figüratif desenli halılar tarihlendirilir. Figüratif desenli halılar üzerine ilk toplu değerlendirmeyi Prof. Dr. K. Erdmann yapmıştır[109]. Halılar genellikle küçük veya büyük karelere bölünmüştür. Karelerin içlerine sekizgenler yerleştirilmiştir. Bunların içlerinde de stilize hayvan figürleri durumlarına göre genellikle dört grup şeklinde yerleştirilmiştir;

Birinci grupta olan hayvanlar heraldik durumda olan tek hayvanlar, tek veya çift başlı kartal tasvirleri olan halılar bu grubuna girer.

İkinci grupta olanlar, bir ağacın iki tarafında birer kuş figürü olan halı tasvirleri bu grubun kompozisyon şeklidir. Bu grupta iki ağacın ortasında bir kuş motifi bir varyant teşkil eder ve sadece Sano di Pietro' nun bir Meryem resmindeki halı da görülür.

Üçüncü grupta, geometrik sahaları içi tek kuş veya dört ayaklı bir hayvanla doldurulmuştur.

Dördüncü grupta, geometrik sahaların içinde hayvanlar çift olarak yerleştirilmiştir. Bu grubun daha ileri aşamasında hayvanlar mücadele halindedir. Bazı orijinal halılar da ise hayvan figürleri geometrik bölümlerin dışına yerleştirilmiştir yahut geometrik sahalar ortadan kalkmıştır. Hayvan figürleri yan yana veya kaydırılmış eksenlere sıralanır[110].

İlk iki tip Holbein halılarında çok defa kufi bordürler görülmektedir. Bunlar zamanla örgü haline gelmiştir. Daha sonra bu örgülerin yerini bordürler de görülen kıvrık dallar, çiçekler, rumiler ve bulut motifleri almıştır. Bulut motifleri Uşak halılarını

---

[108] Türkmen, 78.
[109] K. Erdmann, "Orientalische Tierteppiche auf Bildern des XIV. und XV. Jahrhunderts", *Jahrbuch der Presussischen Kuntsammlungen*, No. 5, 1929, s. 261 – 298; J. Mills, "Eraly Carpets in Western Paintings", *Halı* 1, No. 3, London 1998.
[110] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 19 – 20.

hatırlatır. III. ve IV. Tip Holbein halıları, Bergama halılarına geçiş zemini hazırlamıştır[111].

Resim 2.10. 12-14. Yüzyıl Arası Tibet Grubu Figürlü Selçuklu Halısı Heinrick Kircheim Kolleksiyonu (www.filickr.com)

[111] Aslanapa, *Türk Halı Sanatı*, 7.

Resim 2.11. 15. Yüzyıl Orta Anadolu Hayvan Figürlü Halı İstanbul Vakıflar Müzesi

Resim 2.12. Bulgaristan'da St. Nicolas Kilisesi Frenskinde Selçuklu Figürlü Halı Tasviri. 1258 yılı. Tasvirdeki halıda daireler içerisinde Selçuklu çift başlı kartal ve aslan figürleri işlenmiştir.(www.azerbaijanrugs.com) (Selman Kardeşlik Şanlıurfa Vakıflar Bölge Müdürlüğü)

Resim 2.13. 1340 Lippo Memmi Tablosundan Figürlü Selçuklu Halı tasviri.(www.azerbaijanrugs.com) (Selman Kardeşlik Şanlıurfa Vakıflar Bölge Müdürlüğü)

2.1.8. Ming Halısı

Üçüncü grup figüratif desenli halı grubuna giren Ming halısı ilk bulunan orijinal halıdır. Orta İtalya' da bir kilise de bulunup Roma' da bir antikacıya gelen halı, 1890' da Wilhelm Van Bode tarafından Berlin Müzesi için satın alınmıştır. Halı üst üste yerleştirilmiş iki kare içindeki, birbiriyle mücadele halinde olan, ejder ve zümrüd-ü anka kuşuyla bezelidir. Halı da sarı renk hâkimdir. XV. yy' da Çin' de yaşayan Ming sülalesinin kutsal rengi sarı olduğu için bu halıya da Ming halısı demek gelenek halini almıştır[112].

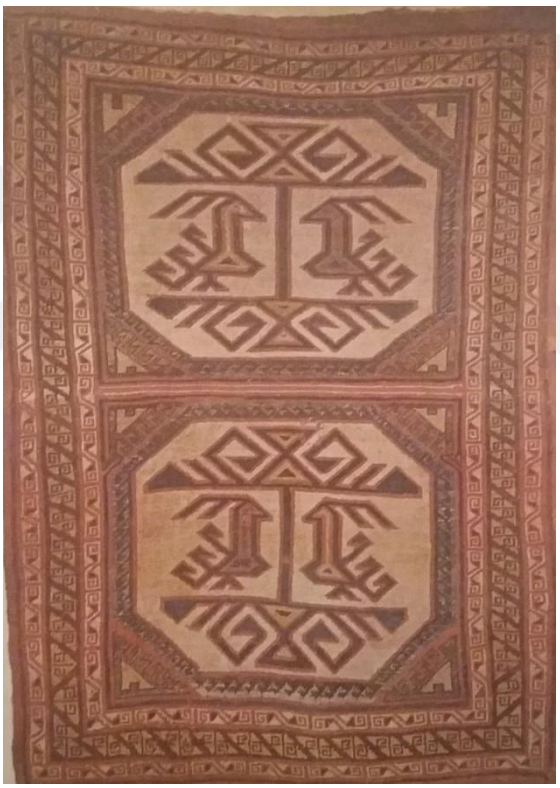

Resim 2.14. 14. Yüzyıl Figürlü Anadolu Halısı (Berlin Devlet Müzesi)

[112] Geniş bilgi için bkz. Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 40.

2.1.9. Marby Halısı

İsveç' in Jamtland eyaletinde Marby köy kilisesinde bulunan Anadolu figüratif figürlü halı 15. yüzyılın ilk yarısına yahut ortasına tarihlendirilmekte olup figürlü halıların en önemli örneklerinden birini oluşturur. Zemin ortada ikiye bölünmüştür. Bölünen her bölüme, bir ağacın iki tarafına birer kuş yerleştirilmiş olup kompozisyon sekizgenler içerisine yerleştirilmiştir. Stilize ağacın dalları suya yansır gibi alt taraf da motif tekrarı yapılmıştır. Geniş ve dar bordürler Konya Selçuklu halıları ve eski Türk halılarının karakteristik örneklerine benzemektedir. Halı Stocholm Statens Müzesi'ndedir[113].

Resim 2.15. 15.yy. Marby Halısı Stockholm.(Statens Historiska Museet) O. Aslanapa

[113] Geniş bilgi için bkz. Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 42.

2.2. OSMANLI DÖNEMİ HALILARI

2.2.1. Erken Osmanlı Dönemi (Beylikler Dönemi) Halıları

XV – XVI. Yy' da, Osmanlı Beyliği zamanında dokunan, Osmanlıların ilk dönemine ait halılar Erken Osmanlı Devri Halıları olarak adlandırılır. XV. yy Anadolu halıları gibi, Avrupalı ressamların tablolarından tanımaktayız[114]. 14. ve 15. yüzyıl süresince görülen, teknik ve motif bakımından Selçuklu halı sanatının prensiplerine bağlı kalmışlardır. Yeni kompozisyon ve motif özellikleriyle 16. ve 17. yüzyılda Türk halılarının yeni bir boyutta şekillenmelerini sağlamışlardır. 14. ve 15. yüzyıllarda gelişmesini gördüğümüz figüratif halılarla beraber, bir grup halı daha görülmektedir. Bunlar da zemin kareler bölünmüştür. Ancak, içlerinde stilize hayvan figürleri yerine geometrik motifler ile süslenmiştir. 14. yüzyıl başlarına ait Avrupalı ressamların resimlerinin ilk örneklerinde görülen bu halılar, daha sonra gelişme gösterecek ve yanlış olarak halı literatürün de ''Holbein Halıları''adını alacak olan bir grubun öncülerini temsil etmektedir.

Holbein halıları diye adlandırılan bu halılar, Alman ressam, Hans Holbein sadece ikisini resmetmiştir. Buna karşılık olarak bu gruba giren diğer halıları Holbein' den önce 15. Yüzyılda İtalyan ressamlar tarafından resmedilmiştir[115]. Erken Osmanlı Devri Halılarını dört grupta inceleyebiliriz;

Birinci grupta incelediğimiz halılarda, zemin küçük karelere ayrılmıştır. Karelerin içine etrafı düğümlü bir şeritle kontorlanmış bir sekizgen yerleştirilmiştir. Sekizgenin içlerinde, küçük bir sekizgen onun ortasında ise sekiz köşeli yıldız motifi bulunmaktadır. Karelerin birleştiği köşelerde ise çatallı rumi çiftlerinden meydana gelmiş bir baklava formu yerleştirilmiştir. Baklavanın içinde haçvari bir şekilde yerleşmiş dört palmetli dolgu bulunmaktadır. Böylece bir sıra sekizgen ve bir sıra baklavanın kaydırılmış eksenler üzerinde sonsuza doğru sıralandığı görülür. Zemin de örneklerin dört tarafına sekiz köşeli yıldız dolgulu birer sekizgen rozet yerleştirilmiştir[116]. Halı bugün Konya Mevlana Müzesi'nde teşhir edilmektedir.

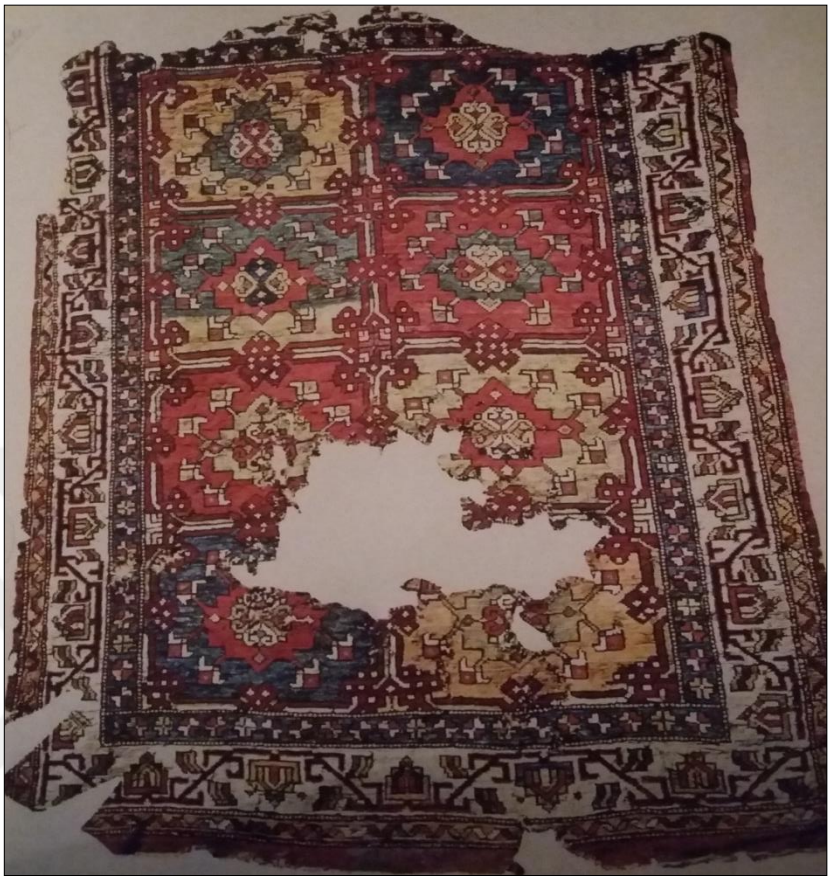
[114] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 28.
[115] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 35; Oktay Aslanapa, 112.
[116] Erdmann, 24 – 29; *Siebenhundert Jahre Orientteppich, Wiesbaden*, 1966, 130 – 135.

Resim 2.16. Birinci Tip, Holbein Halı, 16.yy başları, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi (O. Aslanapa)

İkinci grupta incelediğimiz halılarda, şema bakımından birinci grubun aynısıdır. Ancak geometrik motiflerin yerine bitkisel motifler almıştır. Özellikle I. Grupta ki kenarları örgülü şeritte çevrili olan sekizgenlerin geometrik şekli yerine bitkisel motiflerle meydana gelmiş bir sekizgen oluşturulmuştur. Sekizgenler stilize edilmiş tam ve yarım palmet ve rumi çiftlerinin karşılıklı ince saplarla birleştirilmesiyle oluşmuştur. Sekizgenlerin altında ve üstünde görülen düz hatlı üçgeni oluşturan rumiler yeniliktir. Böylece bitkisel motiflerin katılmasıyla sekizgenlerin kontörlerinde çözülme olmuştur. Bitkisel motifler daha gelişmiş olarak aynı kompozisyon uygulanmıştır. Ayrıca palmetlerden çıkan ince saplarla sekizgen ve baklavalar arasında birinci tipte olmayan

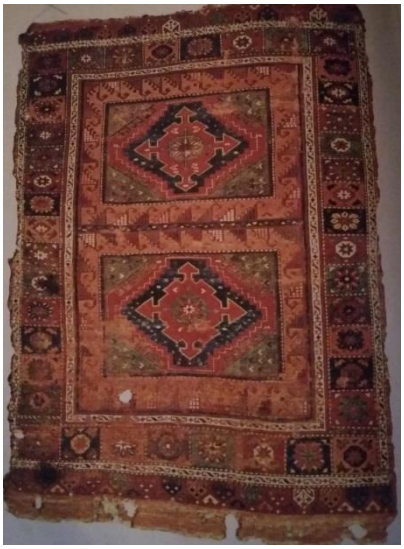
simetrik bağlantı sağlanmıştır[117]. Bu halıların örnekleri Türk ve İslam eserleri Müzesi'nde teşhir edilmektedir.

Resim 2.17. II. Tip Holbein ya da Lotto Halıları (I. Tip Holbein Tipi Geometrik Desenli Anadolu Halısı, 16. Yüzyıl, İstanbul, Türk ve İslam eserleri Müzesi)

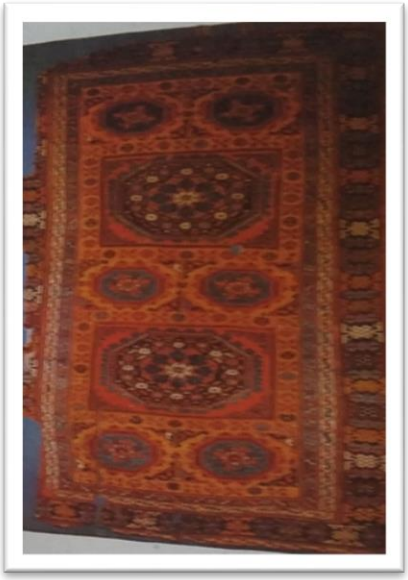
Üçüncü grupta incelediğimiz halılarda, zemin büyük kareler şeklinde veya dikdörtgenlere ayrılmıştır. İçlerine büyük sekizgenler eklenmiş olup, bunların içleri gene sekiz köşeli yıldız motifi ve geometrize edilmiş bitkisel motiflerle işlenmiştir. Karelerin köşelerinde kancalı üçgen dolgular bulunmaktadır. Zemin, genellikle üst üste yerleştirilmiş iki karenin sıralanışı görülür. Erken örnekler de esas bordür de karakteristik örgülü kufi yazı bulunur[118]. İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bu tip klasik örnekler vardır.

[117] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 49.
[118] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 54.

Resim 2.18. 16. Yy III. Holbein Tipi Bergama Halısı, İstanbul, Vakıflar Müzesi.

Dördüncü grupta incelediğimiz halılarda, üçüncü grubun çeşididir. Ortada büyük bir kare ve bunun altında ve üstünde ikişer küçük kare görülmektedir. Bu grup halıda sonsuzluk prensibi ortadan kalkmıştır, Bunun yerine büyük orta motif etrafında ikinci derecedeki motiflerin toplandığı görülmektedir. Gruplanma prensibi görülmektedir. Ancak III. grubun gelişme safhası olarak Türk Halı Sanatında ki bağlantıyı ortaya koyar[119]. İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan üç halı bu tipin en başarılı temsilcisidir.

Resim 2.19. 16. Yy IV. Holbein Tipi Batı Anadolu Halısı Env. 468.

[119] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 60.

2.2.2. Klasik Dönem Halıları

16. ve 17. Yy. Türk halı sanatının en parlak devri olarak teknik ve desen bakımından farklı, öz bakımından aynı olan halılar iki grupta toplanmaktadır. Bunların ilk grubunu Saray halıları, ikinci grubunu ise Uşak halıları oluşturmaktadır. Bir yandan geometrik örnekli halı çeşitler devam ederken, diğer taraftan da madalyon ve bitkisel motifler kullanmaya başlanmıştır.

2.2.3. Osmanlı Saray Halıları

1514 yılında Tebriz'in ve 1517'de Kahire'nin Osmanlılar tarafından alınmasıyla, Türk halı sanatında yeni bir teknik ve desen olgusu başlamıştır. Bu yeni anlayışın meydana getirdiği halılar ''Osmanlı Saray Halıları'' olarak adlandırılır. Bu halılar birden ortaya çıkmıştır. Bu halılarda sözü edilen hançer yapraklar, palmet ve madalyonlar, tamamı natüralist lale, sümbül, karanfil ve narçiçekleri ile birleştirilerek yepyeni bir üslup yaratılmıştır[120]. Çözgü ve atkı iplerinden ipek, yün ve pamuk, düğüm iplerinde yün ve pamuk kullanılan bu halılar, Anadolu halılarından farklı olarak İran düğümü (sine) ile dokunmuştur[121]. Düğüm iplerinin kalitesi ve sık dokunuşundan dolayı kadife gibi yumuşak bir izlenim bırakır. Yün ve pamuktan yapılan düğümler, (metrekarede 200.000–700.000 arasında) daha sıktır. Osmanlı Saray halılarının bir diğer özelliği ise, İran örneklerinde ana zemin motifinin küçük ve sık olması sebebiyle öne çıkan madalyonlar, Osmanlı Saray Halılarında geri planda kalarak bir süsleme unsur halini almıştır. Zemin de görülen iri motifler süsleme tasarımı olarak öne çıkmıştır. Yani madalyon ortadan kaldırılsa bile, zemin örneğinde herhangi bir değişiklik görülmez. Bunun paralelinde sonsuzluk fikri zemin deseninde devametmektedir.

Bugün dünyanın belli başlı müzelerinde bulunan Osmanlı Saray halılarından yurdumuzda dört tane örnek mevcuttur. Bunlar iki büyük halı bir küçük seccade İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde daha büyük olan seccade ise Topkapı Sarayındadır[122].

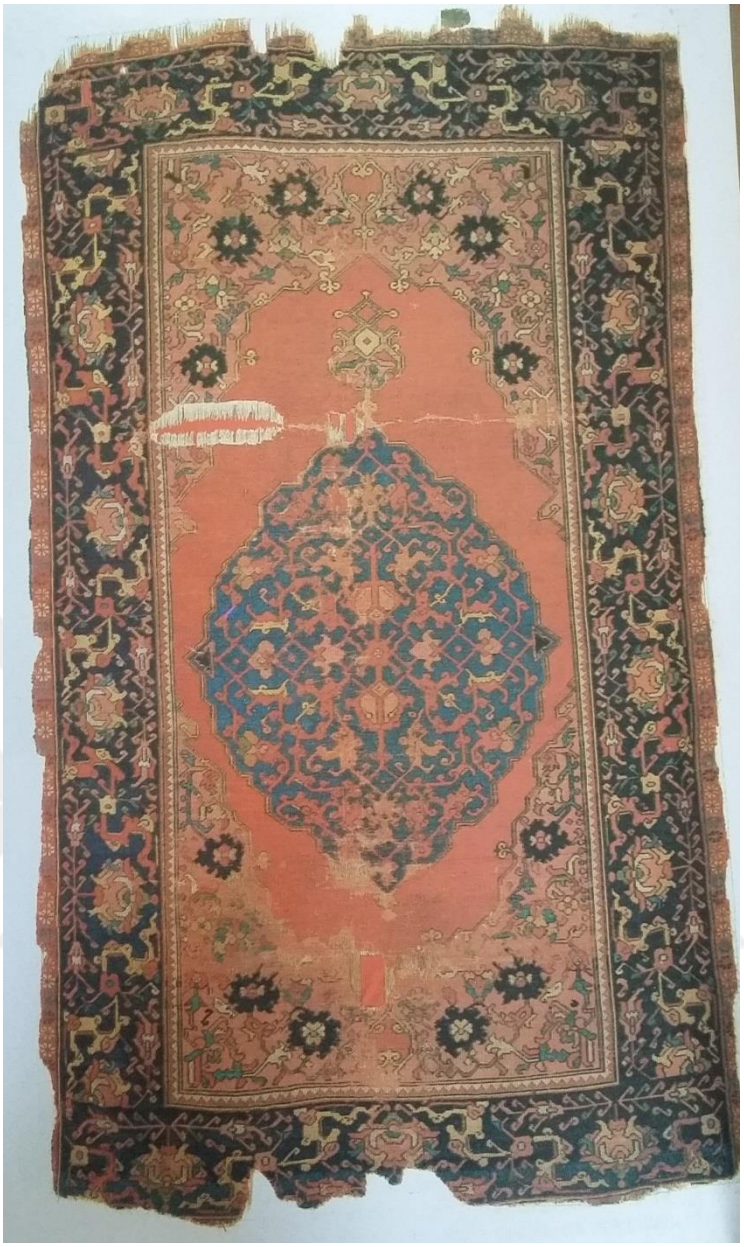
[120] Oktay Aslanapa, *''Türk Sanatı El Kitabı''*, İnkılâp Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1993. 128.
[121] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 31.
[122] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*,17 – 18.

Resim 2.20. 16. yy. Osmanlı Saray Halısı Env. No. 768.

2.2.4. Uşak Halıları

Uşak çevresinde dokunduğu için Uşak halısı adını alan bu halılar yün malzeme ile dokunmuş olup saray halısında kullanılan İran düğümünün yerine Gördes-Türk düğüm tekniği ile dokunmuştur. Renklerinde mavi, kırmızı, kahverengi hâkimdir. Uşak halılarını Madalyonlu Uşak halıları, Yıldızlı Uşak halıları ve Uşak Çin bulutlu halıları olmak üzere olarak üç grupta toplayabiliriz.

Resim 2.21. 16. Yy. Uşak Halısı Env. No. 11

2.2.5. Madalyonlu Uşak Halıları

16. yüzyılın ilk yarısına mal edilen halılar, 18. yüzyıl içerisinde gelişmiş ve 10 metreye kadar uzun olanları dokunmuştur. Farklı sıralar üzerinde yer almış iki tarzda madalyon ile bezenmiştir. Orta eksende yuvarlak madalyonlar, yan eksende de ise sivri dilimli madalyonlar yardımıyla kompozisyon yapılmıştır. Madalyonlu halılarda bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Bazen oval şekilde, bazen uzamış tarzda, bazen de yuvarlak halde dokunmuştur. En iyi modelleri sarıçiçeklerle dolgulanmış lacivert zemin

üzerine, koyu kırmızı ve mavi madalyon formunda olanlardır. Kırmızı zeminliler daha zengin dolgulu olup, madalyonları genellikle laciverttir. Kırmızı, lacivert ve parlak sarı hâkim renkler olup, ikinci derece yeşil, mavi renkler, konturlarda siyah kullanılmış, üç asıl, iki yardımcı renkle zengin şahane dekorlar meydana gelmiştir[123]. Madalyonlu Uşak halılarının bir özelliği ise, 16. Yüzyıl Osmanlı süsleme sanatının baş motifleri olan lale, karanfil, hatai, rumi, penç ve gonca motifleri ile, Kökeni Çin sanatına dayanan bulut motiflerinin işlenmesidir. Ayrıca, örgülü kufi yazılar, bulut motifi, çifte rumili kıvrık dallar ve çiçek desenleri yer alır[124]. İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde ihtişamlı örnekleri vardır.

Resim 2.22. 16.yy Uşak Madalyonlu Halı, Env. no: 67

2.2.6. Yıldızlı Uşak Halıları

Sayıca küçük bir grup olan bu halılar, sekiz kollu yıldızlarla küçük baklava biçiminde ki madalyonları kaydırılmış eksenler üzerine sıralanmıştır. Orta boy halı olup, dört metreden uzun olanları azdır. Yıldızlı Uşak halılarında, sonsuzluk prensibi daha ön plandadır. 16. Yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmalarına rağmen gelişmelerini

[123] Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 121.
[124] Bkz. Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 35; Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 121-122. Hamza Gündoğdu, "Türk Tarihi Halıcılığı", *Türkler Ans*., VIII, 2002, 185- 195.

tamamlamışlar ve 17. Yüzyılın sonunda ortadan kalkmışlardır[125]. Yıldızlı grup, genel kompozisyon şekli ile daha geç örneklerinde madalyonlu Uşak halılarına benzemektedir. Erken örneklerin de merkez de sekiz köşeli yıldızla uzantısında yer alan yarım ve çeyrek baklava şeklindeki küçük madalyonların kaydırılmış eksenler üzerinde alternatif sıralandığı ve bitkisel desenli soluk zemin dolgularının ikinci bir sıralama yaparak Holbein halılarını hatırlatan bir kompozisyon oluşturduğu görülür[126].

Resim 2.23. 16 yy Uşak Yıldızlı Halısı Env. No: 53

[125] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 93.
[126] Hades – Hanefi Mehmet Efendi, 258 – 259.

Resim 2.24. 16.yy Lotto Tipi Uşak Halısı Env. no: 16

Farklı bir Uşak halısında ise yıldız şeklindeki madalyonlar parçalanmıştır. Sekiz köşeli yıldızın haçvari şeklindeki dört köşesi kaybolmuştur. Kalan köşeler kaydırılmış eksenler üzerinde, aynı şeklideki yıldız madalyonlarının uçlarıyla birer düğüm motifi ile birleştirilmiştir. Böylece baklava şeklindeki madalyonlar etrafında çerçeve oluşturmuştur. Bir tezhip kompozisyonunu hatırlatmaktadır[127]. İst V.M, Londra Victoria and Albert Müzesi'ndedir.

[127] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 1991, 99.

Resim 2.25. 17.yy Uşak Halısı, Env. no: 699

2.2.7. Uşak Çin Bulutlu Halıları

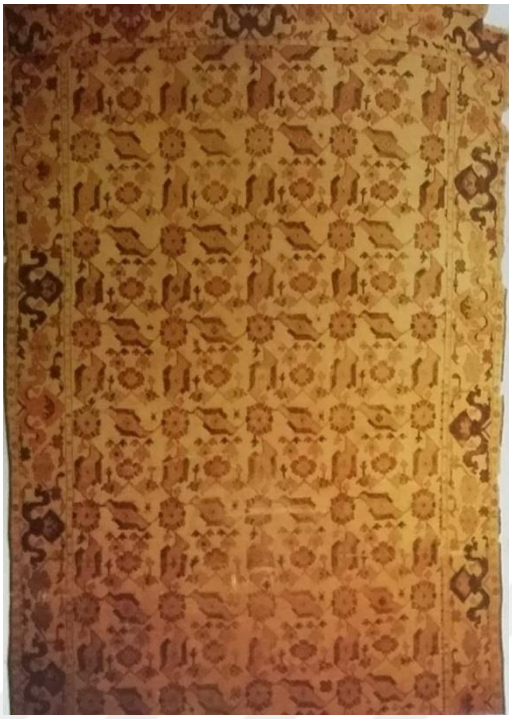
17. yüzyıl içerisinde Uşak'ta ''Ejderli Halılar'' adıyla yeni bir halı grubu görülmektedir. Halı zemini karelere ve eşkenar dörtgenlere ayrılmıştır. Bunların içleri de bulut motifi ile bezeme yapılmıştır. Karelerin köşeleri veya eşkenar dörtgenlerin kenarları bulut motifi ile doldurulur. Kenar suları ise yine, Bulut–Çin bulutu motifleriyle bezenir[128]. Aynı halılar geç dönemlerde Gördes ve Kula halılarında karşımız çıkmaktadır.

[128] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 35.

Resim 2.26. 16-17.yy Uşak Çin Bulutlu Halı. Env. no: 698.

16. yüzyıl ve 17. yüzyıla tarihlendirilen, beyaz zeminli (kuşlu ve post motifli) Uşak halılarının esas karakteristiği beyaz ve beyaz yakın krem rengi bir zemin rengine sahip olmalarıdır. Bunlar içinde yanlış olarak ‘’Kuşlu Halı‘’ ismi ile tanınmaktadırlar. Bunun sebebi ise, halılar görünüşte kuşu hatırlatan bitkisel formlardan dolayı verilmiştir. Bordürlerinde genellikle iri Çin bulutlarından meydana gelmiş karakteristik Uşak halısı bordür tasarımı görülmektedir. Türk ve İslam eserleri Müzesi’nde orijinaller bulunmaktadır.

Resim 2.27. 16.yy Uşak Kuşlu Halı. Env. no: 676.

Beyaz zeminli halılar içinde bir halı modeli daha vardır. Bu halıların zeminin de üç tane yuvarlak ve iki dalgalı çizginin yan yana ve birbirini tekrar ederek, örnekler halinde halı yüzeyinde sonsuza devam ettiği görülür. Örnekler, parlak mavi, kırmızı, sarı renkleri ile beyaz zemin üzerinde sıralanmıştır. Bordürleri genellikle karakteristik Uşak halısı bordüründe olan iri Çin bulutlarından meydana gelmiştir[129]. Bu halının tipik örneği Floransa'da Museo Bardini'de bulunmaktadır.

XVII. yüzyılda, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde değişik bölgelerde de halılar dokunmuştur. O dönem konar–göçer halinde yaşayan insanların dokuduğu halılar, üslup açısından, birkaç bölgenin özelliğini taşımaktadır. Bu tarz halılara genellikle ''Yörük halısı ya da Anadolu halısı'' diye tanınır. Ancak Anadolu'nun hangi yöresine ait olduğu belirtilmez[130].

[129] Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 108.
[130] Bu tür isimlendirmek için bkz. E. G. Ruedin, *Le Tapisde L' Amateur*, Freiburg, 1975, 64 – 67; F. Spuhler – H. Konig – M. Wolkmann, *Alte Orientteppiche*, München 1978, 67; İlamic Carpets, the Joseph V., *Mc. Mullan Collection*, Münch, 1985, plt. 25.

2.3. GEÇ OSMANLI DÖNEMİ HALILARI

2.3.1. Bergama Halıları

Geleneksel motiflerimize sadık olarak karşımıza çıkan Bergama halıları, Selçuklu halılarının geometrik tasarımlarında kullanılan üsluplaştırılmış bitkisel desenleri görülmektedir. Bordürler de kufi yazıdan meydana gelen motiflerin kullanımı devam etmektedir. Holbein halılarının III ve IV tiplerinden gelişir. D. Orendi; "*Bergama halılarının zeminlerine beyaz bir kumaş parçasının dikildiğini veya bir düğme, bir örgü parçası veya bir kabuğun yerleştirilmiş olduğunu belirtmektedir"*. Bu bulgular Bergama halılarının bir özelliğidir[131].

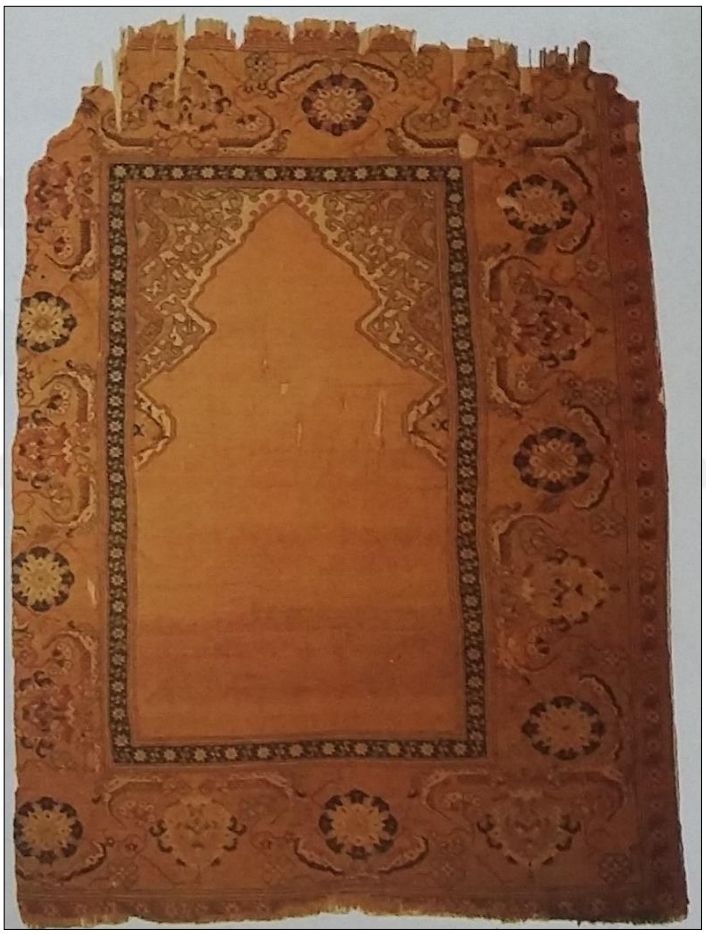
Resim 2.28. 17. Yüzyıl 192x125cm Bergama Halısı, Topkapı Saray Müzesi

2.3.2. Gördes Halıları

17. yüzyıl Türk halı sanatında, Türk düğümüne adını veren Gördes halıları, saray halılarına en çok benzeyen halılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu halılar, kırmızı,

[131] Hermann, s. 40.

kahverengi ve beyaz renkleriyle dikkatleri çekmektedir. İçlerinde lacivert zeminli örneklerde görülmektedir. Erken tarihli olanlar seccade şeklindedir. Bordürlerinde lale, karanfil, günümüz de halkın elma, tarak adını verdiği motifler mevcuttur. En kıymetli seccadeler olarak bilinen bu tip halılar, mihraba dikey olarak uzanan sütunlarla kendilerini göstermektedir. Düz bir şekilde uzanan sütunlar genellikle, tepelerinden aşağıya doğru sarkan demet şeklinde çiçek formları ile işlenmiştir. Aynı zaman da mihraba bir lamba dikkati çekmektedir. Gördeslerin mihrapları genellikle, kırmızı, diğer bölümlerinde ise, açık renkler tercih edilmektedir[132].

Resim 2.29. 18. Yüzyıl. Gördes Seccade Env. No: 376.

2.3.3. Kula Halıları

17. ve 18. yüzyıllarda dokunan Kula halıları desen ve şekli bakımından Gördes halılarını anımsatmaktadır. Örnekleri genel de seccade tarzındadır. Renklerinde halkın

[132] Herman, 41.

Kula kırmızısı dediği turuncu, mavi, yeşil, lacivert ve beyaz renkler hâkimdir. Geç dönemler de siyah ta görülmektedir. Kula kırmızısı rengiyle Gördes halılarından ayrılır[133]. Bordürlerinde ince şeritlerle birlikte küçük yıldız ve çiçeklerle süsleme yapılmıştır. Kula halılarının diğer bir özelliği ise gevşek olmasıdır. ‘’Kula Kabristan Seccadesi‘’ adı ile tanınan meşhur Kula seccadelerinin, zemininde sıralı şekilde düzenlenmiş, selvi ağaçları ile bezenmiştir. Matemi simgeleyen selvi ve söğüt ağaçları motifleri sadece Kula seccadelerinde görülmektedir. Bazı Kula seccadelerinde camii motifinin de işlendiği bilinmektedir. Bu seccadelerin ölülerin üzerini örtmek için kullandıkları söylenilmekle beraber, H. Jacabi bu seccadelere ‘’Kabristan Halıları‘’ adının verilmesini uygun bulmaktadır[134].

Resim 2.30. 18. Yüzyıl Mezarlı Kula Halısı

2.3.4. Lâdik Halıları

17. Yüzyıl’ da Lâdik (Konya) halıları, Anadolu’ da önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. Genellikle seccade tarzında olan bu halılar, kırmızı, kahverengi, mavi,

[133] Herman, 41.
[134] Herman, 41; Akpınar, 21.

lacivert, yeşil ve beyaz renklerle karakteristiktir. Düz bir dal üzerine yerleştirilmiş olan büyük lale motifinden meydana gelen desenler, Lâdik seccadelerinde görülen bir özelliktir. Lale motifleri, aşağıya doğru sarkık durumdadır. Halı zemini iki parçaya bölünmüştür. Üst bölümde mihrap bulunurken, diğer küçük alt bölümde ise, lale motifleri bulunmaktadır. Bu seccadelerin mihrap ve nişi çeşitli tepelik süslemeleriyle bezenmiştir. Zemin rengi kiremit kırmızısı ve kızılımsı donuk mavi renkte olanlar tercih edilmektedir. Çoğunlukla mihrabın bir tarafında hayat ağacı deseni yer almaktadır[135].

Resim 2.31. 18.yüzyıl Ladik Seccade Halısı. Env. no: 351

2.3.5. Milas Halıları

Ege kıyılarında, küçük bir kasabadan adını alan Milas seccadelerinin en önemli özelliği, mihrabın yanında yıldız veya baklava şekillerinin bulunmasıdır. Bu seccadeler de zemini, bordür şeklinde tek bir şerit çevirmektedir. Bordür zeminleri, mihraptan daha belirgindir. Taban halıların da zemin genellikle, farklı renk ve desenlerle dikey şeritler halinde bölümlere ayrılmıştır. Halıların zeminin de kullanılan farklı desenlerin, içleri

[135] Herman, 40.

çeşitli motiflerle doldurulmuş ve çeşitli renklerden meydana gelen iki dikdörtgen şeklindedir. Bu tip Milas'lar da sadece geniş bir bordür bulunmaktadır[136].

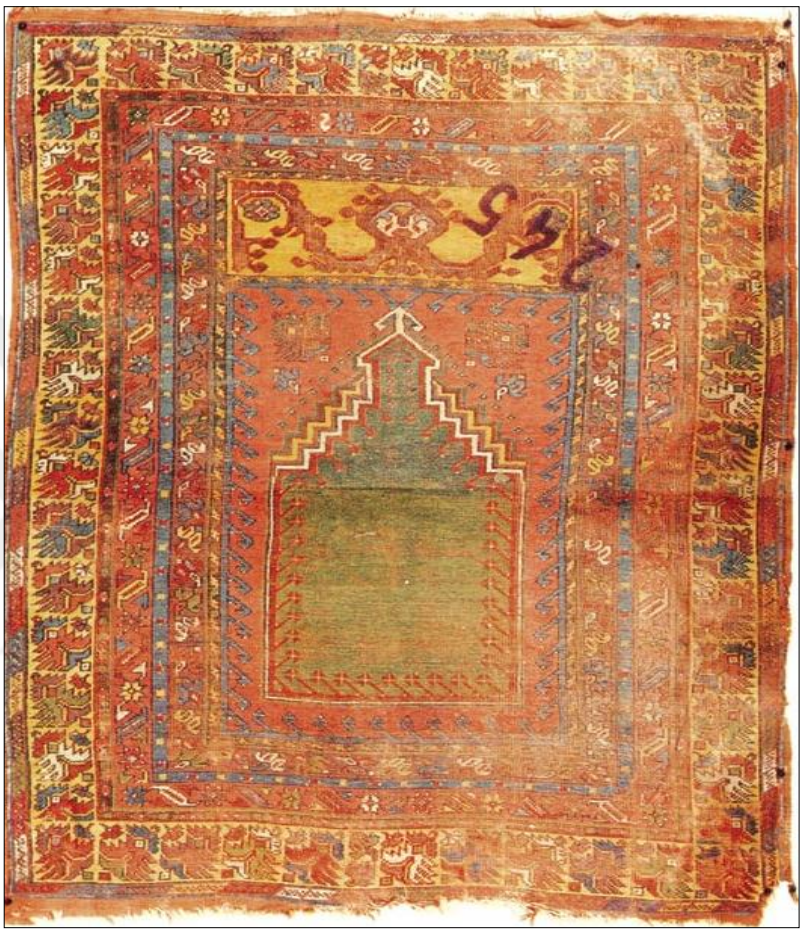
Resim 2.32. 19. yüzyıl 30Hx40V/dm, 117x170cm. Milas, Muğla. Vakıflar Halı Müzesi İstanbul

2.3.6. Kırşehir Halıları

17. Yüzyıl' da Kırşehir halıları olarak karşımıza çıkan bu grup halılar da, kırmızı, kahverengi, mavi, lacivert, yeşil, beyaz ve sarı renkleriyle kendilerini göstermişlerdir. Geniş kenar üzerinde bir ters bir düz yerleştirilmiş çiçeklerden meydana gelmiş halk arasında ''gelin ağlatan'' isimli motiflerle bezenmiştir. Lâdik halılarında görülen Ladik gülü deseni göze çarpmaktadır. Zeminin de tek ya da çift yönlü mihrap görülmektedir. Mihrap merdiven halinde dar olarak yükselir. Mihrap kenarları, bir kaç şeritle çevrilidir. Mihrabın köşesi kelebek adı verilen bitki karakterli bezemeyle süslenmiştir. Mihrabın dar kenarlarının altında ve üstünde halk arasında ''sandık''motifi adı verilen, dikdörtgen şeklinde çerçeveler yer almaktadır. Bu çerçevelerin içerisinde (S) şeklinde uzanan çift

[136] Herman, 41; Akpınar, 21.

başlı ejder figürüyle bezenir. XIX. yy' dan itibaren ejderin başları aşağıya dönük olarak verilmeye başlanmıştır. Daha sonraları ejder şeklini kaybeder. Bazı örnekleri de çok kollu çok başlı tasvir edilir[137]. Kırşehir halılarında mihrap nişi içerisinde yer alan karanfil motifleri ise hayat ağacını temsil etmektedir. Tokat/Zile halı seccadelerinde de benzer özellikler görülmektedir.

Resim 2.33. 18. Yüzyıl 26Hx36V/dm, 115x152cm Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi, Ankara.

2.3.7. Mucur Halıları

17. yüzyılın ünlü halılarındandır. Kırşehir' in Mucur ilçesinde dokunan halılardır. Kırşehir halılarından farklı özelliği ile dikkat çekmektedir. Kenar sularında, dar bordürde ev formunda motiflerden oluşmuştur. Geniş bordürler bir açık bir koyu renkte verilen, çok yapraklı çiçeklerle dolgulanmıştır. Zemin de tek yönlü mihrap

[137] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 46.

görülmektedir. Mihrabın üstünde, uçları ok gibi sivri desenler bulunur. Mihrap ve kandil arasında ibrik motifleri bulunur[138]. Çok cazip renkler kullanılmıştır. Mihrap zemini genellikle kırmızıdır. Havlar uzun ve parlaktır[139].

Resim 2.34. 17. yüzyıl 30Hx34V/dm, 117x138cm Mucur, Kırşehir Etnografya Müzesi, Ankara

3.3.8. 20. Yüzyıl ve Günümüz Halı Sanatı

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçtiği M. Ö. 8000' li yıllardan beri sanatsal faaliyetler paralel bir biçimde gelişme göstermiştir. Yapılan araştırmalar sonucu da M. Ö. 7000' ler de Konya Çatalhöyük yerleşiminden başlayan süreç Pazırık kurganlarının keşfi ile aydınlığa kavuşmuştur. Pazırık halısından sonra geniş zaman alan zaman boşluğundan sonra 13. Yy 'da Anadolu Selçuklu Halı Sanatı ile ihtişamlı devri kaldığı yerden devam etmiştir. 16. Y.y' da Anadolu halı kilim sanatı ikinci ve en parlak devrini

[138] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 47.
[139] Herman, 41.

yaşar. Kültürümüzün bir parçası olan halılar, 19. Yüzyıl sonlarına doğru eski sanat değerini koruyamamış, endüstriyel ve ticari bir özellik kazanmıştır[140].

Türkiye' de bulunan yabancılar da camii, medrese, konak vb yerlerde bulunan halıları bir şeklide yurt dışına çıkarmışlardır. Diğer taraftan kendi kurdukları işletmeler ile kendi beğenileri doğrultusun da ticari halılar geliştirmişlerdir. El emeği göz nuru olan halıcılık sanatımız yerini, endüstriyel ve ticari halılara bırakmıştır. Kök boyalarla elde edilen renkler, suni boyalara dönüşmüş ve eski canlılığını kaybetmiş halı değeri düşmüştür.

Asırlar önce bitkilerden elde edilen, kök boyalarla boyanan kirmen de eğrilen yünlerle Anadolu' da gümbür gümbür dokunan el sanatı halıcılığımız, üzerinde durulmaya değer ulusal bir kültür varlığımızdır[141].

[140] Yurdakul, 18.
[141] Yurdakul, 18.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜZ DOKUMALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkler' in Orta Asya' dan beri eski bir el dokuma sanatı olan havlı ve düz dokumaları gittikleri yerlere götürdüklerini biliyoruz.

Asırlardır geleneksel özelliklerini koruyan el dokumacılığımız, zamanla modern teknoloji, kitle üretimi ve ekonomik güçlükler nedeni ile son yıllarda kötü etkilenmiş ve değeri gittikçe azalmıştır.

Sanat tarihi araştırmalarında XX. yy. başlarında Türk Düz Dokuma Sanatı çalışmaları başlamıştır. 1970' den bu araştırmalar devam etmiş ve bu alana dikkat çekilmiştir.

Dokumacılık insanoğlunun var olduğu günden varlığını sürdürdüğü, ilk olarak barınmak, soğuktan korunmak gibi karşımıza çıkarken zamanla hayatın bir parçası haline gelmiştir. Günümüz de ise düz dokumalar teknolojiye karşı ayak da kalma savaşı vermektedir.

Düz dokumaların başlangıcı şüphesiz ki keçe dokumalardır. Şuan keçenin ilk nerede dokunduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Halk yaşamında keçe, genel de giysi olarak, çeşitli yaygı, örtü olarak geniş bir kullanım alanına sahiptir. Keçe dokunmuş olmayıp, sıkıştırılmış yünden elde edilen ''kumaş'' tır[142]. Kaba dokuma olan keçe zamanla düz dokuma yaygılarının gelişmesine sebep olmuştur.

Dokuma, literatürde geçen anlamıyla dikine ve enine uzanan iki ipliğin çeşitli düzenlerde uzanması, her birinin diğerine dik açı yaparak, bir alttan bir üstten geçirilmek suretiyle, birbiriyle bağlanması sonucunda oluşan türdür.

Dokuma yapmak için kullanılan iğlerin ilk belirtileri Neolitik Çağ'a (Cilalı Taş Devri) rastlamaktadır. İlk iğler, taş, kil ve kemikten yapılmış ve ağırşakların en eski örnekleri bu devirden kalmıştır[143]. Yün liflerinin İğı ve ağırşak yardımıyla bükülerek iplik haline getirilmesiyle dokuma başlamıştır[144].

---

[142] Oğuz, 317.
[143] Ç. Aytaç, *El Dokumacılığı*, İstanbul 1982, 5; '' İğ ve Ağırşak'' hakkında bkz; B. Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara 1978, V, 142.
[144] İmer, 1.

Türkler dokuma ile dokuma tezgâhının uzunluğunu anlatan teller için arış ve yanlamasına atılan iplerine de argaç derlerdi. Bu iki kültür sözü Türk Kültürünün dokumacılıkla ilgisini gösteren, en eski ve köklü sözleridir[145].

Düz dokumaların en basit şekli olan, atkı ve çözgü iplerinin bir alttan bir üstten geçirilmesiyle oluşan dokumaya ‘’bez ayağı, düz dokuma‘’ adı verilmektedir. Dokumada, verilemek istenen motif atkı ipleriyle sağlanırsa, ‘’atkı yüzlü dokuma‘’, çözgü ipleriyle sağlanırsa ‘’çözgü yüzlü dokuma‘’ adını alır[146]. İki iplik sistemine göre yapılan tersi ve düzü aynı görünen havsız ve düz dokumlara ‘’kilim‘’, kötü yünlerden dokunan, ev sergisinde veya kapı önlerine sarılan, değersiz sarılan kilimlere de ‘’palas, palaz‘’ adı verilmektedir[147].

3.1. ANADOLU ÖNCESİ TÜRK DÜZ DOKUMA YAYGILARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Coğrafi açısından baktığımız zaman, Türk sanatının üç kıtaya yayıldığı görülmektedir. Türk sanatının ve arkeolojisinin doğduğu ve geliştiği yer Orta Asya ve İç Asya’ dır. Değişik iklim doğa şartları sebebi ile sürekli gelişerek devam etmiştir.

İslamiyet’ ten önce bozkır coğrafyasında yaşayan kavimlere ‘’Bozkır Kavimleri’’ denilmektedir. Bu kavimlerden bazıları Kimmerler, İskitler, Sarmatlar, Hunlar, Göktürkler ve Uygurlardır. Bu kavimler atlı bozkır kültüründe yaşam biçimi olarak konar–göçer yapıya sahiptirler. Bu yapı doğrultusun da Türkler’ in temel geçim kaynağı hayvancılık olmuştur. Hayvan besiciliği bozkır ekonomisinin temeli oluşturmaktadır. Yetiştirdikleri hayvanların etinden, sütünden, derisinde faydalanmışlardır. Hayvanların postundan kıyafet yapmışlar, koyunların yününü eğirerek iplik haline getirmişler kumaş yapmışlar halı ve kilim dokumuşlarıdır.

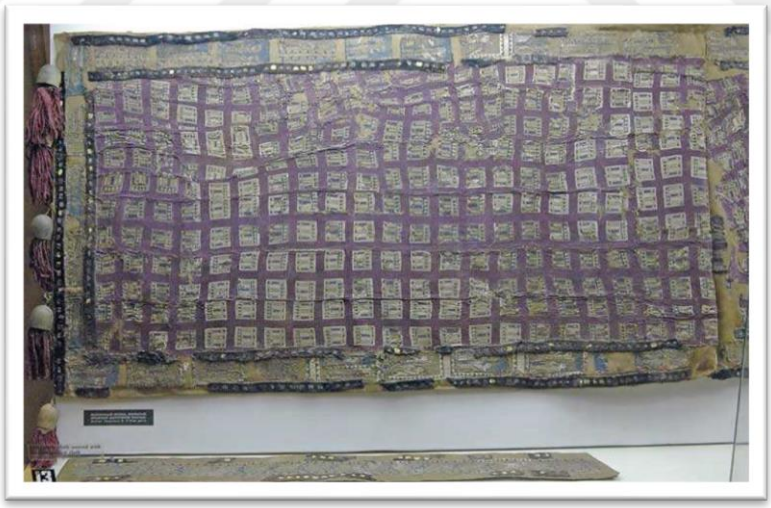
Önceleri günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yetiştirdikleri koyunların yünlerinden elde ettikleri ipliklerle kıyafetler, oturmak için yer yaygıları, soğuktan barınmak için kıldan yaptıkları çadırlarına paralel olarak zaman içinde düz dokuma yaygıları hayatlarının vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir.

---

[145] B. Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş 1982*, Cilt: V, Ankara 1978, 157.
[146] Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 3; Aytaç, 1.
[147] Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 3.

Atlı Bozkır Kültürün' de Türkler' in giyim-kuşam ve dokumacılık da hayvanlardan elde edilen ürünler sayesinde gelişme imkânı bulmuştur. Bozkır kavimlerinden olan İskitler, dokumacılık konusunda ileri seviyededirler. İskitler 4 ve 6 tekerlekli arabalarının üzerine, keçe, keten veya kenevirden dokuma kalın kumaşlardan bir örtü örtmek de, arabanın içine halı ve kilimler sermekteydiler[148]. Hayvanlardan ürettikleri ürünleri, tüketim maddesi olarak kullanmışlardır.

Eberhard, *''Hunlar' ın at, sığır, koyun yetiştirdiklerini*[149] *, deriden elbise giydiklerini ifade etmektedir. Eski Türkler, bez dokurlar, giyecek için kendir yetiştirirlerdi. Yün kumaş ve bezden iç çamaşırı giyerlerlerde*[150]*. Kendi ihtiyaçlarının fazlasını ticarette kullanırlar, değiş-tokuş ederlerdi. Hunların ticaretini yaptıkları, dışarıya sattıkları malların başında yün örtüler, yün kumaşlar ve çeşitli cinste keçeler gelmektedir*[151] .'' Yapılan arkeolojik kazılar da Atlı Bozkır Türkler' inde günlük yaşamında ipekten yapılan kumaşları kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bunun en güzel örneğini Noin–ula kurganında çıkarılan tabutun üzerinde ipek kumaş kalıntılarına rastlanması, ipeğin bozkır kavimlerinin hayatında önemli yeri olduğunu göstermektedir[152].

Resim 3.1. Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan Dokuma

[148] M. Taner Tarhan, "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler: Kimmerler ve İskitler", *Türkler Ansiklopedisi*, I, 597-610, 599.
[149] Eberhard, *Çin' in Şimal Komşuları*, T.T.K Yayınlar, (Çeviren Nimet Uluğtuğ), Ankara 1996, 76.
[150] Kafesoğlu, 306.
[151] Eberhard, 77.
[152] Bahaedin Ögel, *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*, (2. Baskı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984, 156.

Türkler' e ait en eski kültür olarak bilinen Anav Kültürü M.Ö. 5000 – 1000' li yıllar arasına uzanır. Rudolph Pumpelly' in kazılarını yaptığı Ön Asya ve Orta Asya bölgesinde ele geçen çanak ve çömlekler üzerindeki süslemelerin daha sonra ki Türkmen dokumalarında da yer aldığı görülür[153]. Zigzag çizgiler ve basit geometrik formlar motif olarak o dönemin süslemeleri arasındadır.

Türklerin yaşadığı Orta Asya' da halı, keçe ve düz dokuma yaygıları (kilim, cicim, zili, sumak) yaygı ve örtü amaçlı kullanılmaktadır. Bunlardan ilk keşfedilen keçedir daha sonra keçeden zor olan düz dokuma yaygıları geliştirilmiştir[154].

Keçe kelimesi, giyim eşyası olduğu kadar çadır ve teşrif eşyası olarak da kullanılmış olup, Tu - Kiuların[155], Göktürklerin (VII _ VIII: yy)[156] çadırlarında bu malzemeden olduğu kesindir.

İnsanoğlu keçe yapımını, elyafı öğrenmeden önce bildiği var sayılmaktadır. İlk kez nerede çıktığı bilinmemektedir. En erken tarih keçe buluntuları, İ. Ö 1600 'lere tarihlenen Kopenhang Müzesi (National Museum of Kopenhangen)' de yer almaktadır. Sözü edilen keçe parçaları North Slesvig ve Jutland (bugünkü Almanya)' da ortaya çıkmıştır[157]. Orta Asya' da yapılan arkeolojik kazı buluntularına (aralarında keçe örneklerinin de yer aldığı) ilişkin raporların ''ikinci Pazırık Kurganı'' bölümünde ; ''*...1947 yılında kazılan mezar da bulunan eşyanın tüm kompleksi, bu mezarın ait olduğu kavmin yüksek kültürü hakkında tanıklık vermektedir. Bu kültürün kökenleri İskit kültür dünyası ile sıkı sıkıya bağlıdır ve çağdaş olan bir Ön Asya kavimleri ile kültür ilişkisinin izlerini taşımaktadır. Bu dönemin İ. Ö. V ya da IX. yüzyıl olduğunu...*'' belirtmiştir[158]. Buluntuların yayınlanan fotoğraflarında, gelişmiş keçelerin tasarım teknikleri göze çarpmaktadır. Bu kazılar sırasında ele geçen keçe örneklerinden bazılarının resimleri şunlardır.

---

[153] Aytaç, 156.
[154] Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 5.
[155] Rene Grousset, *L' empire des steppes*, (yayınevi bulunmamaktadır), Paris 1939, 132 – 141.
[156] Grousset, 84.
[157] Şerife Atlıhan, "Fethiye Yörüklerinde Keçeler", *Türkiye'miz Dergisi*, s. 67, Akbank Yayınları, s. 52.
[158] Bahaeddin Ögel, *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*, T.T.K Basımevi, Ankara 1967, 57- 65, 65-209.

Resim 3.2. Keçe üzerine aplike duvar örtüsünden yarım parça. Pazırık (V) kurganda bulunmuştur (E. Fuat Tekçe)

Resim 3.3. Keçe üzerine aplikasyon tekniğinde yapılmış büyük bir Hun duvar örtüsü. İki yorumu var. Ya tahtında oturan insanlaştırılmış tanrıça elindeki hayat ağacından soylu atlıya kut veriyor, ya da, seferden dönen soylu atlı, tahtında oturan ve kendisini çiçek demetiyle karşılayan kraliçeyi ziyaret ediyor. Pazırık halısıyla beraber(V) numaralı kurganda bulunmuştur. (E. Fuat Tekçe)

Pazırık kurganında, Pazırık halısı ile birlikte keçe yaygılar ve düz dokuma parçaları da ele geçmiştir. Yine bu yöredeki, Başadar Kurganında ve Kuzey

Moğolistan'da ki Noin – Ula' da cicim, zili, sumak gibi düz dokuma yaygı parçaları da bulunmuştur[159].

Resim 3.4. Başadar Kurganında ve Kuzey Mogolistan'daki Noin-Ula'da Bulunan Dokuma Parçası (http://www.hermitagemuseum.org/html)

Resim 3.5. Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da Bulunan Dokuma Parçası (http://hermitagemuseum.org/html)

[159] Gryaznov, 136, 138; Diyarbekirli, 132 – 154; Başadar Kurganı Buluntuları için bkz. B. Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, Eren Yayınları, İstanbul 1982, 11; Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 49.

Bulunan bu örneklerin genelinde ellerinde asa tutan insan figürleri, ard arda sıralanmış hayvan figürleri yahut bitkisel desenlerle bezenmiştir. Bütün bunlar bize düz dokuma yaygılarının, Orta Asya Türk kökenli bir dokuma olduğunu göstermektedir[160].

Tekstil yapısı nedeni ile çabuk deforme olan düz dokumalar, günümüze kadar gelememiştir. Bu nedenle düz dokuma yaygılarının örnekleri yok denecek kadar azdır.

Dokumacılığın M. Ö. 3000' de, Orta Asya' da, M. Ö. 2400' de Mısır' da, başlamış olabileceği tezlerine karşın, 1962' de Çatalhöyük kazılarında bulunan, dokuma parçaları, dokumacılığın bilinen en eski tarihinin Anadolu' da olduğunu ortaya koymaktadır[161]. 1937' de Mersin civarında yapılan kazılarda, 1957' de Tokat Erbaa' da bulunan kirmanlar, Denizli Beycesultan' da, Boğazköy Hitit Tabakalarında ortaya çıkan tezgâh ağırlıkları, Anadolu dokumacılığının önemli kanıtları olarak kabul edilmektedir [162] . 1193 yılında Diyarbakır Çayönü kazılarında ele geçen keten parçalarının en eski dokumacılığı izlerini taşıdığı ve Anadolu' da, M. Ö. 6500 tarihlerine dayandığını göstermektedir. Dolayısıyla günümüzden 8500 yıl önce dokumacılığın Anadolu'da ki varlığı kanıtlanmaktadır[163].

Türkler, Orta Asya' dan Anadolu' ya geldiklerinde, son derece zengin bir kültür birikimi ve dokuma kültürlerini de getirmişlerdir. Bu kültür birikimini devam ettirmişlerdir. Selçuklular döneminde Konya, Kayseri, Sivas, Aksaray gibi yerleşim yerlerinin dokumalarıyla ünlü merkezler olduğunu çeşitli seyahatname ve günümüze ulaşan örneklerden anlamaktayız[164]. Bu dokumalar genellikle halı tekniklidir. XI. Yy' da Kaşgarlı Mahmud keçe ile yere serilen halı ve kilim gibi şeyleri kesin olarak ayırmıştır. O' na göre kidhiz ''keçe'' demektir. Kiviz, kiwiz ise, '*'halı ve kilim yere serilen yaygıları adıdır. Bu iki deyiş, birbirilerine benzemelerine rağmen, aralarında anlayış bakımından açık bir ayrılık mevcuttur.*''[165].

---

[160] Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokumalar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2000.
[161] Günay Atalayer, "Anadolu Dokumacılığında Eğirdir'in Yeri Üzerine", *1. Eğirdir Sempozyumu,* 170.
[162] Macide Gönül, "Eski Dokumacılık ve Yurdumuzdaki Gelişimi", *Türk Folklor Araştırmaları,* Ağustos / Ekim, İstanbul, 1967, 4500.
[163] İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Doç. Dr. Mehmet Özdoğan, "*Çok ender rastlanan bir durum. Dokumanın özelliği, yün yerine bitkisel kökenli olması, dokuma günümüzden yaklaşık 8500 yıl önce dokuma teknolojisinin kullanıldığını ve gelişmişliğini gösteriyor*. ''
[164] Durul, 18 – 40; Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, 15 – 14.
[165] Deniz, *Orta Asya Türk Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 198 - 207.

Anadolu Selçuklu dönemi, halı sanatının görkemli devri olarak bilinmektedir. Ahi teşkilatıyla, dönemin sanat ve sanatçıları itinalı bir çalışma içerisinde bulunmuşlardır. Mimari, ahşap, maden, kumaş, halı vb geleneksel el sanatları örnekleri bunu açıkça göstermektedir. İnce, zarif bir sanat dalı olan kilimlerden bu döneme ait pek fazla örnek günümüze gelememiştir[166]. Yabancı kaynaklardan, Osmanlı devri kilimlerinin Selçuklu dönemi kilimlerine benzediğini kabul etmektedir[167]. Osmanlı dönemi düz dokuma yaygıları, şema ve motif açısında, Selçuklu dönemi geleneğini devam ettirmiştir. Bu motiflerin büyük bir kısmı Selçuklu ve Beylikler dönemi halılarında kullanılan motiflerle aynı menşe-i birliği taşımakla birlikte, bir kısmın da Orta Asya–Türk geleneklerini ve Mitolojisin' den kaynaklar motifler görülmektedir. Büyük bir bölümünde ise, Klasik Osmanlı dönemi süslemeleri görülür[168].

Türk düz dokuma yaygıları içinde tarihlendirilen eski örneklerinden biri bugün Washington Textile Museum' da bulunmaktadır. Bu örnek, atkılı sumak tekniğinde dokunmuştur. Kufi bordürün çevirdiği ortada sekizgen madalyon ile kenarlarında ufak sekizgenlerle süslü bu örnek XV – XVI. Yy Avrupalı ressamların tablolarında görülen ve Holbein halıları diye adlandırılan Erken Osmanlı halılarının desenlerine benzerliği için XV–XVI. yy'a tarihlendirilmektedir. Riefstahl tarafından Beyşehir Eşrefoğlu Camii' n de bulunup Konya Mevlana Müzesi' ne getirilen ve XVI: XVII: yy' a tarihlenen kilim ise, kenar bordür süslemeleriyle Osmanlı devri seramik, çini ve tezhip süslemelerinin klasik örneklerini hatırlatan bir bezemeye sahiptir[169].

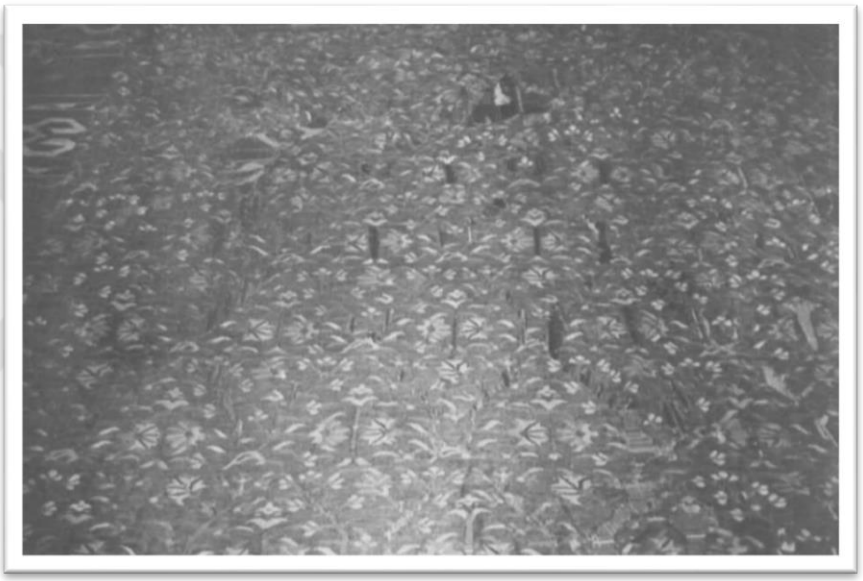
Osmanlı devri kilimlerinin birbirine benzeyen, iliklerinin tek veya çift kenetleme ile kapatıldığı, bir grup örneği Türk Kilim sanatı Tarihinde ''Saray Kilimleri'' adıyla anılır[170]. Sayın Prof Dr. Şerare Yetkin tarafından ilk kez 1961 yılında, Divriği (Sivas) Ulu Camii' n de bulunan bu türden bir kilim parçasını, daha sonra beş kilim daha bulunmuştur. İstanbul Vakıflar Halı Müzesi' ne getirilen bu kilimlerin süslemeleri Klasik Osmanlı Devri tekstil, seramik, çini desenleriyle büyük benzerlik gösterir[171].

---

[166] Durul, 13.
[167] Deniz, *Osmanlı Dönemi Düz Dokuma Yaygıları* (kilim, Cicim, Zili, Sumak), s.395.
[168] Deniz, *Osmanlı Dönemi Düz Dokuma Yaygıları* (kilim, Cicim, Zili, Sumak), s.396.
[169] Yetkin, *Türk Kilim Sanatın' da Yeni Bir Grup Saray Kilimleri,*
[170] Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 11.
[171] Şerare Yetkin, "Zweei Turkısche Kilims", *Beitröge Zur Kunstgeschichte*, Asiens, İstanbul 1963; Yetkin, "Divriği Ulu Camii' nde Bulunan Osmanlı Saray Sanatı Üslubundaki Kilimler'', s. 53-82.

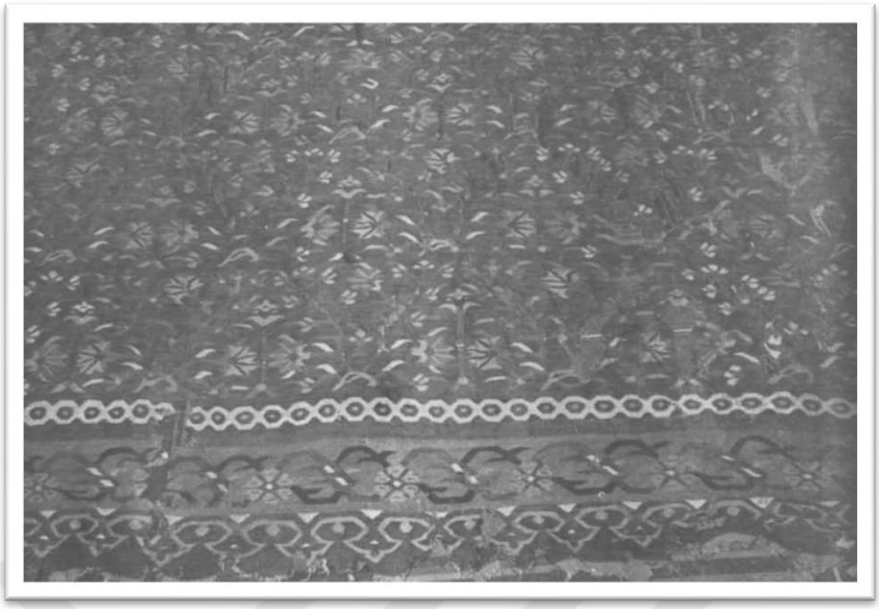
Günümüz İstanbul Vakıflar Halı ve Kilim Müzesinde teşhir edilen Divriği Ulu Camii'nde bulunan Saray Kilimlerinin benzer örnekleri daha sonra Amasya Gümüş Köyü Yörğüç Paşa Camii ve Kütahya Hisarbey Camii' nde bulunmuştur[172].

Amasya Köyü Yörgüç Cammi'nde bulunan kilim canlı ve parlak renkleri ve natüralist motifleri ile dikkat çekmektedir. Beş bordürden meydana gelen kilimde, zemin rengi kırmızı olup kaydırılmış eksenler üzerine yerleştirilmiş natüralist motiflerle bezelidir. Kullanılan renkler, kırmızı, beyaz, koyu ve açık mavi, yeşil renklerden ibarettir. Kilim, Osmanlı sanatı üslubu içinde yerini alır. Örneklerinin bitkisel olması ve kilim zeminin de sonsuza uzanması en belli başlı benzerliğidir[173].

Resim 3.6: Amasya Gümüşhacıköy- Gümüş Nahiyesinde bulunan kilimden detay (Şerare Yetkin)

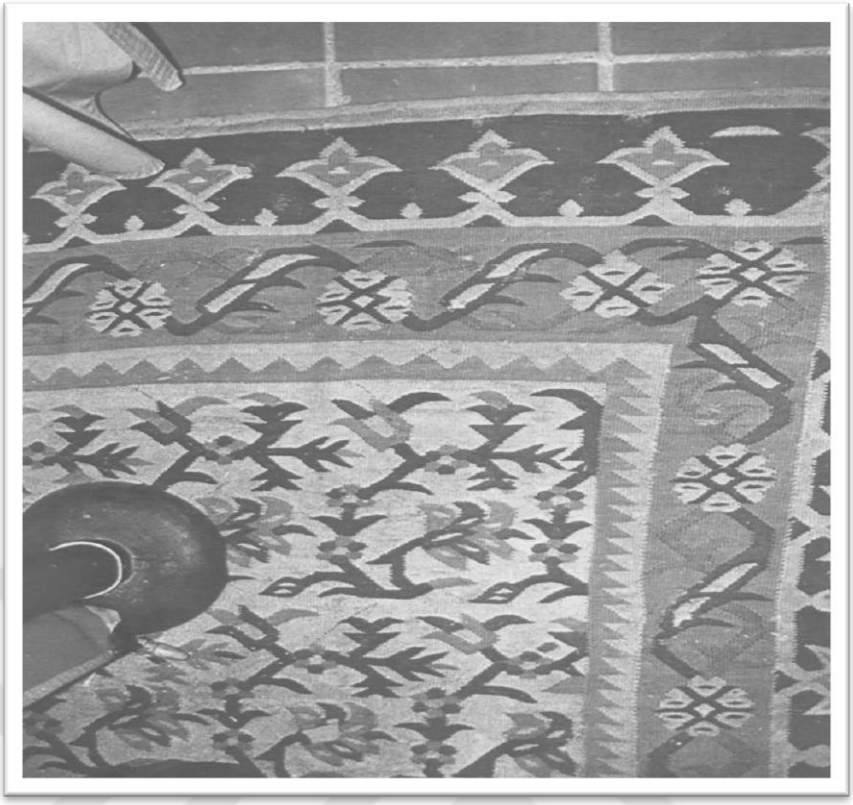
[172] Şerare Yetkin, "Osmanlı Saray Sanatı Üslubundaki Kilimlerinden İki Yeni Örnek", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1981, XVIII, 375 – 386.
[173] Detaylı bilgi için bkz. Yetkin, "Osmanlı Saray Sanatı Üslubundaki Kilimlerden İki Yeni Örnek", 375 – 379.

Resim 3.7. Amasya Gümüşhacıköy- Gümüş Nahiyesinde bulunan kilimden detay (Şerare Yetkin)

Yine, Prof. Dr. Şerare Yetkin'in makalesinden yola çıkarak Ingolstadt' da ki Bayerisches Armeemuseum' da bulunan kilim de, Milletler arası Türk Sanatları Kongresi 1979 yılı 3 – 7 Eylül tarihinde Münih' te yapılmıştır. Ingolstadt' da ki Şato' da kurulan Bavyera Askeri Müzesin' de, bölgenin müzelerinde bulunan çeşitli Osmanlı eserlerini, ve harp ganimetlerinden oluşan sergi açılmıştır. Bu müzede otağın altına serilmiş olan kilim dikkat çekmiştir. Kilim yukarı da bahsi geçen kilimle benzerlik göstermiş olup, Osmanlı Saray Kilimleri üslubundadır. Saray sanatı üslubunda olan kilim, devir bakımından çadırla üslup birliği göstermektedir. Renkler parlak ve canlıdır. Kilimin çözgü ipleri saf beyaz yündür ve çift bükümlüdür. Kullanılan renkler kırmızı, koyu yeşil, açık ve koyu mavi, sarı, kahverengi ve beyaz renkler kullanılmıştır. Zemin beyaz renktelidir. Bir kökten çıkan çift dallı bitkisel motifler, aynı eksen üzerinde, kilim boyunca uzanır. Kilim üç bordürden oluşmuştur. Geniş bordürde mavi kıvrık bir dal üzerinde sarı iri rozetler sıralanmıştır. Kilimin XVII. yüzyıl sonuna doğru yapılmış olduğu tahmin edilmektedir[174].

[174] Detaylı bilgi için bkz. Yetkin, "Osmanlı Saray Sanatı Üslubundaki Kilimlerden İki Yeni Örnek", 375 – 379.

Resim 3.8. İngolstadt'daki kilimden bir detay. (Şerare Yetkin)

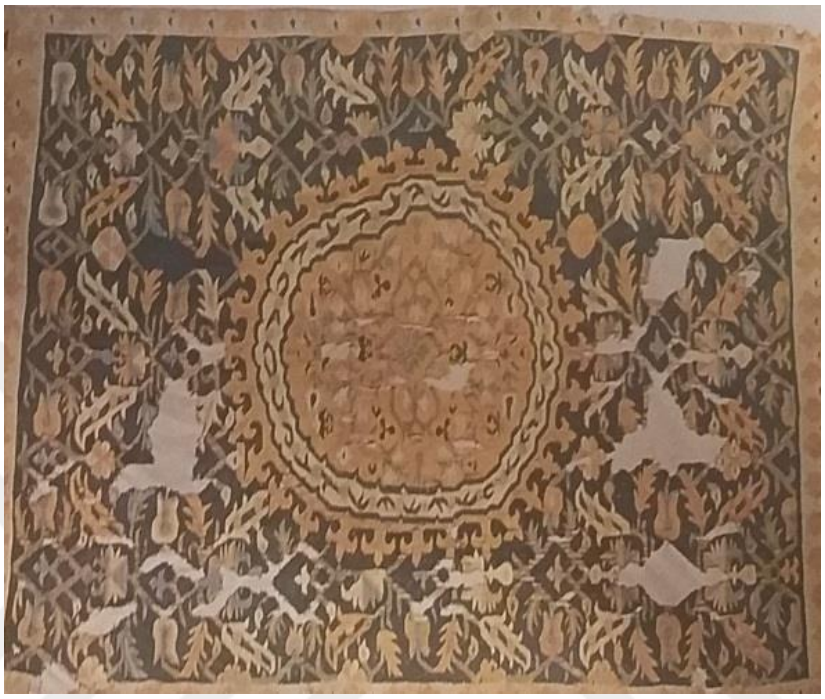
Kütahya Hisarbeyoğlu Mustafa Bey cami'n de bulunan saray kilimleri, XVI – XVII: yy' a tarihlendirilmektedir. Her iki kilimin dokuma teknikleri ve süslemeleri birbirine çok benzemektedir. Atkıların aynı çözgüden geri döndürülerek iliklerin yok edilmesi tekniğiyle dokunmuştur. Bordürleri çift Rumiler ile süslenmiştir. Zeminlerinde dönemin çini ve seramik sanatında görülen karanfillerle bezenmiştir. Benzer kilimlerde ki gibi yapraklı dallar üzerinde bulunan karanfiller kilim yüzeyini doldurmaktadır[175].

1961 yılında Prof. Dr. Şerare Yetkin tarafından Divriği (Sivas) Ulu Camii'n de bulunan Osmanlı Saray Kilimlerine benzeyen beş kilim daha bulunmuştur[176].

Kilimlerin boyları 5m. ve 4m. arasın da değişmektedir. Çözgüleri beyaz ve kahverengi renktedir. Tamamen yüz malzemeden meydana gelen kimler ince iplikten "Z" bükümlüdür. Bordürlerinde bazen iki bazen de üç dilim halinde rumiler görülmektedir. XVI. yüzyıl kumaş ve çinilerinde görülen süslemelere benzemektedirler.

[175] Belkıs Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, Ak Yayınları, İstanbul 1975, 17; Pelit, 7 – 9; Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokumalar*, 55.
[176] Detaylı bilg. İçin bkz. Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokumalar*, 52-54.

Kilimlerin üçünde zemin motifi olarak madalyon formu kullanılmıştır. Diğer bir kilimde zemin düz verilmesine karşılık diğer kilimin zemininde çam kozalağına benzeyen motifler işlenmiştir. Dönemlerinin ünlü motifleri olan, lale, sümbül, nar, gül motiflerin yanı sıra iri dişli hançer yapraklara yer verilmiştir.

Resim 3.9. Saray Kilimi, Divriği (Sivas), XVI-XVII. Yy. İstanbul- Vakıflar Müzesi, yün malzemeli, 235x316 cm. Env. no: A-316. (B.Acar, Kilim, Cicim, Zili, Sumak, s. 11'den)

Resim 3.10. Saray Kilimi, ayrıntı, XVI-XVII. Yy. Konya Mevlana Müzesi (Sanat Tarihi Bölümü Arşivi' nden), Bekir Deniz.

Kilimlerde görülen özellikler, klasik Osmanlı devri kumaş, seramik, çini motifleriyle benzerlik göstermektedir. Çam kozalağı şeklindeki madalyonlar, rumilerden meydana gelen süslemeler, iri hançer yapraklar dönemin karakteristik bezemeleridir. Klasik Türk halılarında görülen kaydırılmış eksenler şeklindeki sonsuzluk prensibi içerisinde sıralanma göstermektedir. Bu da aynı dönem de dokunan halı ve düz dokuma yaygılarının benzer desenlerde dokunduklarını da ortaya koymaktadır. Söz konusu kilimler dokuma tekniği ve süsleme özelliklerine dayandırılarak XVII. yy' a tarihlendirilmektedir[177].

Bu gruba giren kilimler, Osmanlı saray sanatının XVI. Yüzyıldan başlayıp, XVIII yüzyıl boyunca çeşitlenerek zenginleşen natüralist üslubu içinde yer alır. Osmanlı döneminde, hemen her yerde dokunan bu kilimler, günümüzde de dokunan Anadolu düz dokuma yaygılarının öncüleridir. Dokundukları yöreye göre isim almaktadırlar.

[177] Yetkin, "Divriği Ulu Camii'nde bulunan Osmanlı Saray Sanatı Üslubundaki Kilimler", 53-82. ; Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokumalar*, 54.

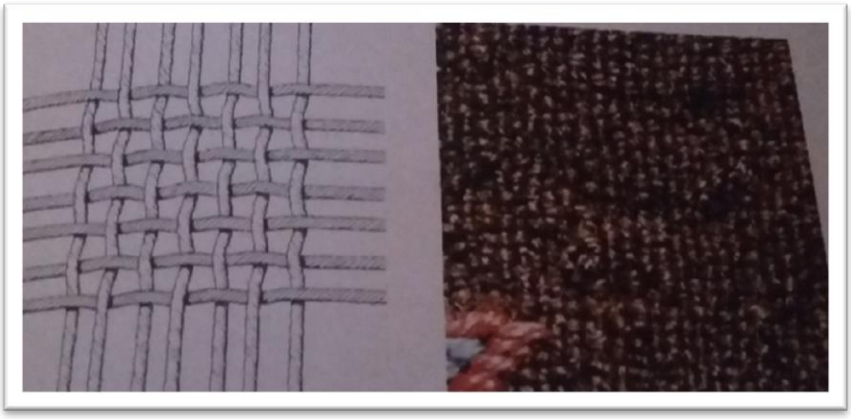
3.1.1. Anadolu Öncesi Düz Dokuma Yaygılarının Teknik Özellikler

İnsanoğlu, tabiatın etkilerinden korunmak, örtünmek ve yaşadığı alanlara kolaylık sağlaması nedeniyle el sanatlarına ağırlık vermişlerdir. Çetin doğa şartları, el mahareti, şahsi kabiliyet, his ve düşünceleriyle, sosyo–ekonomik yapısını, kabilesini, çevresini, ruhsal durumunu, ailesini kısaca kendi yaşam biçimini, geleneğini ince zevk anlayışı, desen ve biçim ahengi, motif ve renklerle işleyerek geleneğini belirlemiş ve toplumu yönlendirebilecek ekol oluşturmuşlardır.

Bu el sanatı kültür içerisinde Tarih boyunca süre gelen, geleneğini koruyan yaygı olarak yere serilen, süs olarak duvara asılan düz dokumalar zamanla hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Yapılan motiflere neşelerini, hüzünlerini, yaşam biçimlerini çeşitli semboller vererek duygularını dışa vurum biçimi olarak görmüşlerdir. Bu gelenek yüzyıllardan beri gelişerek Türk dünyasından, dünyaya hediye edilmiştir. Dokuma tekniklerine bağlı olarak çeşitli isimler almışlardır. Bunlar;

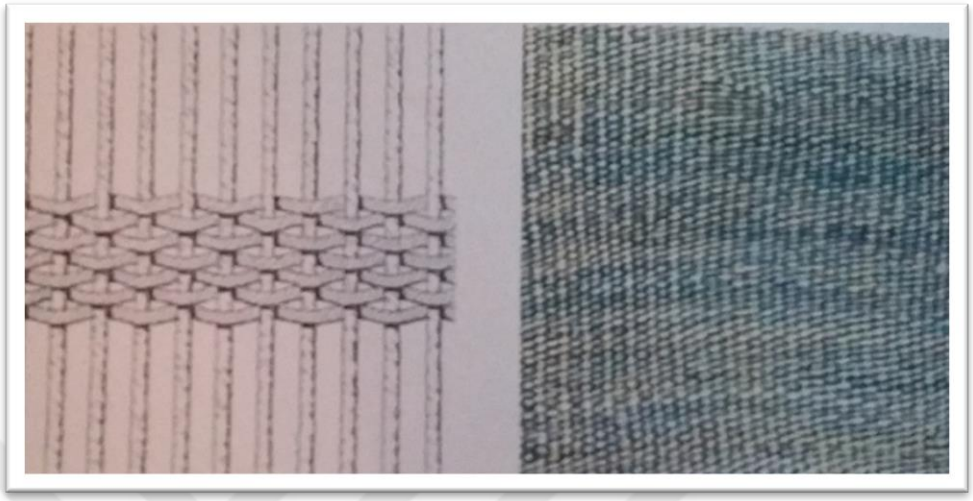
3.1.2. Bez Ayağı Dokuma

En basit dokuma şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Atkı ipliğinin çözgünün eni boyunca çözgü ipliklerinin bir alttan, bir üstten geçerek ikinci atkı ipliğinin ise ters hareket yaparak oluşturduğu dokuma şeklidir. Bez ayağı dokumada iki çözgü ve iki atkı ipliği bulunur. Ön ve arka yüzü aynıdır.

Resim 3.11. Düz Dokuma (Belkıs Balpınar Acar)

Düz atkı yüzlü dokuma da ise, çözgü iplerinin atkılar tarafından tamamen örtüldüğü dokuma şeklidir. Kirkitle vurularak bolluk yok edilir. Çuval, heybe vb. bu teknikle dokunur[178].

Resim 3.12. Düz Atkı Yüzlü Dokuma (Belkıs Balpınar Acar)

3.1.3. Kilim Dokuma ve Kilim Çeşitleri

Kilim kelimesi, Farsça' dan geldiği söylenirse de, Türkçe bir kelimedir. Farsça' dan aynı anlama gelen ''gelim, kelim'' kelimelerinin Türkçeden alındığı kabul edilmektedir[179]. Kilim sözünü anlayış bakımından ikiye ayırmak gereklidir. Kilim sözünün Türkler ile Farslarda iki anlayışı vardır. Birincisinde, kilim yere yayılan yaygı, ikincisinde, kilim, elbise ve derviş cübbesidir[180]. Türkçe metinlerde de saçaklı kilim kelimesine rastlandığı, asıl bu terimin bugün bizim anladığımız kilim kelimesinin olduğu söylenilmektedir[181]. Kaynaklar kilim kelimesinin, Kaşğarlı Mahmud' un XI. yy' da yazdığı Divanü Lüğati-' t Türk' te iki ayrı anlamda kullandığını ve her ikisi için de

[178] Soysaldı, *Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri*, 599; Neriman Görgünay, "XVI – XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan'da Devamedegelen Benzerleri'', *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri*, Ankara 1997, 248.
[179] Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 12.
[180] Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Cilt III, Ankara 1991, 161.
[181] *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1975, XXII, 103; N. Görgünay, "Bardız Kilimleri", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. V. Maddi Kültür, Ankara 1983, 91.

‘’kiviz, kiwiz‘’ denildiğini, XIX. yy metinlerinde de kelimenin kilim şeklinde söylenildiğini belirtmektedir[182].

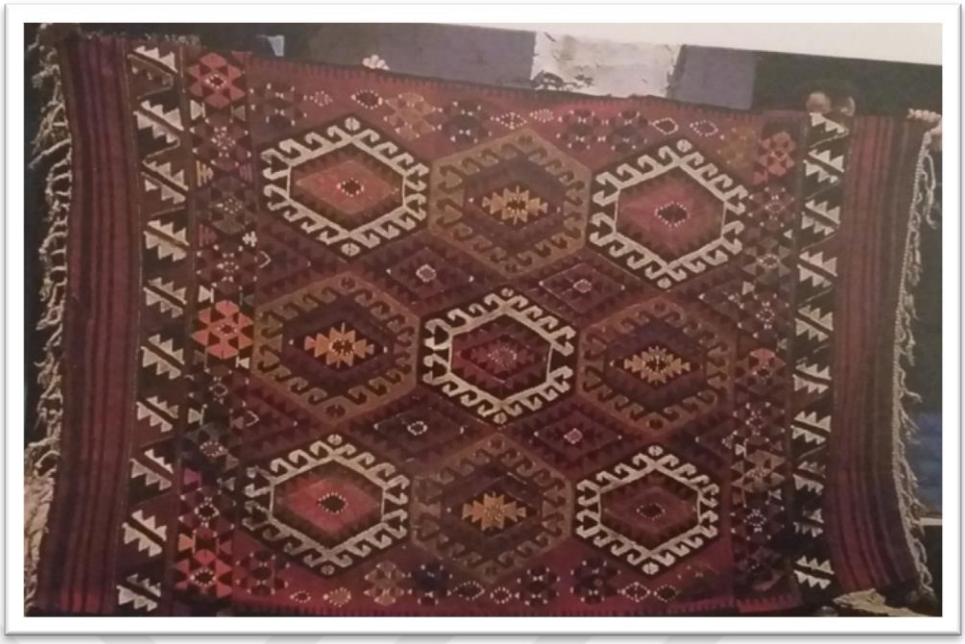
Kilim, bugün Anadolu’ nun her yerinde dokunmaktadır. Tekniğine bakılmadan her yörede aynı isimlerle tanınmaktadır. Bu sebepten düz dokuma yaygılarının hepsine kilim denilmektedir. Kilim, havsız, düz yüzeyli, yer yaygısı olarak kullanılan bütün atkı yüzlü dokumalara verilen genel isimdir.

Akademik tanım olarak; atkı yüzlü bez ayağı dokuma örgüsüne sahip ve her motifi bir atkı ile dokunan atkı bezemeli, çift–yüzlü tersi ile yüzü aynı görünüme sahip bir dokumadır[183]. Motiflerin bulunduğu alanda desen renginde bir iplik, atkı yüzlü dokuma şeklinde çözgülerin alt ve üstten geçerek ve diğer renkteki motifin alanına taşmayacak şekilde dokunur.

3.1.4. Farda Kilim

Kelime anlamıyla ince, zarif kilimdir. Çeyiz yükünün üzerine örtülür, duvar kilimi, seccade veya yer yaygısı olarak kullanılır[184]. Diğer yaygılara göre estetik üstünlüğü daha fazladır. Her motif ayrı bir atkı ile dokunur. Atkılar motif sırasında geri dönmesi sebebi ile diğer düz dokuma yaygılarına göre doku bağlantıları açısından daha hassastır. Tarsus’ a bağlı Bahşiş Yörükleri ve Sağlıklı köyünde Farda denilmesinin nedeni ise, kilim atkısının her motif için ayrı olması, dokuyu oluşturan çözgü ve atkı sıklığının diğer düz dokuma yaygılarına göre fazla, fakat atkı ipliğinin inceliği nedeniyle dokunun ince-sık olmasının dokuya kazandırdığı zarafet olarak belirtilmektedir[185].

[182] Öğel, 161 – 171; Rasonyi, 622.
[183] Soysaldı, 27.
[184] Soysaldı, 38.
[185] Soysaldı, 42.

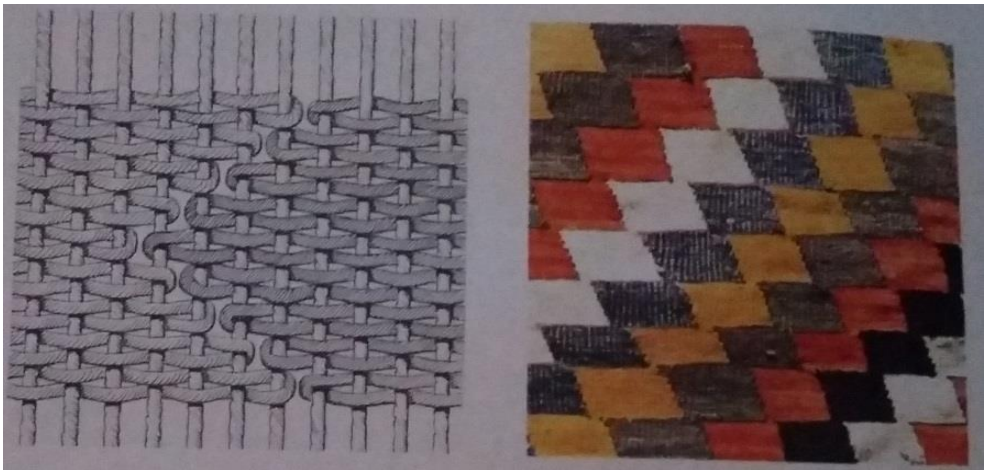
Resim 3.13. Farda Kilim, Kuyucak Köyü-Kemalpaşa (İzmir), XX. yy. başı, yün malzemeli, 235x150cm. M. Ali Kahraman evi, 1999. (Bekir Deniz)

3.1.5. İliksiz Kilim

Kirtme ya da parmaklı kilim olarak da tanınır. İliksiz kilimlerde dokuma tekniği basittir. Atkı ve çözgüler birbiri altından ve üstünden geçirilmesi suretiyle dokunur. Düz görüntüye sahiptir. Dokuma sırasında farklı renkte atkılar ile dokunur ve motifler arasında 5 mm ile 2 cm arasında değişen uzunlukta ilikler oluşur. Bu tarzdaki dokumlara iliksiz kilim denir[186]. İlik sayısı çok olursa kilim değerini kaybeder.

Özellikle ‘’Saray Kilimleri‘’ denilen grup, XVI-XVII. yüzyılda bu teknikle dokunmuştur.

[186] Soysaldı, 44.

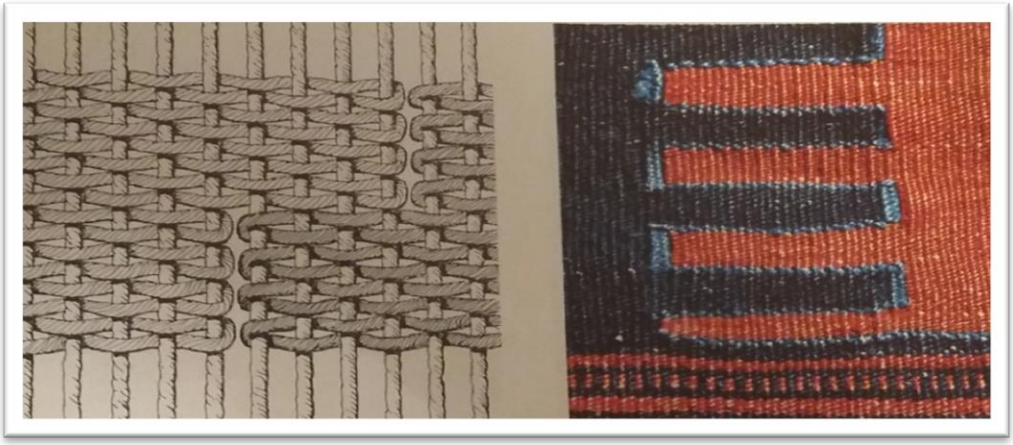

Resim 3.14. İliksiz ‘’Dikey Çizgi Olmayan Kilimler’’(Belkıs Balpınar Acar)

3.1.6. İlikli Kilim

Dokuma sırasında atkı ağızlığı elle yani parmakla açıldığı için parmak kilim, her motifte farklı atkı kullanılması nedeniyle, atkıların aynı çözgü aralığından geri dönüşlerinde motif şekline göre dikey yönde meydana gelen yarık ya da, ilikler nedeniyle ’’İlikli Kilim‘’ denir[187]. Bazı motifler bu teknikle dokunduğu zaman, 0,5-1 veya 1,5-2 cm yüksekliğinde ilikler oluşur.

Bu tarz kilimler, iki parça halinde dokunur. Dokuma bittikten sonra birbiriyle dikilir. Söz konusu teknik de, diyagonal şeklide kayan desenler arasında ilik yok denecek kadar kısadır.

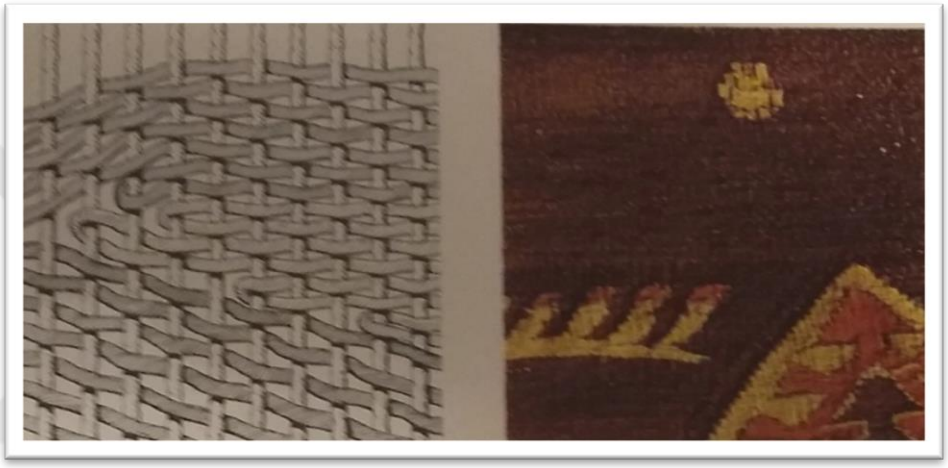

Resim 3.15. İlikli Kilim (Belkıs Balpınar Acar)

[187] Soysaldı, 35.

3.1.7. Eğri Atkılı Kilim Dokuması

Dokuma esnasında desenin tam şeklini verebilmek için bu teknikten faydalanır. Teknikte, atkılar dikey çözgüler arasına, enine düz bir hat şeklinde geçirilir. Bu dokuma türünde ise, kirkitle sıkıştırılma yapılır. Bu şekilde atkılar uygun bir eğrilikte çözgüler arasından geçmiş olur. Geometrik keskinliği olmayan bir çiçeğin, eğri hatlı bir dalın, bir yaprağın realist bir şekilde dokunabilmesi için çok keskin bir dokuma deseninin varlığı ile mümkündür[188]. Eğri atkılı kilim desenleri genellikle Osmanlı saray Kilimlerinde ve Şarköy kilimlerinde görülmektedir.

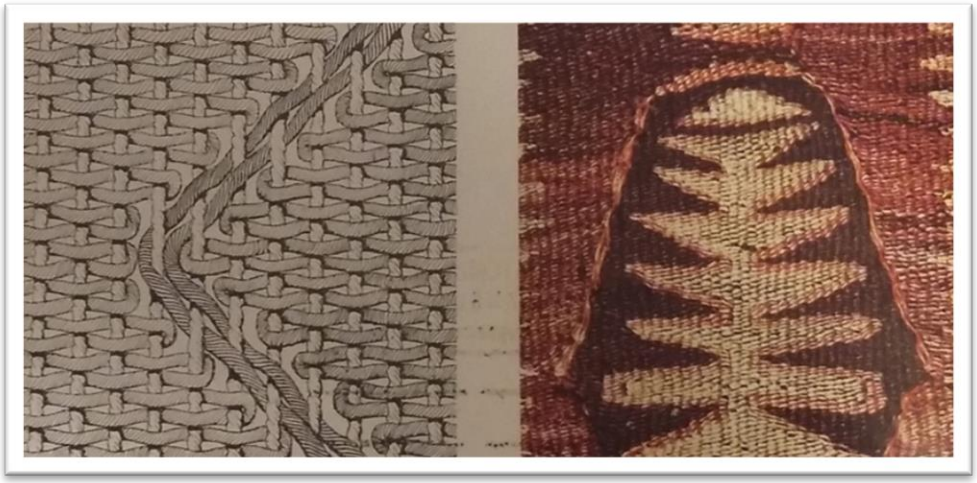

Resim 3.16. Eğri Atkılı Kilim (Belkıs Balcıoğlu Acar)

3.1.8. Eğri Atkılı Kontör Dokuması

Farklı renkteki desen iplikleri çözgü üzerinden desen sınırında eğri olarak geçer ve geriye döner. Bazen sık bazen de gergin olarak ipler atılır. Yuvarlak hatlı desenler bu teknikle yapılır. Eğri kalan kısımda sıkıştırılma yapılmaz. Motif sınırına paralel geçen eğri sınır atkısı genellikle dört, nadiren iki atkı geçişi ile tamamlanır[189].

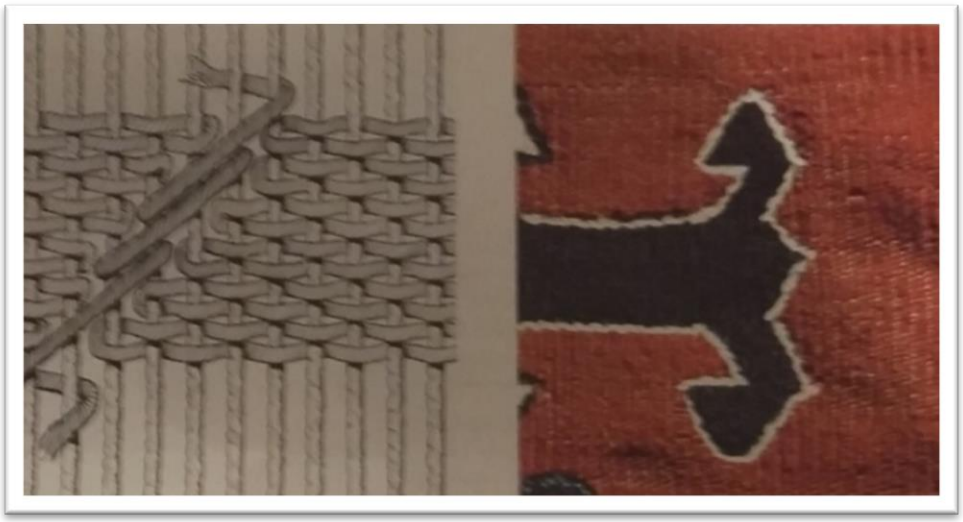
[188] Soysaldı, 257.
[189] Soysaldı, 35; Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 54.

Resim 3.17. Eğri Atkılı Kontorlu Kilim (Belkıs Balcıoğlu Acar)

3.1.9. Sarma (İlme) Sınır Atkısı

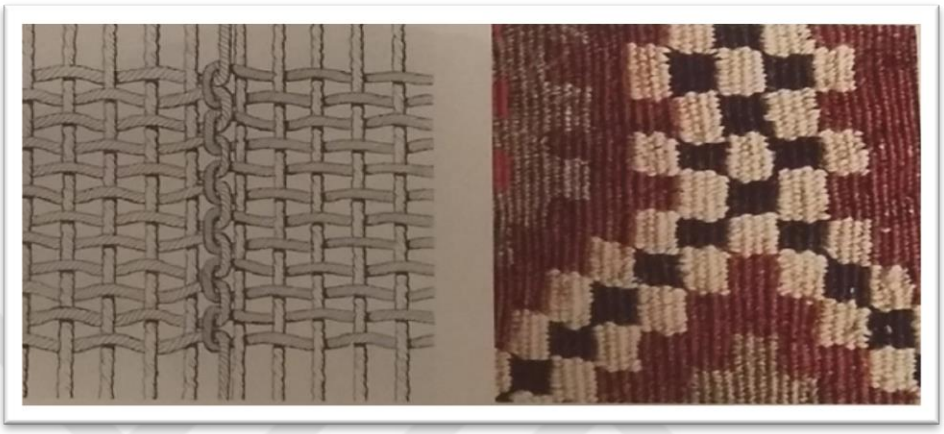
Motiflerde ince bir çizgi halinde iğne ardı dikiş tekniğinde, iki üstten bir alttan dolanarak diagonel şekilde yatay ya da dikey olacak şekilde "V" şeklinde yapılan sınır atkısıdır. Bu dokuma tekniğinde dokuma üzerinde kabarık kontör meydana gelir. Eğri sınıra atkısında olduğu gibi motifin dokumasına önce ilme sınır atkısıyla başlanılır. Üzerine desen dokuması tamamlandıktan sonra tekrar sınır atkısı geçirilerek tamamlanır. İlk bakışta bu tarz dokumalara, dokuma bittikten sonra iğne ile dolama yapıldığı zannedilir.

Resim 3.18. Sarma İlme Sınır Atkısı (Belkıs Balcıoğlu Acar)

3.1.10. Çift Kenetleme İle İliklerin Yok Edilmesi Kilim Dokuma

Dikey hatlarda düz bir çizgi oluşturmak için kullanılan tekniktir. Bu işlem de sağdan ve soldan gelen iki atkının aynı çözgüye dolanarak geçiş yapmasıdır. Bu dokuma da çözgü aralığı bulunmaz[190]. Dikişle birleştirilmiş gibi keskin çizgiler görülür. Anadolu' da oldukça nadir kullanır.

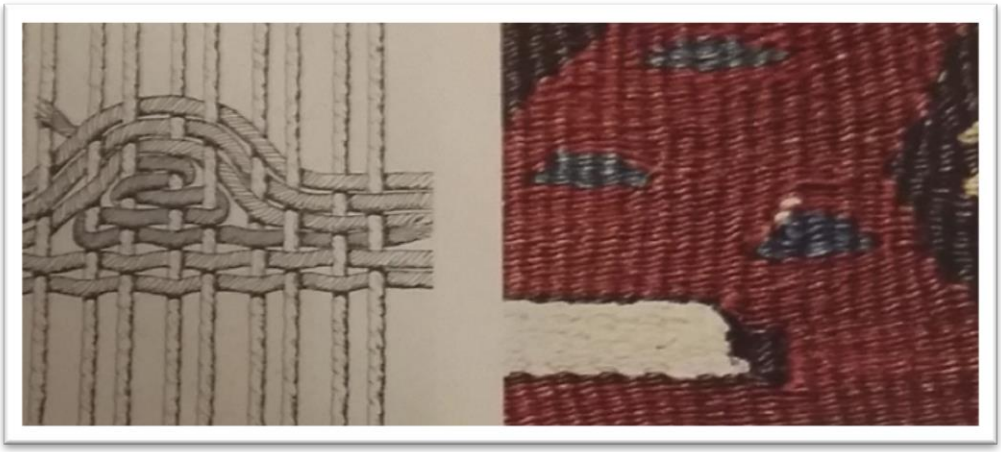

Resim 3.19. Çift Kenetleme ile İliklerin Yok edilmesi (Belkıs Balcıoğlu Acar)

3.1.11.Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması

Daha önce kirkitle sıkıştırılmış atkılar arasına, küçük bir grup atkı atılarak sıkıştırma işlemi yapılır. Sonradan da onun üzerine birkaç sıra atkılar atılır. Yörük kilimlerinde bu şeklide atkı eklenmesine rastlanılır ki, yaygının yüzünde çoğunlukla bombeler meydana gelir[191].

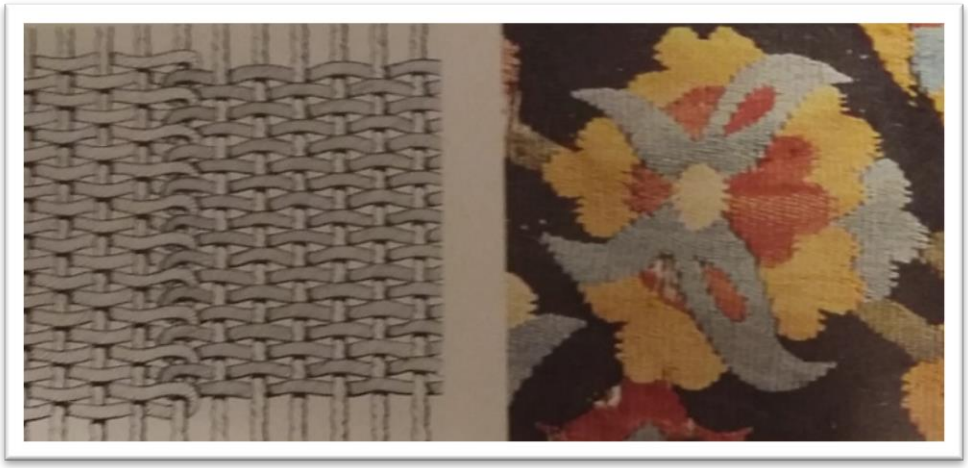
[190] Soysaldı, 43.
[191] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 50.

Resim 3.20. Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırma (Belkıs Balcıoğlu Acar)

3.1.12. Atkıların Aynı Çözgüden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi

Aynı yerden gelen çözgüler tek çözgü üzerinden geri döndürülür. Böylece dokuma sırasında dikey desen sınırlarında çiftli gruplar halinde birbirinden ayrılan çözgülerin tekrar birbirine bağlanması sağlanmış olur. Bazen atkılar tek dönerken bazende çifter dönülmesi ile ilikler yok edilir. Osmanlı çadır kilimlerinde bitkisel desenleri elde etmek için bu teknik kullanılmıştır.

Resim 3.21. Atkıların Aynı Çözgüden Geri Dönmesi ile İliklerin Yok Edilmesi (Belkıs Balcıoğlu Acar)

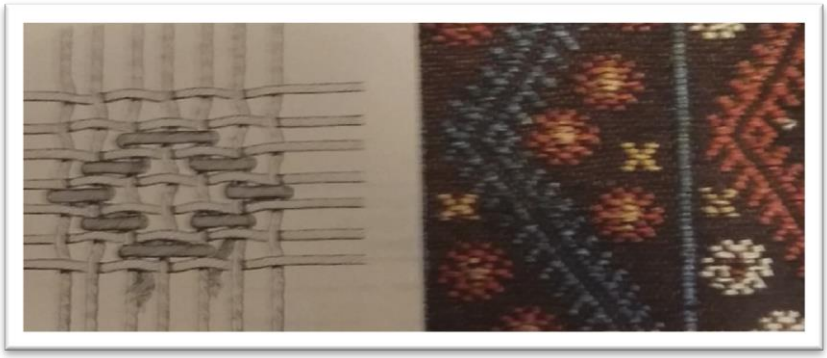
3.2. CİCİM DOKUMA

Cicim, cecim; ince dokunmuş bir kilim veya örtüdür. Farsça kökenlidir. Asım Efendi' ye göre, ‘*'Cacim, palas manasındadır. Bir nevi döşemeye denir. Renkli iple dokurlar, Türkçe' de yumuşatılmış ve buna cecim denilmiştir.*''[192]. Cicim dokumada çözgü ve atkı ipliklerinin araya sıkıştırılmasıyla meydana gelen dokuma şeklidir. Zemini oluşturan atkı ve çözgü ipleri aynı renk ve aynı kalınlıkta olması gerekir. Desen ipleri de aynı renk ve aynı kalınlıkta olur. Bu sebeple cicim üzerinde sonradan işlenmiş gibi duran kabarık motifler meydana gelir. Desen iplerinin uçları serbest bırakılır. Bu nedenle dokumanın düzgün tarafında dağınık ve karmaşık ipler görülür. Bu tür örneklere cicim denir[193].

Teknik özelliklerine göre cicimler, çeşitli şekillerde imal edilir. Bazı kaynaklarda cicimler üç teknik özelliğine sahipken[194], bazı kaynaklarda dört teknik özellik[195] göstermektedir.

3.2.1. Seyrek Motifli Cicim

Zemini meydana getiren atkı ve çözgüler çoğunlukla aynı kalınlıkta ve renkli iplikler olup, deseni meydana getiren iplikler ise atkı ve çözgülere göre daha kalın olur. Bu desene kabartma görüntüsü verir.

Resim 3.22. Seyrek Motifli Cicim (Belkıs Balcıoğlu Acar)

[192] Öğel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, III, 173.
[193] Deniz, *Halı Ve Düz Dokuma Yaygıları*, 57.
[194] Neriman Görgünay Kırzıoğlu, "Kirkitli Dokumlarımızdan Cicimlerimiz ve Van", *Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları,* No: 6, Van 1990, 253-272; Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 17.
[195] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 56.

3.2.2. Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim

Aynı dokuma tekniğinin, atkılarının çözgüleri gizleyecek şekilde hat bırakılıp sıkıştırılarak ‘’atkı yüzlü‘’ bir zemin arasına motiflerin dokunması ile meydana gelen dokumadır. Daha kalın yaygıların elde edilmesi için bu dokuma tarzı kullanılmaktadır[196].

Resim 3.23. Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim (Belkıs Balcıoğlu Acar)

3.2.3. Sık Motifli Cicim

Kalın yer yaygıları, çuval, heybe, hurç gibi dayanaklı eşyalar bu teknikle dokunur. Üç tek çözgü sarılarak bez ayağı zemin arasına dokunan cicim türüdür. Dokumanın dayanıklı olması için motifler sık dokunur. Bu sebepten dolayı zili dokuma ile karıştırılır.

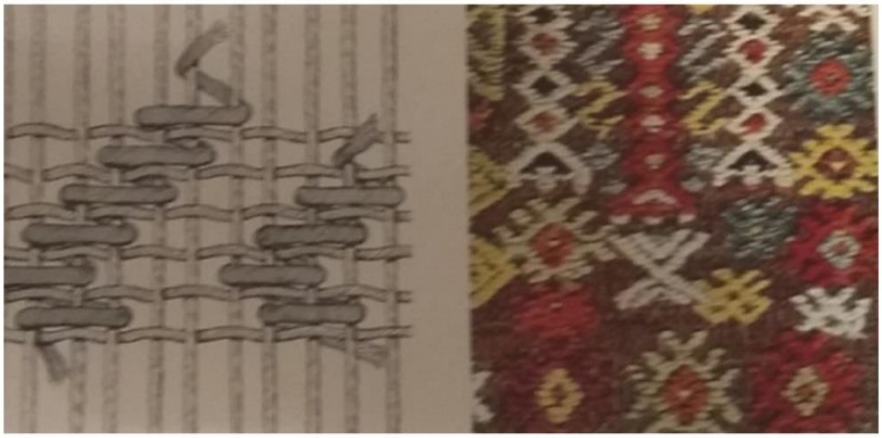

Resim 3.24. Sık Motifli Cicim (Belkıs Balcıoğlu Acar)

[196] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 56.

3.2.4. Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim

Üç atkı sarılarak dokunur. Yaygının kalın olması için, atkı yüzlü dokuma zemin arasına sık motifler sarılarak dokunur.

Resim 3.25. Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim (Belkıs Balcıoğlu Acar)

3.2.5. Atkı ve Çözgü Yüzlü Bez Ayağı (Düz Dokuma) Cicim

Bu tür bez ayağı dokumalarda, atkı ve çözgü ipleri eşit aralıklarda kesişmektedir. Düz dokunan bu tür örneklerde dokuma genelde seyrektir. Aynı renklerde dokunan parçalar birbiriyle dikilir. Anadolu' nun her yerinde bu dokuma görülür[197].

Resim 3.26. Atkı ve Çözgü Yüzlü Bezayağı (Düz Dokuma) Cicim. (Neriman Görgünay Kırzıoğlu).

[197] Yıldırım, "Konya Alâeddin Camii'nde Bulunan Cicim Örnekleri", 468.

3.2.6. Sarma Motifli Cicim

Kalınlıkları aynı olan atkı ve çözgü iplerinin yanında daha kalın desen ipleriyle oluşturulan dokuma şeklidir. Atkı ve çözgü ipleri zeminde atkı ve çözgü yüzlü dokuma oluştururken, daha kalın olan desene ipleriyle de değişik desenler meydana getirilir. Bu şekilde zeminde kabarık bir görüntü meydana gelir. Desenler sonradan işlenmiş gibi görülür.

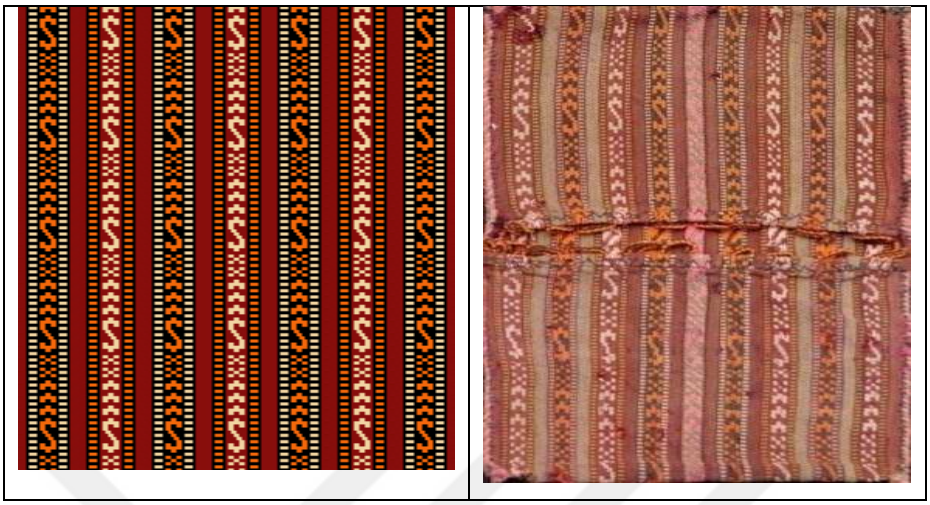
Resim 3.27. Sarma Motifli Cicim. (Neriman Görgünay Kırzıoğlu).

3.2.7. Çözgü Yüzlü Cicim

Atkıların çözgüler tarafından tamamen gizlenir. Bu tarz dokumalarda nakışlar ve zemin, çözgü iplerinden meydana gelmektedir. Kılıç adı verilen tahta bir aletle dokunan bu tür örnekleri de deseni meydana getiren çözgüler istenilen renklere göre tezgâha yerleştirilmektedir [198] . Çözgü yüzlü cicimin dokunması zordur. Kendi içerisinde bölümlere ayrılmaktadır. Bunlar ‘’ tek taraflı kabarık yüzlü ‘’, ‘’ tek taraflı düz dokuma görünüşlü ve tersi atlamalı ‘’,‘’ iki tarafı düz dokumalı ‘’,‘’ iki taraflı kendinden desenli ‘’ olmak üzere beş çeşittir [199]. Çözgü yüzlü cicimlerin motifleri, inceli, kalınlı şeritler üzerinde sıralanmıştır. Bu dokumalarda, kökü çok eskiye uzanan Türk motifleri, özelliğini kaybetmeden bugüne kadar gelmiştir. Elazığ ve Tunceli’ de Şavak Türkmenlerinin çözgü yüzlü dokumalarındaki motiflerde, Gök-Türk harflerinden

[198] Yıldırım, “Konya Alâeddin Camii’nde Bulunan Cicim Örnekleri”, 457.
[199] Yıldırım, “Konya Alâeddin Camii’nde Bulunan Cicim Örnekleri”, 457.

örnekler tespit edilmiştir. Bu motifler genellikle, tek yüzlü ve düz dokuma görünüşlü cicimlerde kullanılmıştır[200].

Resim 3.28. Çözgü Yüzlü Cicim. (Neriman Görgünay Kırzıoğlu).

3.3. ZİLİ (SİLİ / ZİLU) DOKUMALAR

Zili, üç veya daha fazla iplik sistemine dayanarak yapılan bir düz dokuma yaygı türüdür[201]. Yine kaynaklara göre sili-zili kelimesi Türkçe veya farsça kökenden gelmektedir[202]. Zili dokuma, sarma motifli cicim dokumaya benzese de dokuma tekniği olarak farklılık gösterir. Tek yüzlüdür. Arka tarafından bakıldığında ipler sarılmış haldedir. Sarma motifli cicimlerde renkli bezemeler dokuma üzerine aralıklı olarak yerleştirilir. Zili de ise zemin tamamen sarma bezemelerle kaplıdır. Her ikisinde de sarma motifler dokuma esnasında yapılır[203].

Zili dokumaların desenleri diğer tekniklerde dokunmadığı için desenlerin de bozulma meydana gelmemiştir. Günümüzde desen özelliğini korumaktadır. Dokuma tekniği bakımından kullanılan motifler genellikle geometriktir. Deseni renklendirmek için verev tekniği kullanılır[204]. Zili dokumlarda, çeşitli hayvan, çiçek, ağaç gibi figüratif

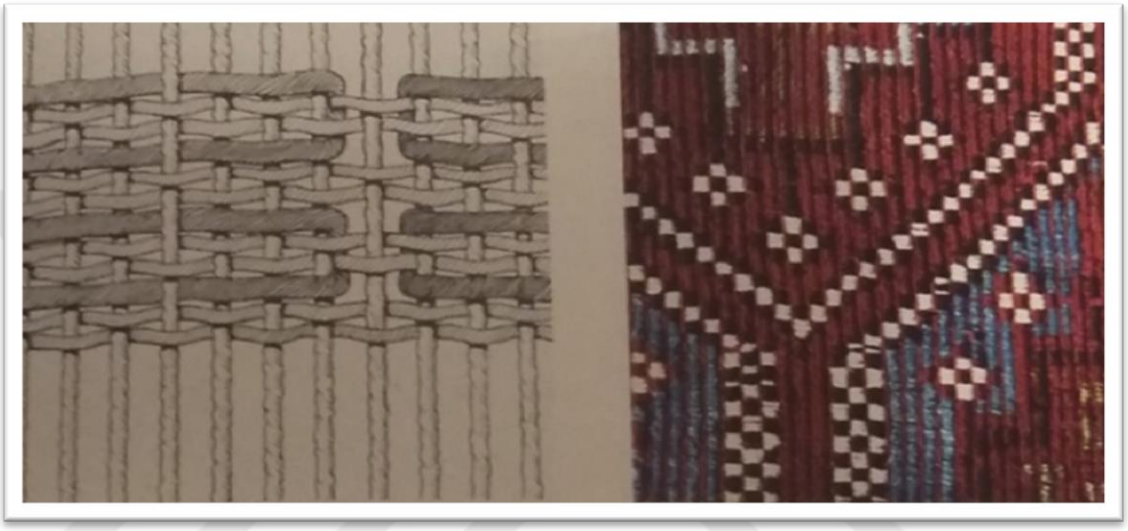
---

[200] Emel Esin, "Kün-Ay" (Ay Yıldız Motifinin Proto- Türk Devirden Hakanlılar' a kadar İkonografisi)", VII. Türk Tarihi Kongresi, Ankara 25 Eylül Bildirileri, Cilt: 1, Ankara 1972, 320; Kırzıoğlu, *Türk Halk Kültüründe Doğu-Anadolu Dokumları ve Giysileri*, 33.
[201] Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 18.
[202] Bahaeddin Öğel, *''Türk Kültür Tarihine Geçiş*, C. III, Ankara 1978, 175; Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 42.
[203] Neriman Görgünay Kırzıoğlu, *Tanrı Dağlarından Ege Denizine Türk Çözgü Yüzlü Dokumalar (Kolan-Cecim)*, 186.
[204] Durul, s. 42..

motiflerin yanı sıra soyut motiflerde yer alır[205]. Zili dokuma tekniği olarak beş kısma ayrılır;

3.3.1. Düz Zili

Desenlerin içi 2-1, 3-1, 5-1, atlamalarla doldurulurken, başta kalan tek çözgüler ve atlamalar ile yaygının yüzeyinde dikey çizgili-fitilli bir görünüm meydana gelir[206].

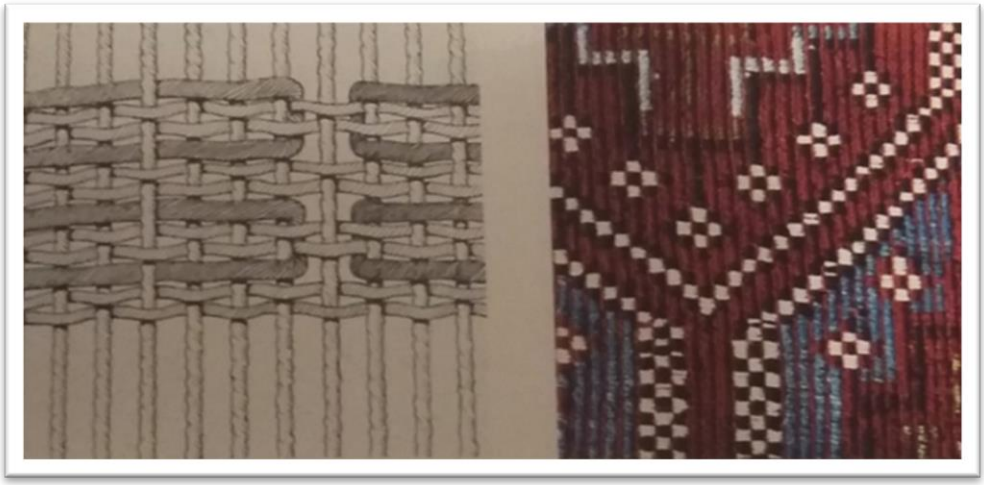

Resim 3.29. Düz Zili (Belkıs Balpınar Acar)

3.3.2. Çapraz Zili

Her sırada birer çözgü boş bırakarak öne geçirilen desen iplikleri, üst sırada bir çözgü yan tarafa kayarak atılır. Böylece başta kalan çözgüler ve üste çıkan desen iplikleri çapraz çizgiler oluşturur[207].

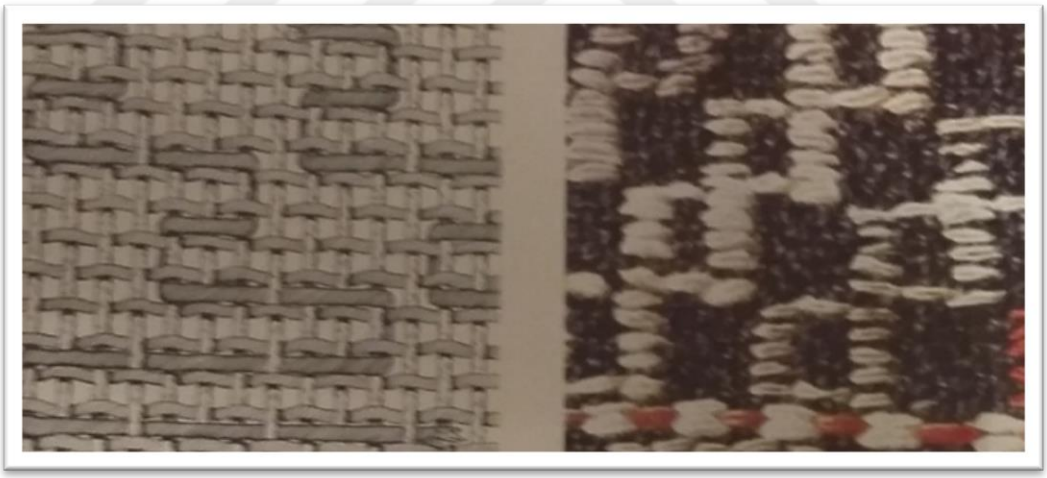
[205] Megep, ‘’(Mesleki eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), El sanatları teknolojisi, Zili Dokuma’’, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007.
[206] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, s. 63
[207] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, s.64. .; Yıldırım, “Konya Alâeddin Camii’nde Bulunan Cicim Örnekleri”, 297.

Resim 3.30. Çapraz Zili (Belkıs Balpınar Acar)

3.3.3. Seyrek Zili

Düz bez dokuması zemin üzerine, kesik kesik birbirleriyle bağlantısız, serpilmiş 3-1 ve 5-1 atlamalı düz zili dokuması tekniğinde ufak motiflerden meydana gelir[208].

Resim 3.31. Seyrek Zili (Belkıs Balpınar Acar)

3.3.4. Damalı Zili

Dama taşı gibi 2-1 veya 3-1 atlamalarla bütün motif içleri doldurulur. Daha çok diğer tekniklerle bir arada kullanılır[209].

[208] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, s. 65.
[209] Megep, Ankara 2007; Yıldırım, "Konya Alâeddin Camii'nde Bulunan Cicim Örnekleri",, 297.

Resim 3.32. Damalı Zili (Belkıs Balpınar Acar)

3.3.5. Kontörlü Zili, Zili-Verne

İki veya üç atlamalarla kontör hallinde desenlerin meydana getirdiği zili türü, atkı yüzlü veya bez dokuma geniş zeminler üzerinde cicim gibi kontörlerden meydana gelen desenlerden oluşur. Kontörler halindeki desenlerin meydana gelmesi için her sırada normal atkılar atıldıktan sonra, bir üst sıradan geriye dönerek tekrar öne geçirilip, geriye doğru 2-3 çözgü atlatılır. Bu arada üst sıraya geçen desene ipliği tutulur, dönüşte tekrar dikey olarak üst sıradan geriye döndürülür[210].

Resim 3.33. Konturlu Zili, Zili-Verne. (Belkıs Balpınar Acar)

[210] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 47-54.

3.4. SUMAK DOKUMA

Sumak dokuma da çözgü ipliklerinin üzerine, renkli desen ipliklerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla elde edilen bir yaygı türüdür[211]. Diğer yaygılarda olduğu gibi Anadolu' da Türklerden önce dokunduğunu, çeşitli buluntulardan anlaşılmaktadır. Gordion' da Frigyalılar' a ait yün, keçi kılı ve ketenden dokuma parçaları bulunmuştur. M. Ö. 7. yüzyıla tarihlendirilen bu eşyalar arasında sumak dokumalarda vardır[212].

Sumak dokumalarda, desen ipliği her çözgü çiftine tek sarıldığı için zor bir dokumadır. Bu yüzden kilim, cicim, zili kadar yaygın değildir[213].

Sumak da, zili gibi atkı ve çözgü ipliğinden değişik renkli desen iplikleriyle dokunur.

3.4.1. Düz Sumak Dokuması

Desen ipliklerinin aynı yönde, çözgülere dolaması ile meydana gelen dokuma tarzıdır. Desen iplikleri her sırada, aynı şekilde üstten alta doğru ya da alttan üste doğru sarılarak dokunur ve araya atkı atılır[214].

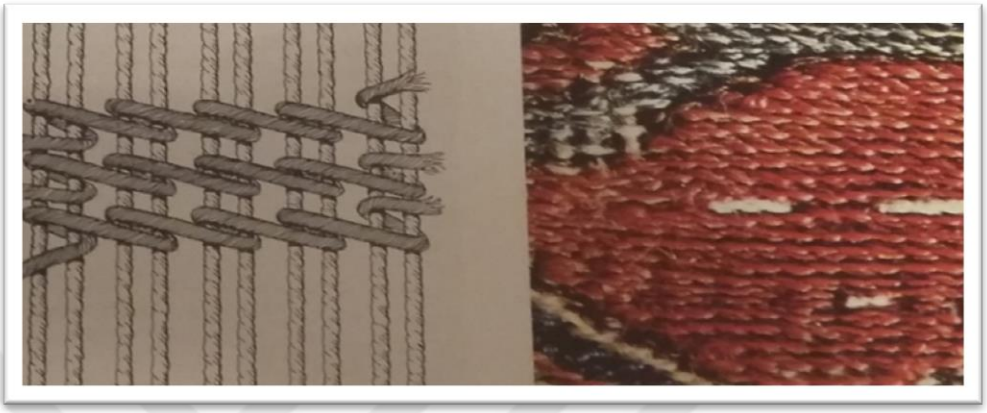

Resim 3.34. Düz Sumak Dokuması (Belkıs Balpınar Acar)

[211] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 69; S. Bayraktaroğlu, *'' Eskişehir ve çevresi Halı kilim ve Düz Dokuma Yaygıları '', Vakıflar Dergisi, S. XXI*, İstanbul 1990, 304; H. Züber, *''Türk Süsleme Sanatı''*, Ankara 1972, 39.
[212] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 28.
[213] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 47-54.
[214] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 70.

3.4.2. Atkısız Düz Sumak

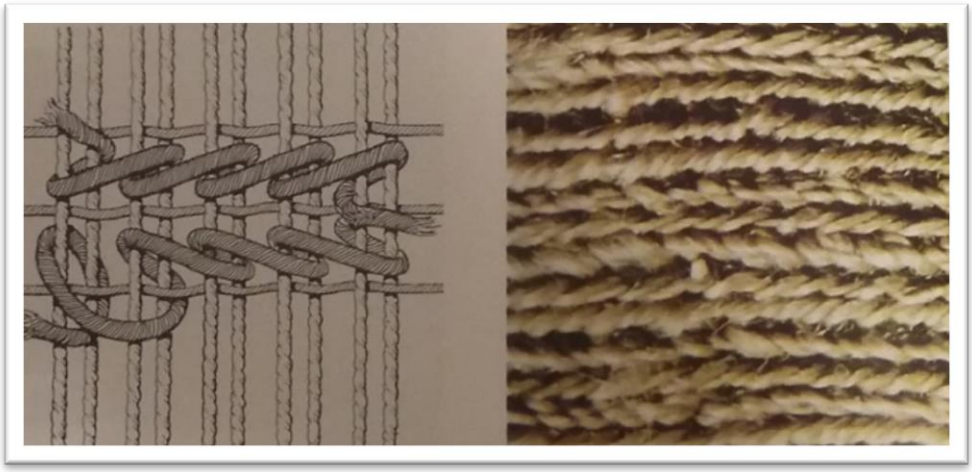
Araya atkı atılmadan yapılan dokuma şeklidir. Desen ipliklerinin çözgülere çiftli dolanması ile dokunur. Bazen desen iplikleri orta kısımdan baş tarafa geçmesi nedeniyle kabarık bir görüntü meydana getirir.

Resim 3.35. Atkısız Düz Sumak (Belkıs Balpınar Acar)

3.4.3. Balıksırtı Sumak

Desen ipliklerinin her sırada ters yönlerde çözgülere dolanması ile meydana gelen balıksırtı şeklindeki dokumadır. Desen iplikleri çözgülere bir sıra sağa veya sola eğimli olarak, diğer sırada ise bunun tam tersine sarılarak, dokumaya balıksırtı görünüşü verilir ve araya atkı atılır[215].

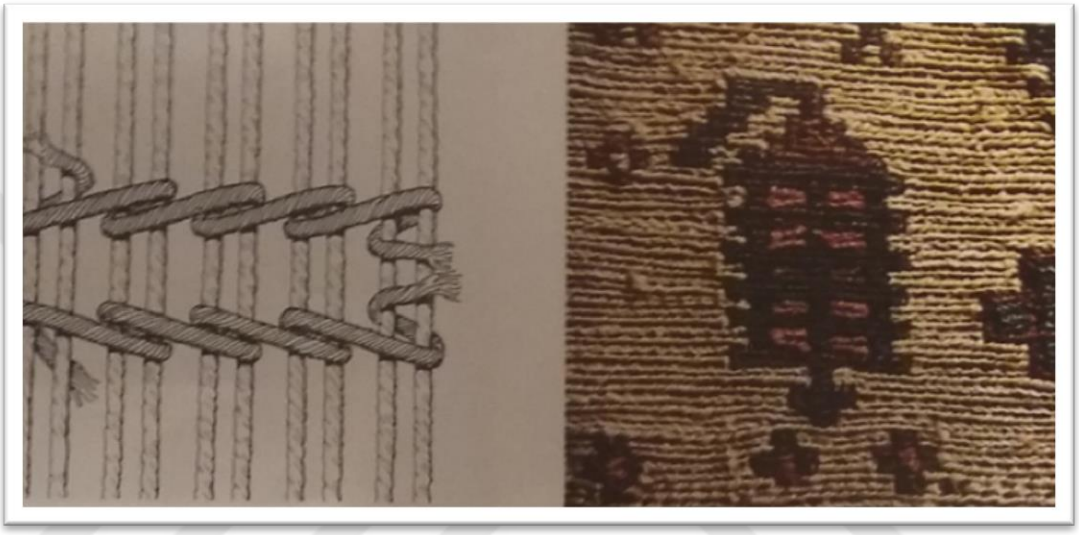

Resim 3.36. Balık Sırtı Sumak (Belkıs Balpınar Acar)

[215] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 72-73.

3.4.4. Balıksırtı Atkısız Sumak

Araya atkı atılmadan yapılan dokumada, birinci sıra üstten alta doğru desen ipliğinin çözgülere sarılması ile dokunuyorsa, ikinci sırada bunun tam zıttı yapılmaktadır. Desen ipliklerinin çözgülere sarılması ile balıksırtı bir görünüşü elde edilir. Araya atkı atılmaz, bu da dokumaya bir çorap örgüsü hissi verir. Bu nedenle bu dokuma Doğu Anadolu'da çorap dokuması olarak adlandırılır[216].

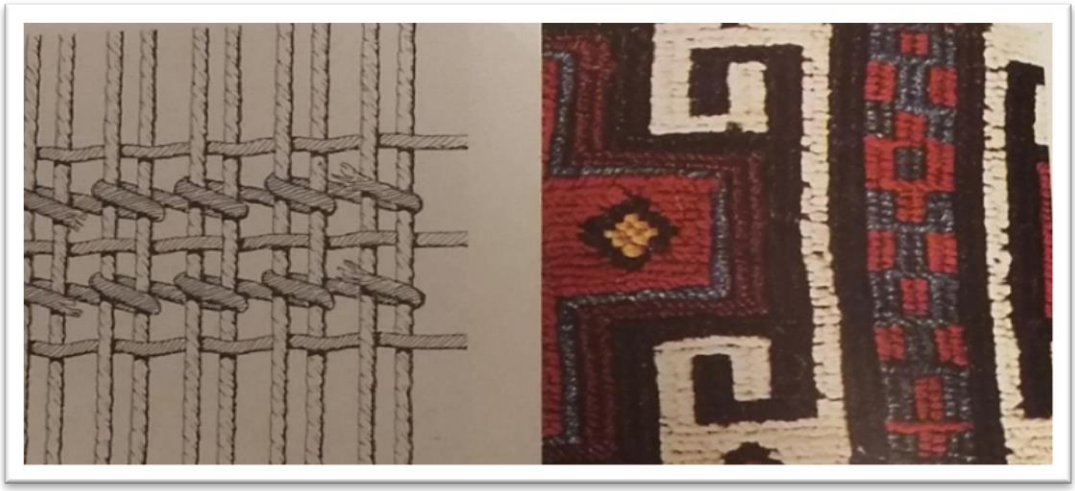

Resim 3.37. Balıksırtı Atkısız Düz Sumak (Belkıs Balpınar Acar)

3.4.5. Ters Sumak

Düz dokumanın tersine, desen ipliklerinin içten dışa doğru dolanması ile dokumanın yüzeyinde daha kısa kabarıklıkların meydana gelir. Kullanılışlı dokuma türü olamadığından tercih edilmez. Dış görünüş olarak fitilli bir şekil aldığından düz zililere benzer. Diğer dokuma teknikleriyle karışık olarak dokunur.

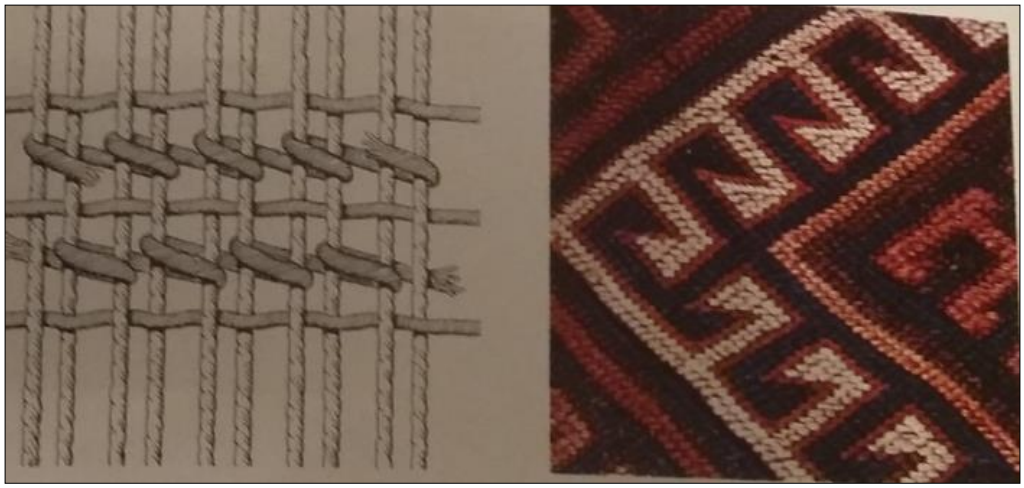
[216] Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 73.

Resim 3.38. Ters Sumak (Belkıs Balpınar Acar)

3.4.6. Atkılı Çapraz-Alternatif Sumak

Ters sumak dokumasında her sırada birer çözgü çifti kayarak dokunan tarzıdır. Birinci sırada çözgü çiftleri ortadan gelip öne doğru ters bir şeklide sarıldıktan sonra ikinci sırada birer çözgü kayarak aynı şekilde çözgülere dolanır. Bazen 2-3 çözgü bir arada sarılır. Yaygılar, çuvallar ve heybeler dokumasında bu teknik kullanılır[217].

Resim 3.39. Atkılı Çapraz-Alternatif Sumak (Belkıs Balpınar Acar)

Yukarıda anladığımız bez dokuma, kilim, cicim, zili, sumak dokumadan başka dokuma şekli olarak farklı alanlarda dokuma görülür. Bunlar;

[217] Milli Eğitim Bakanlığı, *El Sanatları Teknolojisi, Sumak Dokuma*, Ankara 2012, 18.

3.5. BELEDİ DOKUMALAR

En eski pamuklu dokumalarımızdan biridir. Tarihi kayıtlara göre, 16.yy' da Tire' de, daha sonraları Bursa' da bu dokumalara rastlanılmıştır. Bu dokumalar çift kattır. Bu nedenle iki katı birbirine desenler bağlar. İpliklerin bükümü iki veya daha çok olduğu için bu dokumalar daha sağlamdır. Bu tarz dokumalarda, yatak yüzleri, perde ve sedir örtüleri yapılmaktadır.

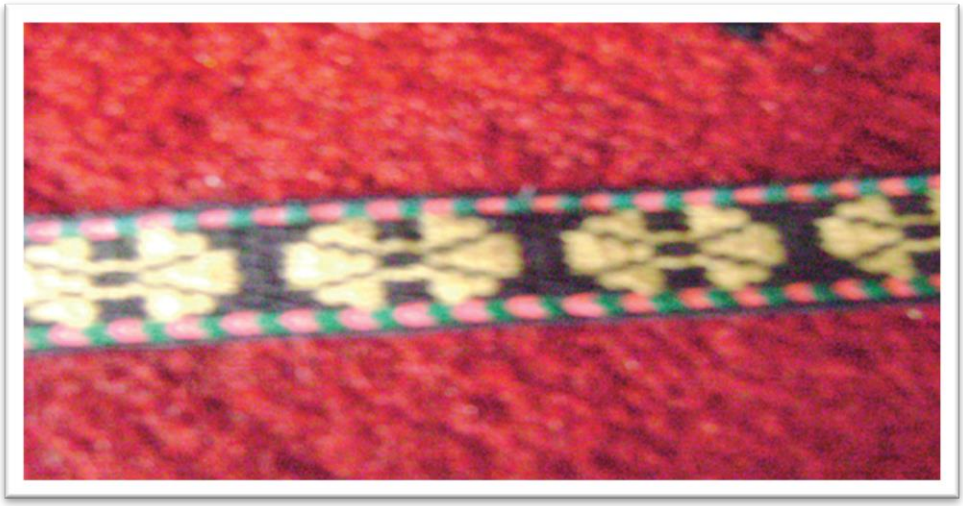

Resim 3.40. Beledi Dokuma (Sevim Derman, Feryal Söylemezoğlu)

3.5.1. Kuşaklar ve Kolonlar

Kuşak, kadın ve erkekler tarafından bele bağlanan ensiz dokuma ve örgülere verilen isimdir. Kıymetli madenlerle, deriden yapılmış olanlara da ‘’kemer’’ adı verilir. Kolan ise, çoğunlukla eğer takımlarının hayvanlara bağlanmasında kullanılan ve kuşaklara benzeyen başka bir nevidir[218].Kuşak ve kolonlarda en ve boyları olduğu için birbirinden ayrı teknikleri vardır. Üzerlerindeki süsler bakımından da nakışlı, çorap, oya ve kilim gibi tezyini sanatlarımız arasında yer alır[219].

[218] Özbel, 3.
[219] Özbel, 5.

Resim 3.41. Kolan Dokuma (Habibe Kahvecioğlu Sarı, Yeşim Baş)

3.5.2. Çarpana Dokumalar

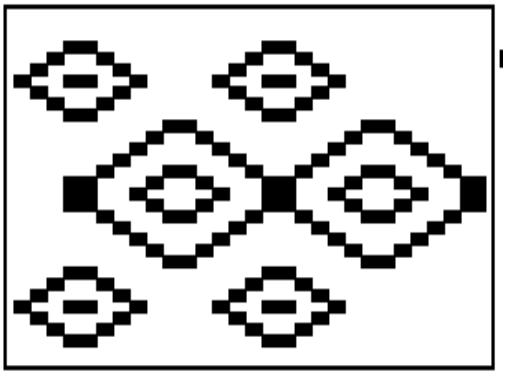
Çarpana dokuma geniş alanlarda karşımıza çıkmakla beraber bütün topluluklarda rastlanılmıştır. M. Ö 4000 yıllarından günümüze kadar gelen dokumadır. En eski çarpana dokumalar ise, ‘’Ramses Kuşağı’’ adı ile bilinen örnektir[220].

Kolan dokuma ve çarpana dokuma farklar vardır. Bunlar, kolan dokuma da üçayak tezgâh kullanılırken, çarpana dokumalar yerde yapılır.

Genellikle, çocuk (belek) kundak bağı, beşik bağı, önlük bağı, atın guşgunu, golanı ve dizgini çarpanadan yapılır[221].

[220] Megep, (Mesleki eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), *El sanatları Teknolojisi*, ‘*’Çarpana Dokumalar’’*, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2010, 4.

[221] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 89; Çarpana Hakkında bilgi için bkz. L. Kosvwig, “Çarpanacılık ve İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan Çarpana Dokumalar’’, *Türk Etnografya Dergisi*, M.E.B. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, XII, 1969. Ankara 1970, 83-111.

Çizim 3.1. Çarpana Dokuma (Tokat/Zile)

Resim 3.42. Çarpana Dokumalar Tokat/Zile

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU DÜZ DOKUMA YAYGILARINDA KULLANILAN MOTİFLER

4.1. DÜZ DOKUMA MOTİFLERİ

Hasan Gönder motiflerimiz hakkında şöyle demektedir; "…*Türk dokumalarında ki motifler temelde, bilerce yıllık zaman, on binlerce kilometrelik coğrafya farklılıklarına; kültür çevrelerinin yabancılıklarına rağmen, sağlam ve düzenli bir '' ayniyet''i koruyup devam ettirmesi, son derece dikkat çeken özelliktir. Türk dokumacılık sanatı açısından fevkalade onur ve gurur verici bir muvaffakiyet olarak takdirleri cezbeden bu karakter, gücünü motiflerimizdeki ''menşe birliğin''den alır. Bu ulvi meşenin vatanı, Orta Asya'dır*[222]". Motif sözcüğü, bezeme ve süsleme de bütünü oluşturan parçaların her birine verilen ortak addır. Motif, karşılığı olarak Türkçe ''örge'' sözcüğü karşılamaktadır[223].

Her yörenin kendine özgü deseni veya aynı desenin farklı isimleri vardır. Motifler, stilize edilmiş nesnelerin ve canlıların tasvir şeklidir. Genelde geometrik şekildedir. Düz dokuma yaygılarında, sürekli devam eden bu gelenek sadece duygu ve düşünceyi anlatmıyor onun beraberinde, kullanılan motif ve kompozisyonlar dönemleri, boyları ve birliktelikleri de gösteren tarihi belgelerdir.

4.1.1. İmler – Damgalar

Damgalar genel olarak bir anlam, ya da kavrama değinmekten çok, varlığı, gücü ve ayırt ediciliği belirtmeye yarayan görsel işaretlerdir. Tarih öncesi dönemlerde insan elinin bir damga gibi kullanılmasından beri damga insanın, bir başkanın, hükümdarın, bir boyun, bir milletin, bir grubun yahut oymağın özel işareti (imi) olma tarafıyla da tarihsel araştırmalarda önemli bir veri niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle Anadolu kilim motiflerinin çözümlenmesi açısından damgalar ayrı bir önem ve anlam taşımaktadır[224].

---

[222] Hasan Gönder, ''Türk Dokumalarındaki Motiflerin Menşe Birliği ve Türk Sanatının Sürekliliği'', *Türk soylu halkların Halı, kilim, Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri,* 27-31 Mayıs Kayseri, 249.
[223] M. Sözen, U. Tanyeli, *Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, Yayınevi, İstanbul 2012.
[224] Özlem Alp, ''Konya Yöresi Kilimlerinde Sembolik Motifler Ve Oğuz Boyu Damgaları'', *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu, 7-15 Nisan 2000, Isparta, Türkiye Bildiriler Kitabı,* 360.

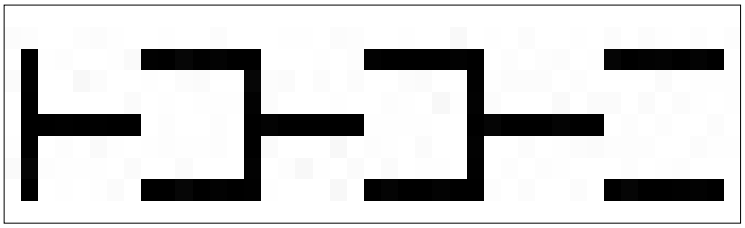
Türklerin en eski ve halen daha devam eden geleneklerinden biri olan damga vurma geleneği, Türk boylarının ayırt edici bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gerek Divan-ı Lügat-ı Türk' te gerekse Ebu' l Gazi Bahadır Han' ın Secere-i Terakime adlı eserinde Türk boy damgalarını bulmak mümkündür[225]. Bu gelenek diğer akraba Orta Asya topluluklarında da mevcuttur.

Damgalar konusundaki ilk çalışmalar XX. yüzyılın ilk yarısında yapılmaya başlanmıştır. Akçoraklı çalışması bu konudaki öncü eserlerden olup, Türkiye' de bu konuda ki ilk çalışmalar Yalgan tarafından yapılmıştır[226].

4.1.2. Ok-Yay / Yaba / Keklik Ayağı

Bu isimlerle anılan damga şekli, basit iki çizgiden ibaret olarak görülmesine rağmen binlerce kilometrelik alanda yaşamış olan toplumlar arasındaki ''kültür birliğini'' ortaya koymakla beraber, ''Oz Damga''larından biridir. Pazırık' ta 7. Kurgan' dan çıkan bir çocuk önlüğünde görülmüştür. Bu önlükte, altın kaplama yaba motifleri dikkat çekmektedir[227]. Yomut Türkmen halısında, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan' da giysi ve dokumalarda sıkça kullanılmıştır. Selçuklu ve Karahanlı mimari eserlerinde çini süslemede yer almıştır[228].

Çizim 4.1. Ok-Yay/Yaba Motifi

---

[225] Funda Toprak, "Defter-i Cengiz-Name' e Boy ve Nişanları ve Damgalar'', *Turkısh Studies, International Periodical For the Languages Literature and History of Turkısh or Turkic,* Volume 6/1 Winter 2011, 555-556.

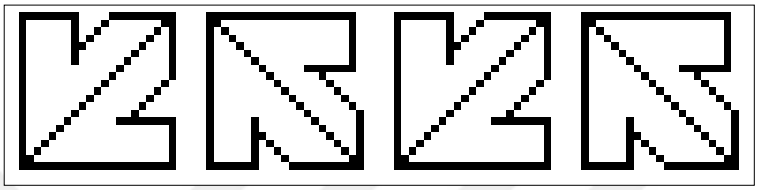
[226] Mustafa Aksoy, "Kaya Resimlerinden Alfabeye Avrasya' da Türk Damgaları", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* 2011.; Ali Rıza Yalgan, *Cenup'ta Türkmen Oymakları*, Cilt I, II (Haz. S. Emir), Ankara 1977 (Bu eserin aslı 5 cilt olup, ilk cildi 1931'de son cildi de 1939 yayımlanmıştır.)

[227] Neriman Görgünay Kırzıoğlu, "Altaylar' da Pazırık Kurganı' ndan Çıkan Motiflerin Anadolu ve Türk Cumhuriyetleri' nde Yaşayan İzlerinden Bazı Örnekler'', *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim, Cicim Sanatı Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri,* Kayseri 1996, 143; Rudenko, 193.

[228] Kırzıoğlu, *Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyasında Ortak Motifler*, 82-85.

4.1.3. Kazayağı Motifi

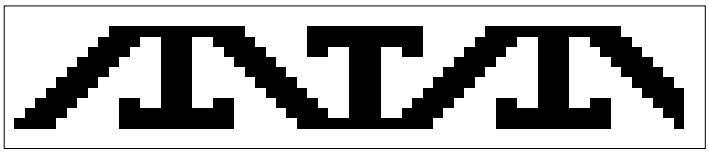
Damga niteliği taşıyan motiflerden biridir. Nazara karşı koruma ve uğur anlamları bulunmaktadır. Hayvan sembollü motiflerdendir[229]. Anadolu dokumalarında sürekli karşımıza çıkan bu motif, genel de bordürler de işlenmiştir. Motif, ya tek olarak ya da bitki motifleri arasına yerleştirilmiştir. Yan yana rastladığımız bazı kazayağı motifler de ise, uçları ayrı veyahut birbirine ters yöndedir. Bazen de zemin de bulunan motifler arasın da, tek tek veya dördü bir arada verilmiştir[230].

Çizim 4.2. Kazayağı Motifi

4.1.4. ‘’ T ‘’ Motifi

‘’T‘’ motifi, Oğuzların Boz-ok kolundan Kara Evlü, Üç-ok kolundan Cepni Boylarının damgalarıdır. Motif, hem Türkiye’ de hem de Türk Cumhuriyetlerinde bitki motifleri üzerine karşılıklı sıralanmış ya da dörtgenin köşe ve kenarlarına yine karşılıklı olarak tasarımı yapılmıştır. Ayrıca taban tabana iki veya dört ‘’T’’ şeklinde yerleştirilmiş şekilleri de vardır. Uçları kıvrımlı ‘’T’’ motifi koçboynuzuna da benzemektedir[231].

Çizim 4.3. ‘’T’’ Motifi

4.1.5. Oz Damgası (Gamalı Haç, Sivastika)

Oz damgası, gamalı haç, sivastika olarak da bilinir. Bu damga Ön- Türkler’ de Oz’ laşarak tanrıya erişmeyi temsil eder. Geçmişte kullanılan bu işaret (im), günümüze

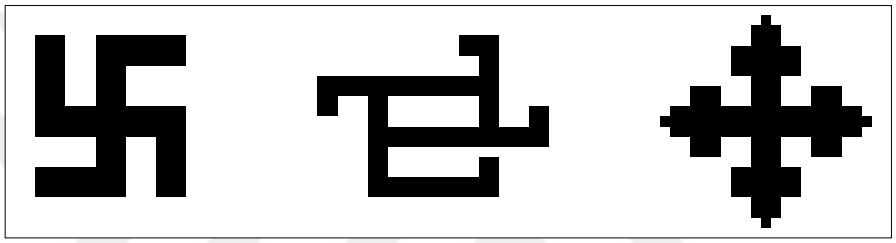
[229] Alp, 353.
[230] Kırzıoğlu, *Altaylar’dan Tunaboyu’na Türk Dünyasında Ortak Motifler*, 58.
[231] Kırzıoğlu, *Oğuz Damgaları ve Göktürk Harflerinin El Sanatlarımızdaki İzleri*, 49.

kadar halı, kilim, taşa, mezar taşlarına vb uygulanmıştır. Latincede croce (kroçe) şekline dönüşerek haç anlamında kullanılmıştır[232].

Ön-Türkler' de kullanılan ''Oz'' diye okunan damganın, nerede, ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmese de ''sivastika'' olarak isimlendirilmiştir[233].

Sivastika' nın değişik şekilleri, Eski Türk Orhun-Yenisey alfabesinde ''Z'' sesinin karşılığı olarak kullanıldığı gibi, aynı işaret halı ve kilimlerde de motif olarak görülmektedir[234].

Çarkıfelek, bezemesinde halı ya da kilimin tasarımına göre üçlü, ikili, birli olarak çizgi şekilleri belirlenmiştir.

Çizim 4.4. Gamalı Haç, Sivastika, Çarkıfelek

4.2. BİTKİSEL (BEZEME) MOTİFLER

Motifler, bir iletişim aracı olarak, sembollerden türemiştir. Karşılıklı anlaşılma amacına yöneliktir. Motifler, salt süsleme amacına dönük olmayıp, aynı zaman da esrarengiz güçler içerdiklerinden estetikten çok psikolojik anlam baskındır[235].

Motiflerde ki semboller, tarihsel gelişimi süresince, Anadolu da yaşam, ölüm, sevinç, hüzün ve insan doğasına ait her şeyi karşılamıştır.

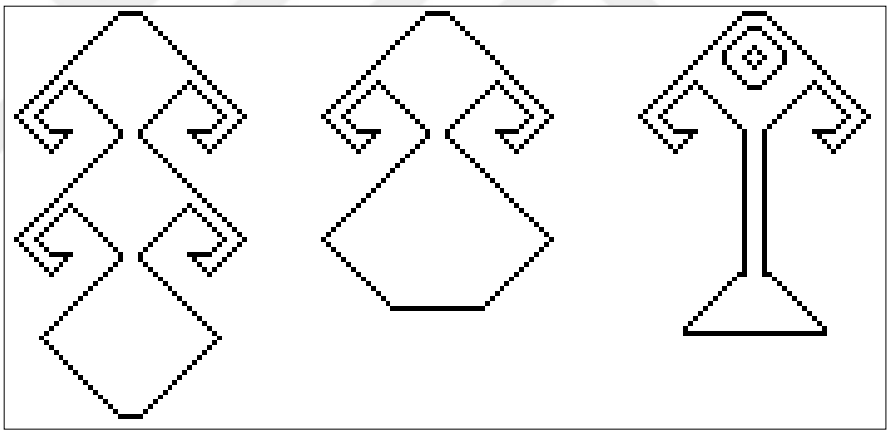
[232] Haluk Tarcan, *Ön-Türk Uygarlığı*, Töre Yayın Grubu, İstanbul 2004, 146-147.
[233] Tahsin Parlak, *Tufan'dan "Turan Denizi"ne "Turan Denizi"nden Günümüze Aral'ın Sırları,* Türk Dünyası İnsan Halkları Derneği, Ankara 2005, 20-21.
[234] Tahsin Parlak, *Geleneksel Kazak Halı Sanatı ve Tika Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi,* Tika, Ankara 2002, 124.
[235] Güran Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, İzmir Alman Kültür Merkezi, Deutsches Kulturinstıtut, İzmir 1986, 4.

4.2.1. Doğum ve Çoğalma Konulu Motifler

4.2.2. Eli Belinde Motifi

Türk halıcılığının vazgeçilmez motifi halindedir. Analığı ve doğurganlığı temsil etmektedir. Anadolu' nun farklı yörelerinde bu motif farklı isimlerle anılmaktadır. Bunlar, gelin kız, çocuklu kız, aman kız, kara döşeme, seleser vb isimler almıştır. Bu motifin kökeni Orta Asya' ya daymakla beraber özellikle Orta Asya' da ki keçelerin üzerinde sıklıkla işlenmiştir.

Orta Asya' da Ön-Türkler' de koyunu ehlileştirdiğine inanılan Koçkar/Koşgar Ata' ya ve Umay Ana' ya dayanmaktadır. Em damgası olarak bilinmektedir[236]. Bu motif, Anadolu tanrıçası Kibele ile de ilişkilendirilir[237]. İkinci Pazırık Kurganın' da Rudenko tarafından bulunan keçeden yapılmış peynir tulumu üzerindeki eli belinde motifine, günümüzde de halı, kilim ve keçeler de sıkça rastlanılmaktadır.

Çizim 4.5. Eli Belinde

4.2.3. Koçboynuzu Motifi

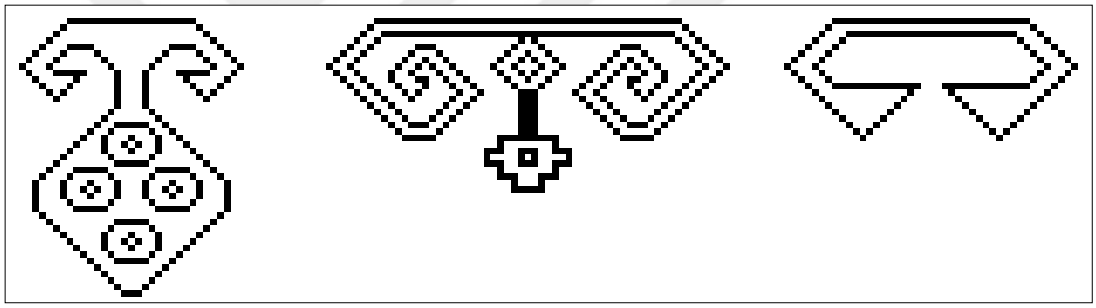
Koçboynuzu motifi, bereket, kahramanlık, güç ve erkekliği temsil eder[238]. Anadolu kültüründe genellikle ana tanrıçayla beraber ya da ana tanrıçadan sonra gelen motiftir. Boynuz sembolü, insanlık tarihinde her zaman kuvveti temsil etmiştir. Bu

[236] Tarcan, 163.
[237] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 36.
[238] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 39.

nedenle de erkekle özdeşleştirilmiştir. Koçboynuzu motifi kilimlerin yanında, mimari ve heykeltıraşlıkta sıklıkla kullanılan motif olmuştur.

Türk süsleme sanatında stilize edilmiş hayvan figürlerinin en güzel örnekleri, koç-koyun veya dağ keçisi heykellerinden oluşan mezar taşlarında görülmektedir[239]. Anadolu öncesi Türk dokumalarında görülen koçboynuzu örnekleri bereket, bolluk, çoğalma, kuvvet simgesi olarak ve kötü gözlerden korunmak amacıyla kullanılmıştır[240].

Koçboynuzu motifi, önden, yandan ve tepeden görünüşü, spiral, hilal gibi şekillerle stilize edilerek dokumalara aktarılmıştır[241]. Bu motif Avrasya bozkırında çıkan kurganlar da özellikle bey ve hatun mezarlarında bulunan halı ve kilimlerde dağ keçisi, koç ve koçboynuzu motiflerine rastlanılmaktadır. Türk süsleme sanatında ki hayvan stilizelerinin en güzel örnekleri olan koçbaşı motifi Doğu Anadolu' da Batı Anadolu' da kine oranla daha fazladır[242].

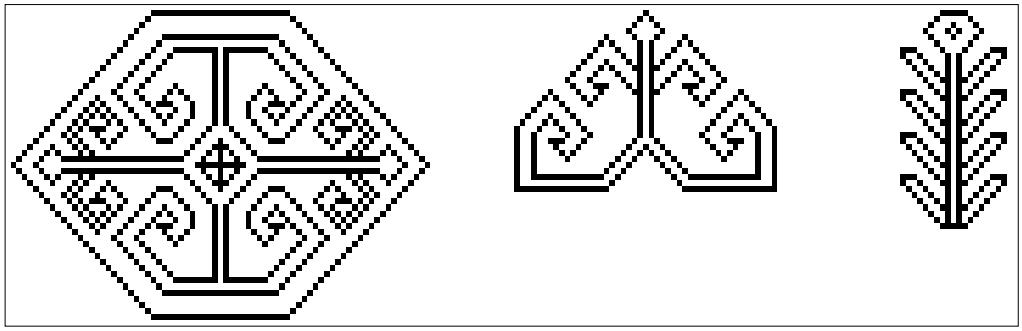
Çizim 4.6. Koç Boynuzu Motifi

4.2.3. Bereket Motifi

Bereket motifi, kadın-erkek ve üremeyi temsil eden motiftir. Bu motif olarak, bereket simgesi olan, buğday, arpa başağı, nar, haşhaş, kavun, üzüm, dut vb çok taneli, çok çekirdekli meyve ve tahıllar kullanılır[243]. Bereket motifi ayrıca sonsuz mutluluğu ifade etmektedir.

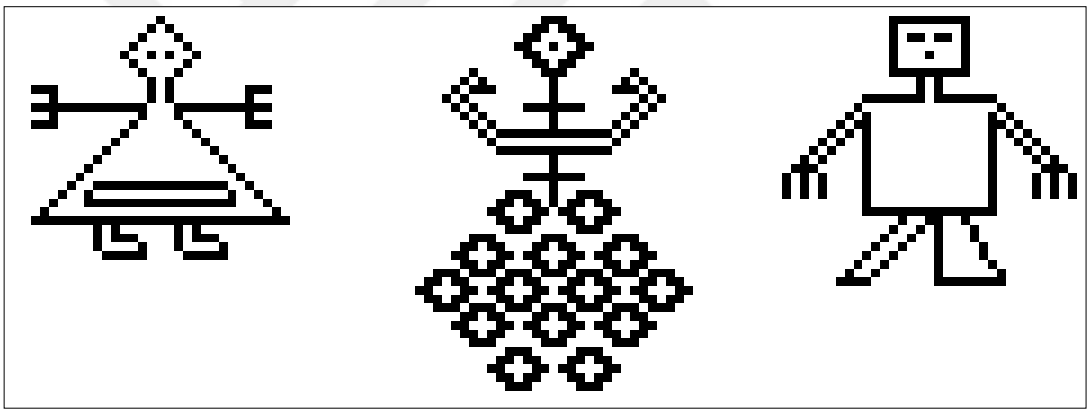
[239] Aktemur, 110-123.
[240] Birnaz Er, Zeliha Sarıkaya Hünerel, ''Bir İletişim Aracı Olarak El sanatları'', *Yaşam Bilimleri Dergisi,* Cilt 1, S. 1, Batman 2012, 173.
[241] Şerare Yetkin, 84; Erdmann, 61-62.
[242] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 109.
[243] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 10.

Çizim 4.7. Bereket Motifi

4.2.4. İnsan Motifi

Belli bir kişiyi anımsatmak ya da anmak için yapıldığı düşünülebilir. İnsan motifi genel de dokuyan kişinin kız veya erkek çocuk beklentisini yansıtır[244]. Halı üzerindeki en eski insan figürlü bezeme Pazırık halısında görülmüştür.

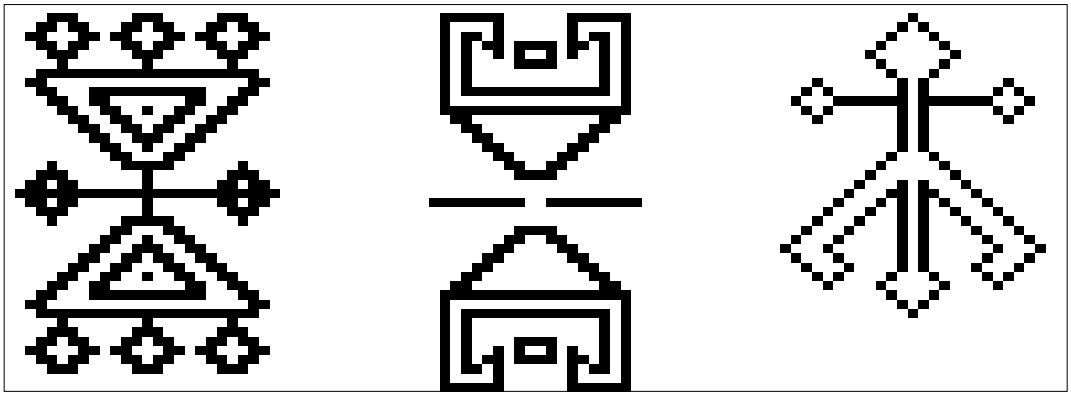
Çizim 4.8. İnsan Figürü

4.2.5. Saçbağı Motifi

Anadolu' da yaşayan kadınlar kendi arzularını, isteklerini dile getirmek için simgesel olarak başvurdukları araçlardan biridir. Evlilik isteğini bu yolla dile getirir. Bunu da sembol halinde halı ve kilime de aktarmışlardır. Ayrıca saç bağı motifi ile dokuyucu dokumasına yaptığı yaygıya biraz ekleyerek ölümsüzlük isteğini yerine getirir[245].

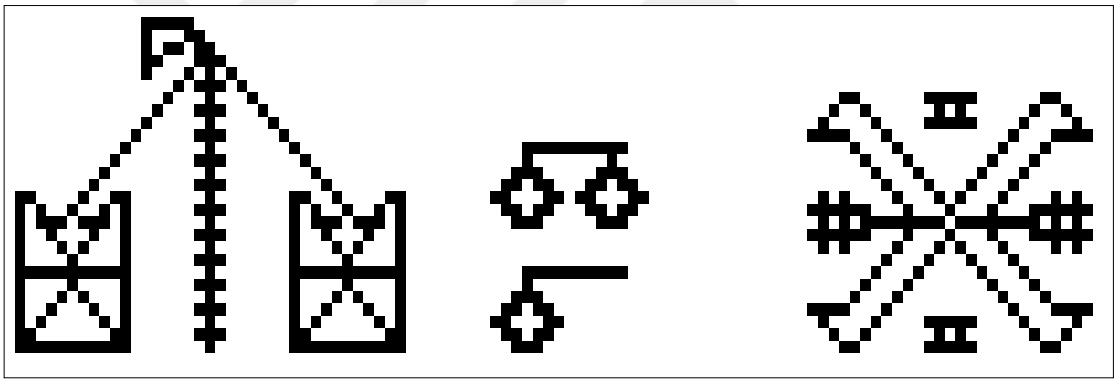
[244] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 11.
[245] Erberk, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri,* 66; Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 129-130.

Çizim 4.9. Saç Bağı Motifi

4.2.6. Küpe Motifi

Anadolu' da değişmeyen düğün hediyesidir. Bu motifi işleyen kız, bu vasıtayla ailesine evlenme istediğini belirtir[246].

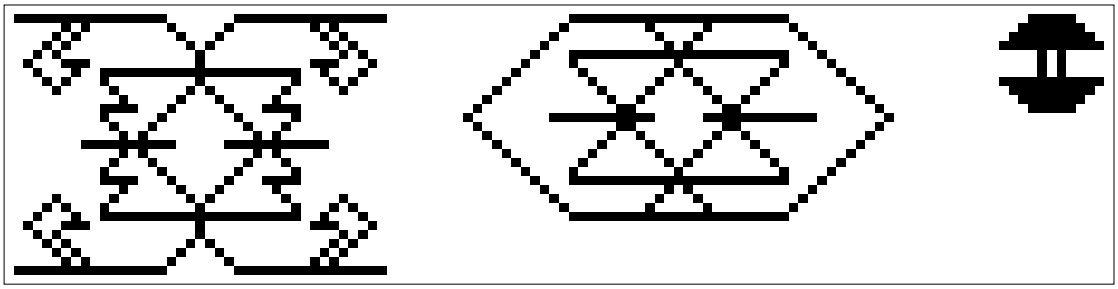
Çizim 4.10. Küpe Motifi

4.2.7. Bukağı Motifi

Atların ön iki ayağına takılan ve onların otlaktan uzaklaşmasını engelleyen iki halkadan oluşan ve onları birleştiren 60 cm' lik bir zincirin adıdır[247]. Anadolu dokumalarında aile yaşantısının sürekliliğini, âşıkların birbirine olan bağını ve her zaman bir arada olmaları gerektiğini sembolize eder. Aynı zaman da bukağı motifi

[246] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 14.
[247] Erbek, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri,* 76.

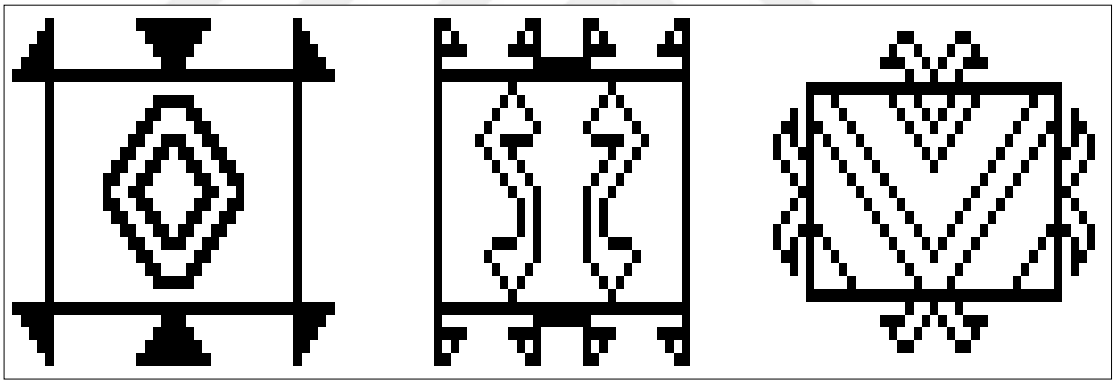
farklı kaynaklarda değişik isimlerle tanımlayıp, pranga motifi gibi isimlerle de karşımıza çıkmaktadır[248].

Çizim 4.11. Bukağı Motifi

4.2.8. Sandık Motifi

Sandık motifi geleneksel olarak evlenecek her genç kıza alınan çeyiz sandığını simgeler. Motif kare bir motifin tekrarlanmasından oluşmuştur. Kare, kuzeyi, güneyi, doğuyu, batıyı, yeri, göğü simgelemektedir[249]. Neslin devamını ve kuvveti simgeler.

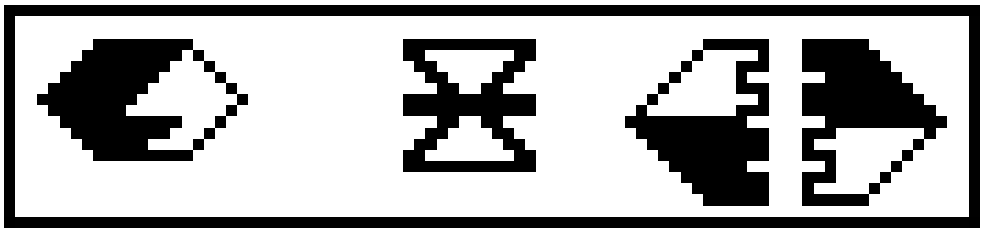
Çizim 4.12. Sandık Motifi

4.2.9. Aşk ve Birleşim Motifi (Ying/Yang)

Uzak doğu şekliyle Ying-yang olarak bilinen motif de, kadın ve erkek arasındaki uyumu ve birlikteliği, üretkenliği simgelemektedir[250]. Aşk ve birleşim motifi, gece gündüz olarak da anılmaktadır. Zıt iki renkten oluşmuştur. Üzerinde sürekli küçük bir

[248] Kadir Sevim, Ayla Canay, ‘’Anadolu’ da Üretilen Kilim Motiflerinden Bukağı Motifi ve Bu Motiften Çıkan Seramik Çalışmaları’’, *İdil Dergisi*, 2(6), 2013, 14.
[249] Tarcan, 171.
[250] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 17.

nokta taşımaktadır. Bu noktanın gerekçesi ise, doğada hatasız ve saf hiçbir şeyin olmayacağıdır.

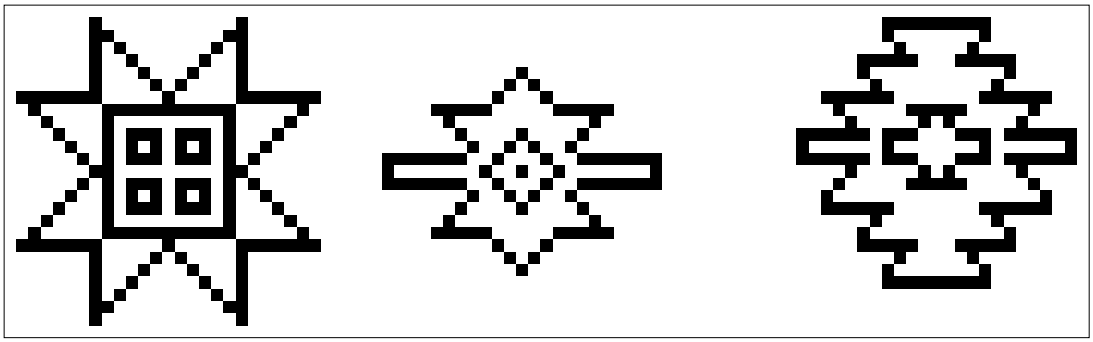

Çizim 4.13. Ying/Yang (Aşk ve Birleşim) Motifi

4.2.10. Yıldız Motifi

Türk dekorasyonunda vaz geçilmeyen başlıca sembolik motiflerden biridir. Sekiz ışıklı güneş ve bunun çeşitlemeleridir[251]. Anadolu dokumalarında yıldız genelde tasvir edilir. Gökyüzünü simgelemez. Gökyüzü anlatılmak istendiği vakit, ‘’bulut’’, ‘’ejder’’, ‘’zümrüt-ü Anka’’ gibi motifler kullanılmıştır[252]. Yıldız motifi, dörtlü, beşli, altılı, yedili olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yıldız motifi kutsallığı sebebi ile Selçuklu ve Osmanlılar döneminde severek kullanılmıştır. Esas şekilleri dışında en çok içi başka figürlerle doldurulmuş altı köşeli yıldız şeklinde kullanılmıştır[253]. Anadolu halı ve kilimlerinde genel de yaygın bir şekilde dokunmuştur.

Çizim 4.14. Yıldız Motifi

[251] Erbek, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri Sergisi*, 60.
[252] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 18.
[253] Tarcan, 171.

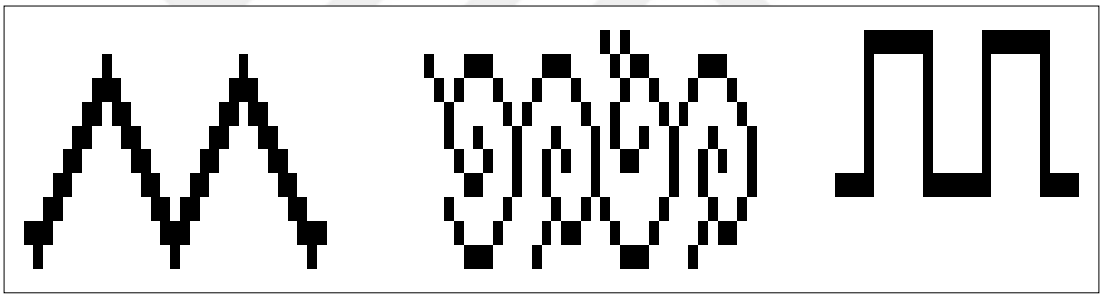
4.3. YAŞAMI SİMGELEYEN MOTİFLER

Yaşamı simgeleyen motifleri hava, toprak, su ve ateş olarak gruplandırabiliriz. İnsanoğlunun yaşamı için gerekli olan bu dört elementi simgesel yollarla halı ve kilim dokumalarında anlatılmıştır.

4.4. BESLENME İLE İLGİLİ MOTİFLER

4.4.1. Suyolu Motifi

Su, yaşam için en gerekli olan maddelerden biridir. Doğumun, yaşam sürekliliğinin soyluluğun, erdemin sembolüdür. Yaşam ve ölümle bağlantılıdır. Halı ve kilimlerde de yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bu motif üzerine işlenen maddeye göre farklı özellik alır. Yani ham madde taş ise, motif köşeli olurken, dokuma üzerindeyse suyolu yuvarlak veya üçgen şeklindedir[254].

Çizim 4.15. Su Yolu Motifi

4.5. KORUNMA İLE İLGİLİ MOTİFLER

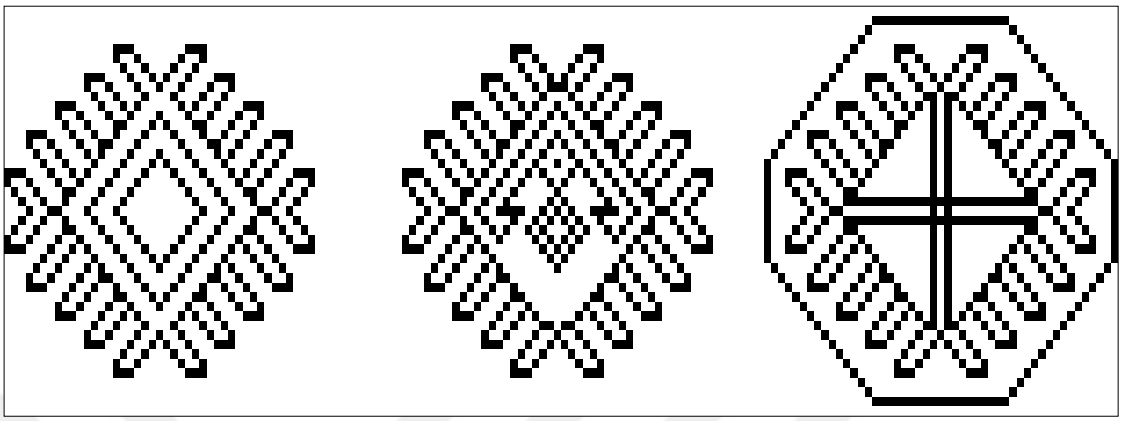
İnsanoğlu, karşılaştığı tehlikelere karşı korunma ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle kullandıkları eşyaların üzerlerine çeşitli sembolize motifler dokumuşlardır. Bu dokunan motiflerin kendilerini koruduklarına inanmışlardır.

4.5.1. Pıtrak Motifi

Pıtrak motifi kelime anlamıyla, tarlalar da bulunan, dikenli yapısı nedeni ile insanların ve hayvanların üzerine yapışan bitkidir. Anadolu insanı, pıtrağın üzerindeki

[254] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 20.

dikenlerin kötü gözden koruduğuna inanmaktadır. Nazarlık olarak da kullanılmıştır. Ayrıca pıtrak, kelimesi ağaçlardaki bolluğu ve bereketi anlatmaktadır. Bu anlamı itibariyle bereket simgesi olarak un çuvalları üzerinde kullanılır[255].

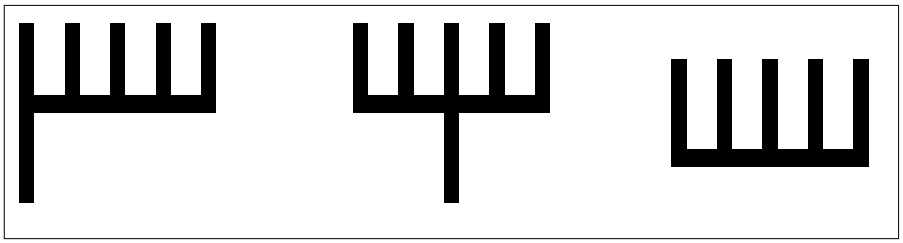

Çizim 4.16. Pıtrak Motifi

4.5.2. El, Parmak, Tarak Motifleri

Bir elin parmaklarının toplam sayısı olan beş kötü gözü önleme de kullanılır. El giderek stilize olmuş ve zamanla beş noktaya dönüşmüştür. Neolitik ve Paleotolik dönem mağara resimlerinde parmak ve el resimleri görülmüştür. Eller kuvvet, iktidar, kudret ve gücü temsil etmektedir[256].

Parmak ve ona çok benzeyen tarak motifleri, geometrik olarak üçlü, beşli, yedili ve katları olan sayılar olarak dokunmuştur. Tarak motifi, ayrıca evlilik ve doğumu simgelemektedir[257].

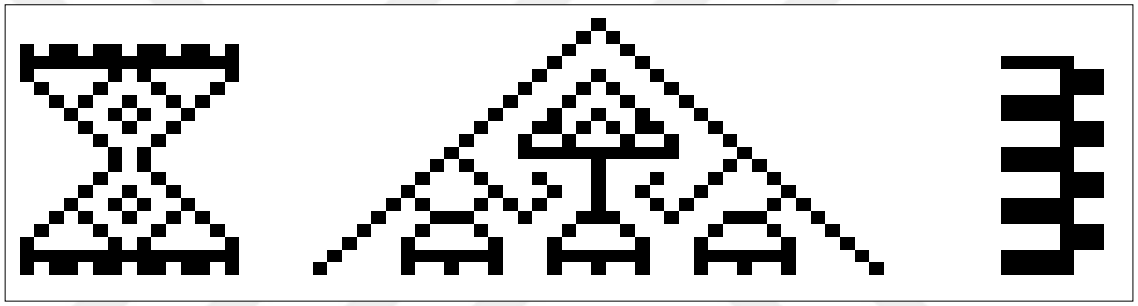
Çizim 4.17. Tarak Motifi

[255] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 21.
[256] Erbek, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri Sergisi*, 112.
[257] Güran Erbek, *Kilim Catalogue N*, Selçuk A.Ş, İstanbul 1988, 9.

4.5.3. Muska ve Nazarlık Motifleri

Nazarın, kelime anlamı, belirli insanlarda bulunduğuna inanılan, zarar verici öldürücü güçtür. Nazarlık ise, bu nazarı uzaklaştıran, kötü gözlerden koruyan cisimdir. Anadolu insanı, nazardan korunmak için, halı ve kilimlerine nazar motifini işleyerek kullanmışlardır. Bu amaçla dokunan ürünler de el, parmak, muska ve çengel motiflerine sıklıkla görülmektedir.

Nazardan korunmak için mavi boncukla bezeli takıları kullanmak istedikleri yere göre farklılık göstermektedir. Nazarlıkların yakaya ve omuza takılması, boyuna asılması, beşiğe takılması, ev dükkân vb. yerlere asılması Anadolu' da yaygın bir gelenektir[258].

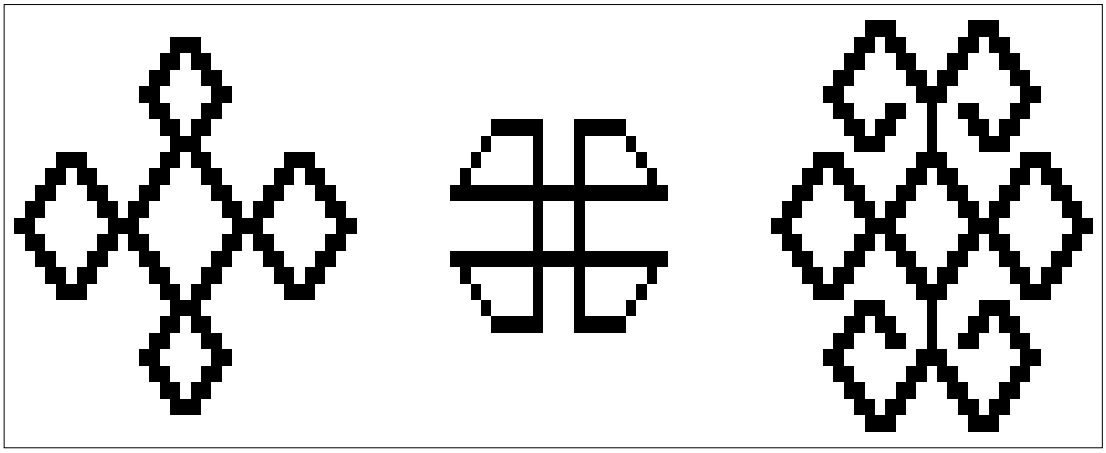

Çizim 4.18. Muska ve nazarlık Motifleri

4.5.4. Göz Motifi

Günlük yaşamda kullanılan dokumalar da göz motifi genelde işlenmiştir. Kötü gözlerin verdiği zararı önlemek için yine gözün kendisinden faydalanılmıştır. Geometrik üçgen motifi, en basit göz formudur. En sık kullanılan göz motifi, dörde bölünmüş eşkenar dörtgen şeklindedir ve bu motifler yörelere özgü değişiklik göstermektedir[259].

[258] F. Akpınarlı, "Anadolu'da Nazar ve Nazarlıklar", *Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri. 158. 22-23* Aralık 1994, Ankara, 158-164
[259] Erbek, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri Sergisi*, 128.

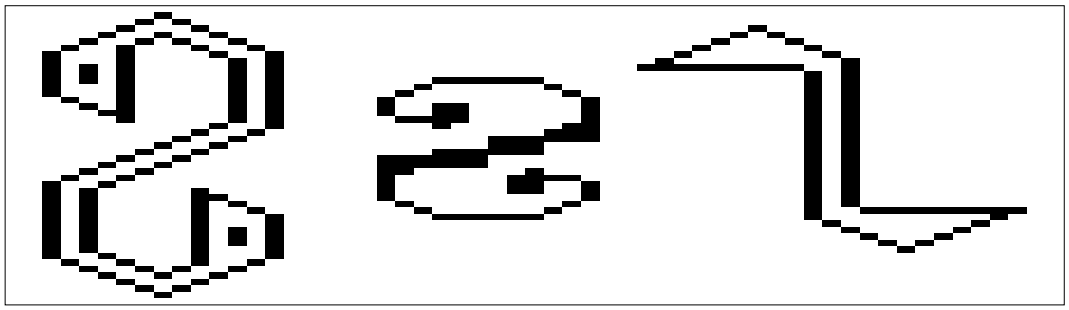

Çizim 4.19. Göz Motifi

4.5.5. Çengel Motifi

Nazarla ile ilgili olarak kullanılan diğer bir motif şeklidir. Bu motif, ''çakmak'', ''eğri ala'', ''balık'', ''küçük kare balık'' olarak da adlandırılır[260]. Balık, bolluk ve bereket sembolü olup 12 hayvan takviminde beşinci sırada kullanılmıştır[261].

Ayrıca çengel motifi, genellikle ''S'' harfi şeklinde ile de kullanılmaktadır. Çengel motifi, zıtlıkları ifade etmektedir. İnsanlar arasındaki uyumu ve birlikteliği anlatır. El sanatlarımız her alanın da kullanılmasına rağmen havlı ve düz dokumalara da daha sık kullanılır.

Çizim 4.20. Çengel Motifi

[260] Erbek, *Kilim Catalogue N*, Selçuk A.Ş İstanbul 1988, 25.
[261] Yaşar Çoruhlu, "Türk Dünyasında Görülen Hayvan Figürlerine '' Gök ve Yer'' sembolizmi Açısından Bir Bakış", *Türk Dünyası Dergisi*, 53-54.

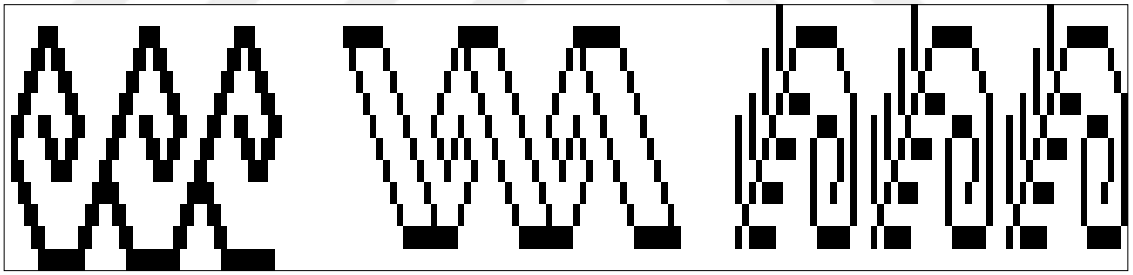
4.6. FİGÜRLÜ BEZEME MOTİFLER

İnsanlar dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı her zaman önlem almışlardır. Bunlar ya silah yoluyla ya da bir takım tehlikeli hayvanların öz biçimlerini stilize ederek kullanmış oldukları eşyalara resmetmişler ya da dokudukları yaygılara işlemişlerdir.

4.6.1. Yılan Motifi

İnsanların en eskiden beri ilgilendikleri hayvan olup, mutluluk ve bereket simgesidir[262]. Ön-Türkler' de yılan kutsal yaratıktır. Hayatın devam etmesi için yeryüzüne gönderildiğine inanılır. Aileyi, ocağı kötülüklerden koruduğuna, uğur ve bereket getirdiğine inanılan yılan, Ön-Türkler' in sembolüdür[263].

Yılan çeşitli sanat eserlerinde kuvveti, ölümsüzlüğü ve dünyanın yaradılışını sembolize eden motiftir. Kültürümüzde bu kadar önemli yeri olan yılan, dokumaların desen ve motiflerinde itina ile kullanılmıştır. Anadolu dokumalarında yılan motifi zigzag, bulut ve ejder şeklinde yorumlanmıştır[264].

Çizim 4.21. Yılan Motifi

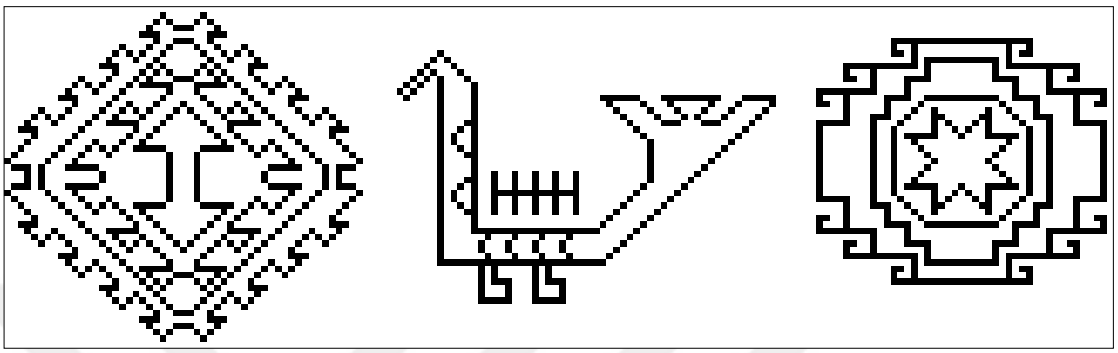
4.6.2. Ejder Motifi

Ejder motifi, birçok toplumla beraber Türklerde de çok eskiden kullanıldığı araştırmacılarca tespit edilmiştir[265]. Eski yapıtlarda ejder motifinin yanında çoğu zaman

---

[262] Erbek, *Kilim Catalogue N*, 30.
[263] Tarcan, 166.
[264] Filiz Nurhan Ölmez, "Dokumalarda Yılan Motifi", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi,* ART-E 2010-06. Isparta, 6.
[265] Emel Esin, *Türk Sanatında Orta Asya'dan Osmanlıya İkonografik Motifler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, 130-141; Emel Esin, *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, 201-202.

belirli süsleme şekilleri kullanılmıştır ve bunların ilki kızıl renkli bir küredir[266]. Bu kürenin Güneş ve ayı temsil ettiği sanılmaktadır. Bunlardan başka bulut, helezon, lotus, nilüfer, ‘’evren gülü’’ denilen yabani nergis motifleri de sıkça ejderle beraber görülebilir[267]. Hayat ağacını korumayla görevlidir. Anadolu Selçuklu ve Osmanlılar da ejder motifi hükümdarlık, kudret, kuvvet, kâinatın sembolü, gökyüzü anlamını taşır[268].

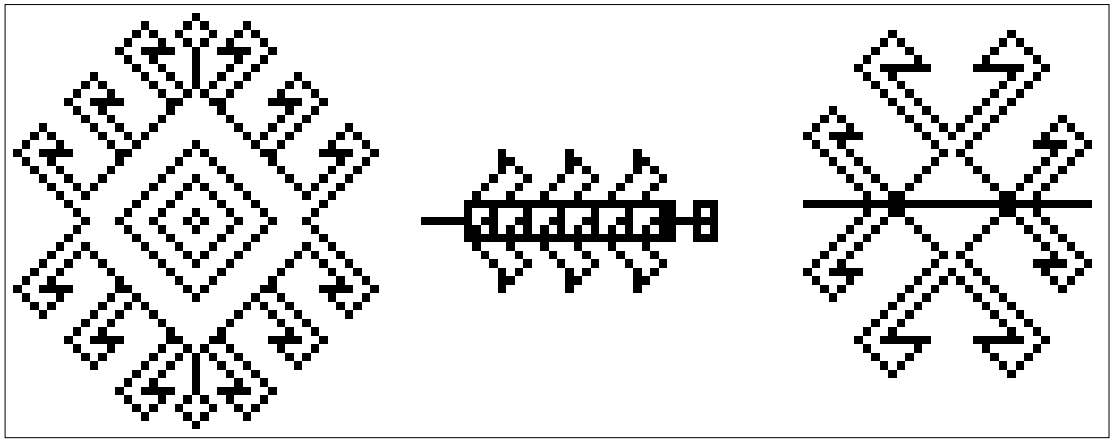

Çizim 4.22. Ejder Motifi

4.6.3. Akrep Motifi

Anadolu insanı kendini kem gözlerden, kötü bakışlardan korumak için göz motifini kullanmışlardır. Aynı inanışla kendine zarar verebilecek akrebe karşıda akrep motifini kullanmıştır. Bu sebepten dolayı akrep ya da akrebe benzer şeklileri üzerlerinde taşımılar, dokudukları yaygılara motif olarak işlemişlerdir. Akrep motifi yarıca, kahramanlık, yiğitlik sembolü olarak da dokumlar da görülmektedir[269].

[266] Esin, *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, 130-141.
[267] Valide Paşayeva, "Azerbaycan Halı ve Tekstillerinde Ejder Motifi", Turkey 1082.
[268] Çoruhlu, "Türk Dünyasında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış", 248.
[269] S. Bayram, "Vaklar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan figürlü Halılar da Ejder, Kaplumbağa, Akrep, Kertenkele Figürü", *Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, 65.

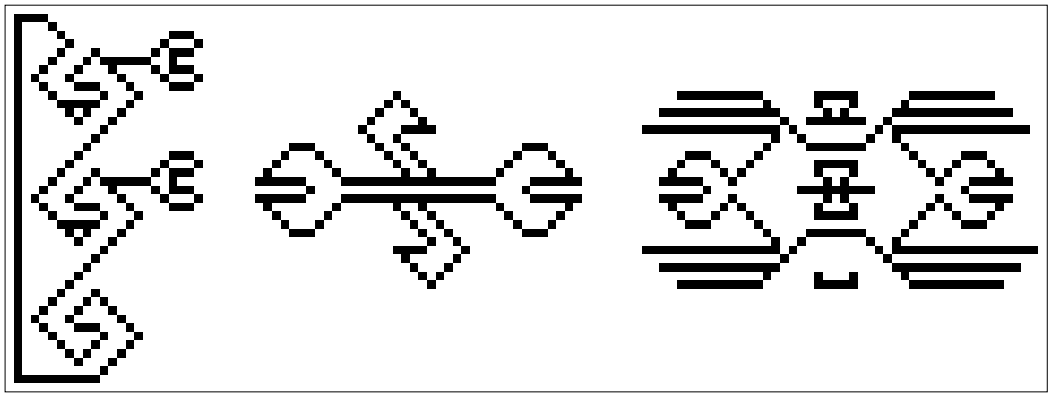

Çizim 4.23. Akrep Motifi

4.6.4. Kurtağzı-Kurt İzi- Canavar Ayağı Motifleri

Kurtağzı motifi, stilize edilmiş kurtayağı veya kurtağzı formunda karşımıza çıkmaktadır. Anadolu' da sıklıkla dokumalara da kullanılan motif, hayvancılıkla geçinen insanların en büyük sorunlarından biri olan kurtların ağız ve ayak izlerini dokumaya aktarmışlardır. Anadolu' da ''çal-kak'' denilen ve yaklaşık tüm nazarlıklar da kullanılan deniz kabuğunun bir başka adı da kurtağzıdır[270].

Eski Türk dillerin de ve Anadolu' da güç, kuvvet, bereket ve iyiliği temsil eden kurt motifleri[271]. Anadolu dokumalarında kullanılan bu motif, diğer bir olaydan kaçmak yerine onun üzerine gitmeyi hedef alarak kurdun bir parçasını üzerinde taşıyarak kendisini korumayı düşünmüştür.

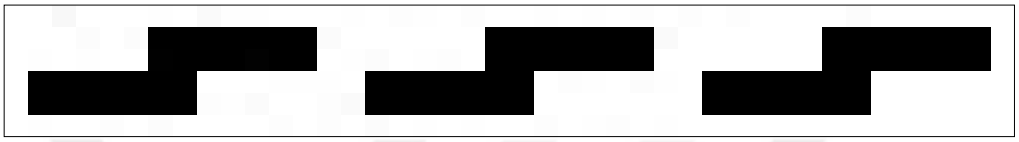

Çizim 4.24. Kurtağzı Motifi-Canavar Ayağı Motifi

[270] Erbek, *Kilim Catalogue N*, 34.
[271] B. Karamağaralı, "Türk Folklorunda Kurt Üzerine", *111. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirisi*, C. V. Ankara 1987, 165.

4.6.5. Deveboynu (Devetabanı)

Bu motif beylik ve hükümdarlığı temsil eder. Anadolu' da yaygın olarak dokumalar da kullanılan motiftir. Bu motifin şaman inancında, kâinatı sembolize ettiği kabul edilmektedir[272]. Anadolu' da halı ve kilimlerde yaygın bir şekilde kullanılmış olan bu motif, Türk Cumhuriyetlerinden Azerbaycan' da Türkmenistan' da halı ve kilimlerde kenar şeridi olarak kullanılmış ayrıca, Kazakistan'da giysilerdeki nakışların etrafını süslemiştir[273].

Çizim 4.25. Deve Boynu Motifi

4.6.6. Aslan Motifi

Tüm kültürler de olduğu gibi, Türklerde' de kudret ve kuvvet sembolü olarak bilinir. Orta Asya' da Pazırık Kurganlarında çıkan, kilim teknikli, dokumalarda da görülür[274]. Ayrıca, divan şairleri kasidelerinde padişah ve devlet adamlarını aslana benzetirler[275]. Aslan, asil kişiliktir. Kahramanlık sembolüdür. Cesareti, soyluluğu destekler ve ölüm karşısında bile gülümser.

4.6.7. Ölümsüzlük ve Soy İle İlgili Motifler

İnsanoğlu var olduğu günden beri ölümsüzlüğün peşinden gitmiştir. Buna bağlı olarak da kökleri ile toprağa bağlı olan ağaç, dalları ile göklere yükselen ağaç her zaman kutsal sayılmıştır. Her sonbahar yapraklarını döken ağaçların, ilkbaharda tekrar filizlenmesi ile kendilerini yenilemesi, insanlar da ölümsüzlük fikrini doğurmuştur. Bu istekleri doğrultusun da taş, ahşap, halı, kilim vb materyaller de sıklıkla stilize edilen ağaç figürünü işlemişlerdir.

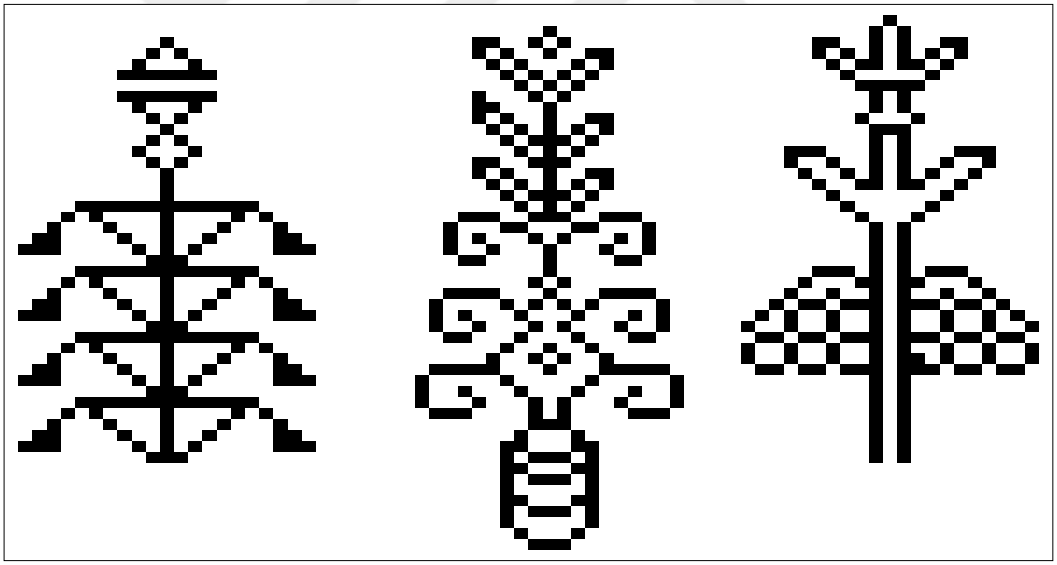
---

[272] S. Babaoğlu, "Türk Mitolojisinin Halk Motiflerine Etkisi", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyonu Bildirileri,* Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1997, 74-78.
[273] Kırzıoğlu, *Türk Cumhuriyetleri ile Anadolu'daki Mimari Eserler ve Dokumalarımızda Bulunan Milli Motiflerimizden Örnekler,* 164.
[274] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 189.
[275] G. Öney, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü", *Anadolu (Anatolia),* XIII, Ankara 1969, 35.

4.6.8. Hayat Ağacı Motifi

Sonsuz yaşamı ve cenneti simgelemektedir. Orta Asya inancına göre kâinat, hayat ağacı, yer, gök ve gezegenlerle temsil edilir. Gök ve yeri bağlayan hayat ağacıdır[276]. Hayat ağacı motifi, genellikle bol yapraklı ve meyveli işlenir. Meyveler daha çok, cenneti sembolize eden nar meyvesine benzer. Anadolu Türk sanatında özellikle taş işlemeciliğinde sıklıkla kullanılır.

Hayat ağacının yanında tasvir edilen kuş motifi insan ruhunu temsil etmektedir. Hayat ağacının yanında tasvir edilen ejder figürü ise, koruyucu olarak belirtilir. Anadolu mezar taşlarında koruyucu görevi olarak genellikle kullanılmıştır. Halı ve kilimler de ise, sonsuzluğu ve sonsuz yaşamın sembol eder. Ancak bazı halı ve kilimlerde veya özellikle mezar taşlarına ömrü uzun bir ağaç olan servi ağacı motifi işlenir ki, ruhun Allaha' a yükselişini ve ölümü simgeler. Fakat yine de ölümden sonraki sonsuz yaşamı temsil etmektedir. Ölümden sonraki edebi hayatın simgesidir[277].

Çizim 4.26. Hayat Ağacı Motifi

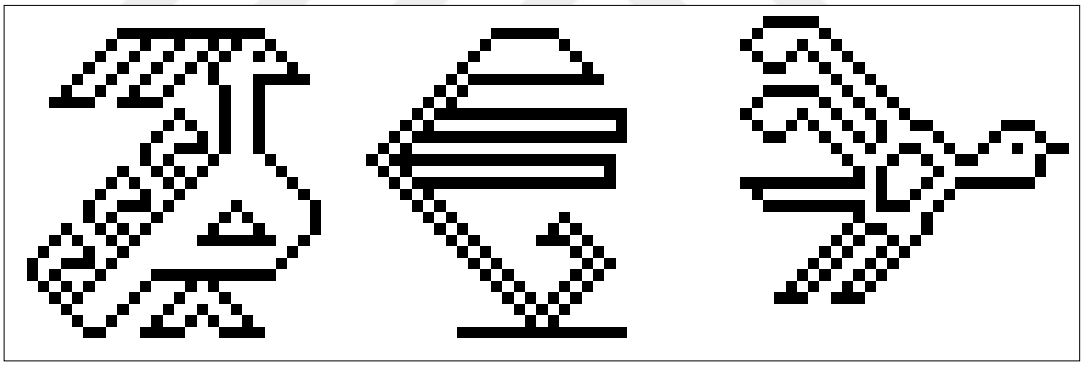
[276] G. Öney, "Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında", *Vakıflar Dergisi,* S. 7. İstanbul 1968, 117.
[277] W. Eberhard, *Çin Simgeleri Sözlüğü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi; say: 9. Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1942.

4.6.9. Ölüm İle İlgili Motifler

İnsanların ölüm karşısında çaresiz kaldığı ve bu durumda sonsuzluğa bağlı olarak göklerde yaşamayı benimsemişlerdir. Bunun için de en güzel yol olarak gökte uçan kuşlardan esinlenerek ölümsüzlüğü kuşların kanadına bağlamışlardır.

4.6.10. Kuş Motifi

Orta Asya Türk inancında, ölünün ruhunun ‘’kuş gibi göğe uçtuğuna’’ inanırlardı. Bu inanç halen daha devam etmektedir. Kuş bu yolculukta, ölünün ruhunu göğe yükselten bir araç ve ruha eşlik eden kutsal bir varlık olarak görülür. Bunların içerisinde, özellikle şahin, atmaca, kartal gibi avcı ve kutsal kuşlarla, cennet sembolü olarak kabul edilen zümrüd-ü anka, hüma kuşu ve tavus kuşu motifleri sıkça işlenir[278]. Kuş, mutluluk, sevinç ve güzel haber olarak yorumlanır. Kadın ile özleştirilmiş ve gök tanrılarının yönetimindedir. Anadolu’ da kurulmuş devletlerin çoğunun İmparatorluk sembolüdür[279].

Çizim 4.27. Kuş Motifi

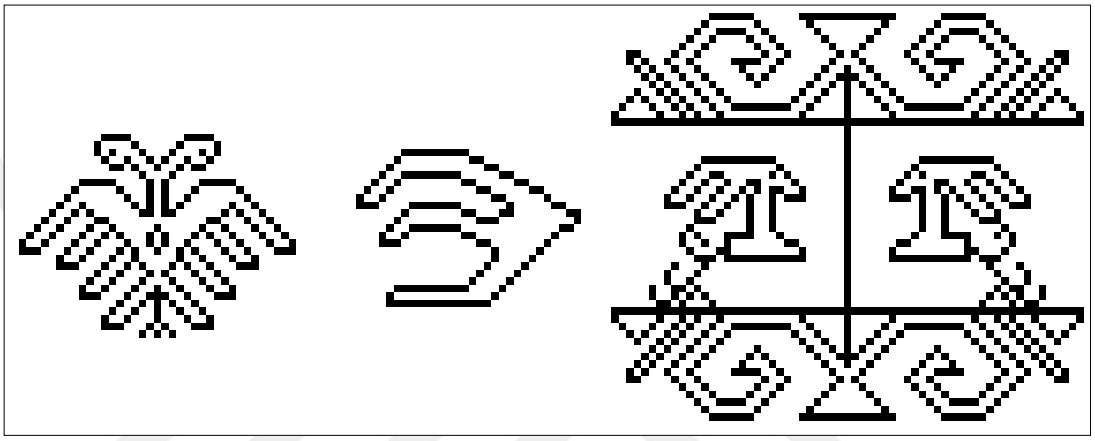
4.6.11. Kartal Motifi

Orta Asya Türk inancında kutsal sayılan kartal, tüm kültürlerde ve Türk mitolojisinde, kuvvet-kudret sembolü olarak kullanılmıştır. Kuşların hükümdarı sayılan kartal doğrudan doğruya- özellikle dünya ağacının tepesine tünemiş olarak sembolize

[278] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 186.
[279] Erbek, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 42.

edilmiştir. Gök Tanrı' nın da sembolü sayılmaktadır. Bilhassa Şamanist Türk mitolojisinde bu hususa işaret eden çeşitli unsurlar vardır[280].

Pazırık kurganlarında eğer örtüleri üzerinde, kartalın çift tırnaklı hayvanları öldürüşünü gösteren tasvirler, Budist Türk Sanatı' nda yer alan Kızıl ve Koça' da freskolarda tespit edilen çift başlı yırtıcı kuş tasvirleri veya heykeller ya da taş üzerine yapılan tasvirler kartal figürüne misal olarak gösterilebilir[281]. Kartal figürü halı ve düz dokuma yaygılarında genellikle kenar sularında ya da göbek üzerinde işlenmektedir.

Çizim 4.28. Kartal Motifi

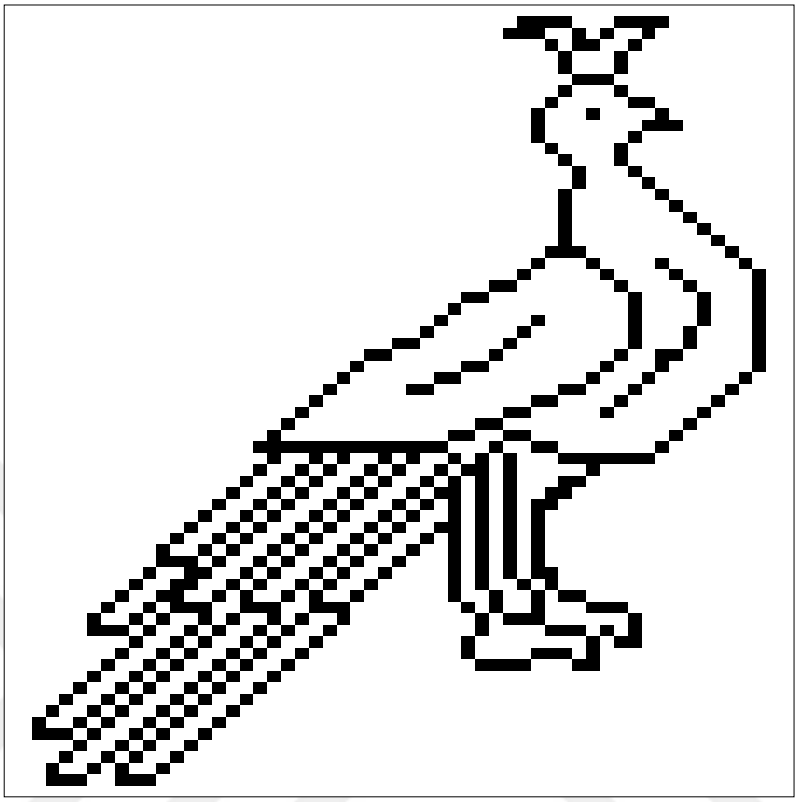
4.6.11. Zümrüd-ü Anka

Orta Asya Türk destanlarında Kara Kuş olarak tanınır. Aynı kuş bazı destanlarda Zümrüd-ü Anka kuşu ve Simurg olarak geçer. Timur İmparatorluğu döneminde yapılan Şehname konulu minyatürlerde simurg tasviri adıyla resmedilmiştir. Anadolu' da ise, erken dönemlerde, Orta Asya'da ki gibi, karakuş ve Zümrüd-ü Anka diye isimlendirilmiştir[282]. Kaf dağının ardında yaşadığına inanılan Zümrüd-ü Anka kuşu, yabani kuğu şeklinde, dört pençeli olarak anlatılmaktadır. Uzun boynu yılana ve sırtı kaplumbağaya benzer.

Tasvirlerinde genelde uçarken işlenmiştir. Beş renkten uzun iki kuyruğu olup beş senenin on iki ayını ve beş renk beş fazileti temsil etmektedir. Kaynaklar da bu kuşun, üsluplaştırılmış şekillerini Türklerin tunç devrinden bugüne kadar gelen bütün sanat

[280] W. Radloff, ''Ayin Sırasında Kartal ve Avcı Kuşlara Müracaat'', 54.
[281] Çoruhlu, "Türk Dünyasında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış", 244.
[282] Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 186.

işleri üzerindeki süslemelerin de görülmektedir. Bu husus eski Türk halıların da bu kuşun tezyini bir hale sokulmuş resimlerine çok tesadüf olunuyor[283].

Çizim 4.29. Zümrüd-ü Anka

[283] M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-1*, (İkinci Baskı), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, 62.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KATALOG

5.1. HAVLI DOKUMALAR

5.1.1. Tokat Hamza Bey Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir. 114
5.1.2. Tokat Hamza Bey Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 119
5.1.3. Zile İshak Paşa Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 122
5.1.4. Zile İshak Paşa Camii. nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 125
5.1.5. Zile Konaklı Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir. 128
5.1.6. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 131
5.1.7. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 134
5.1.8. Tokat Ali Paşa Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 137
5.1.9. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir. 141
5.1.10. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 144
5.1.11. Tokat Behzat-ı Veli Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 149
5.1.12. Tokat Hoca Ahmet Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 152
5.1.13. Tokat İshak Zencani Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 156
5.1.14. Tokat Yolbaşı Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 159
5.1.15. Tokat Haruç Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 162
5.1.16. Tokat Küçük Beybağı Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 165
5.1.17. Tokat Mehmet Paşa Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 168

5.1.18. Tokat Genç Mehmet Paşa Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 171
5.1.19. Tokat Kadı Hasan Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir. 175
5.1.20. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 179
5.1.21. Tokat İshak Zencari Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 182
5.1.22. Tokat/ Erbaa Akça Silahtar Ömer Paşa Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 185
5.1.23. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 188
5.1.24. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi hane Müzesindedir 191
5.1.25. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 194
5.1.26. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 197
5.1.27. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir. ... 200
5.1.28. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 203
5.1.29. Tokat Ali Paşa Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 207
5.1.30. Tokat Müftü Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir. 211
5.1.31. Tokat Dabakhane Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 215
5.1.32. Tokat Mehmet Paşa Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir..... 219
5.1.33. Tokat Kaya Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir..... 222
5.1.34. Tokat/Niksar Halil Efendi Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 225
5.1.35. Tokat/Niksar Halil Efendi Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 229
5.1.36. Tokat/Niksar Halil Efendi Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 232
5.1.37. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 235
5.1.38. Zile Haruç Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 239
5.1.39. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 242
5.1.40. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir 245
5.1.41. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokunma Tokat Müzesindedir. 248
5.1.42. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 251

5.1.43. Zile Ulu Camii..nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 254
5.1.44. Tokat Rüstem Paşa Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir.....257
5.1.45. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir 260
5.1.46. Tokat Hoca Ahmet Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir.....263
5.1.47. Tokat Dabakhane Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir.....266
5.1.48. Zile Mustafa Doğtaş / Antikacı.Dükkanında 269
5.1.49. Zile Mustafa Doğtaş / Antikacı. Dükkanında 272
5.1.50. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesindedir.....275

KATALOG NO **:** 5.1.1.

Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü **:** Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Tokat Hamza Bey Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 102 x 160 cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, kahverengi, açık mavi

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

102x160cm ebadında olan halı 40x40 kalitede dokunmuş olan halı oldukça yıpranmıştır. Halı da yırtıklar ve noksanlıklar göze çarpmaktadır.

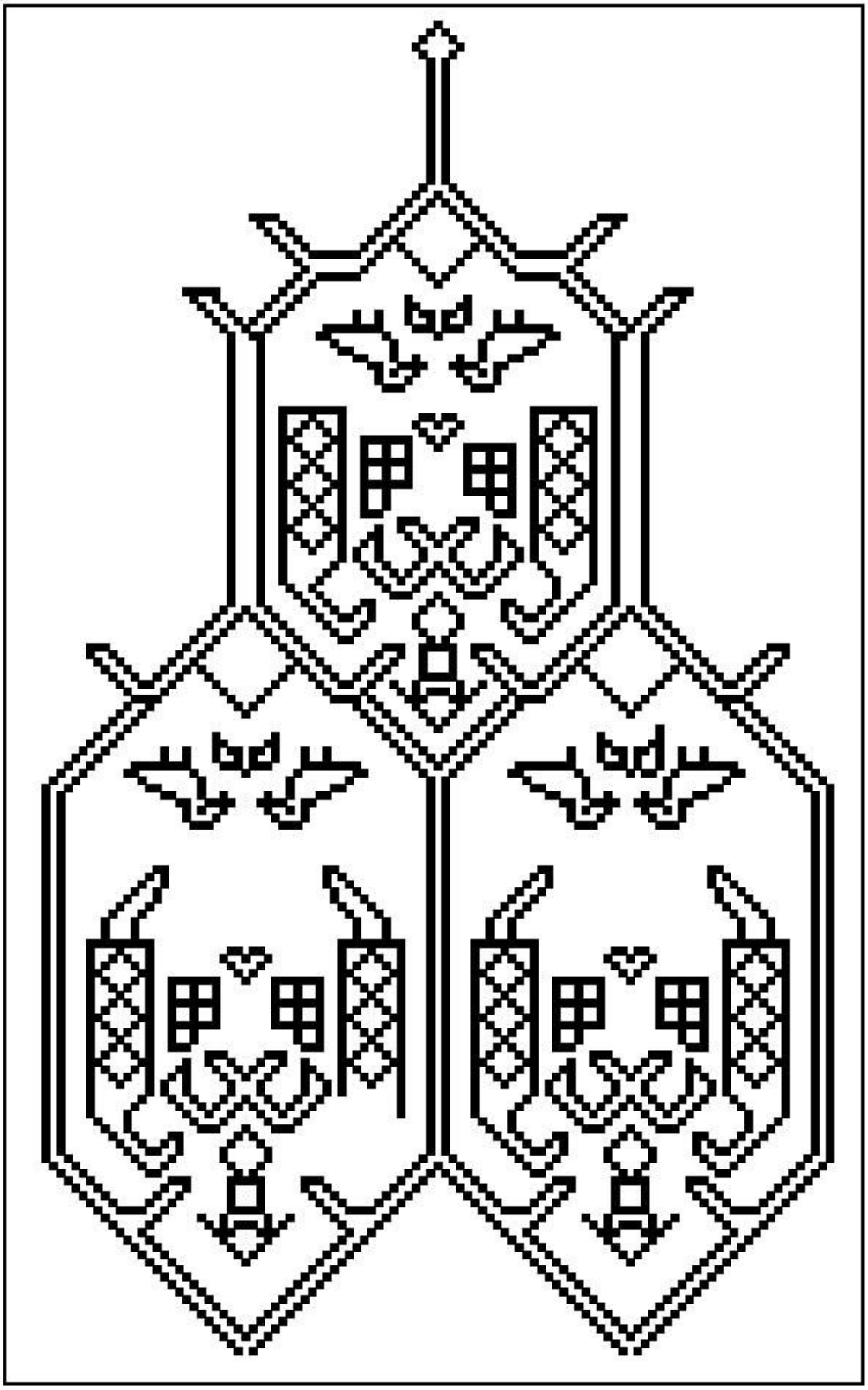
Halı dıştan içe doğru açık yeşil düz bordür, sonrasında bitkisel bezemeli kırmızı ince bordür, üçüncü olarak zig zağ şeritli ince suyolu ile beraber üç dar, bir geniş bordür olmak üzere dört bordürlüdür. Geniş bordür, kirli beyaz zemin üzerine iki sıra halinde stilize çiçek ve yaprak motiflidir. Bu şekilde bordür boyunca devam etmektedir ve halının etrafını çevrelemektedir.

Halının zemini, kırmızı olup mihrap nişinin üzeri altıgenlere bölünerek içleri stilize bezemelerle doldurulmuştur. Mihrap köşe başlıklarında, kırmızı ve açık mavi olarak küçük geometrik karakterli dizilerle bezenmiştir. Zemin mihrap tepeliğinde koçboynuzu motifi işlenmiştir. Alt ve üst panolarda simetrik biçimde stilize motiflere yer verilmiştir. Üst panoda, sırtı birbirine dönük stilize halde ejder motifi kullanılmıştır.

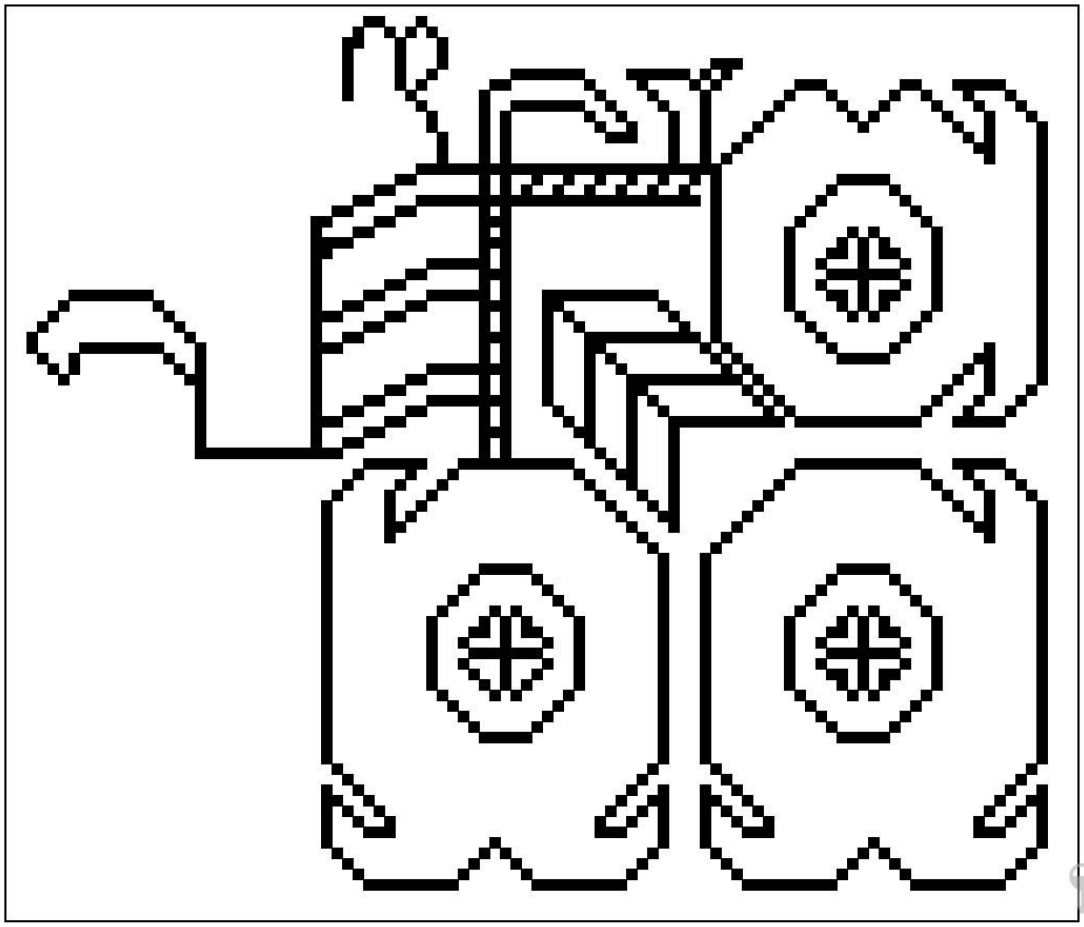
Havlı dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

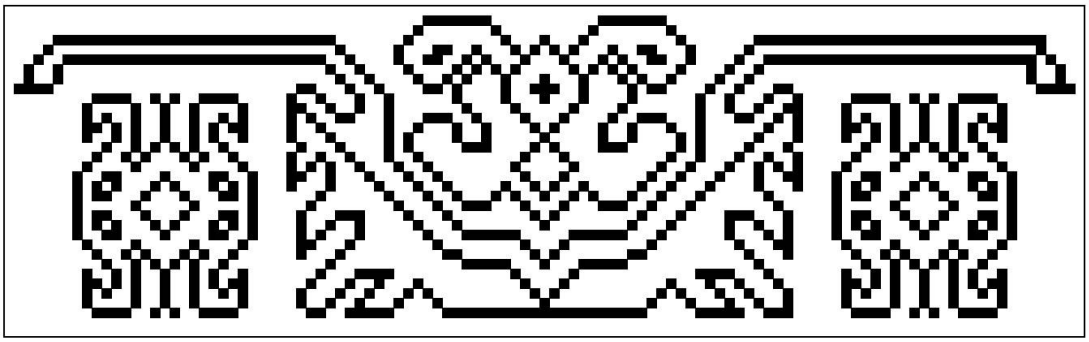
Katalog No: 5.1.1.

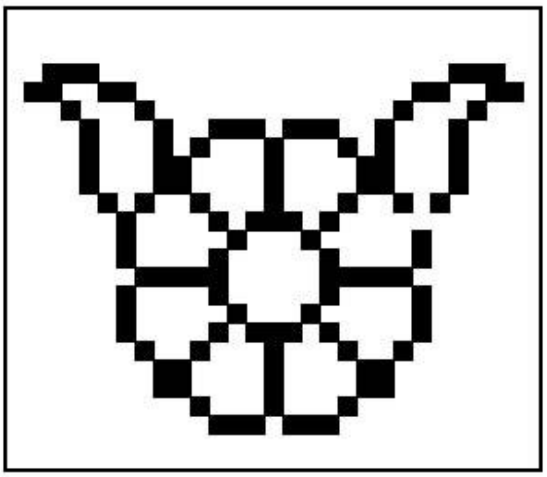
Çizim 5.1. a) Geometrik Zemin Motifi

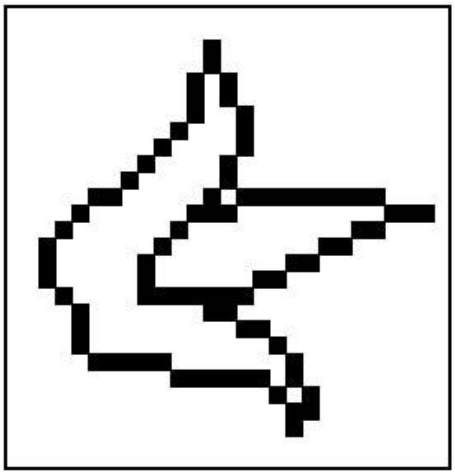
Çizim 5.1. b): Kıvrımlı Yaprak

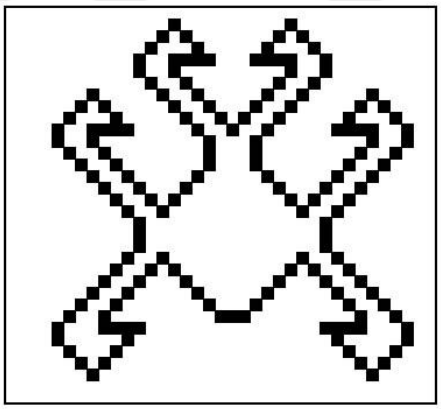
Çizim 5.1. c): Ejder Motifi

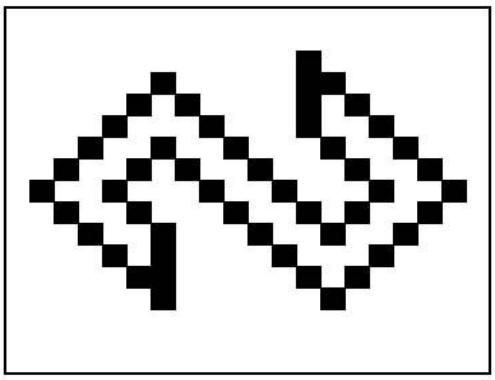
Çizim 5.1. d) Açılmış Çiçek Motifi

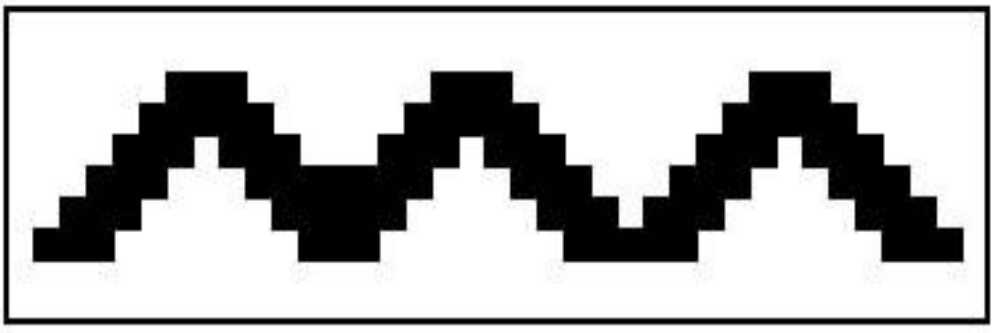
Çizim 5.1. e): Yaprak Motifi

Çizim 5.1. f) Koçboynuzu Motifi

Çizim 5.1. g) Çengel Motifi

Çizim 5.1. h) Suyolu Motifi

KATALOG NO : 5.1.2.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü **:** Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Tokat Hamza Bey Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 119 x 190cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Bordo, beyaz, acık yeşil, krem, kahverengi, açık mavi, yeşil, açık yeşil, mor, turuncu

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

119x190cm ebadında olan halının 40x40 kalitededir. Halının bazı kısımlarının tüylerinde dökülme görülmektedir. Kısa saçaklıdır.

Seccade iki geniş beş ince şerit halinde toplam yedi bordürden oluşmuştur. Dıştan içe doğru siyah bordür de ve iç sarı zeminli bordür de birbirine paralel şekilde yaprak motifleri sıralanmıştır. İkinci geniş bordür arasında beş şerit halinde stilize edilmiş bitkisel motifler şerit halindedir. Bu bordürler seccadenin çerçevesini tamamen dönmektedir. Mihrap zemininin altında bulunan ayaklık kısmında stilize bitkisel motifler ve yapraklar simetrik halde yerleştirilmiştir. Üst alınlık kısmın da aynı motifin tekrarı yapılmıştır.

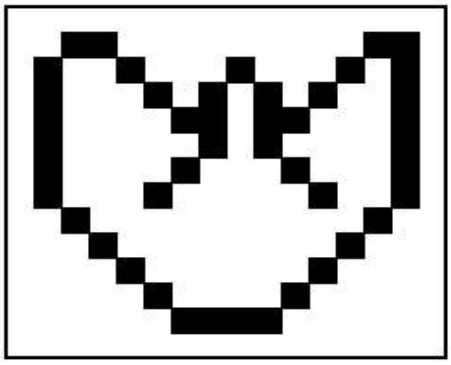
Zeminle, üst alınlık ve alt ayaklık kısmını birbirinden ayıran açık yeşil zeminli muska motifi bordür boyunca devam etmektedir.

Zemin, bordo renklidir. Zemin içerisinde konturlar üzerinden çiçek motifleri sarkmaktadır. Çiçek dizisinin birleştiği yerde, kandil motifi asılmıştır. Mihrabın üst boşluğunda üçer sarkaçlı iki motif üst panoda işlenmiştir. Mihrap üstünde yine koçboynuzu motifi işlenmiştir.

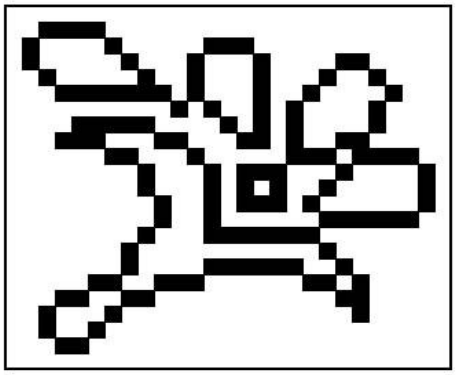
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

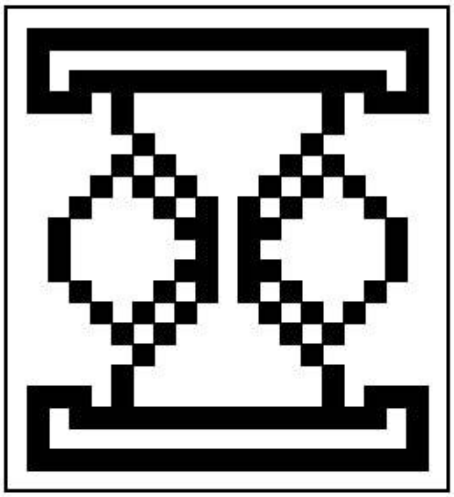
Katalog No: 5.1.2.

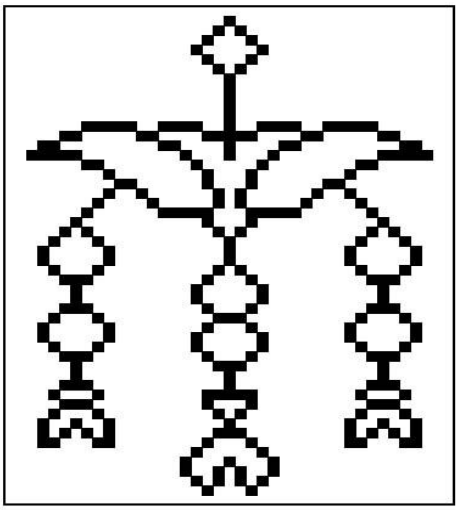
Çizim 5.2. a) Gonca Motifi

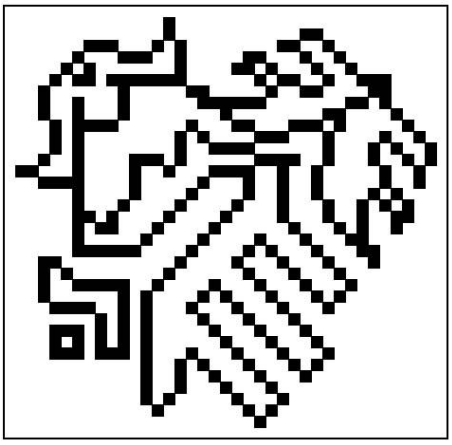
Çizim 5.2. b) Dalında Gonca Motifi

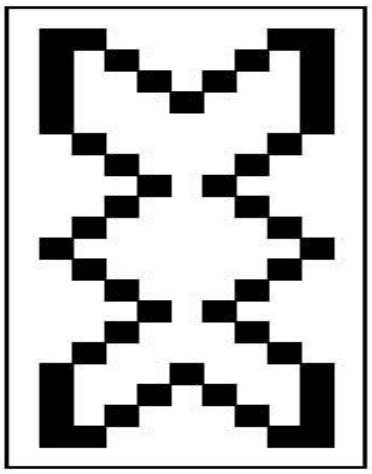
Çizim 5.2. c) Geçme Motifi

Çizim 5.2. d) Sarka (Kandi) Motifi

Çizim 5.2. e) Stilize Yaprak

Çizim 5.2. f) Bukağı Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.3.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile / İshak Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 111 x 162cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, kahverengi, açık mavi, koyu mavi, açık yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

111x162cm ebadında olan 40x40 kalitede dokunan seccade halı, yıpranmış durumdadır. Renkleri akmıştır. Kenar köşelerinde yırtılma ve noksanlık vardır. Halı saçaksızdır.

Seccade, bir geniş iki dar bordürden oluşmuştur. Beyaz zeminli olan iki dar bordür de muska motifleri işlenmiştir. Geniş tutulan bordür, siyah zeminli olup, stilize edilmiş bitkisel motiflerle işlenmiştir.

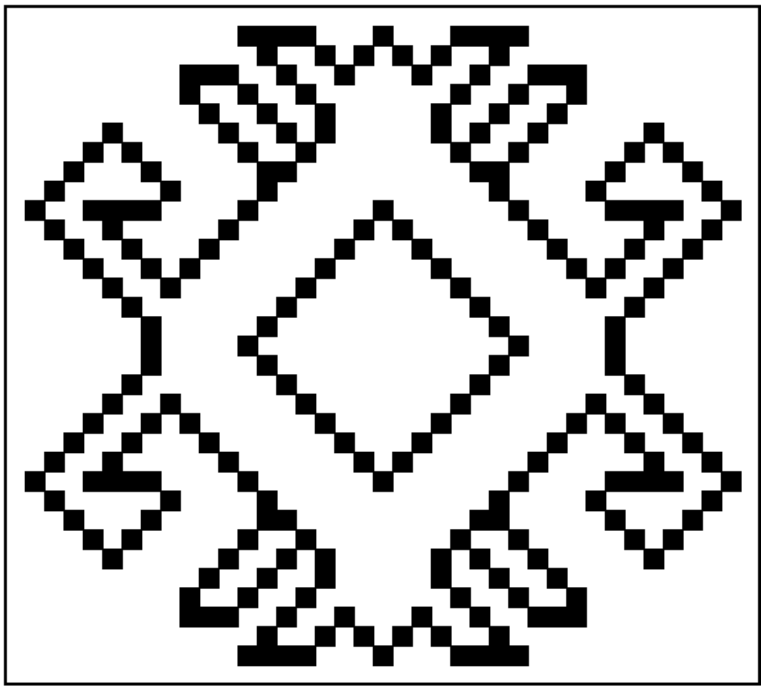
Alt ve üst panolarda, dörder tane değişik formlar da toplam sekiz tane çiçek figürü işlenmiştir.

Zeminin dört köşesinde mavi renkle renklendirilmiş ve üzerinde bitkisel karakterli motifler yer almaktadır. Seccade halı göbeklidir. Stilize edilmiş bitkisel motiflerle işlenmiştir.

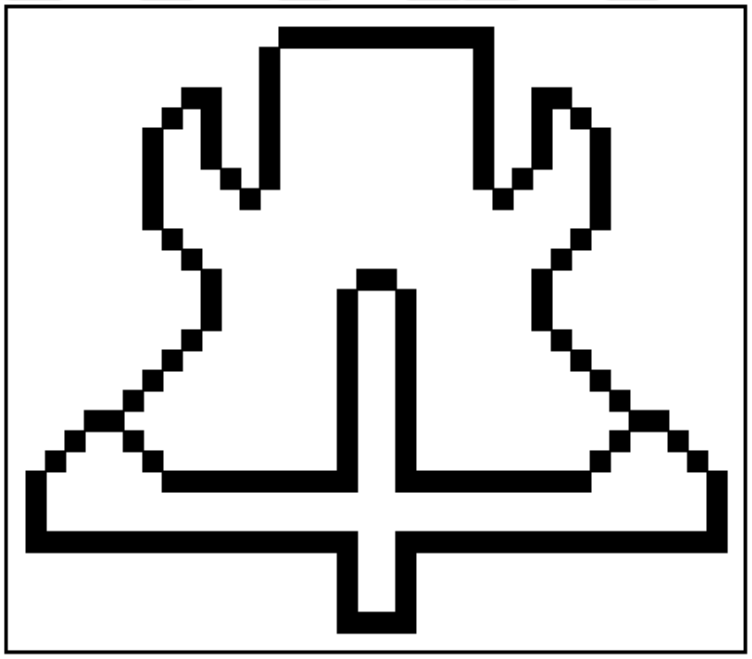
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.3.

Çizim 5.3. a) Bukağı Motifi

Çizim 5.3. b) Stilize Desen

KATALOG NO **:** 5.1.4.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile / İshak Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 122 x 176cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Bordo, beyaz, acık yeşil, krem, kahverengi, açık mavi, koyu mavi, açık yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

122x176cm ebadında olan Halı seccade 40x40 kalitede dokunmuştur. İplik saçaklıdır.

Üç dar tek geniş bordürden olmak üzere toplam dört bordürden meydana gelmiştir. Sarı zeminli dıştaki dar bordür ve içteki dar bordürde, muska motifine yer verilmiştir.

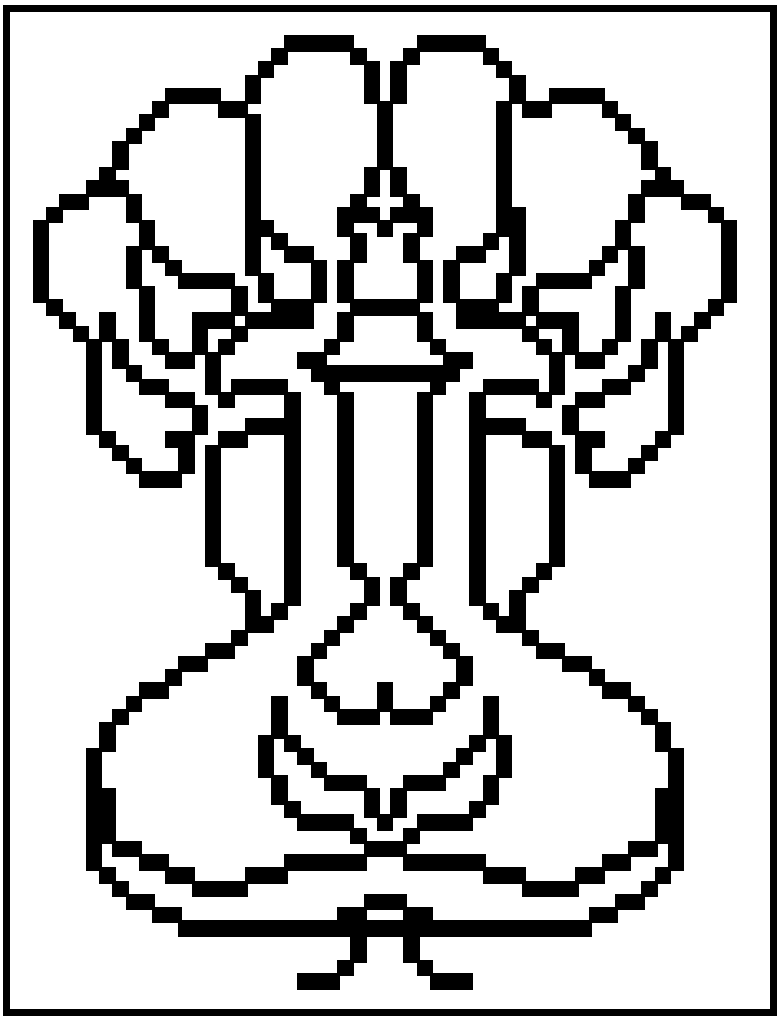
Geniş bordürde tek ağaçtan çıkan salkımlı çiçek desenleri ve hayat ağacı formu bir atlamalı olarak işlenmiştir.

Zemin bordo renktir. Vazodan çıkan bahar dalları ve bin bir çiçek desenleri ile zemin tamamen kaplanmıştır. Mihrap kısmında yine aynı şekilde palmetler ve bahar dalları işlenmiştir. Halı seccade tamamen çiçeklerle bezelidir.

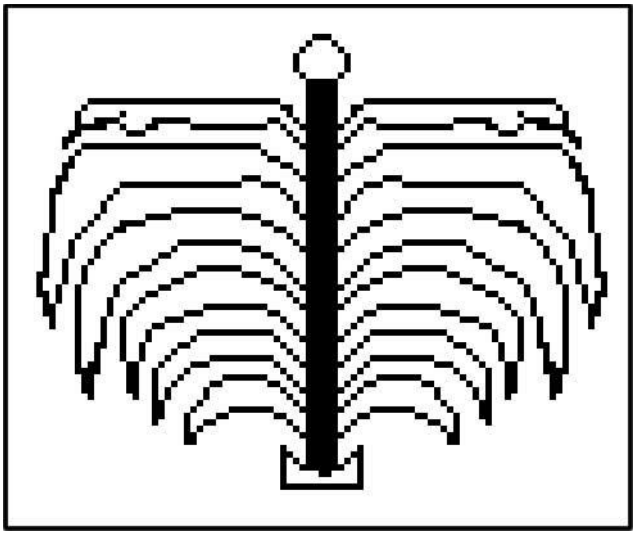
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.4.

Çizim 5.4. a) Vazoda çiçekler

Çizim 5.4. b) Hayat Ağacı Salkım Dallar

KATALOG NO **:** 5.1.5.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile / Konaklı Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 117 x 170cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, kahverengi, açık mavi, koyu mavi, açık yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü, 40x40 Kalite

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

117x170cm ebadında olan halı seccade 40x40 kalitededir. Halı seccade de yırtılmalar görülmektedir. Kısa saçaklara sahiptir.

Dıştan içe doğru beş bordürle çevrilidir. Bordürlerin dört tanesi dar bir tanesi ise geniştir. Dışta bulunan dar bordürler kırmızı zemin üzerine muska motifiyle çevrelemektedir.

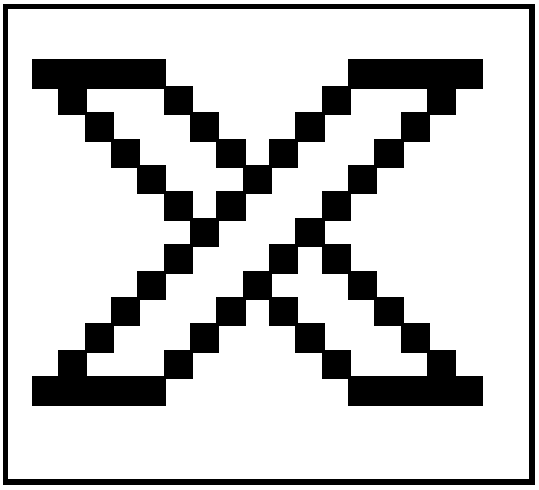
İkinci bordürde sarı zemin üzerine yıldız ve stilize çiçek motifi kullanılmıştır. Kırmızı zeminli üçüncü ve beşinci bordür de yıldız ve suyolu motifi birlikte kullanılmıştır. Tek geniş bordür mavi zemin üzerine, serpme bitkisel desenlidir.

Zemin de üst ve alt tarafta bulunan panoların etrafı sarı zeminli yıldız motifi ve suyolu motifi ile çevrelenerek içleri tek dal üzerinde yedi gül bezek motifi simetrik olarak işlenmiştir. İki panonun ortasında lacivert zemin üzerine yedi gül bezek ve üç dörtgen panolu kompozisyon yerleştirilmiştir. Üç dörtgen panonun içerisinde yine motif tekrarı farklı renk tonları kullanılarak devam etmiştir.

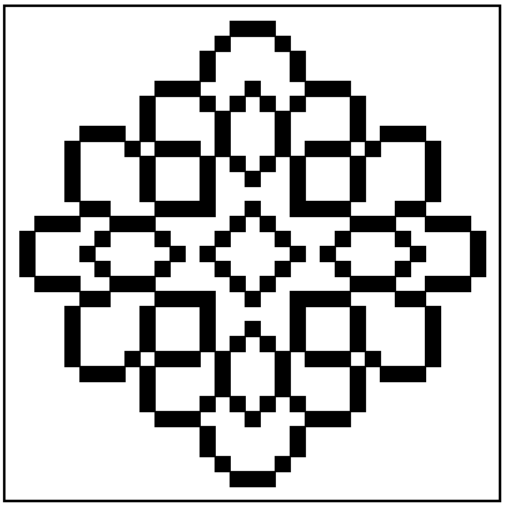
Havlı dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir.

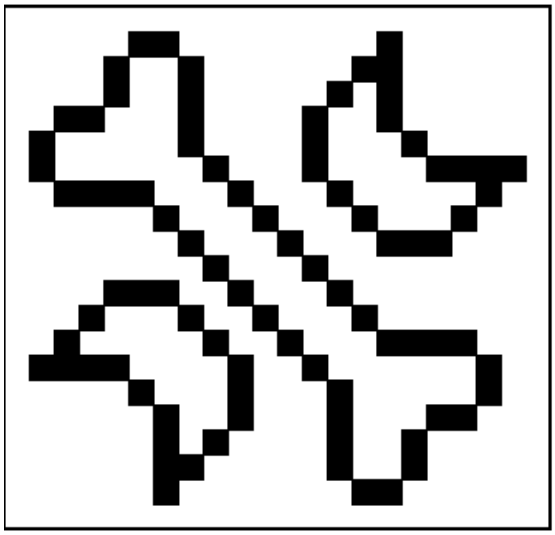
Katalog No: 5.1.5.

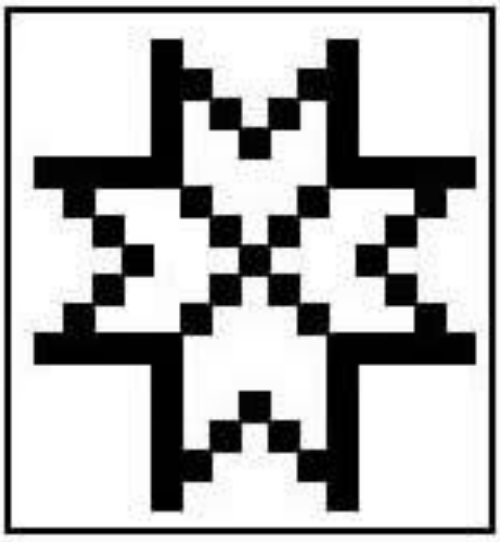
Çizim 5.5. a) Muska Motifi

Çizim 5.5. b) Gülbezek (Çiçek) Motifi

Çizim 5.5. c) Bukağı Motifi

Çizim 5.5. d) Yıldız Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.6.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 99 x 135cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:**Kırmızı, acık yeşil, kahverengi, sarı, acık mavi, devetüyü,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

99x135cm ebadında olan halı seccade 40x40 kalitededir. Tüylerinin büyük kısmı dökülmüş olan halı seccade yıpranmış ve renkleri akmış durumdadır. Halı kısa saçaklıdır.

Üç bordürden meydana gelmiştir. Bordürlerin ikisi dar biri geniştir. Dıştaki ince bordür, açık mavi zemin üzerine, canavar izi motiflidir. Üçüncü dar bordür, açık mavi zemin üzerine muska motifi işlenmiştir. Geniş bordür, sarı renk üzerine bukağı motifi ile bezenmiştir.

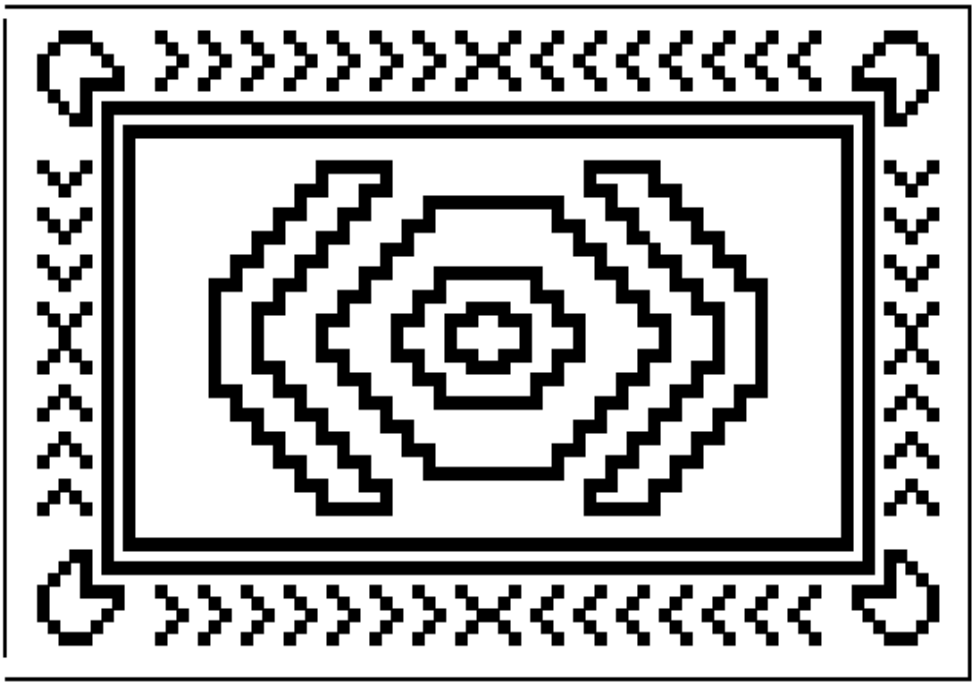
Zeminde kırmızı niş formunun her iki yanında canavar izi motifi uzanmaktadır. Zeminin orta kısmında sandık motifi içerisinde iç içe geçmiş yıldız motifi dikkati çekmektedir. Sandık motifinin altında ise dört tane birbirine karşılıklı bakan koçboynuzu motifi bulunmaktadır.

Mihrap kısmı sarı zeminli olup iki köşesinde birbirine bakan ibrik motifi görülmektedir. İbrik motiflerinin alt tarafında ise saksı içerisinde çiçek motifleri ile bezenmiştir.

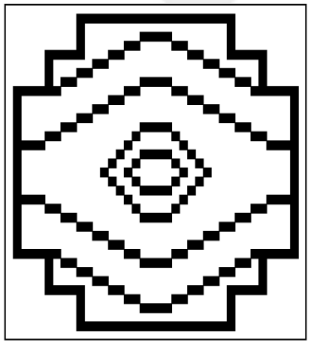
Havlı Dokuma Mevlevi Hane Müzesi’ndedir.

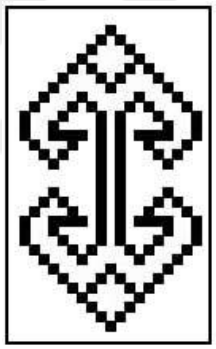
Katalog No: 5.1.6.

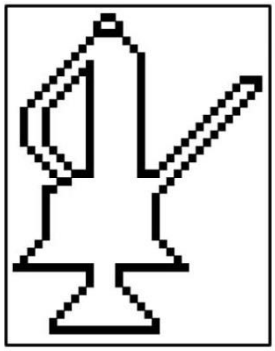
Çizim 5.6. a) Sandık Motifi

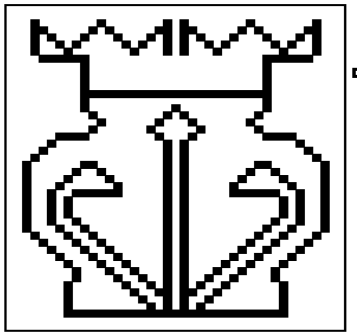
Çizim 5.6. b) Geçme Motifi

Çizim 5.6. c) Eli Belinde

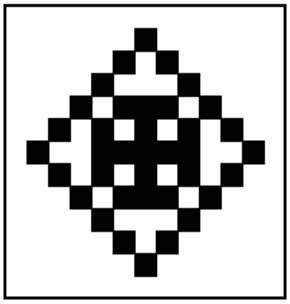
Çizim 5.6. d) İbrik Motifi

Çizim 5.6. e) Taç Motifi

Çizim 5.6. f) Canavar İzi Motifi

Çizim 5.6. g) Göz Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.7.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 107 x 151cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, acık mavi, turuncu,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

107x151cm ebadında olan halı seccade de hakim renk kırmızı ve tonlarıdır. Yer yer yırtıklar vardır. Renkler akmıştır.

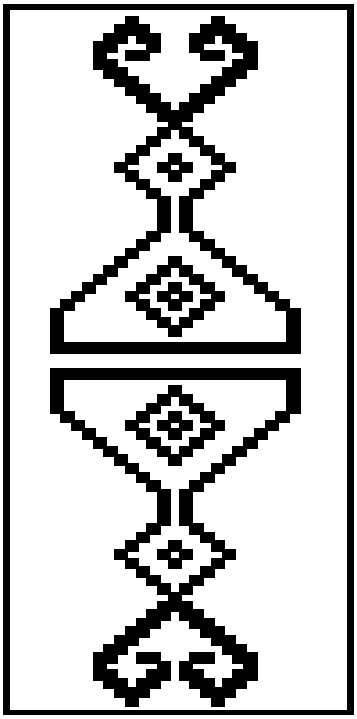
Halı seccade, bir geniş bir dar iki bordürden oluşmuştur. Geniş bordür, kırmızı zemin üzerine suyolu motifi işlenmiş ve aralarından karsılıklı olarak çengel motifi çıkmıştır. İkinci dar bordür de açık kahverengi zemin üzerine, canavar izi motifi işlenmiştir.

Zemin de kırmızı renk üzerine mihrap nişi görülmektedir. Mihrap köşeliklerinin sağında ve solunda, altında ve üstünde canavar izi motifi kademeli bir şekilde kullanılmıştır. Zeminin ortasında bulunan kare form içerisinde birbirine karşılıklı bakan bereket motifi işlenmiştir.Ayrıca kare formun üst ve alt tarafında canavar izi motifi sağ ve sol tarafında ise cengel motifi ile bezeme yapılmıştır. Kare formun etrafını ise, acık mavi zemin üzerine göz ve muska motifi çevrelemektedir.

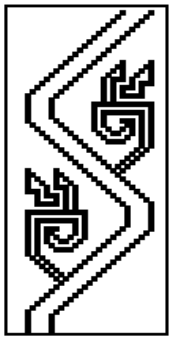
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.7.

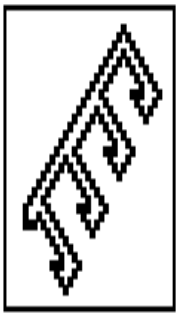
Çizim 5.7. a) Mihrap Nişi Formu

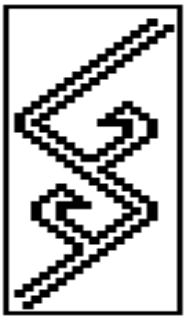
Çizim 5.7. b) Suyolu Motifi

Çizim 5.7. c) Çengel Motifi

Çizim 5.7. d) Canavar İzi Motifi

Çizim 5.7. e) Suyolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.8.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü **:** Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Ali Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) :114 x 159cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Bordo, kahverengi, sarı, acık mavi, açık yeşil, beyaz, krem, turuncu

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

114x159cm ebadında olan halı seccade yıpranmış durumdadır. Üst ve alt taraflarında noksanlıklar vardir. Renklerinde akma meydana gelmiştir. Halı saçaksızdır.

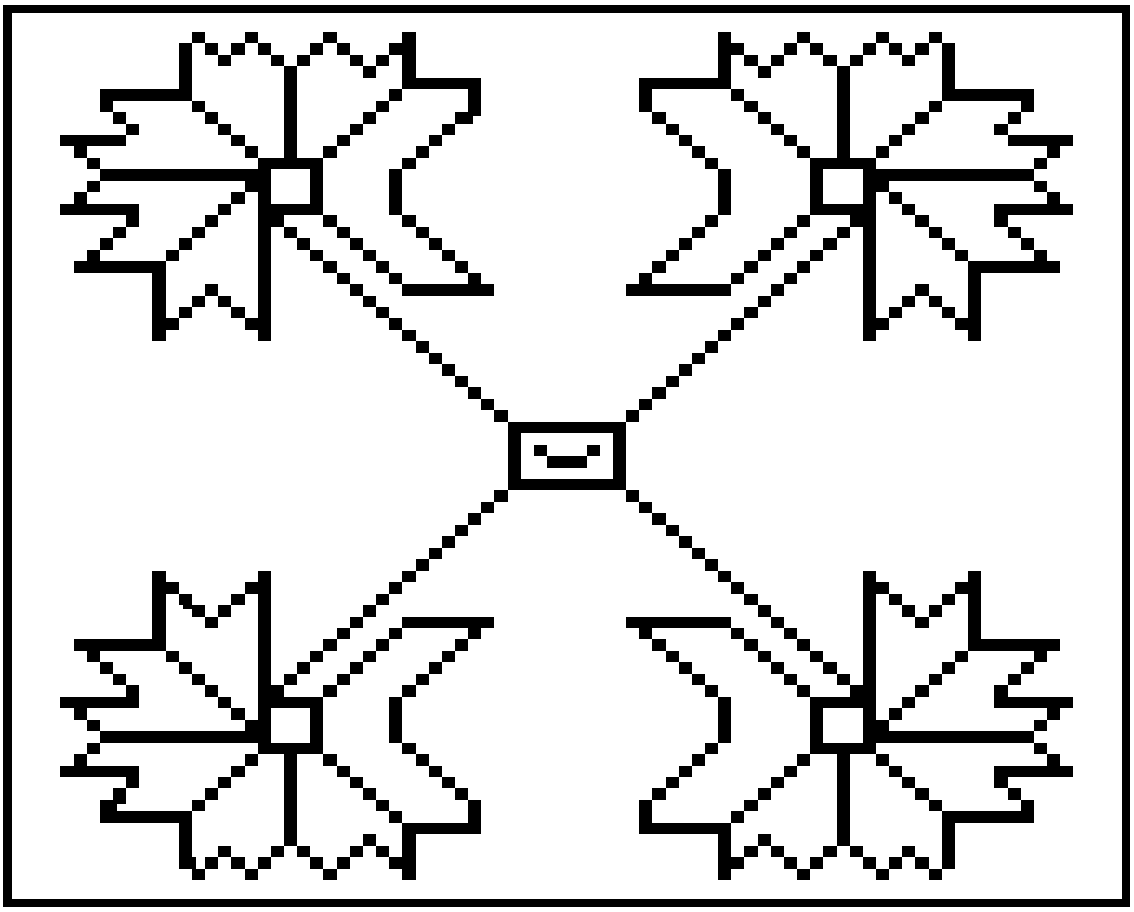
Şeritlerle çevrilen üçü dar biri geniş dört bordüre sahiptir. Dıştan içe doğru ilk bordür kırmızı zemin üzerine yıldız motifi kullanılmıştır. İkinci dar beyaz zeminli bordür şeritler arasında çiçek motifi kullanılmıştır. Üçüncü geniş bordür de açık mavi zemin üzerine stilize edilmiş büyük çiçek motifleri kullanılırken dördüncü bordürde bukağı motifi işlenmiştir.

Mihrap zemini kırmızı renkli olup, zemin üzerinde dört kollu dört yöne bakan karanfil bulunmaktadır. Zeminin alt tarafında ise birbirine bakan gül bezek motifleri işlenmiştir. Mihrap nişinin dışında kalan bölgede sarı renkli zemin üzerine yine dört kollu dört yöne bakan karanfil motifi karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Mihrap zeminin etrafını ise gül bezek motifleri ile tamamlanmıştır.

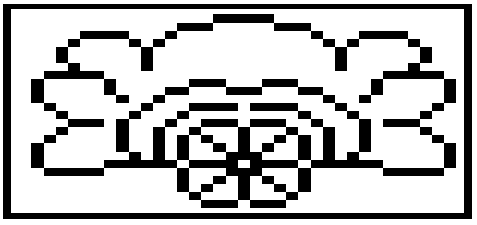
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

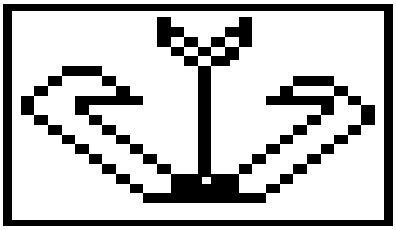
Katalog No: 5.1.8.

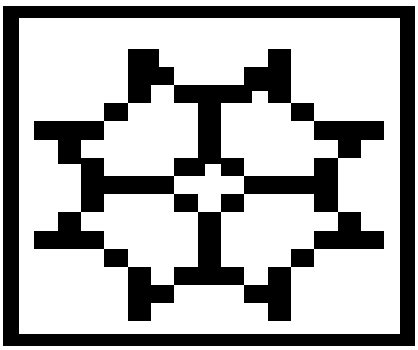
Çizim 5.8. a) Dört Yöne Bakan Çiçekler

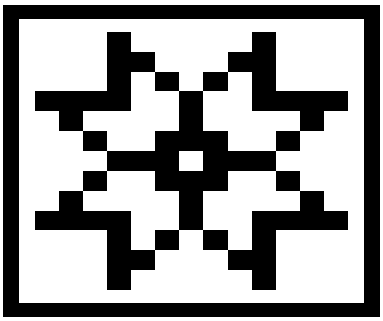
Çizim 5.8. b) Açılmış Çiçek

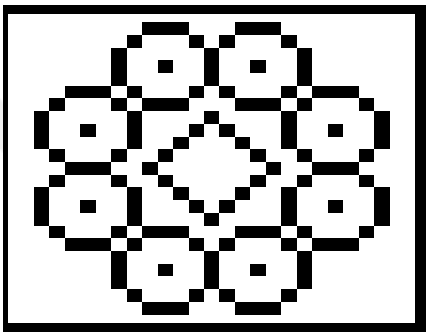
Çizim 5.8. c) Koçbaşı Motifi

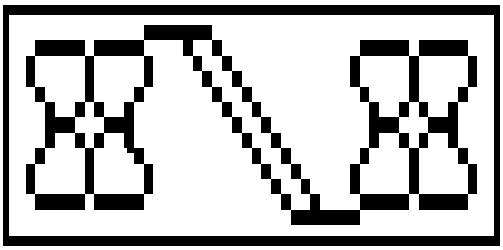
Çizim 5.8. d) Yıldız Motifi

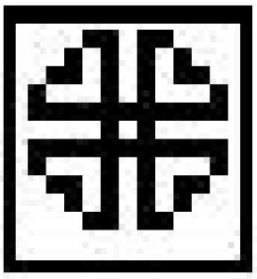
Çizim 5.8. e) Yıldız Motifi

Çizim 5.8. f) Gülbezek Motifi

Çizim 5.19. h) Çiçekli Suyolu Motifi

Çizim 5.8. g) Bukağı Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.9.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) :104 x 161cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Bordo, kahverengi, sarı, açık yeşil, beyaz, krem, turuncu

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

104x161cm ebadında olan halı seccade oldukça yıpranmış durumdadır. Halı zemin ve bordürlerinde yer yer noksanlık bulunmaktadır. Renkleri akmış ve solmuştur. Tüyleri hemen hemen dökülmüştür. Halı seccade saçaksızdır.

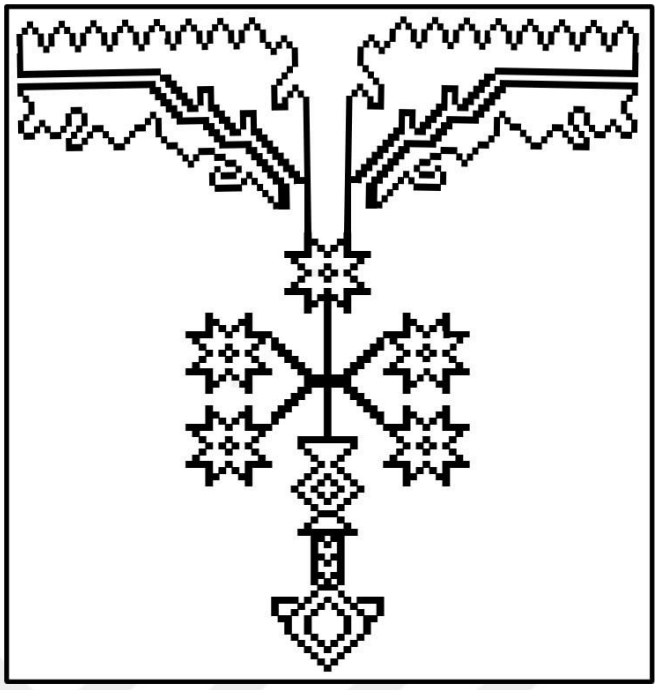
Halı seccade, beş dar bir geniş olmak üzere toplam altı bordürden meydana gelmştir. Dıştan içe doğru kırmızı zeminli suyolu bordüründen sonra gelen geniş bordür de açık yeşil zemin üzerine, stilize ejder motifi birbiri ardına devam etmektedir. Motifler içerisinde bereket motifi ve muska motifi bulunmaktadır. Üçüncü dar bordür kırmızı zemin üzerine, bukağı motifi görülmektedir. Dördüncü krem rengi zeminin üzerinde suyolu motifi, beşinci bordür kırmızı zemin üzerinde bukağı motifi altıncı ve son bordür de ise, çengel motifi işlenmiştir.

Zeminin ortası kırmızı renk üzerine, çift mihrap nişi formu kullanılmıştır. Bu formun ortasında hayat agacı motifi işlenmiştir. Mihrap nişi formunun dışında kalan bölgeler de ise, açık yeşil zemin üzerine sekiz kollu gül bezek çiceklerinin etrafı yaprak motifleriyle çevrilerek zemini dört başına yerleştirilmiştir.

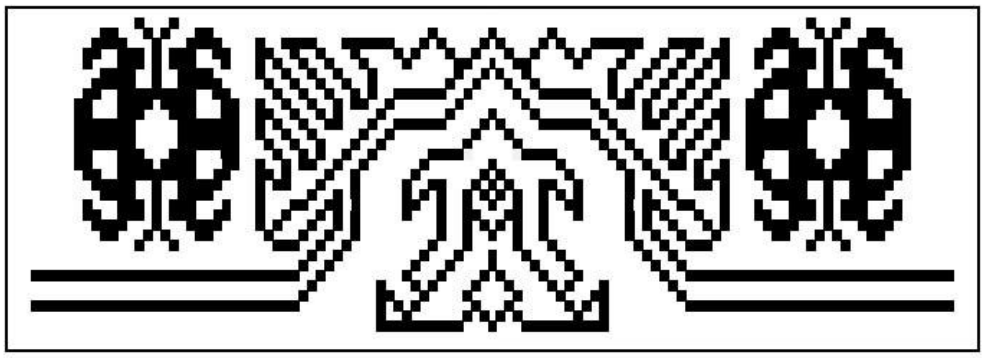
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

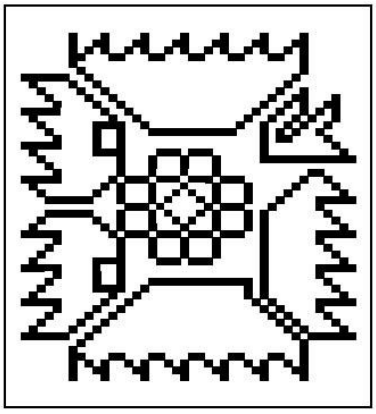
Katalog No: 5.1.9.

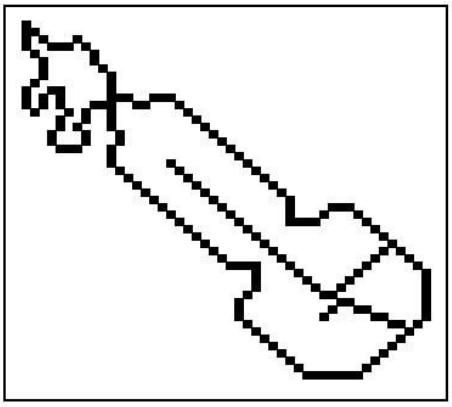
Çizim 5.9. a) Hayat Ağacı Motifi

Çizim 5.9. b) Ejder Motifi, Bereket Motifi ve Muska Motifi

Çizim 5.9. c) Stilize Yaprak Motifi

Çizim 5.9. d) Stilize Yaprak Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.10.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer : Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 105 x 164cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, açık yeşil, beyaz, krem, turuncu

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

105x164cm ebadında olan halı seccade yıpranmış durumdadır. Zeminin de yırtıklar vardır. Tüyleri hemen hemen dökülmüştür. Renkler birbirine akmıştır.

Hakim rengin kırmızı olduğu halı seccade, bir dar bir geniş olmak üzere iki bordürden oluşmaktadır. Dıştan içeriye doğru ilk bordür beyaz zemin üzerine, ok motifi birbiri ardısıra işlenmiştir. Geniş bordür, sarı zemin üzerine, stilize edilmş örümcek motifi dikkat çekmektedir.

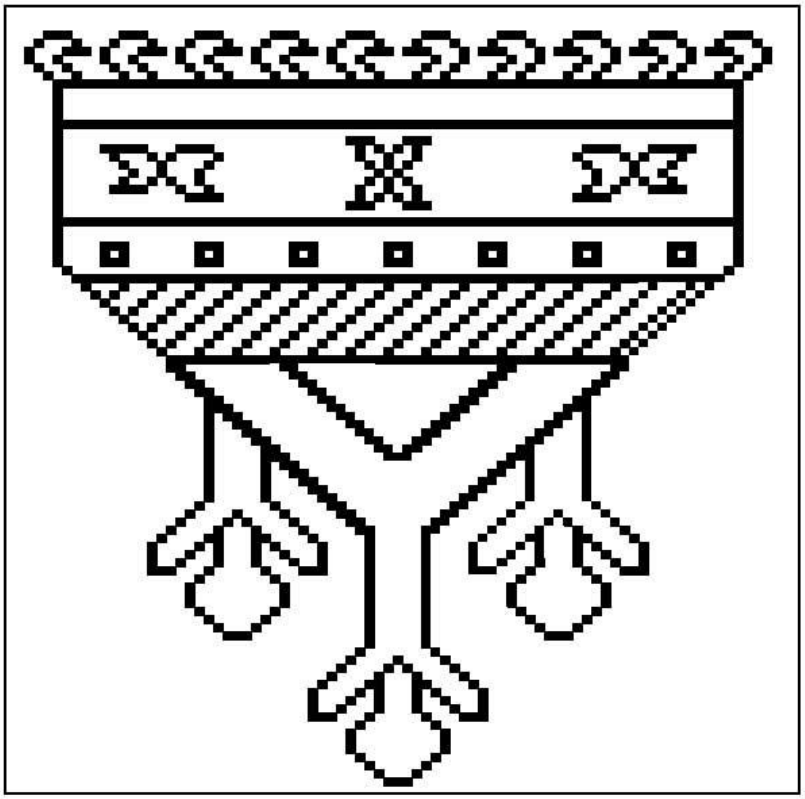
Zemin kırmızı renk üzerine, mihrap nişi formu işlenmiştir. MİIhrap nişinde aşağıya doğru cengel motifleri zincir haline getirilerek kandil motifini desteklemiştir.

Mihrap köşeliklerinde, simetrik olarak kuş motifi dolgulanmıştır. Mihrap nişinin en üst bölmesinde ise koçboynuzu motifi içerisinde muska motifi bulunmaktadır.

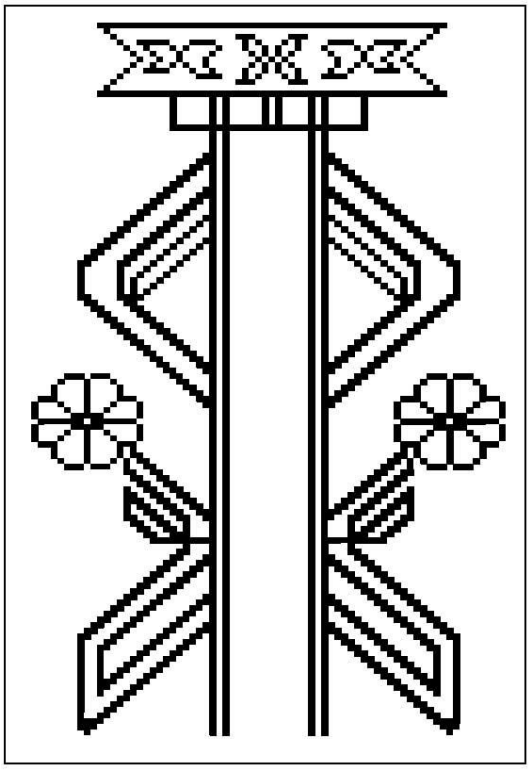
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

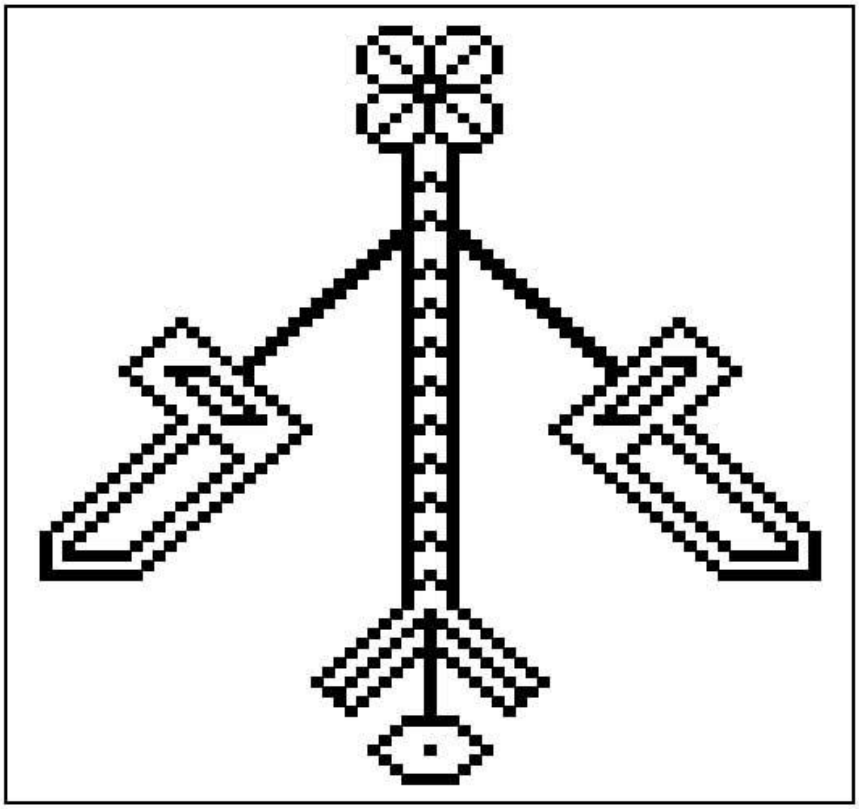
Katalog No: 5.1.10.

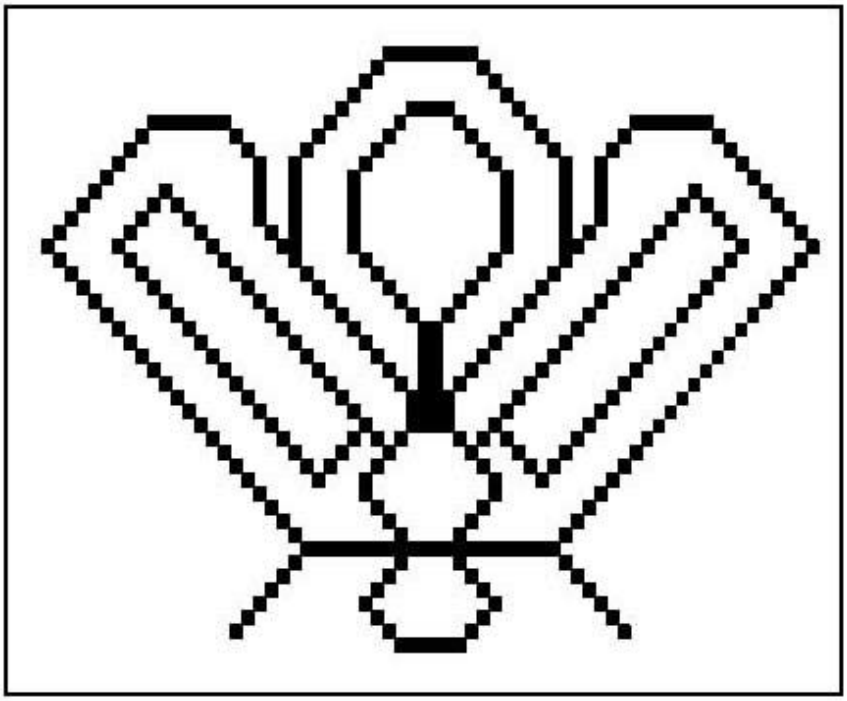
Çizim 5.10. a) Kandil Motifi

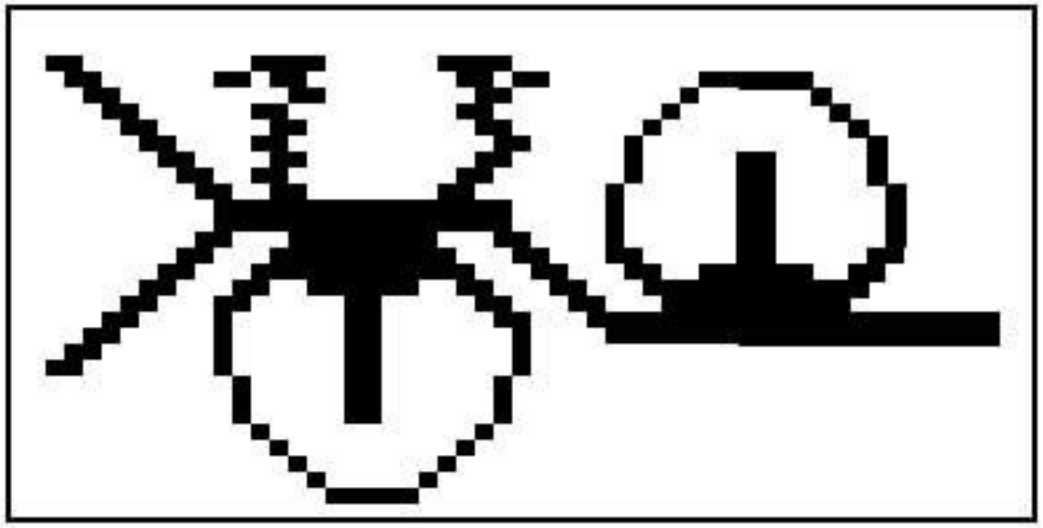
Çizim 5.10. b) Sutunda Çiçek Motifi

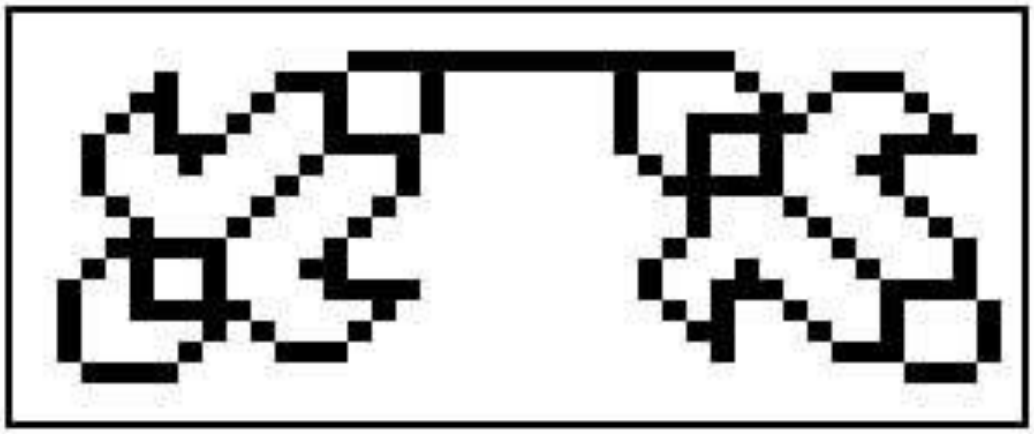
Çizim 5.10. c) Sarkaç Motifi

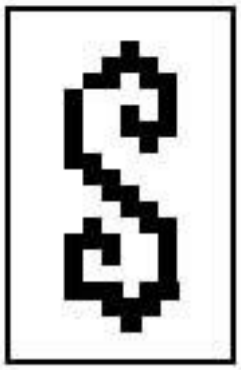
Çizim 5.10. d) Koçboynuzu içerisinde Muska Motifi

Çizim 5.10. e) Örümcek Motifi

Çizim 5.10. f) Ok Motifi

Çizim 5.10. g) Çengel Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.11.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer : Behzat-ı Veli Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 90 x 143cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, açık yeşil, beyaz, krem, turuncu, açık mavi

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

90x143cm ebadında olan halı seccade yıpranmış durumdadır. Kenar köşeliklerinde yırtılma ve kopmalar tespit edilmiştir. Ayrıca zeminde, eksiklikler vardır. Renkler solmuştur ve birbirine akmıştır.

Halı seccade, iki geniş bordüre sahiptir. İki geniş bordür arasından ince bir şerit geçmekte ve bu şerit bordürleri birbirinden ayırt etmektedir.

Dıştan içe doğru ilk geniş bordür, sarı zemin üzerine, kırık dallar üzerinde tam ve yarım olmak üzere ejder motifleri yerleştirilmiştir. İkinci bordür, beyaz, kırmızı ve kahverengi renkler paralelinde geçme desenler içerisine çengel motifi işlenmiştir.

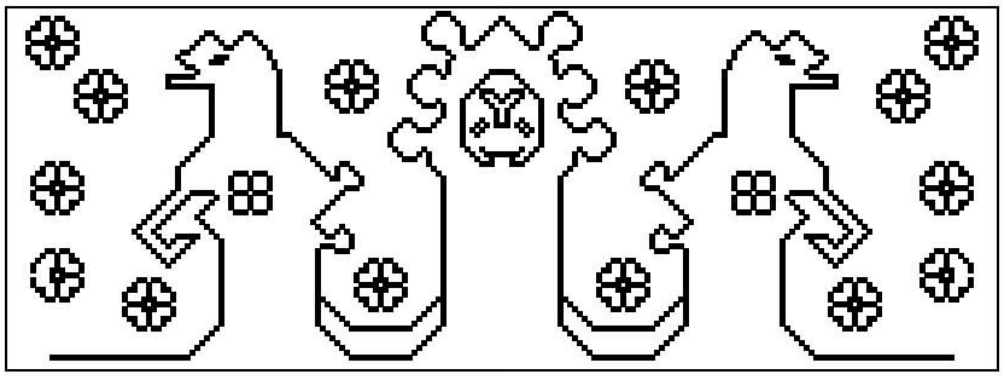
Mihrap zemini kırmızı renkli olup, iç tarafı boş bırakılırken yan taraflarından karanfil motifleri sarkıtılmıştır.Niş formunun üst tarafında koçboynuzu motifi ile süslenmiştir.

Niş zemini dışında kalan bölge de mavi renkle beraber deniz hissi verilerek köşelerine iki tane dört yöne bakan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Niş formunun üst tarafında dikdörtgen pano içerisine, kahverengi zemin üzerine, ejderha formu işlenmiş ve etrafına gül bezek motifleri dağıtılmıştır.

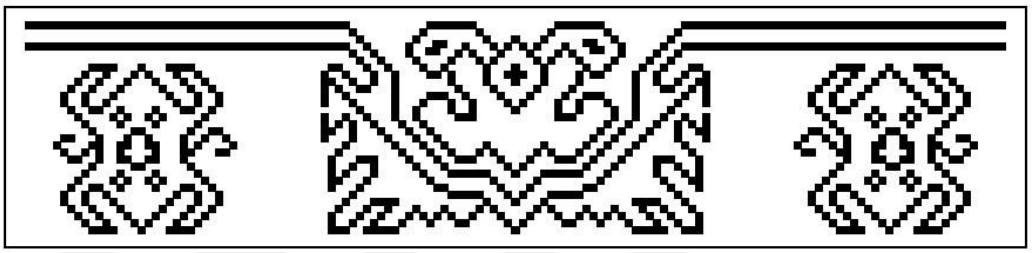
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi’ndedir.

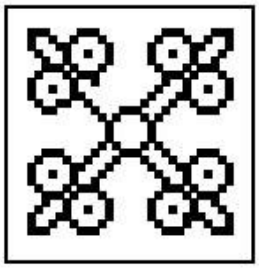
Katalog No: 5.1.11.

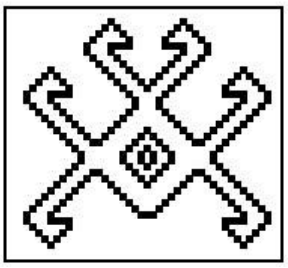
Çizim 5.11. a) Ejder Motifi

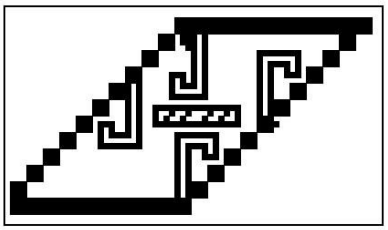
Çizim 5.11. b) Ejder Motifi

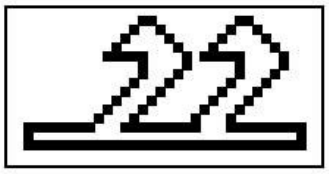
Çizim 5.11. c) Dört Yön Çiçeği

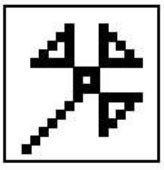
Çizim 5.11. d) Koçboynuzu Motifi

Çizim 5.11. e) Çengelli Suyolu Motifi

Çizim 5.11. f) Canavar İzi Motifi

Çizim 5.11. g) Karanfil Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.12.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer : Hoca Ahmet Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 101 x 162cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, açık yeşil, beyaz, krem, turuncu, açık mavi, deve tüyü

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

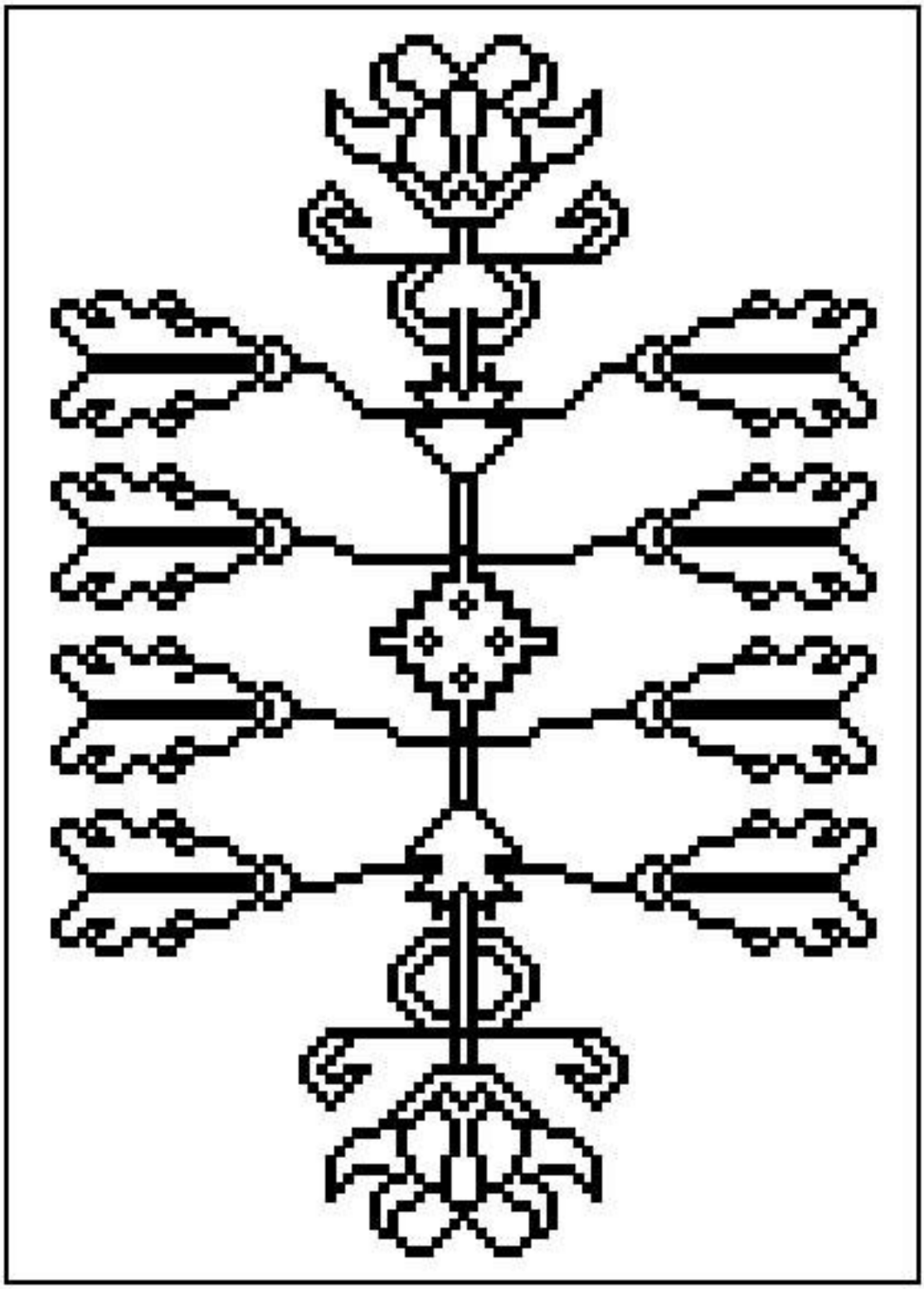
101x162cm ebadında olan halı seccade, yıpranmış durumdadır. Zeminin de bazı yerlerinde noksanlık vardır. Renkler birbirine akmıştır. Halının bir kenarında saçak varken diğer kenarında saçak yoktur.

Halı seccade iki dar bir geniş bordürden oluşmuştur. Dıştan içe doğru devetüyü renk zemin üzerine, birbirini takip eden yarım çiçek ve yaprak motifiyle bezenmiştir. İkinci geniş bordürde, kareler bölünmüş olan bordür zemini, korunma ve bereket motifi işlenerek içlerinden yaprak ve çiçek motifleri çıkartılmıştır. Dar bordür ve geniş bordürün arasını ince şerit halinde suyolu motifi ile ayırt edilmiştir. Üçüncü bordür birinci bordürün motif tekrarı yapılmıştır.

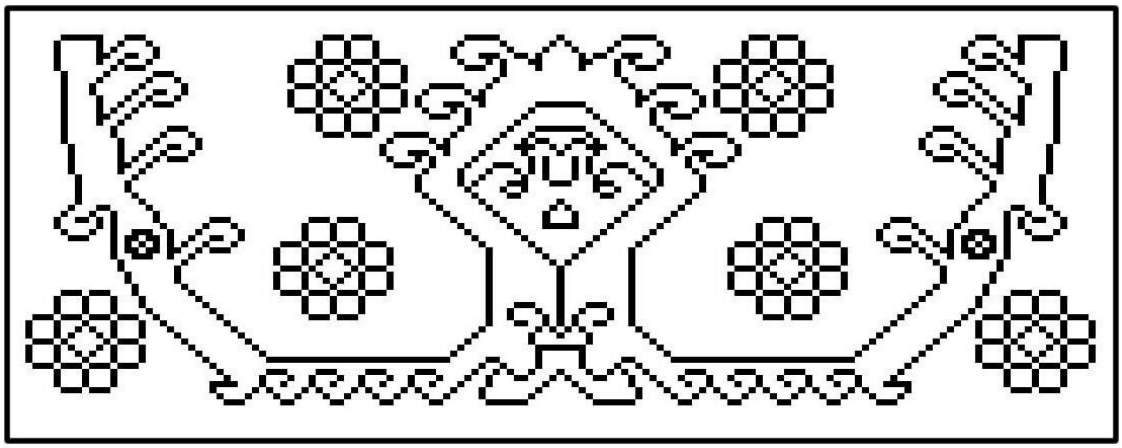
Mihrap zemini, renk akmasından dolayı uçuk pembe görünümündedir. Hayat ağacı formu mihrabın ortasına yerleştirilmiştir. Dallarından çiçekler asılmıştır. Hayat ağacı formu çiçek aracılığıyla mihrap nişine bağlanmıştır. Nişin üst tarafında, turuncu renkli zemin üzerine küçük kare noktalarla bezenmiştir. Mihrap zeminin üst ve alt panolarında, ejder motifi işlenmiştir. Ejder motifinin etrafına sekiz güllü gül bezek motifi ile bezeme yapılmıştır. Panolar ve zemin birbirinden ayırt edilmesi için ince şeritler halinde çevrilmiştir. Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

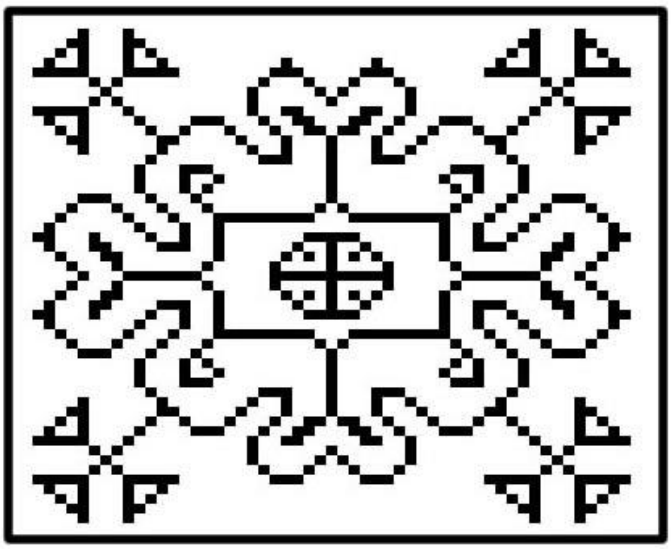
Katalog No: 5.1.12.

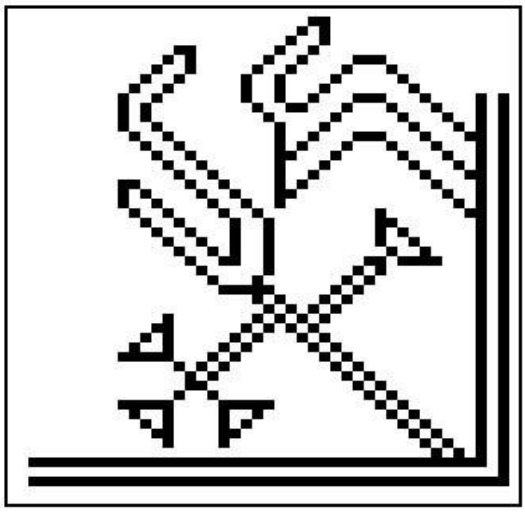
Çizim 5.12. a) Hayat Ağacı Motifi

Çizim 5.12. b) Ejder Motifi

Çizim 5.12. c) Acılmış Çiçek Motifi

Çizim 5.12. d) Lale Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.13.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : İshak Zencani Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 102 x 161cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, deve tüyü, acık yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

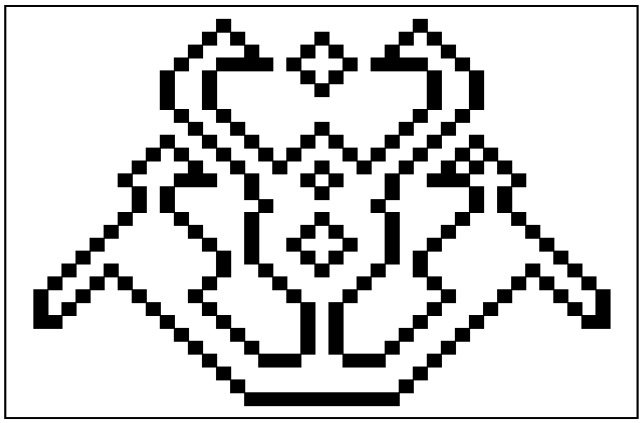
Genel görünüş bakımından iyi görünen halı seccade de yıpranmalar mevcuttur. Renkler birbirine akmıştır. Kenarlarında yer yer noksanlıklar vardır. Halı seccade kısa saçaklıdır.

Halı seccade dıştan içe doğru, dört geniş bordürler çevrilmiştir. Bordürler arasında ince şeritler vardır. İlk bordür, kırmızı zemin üzerine birbirini takip eden bitkisel çiçek ve çiçeklere bağlı yapraklarla devam etmiştir. İkinci bordür, açık yeşil zemin üzerine, stilize edilmiş bitkisel desen işlenmiştir. Aynı bitkisel desen dördüncü bordürde de görülmektedir. Üçüncü bordür ise, kırmızı zemin üzerine çiçek ve iri yapraklarla birbirine bağlı şekilde devam etmektedir.

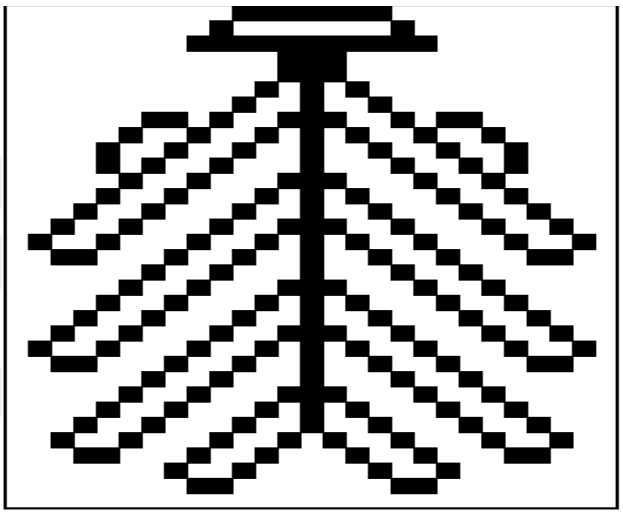
Ana zemin iç içe geçmiş iki mihrap nişinden meydana gelmştir. İlk küçük olan mihrap nişi zeminin de kırmızı renk kullanılmıştır. Ortasından küçük bir ibrik tersine asılmıştır. Küçük nişin üst tarafında birbirine bakan koçboynuzu formu işlenmiştir. İkinci büyük niş, turuncu zeminli olup nişin üst tarafında stilize edilmiş birbirine paralel bakan kuş motifi işlenmiştir. Nişin dışında kalan zeminde açık yeşil zemin üzerine çift taraflı stilize kuş motifi kullanılmıştır. Halı seccadenin ayaklık kısmında stilize edilmiş bitkisel motifler kullanılmıştır. Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

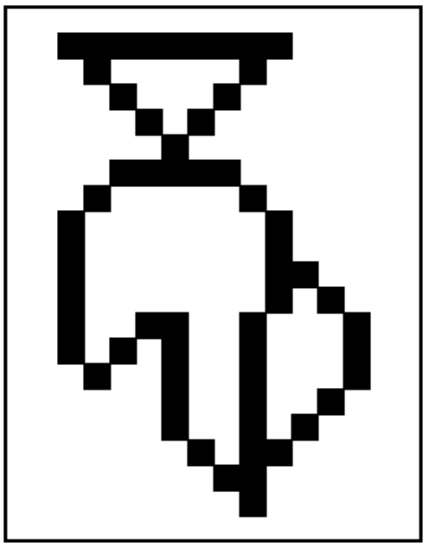
Katalog No: 5.1.13.

Çizim 5.13. a) Birbirine Bakan Kuş Motifleri

Çizim 5.13. b) Stilize Kuş Motifleri

Çizim 5.13. c) Ters duran İbrik Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.14.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : Yolbaşı Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 92 x 156cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, deve tüyü, acık mavi, açık yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

Kırmızı ve tonlarının yoğun olarak kullanıldığı halı seccadenin ortası patlamış durumdadır. Kenarlarında eksiklikler vardır. Kısa saçaklıdır.

Dıştan içe doğru halı seccadede, hemen hemen aynı ebatta olan üç dar bir geniş toplam dört bordürden oluşmuştur.

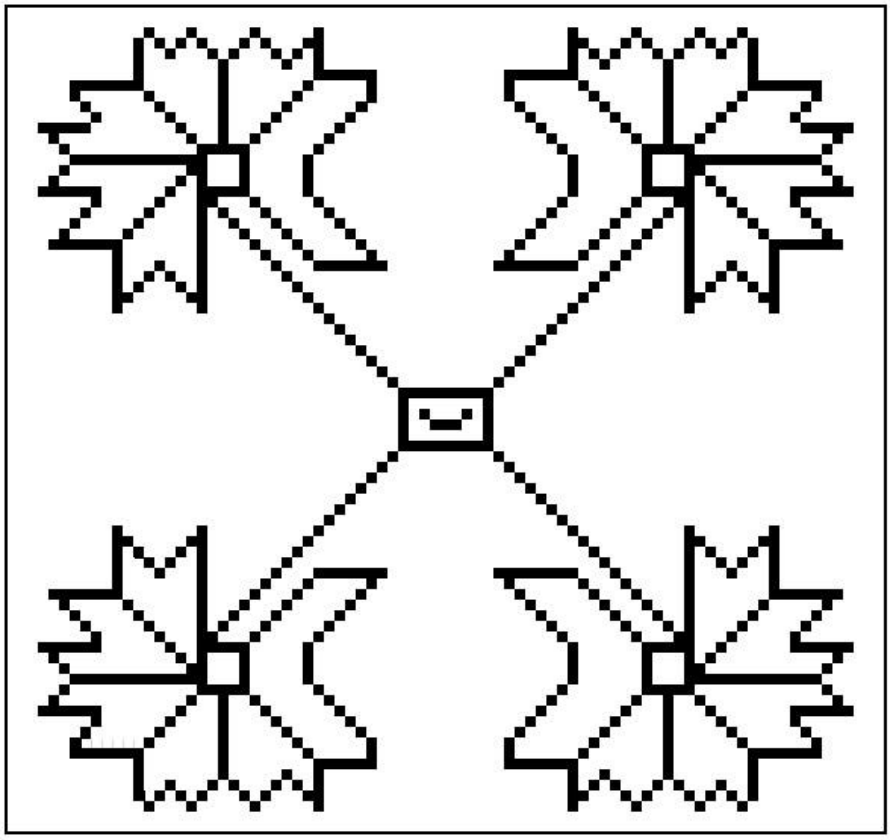
İlk bordür, küçük kareler içerisinde ‘v’ harfi vardır. İkinci en geniş bordürde, zincir haline getirilmiş baklava dilimi içerisinde sekiz yapraklı gül bezek motifleri işlenmiştir. Üçüncü dar bordürde, yıldızlı geçme suyolu motifi kullanılmıştır. Kırmızı zeminli dördüncü bordürde ise, pıtrak motifi vardır.

Mihrap zemini küçük tutulmuştur. Alt tarafı devetüyü renkte, üst tarafta açık mavi renktedir. Açık mavi renk kısmında yıldız motifleri ve kuş motifi ile bezeme yapılmıştır. Mihrap nişinin alt ve üst tarafında ise, dört yöne bakan çiçek motifleri sarı ve devetüyü renk üzerine yerleştirilmiştir.

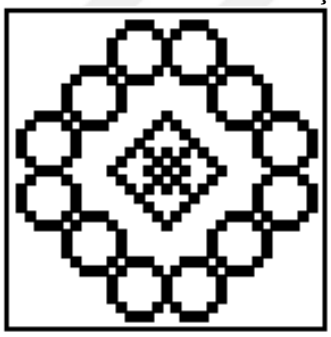
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi’ndedir.

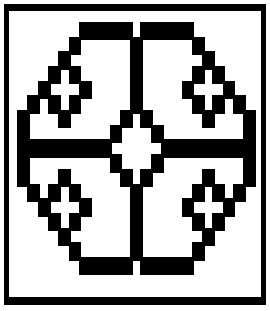
Katalog No : 5.1.14.

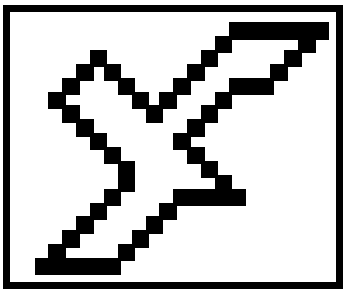
Çizim 5.14. a) Dört Yöne Bakan Çiçekler

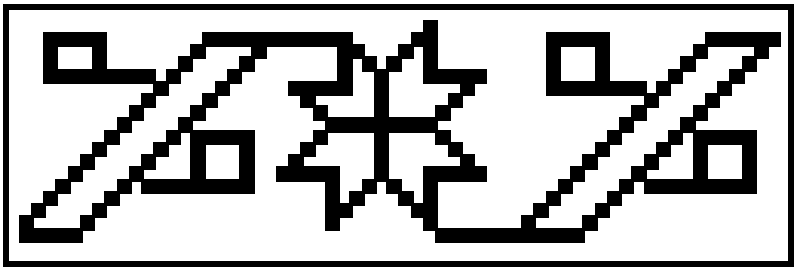
Çizim 5.14. b) Gül bezek Motifi

Çizim 5.14. c) Pıtrak Motifi

Çizim 5.14. d) Kuş Motifi

Çizim 5.14. e) Yıldızlı Geçmeli Suyolu

KATALOG NO **:** 5.1.15.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : Haruç Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 95 x 125cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

95x125cm ebadında olan halı seccade diğer halı seccadelere göre iyi durumdadır. Renklerinin bazı yerlerinde akma vardır.Genelde koyu tonlar kullanılmıştır. Uzun saçaklıdır.

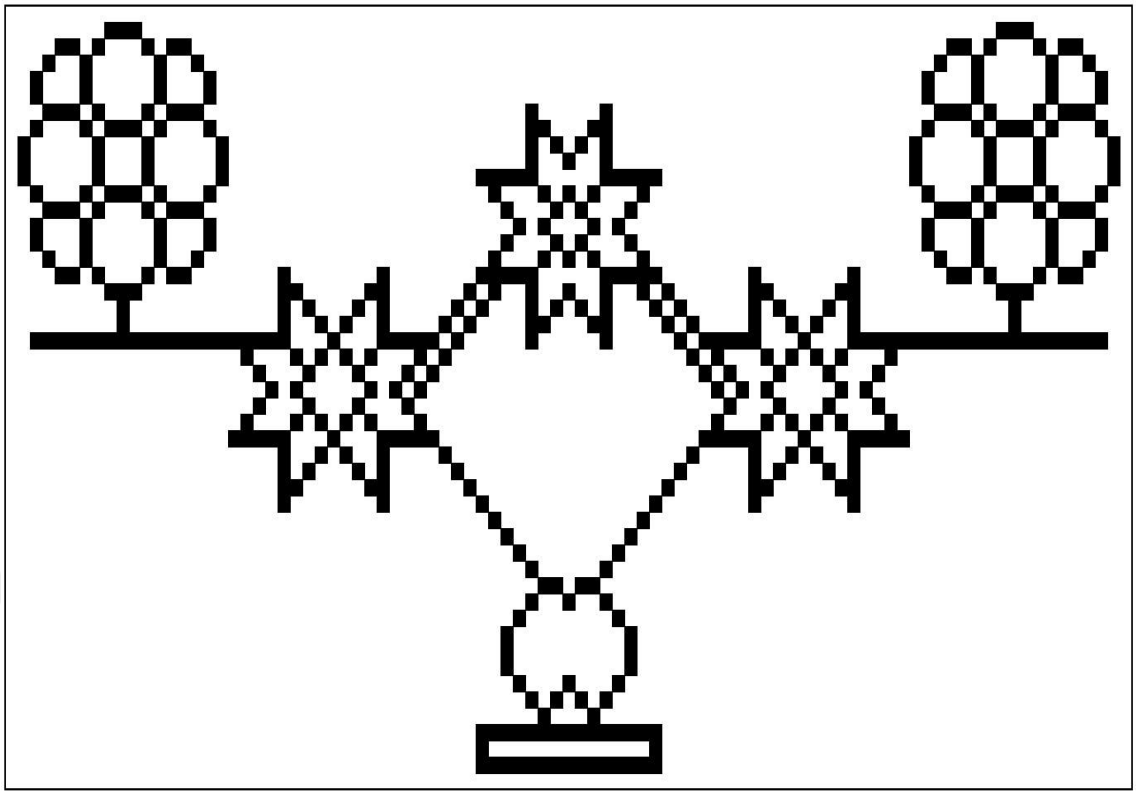
Halıda dıştan içe doğru dört sıra bordür görülmektedir. Birinci bordür ve üçüncü bordürde kahverengi zemin üzerine suyolu motifi işlenmiştir. İkinci bordür biraz daha kalın tutulmuştur yine kahverengi zemin üzerine suyolu motifi geçilmiştir. Büyük dördüncü bordürde ise tamamen çiçeklerle süslü bitkisel motif göze çarpmaktadır.

Zeminde mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrap nişinin alt tarafında ‘1941’ yazısı dikkati çekmektedir. Mihrap nişinin alt tarafında simetrik olarak çiçekler yerleştirilmiş ve altında taş formu verilerek mum ışığı sembolü yapılmıştır. Mihrap nişinin üstünde uçarı yukarıya doğru çengel motifi kullanılmıştır. Mihrap nişinin üstten sağına ve soluna bitkisel bezemeli motifler yerleştirmiştir.

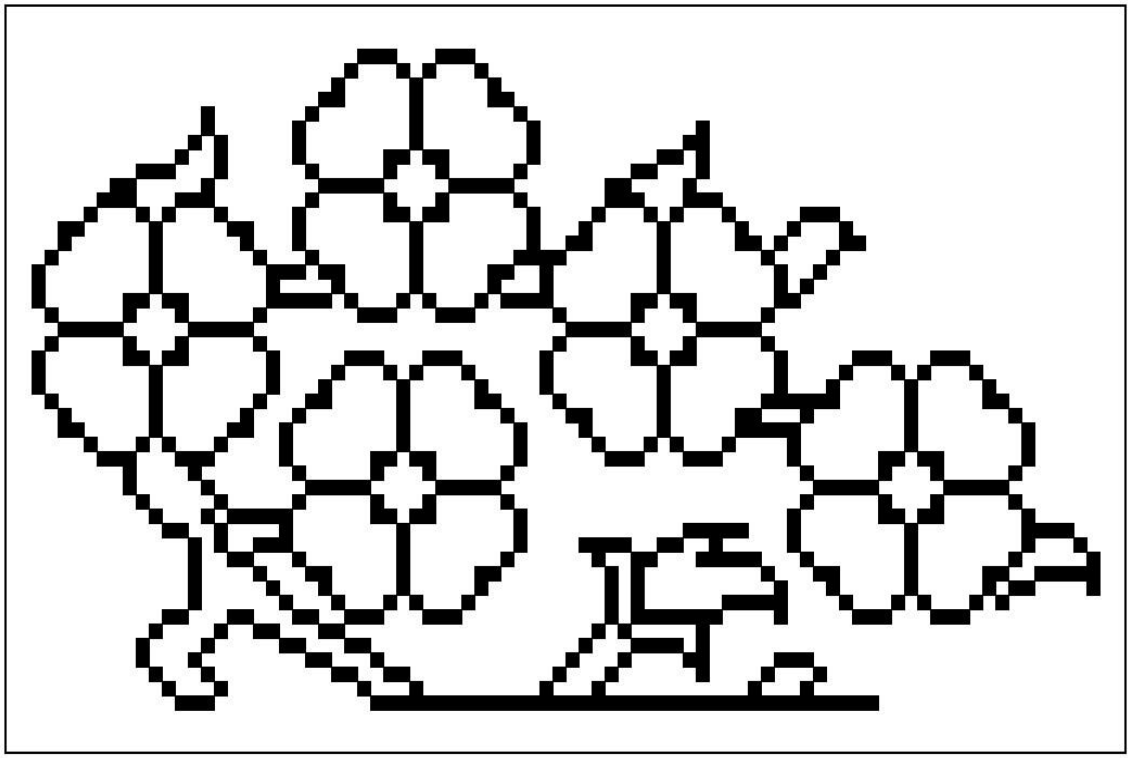
Havlı Dokuma Tokat Müzesi’ndedir.

Katalog No: 5.1.15.

Çizim 5.15. a) Gül bezek Motifleriyle Yıldız Motifi

Çizim 5.15. b) Açılmış Çiçek Motifleri

KATALOG NO **:** 5.1.16.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : Küçük Beybağı Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 107 x 163cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil, açık mavi, devetüyü, lacivert

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

Halıda yıpranmalar vardır. Kısmen tüyleri dökülmüştür. Renklerinde solma ve akma gözlenmiştir. Kısa saçaklıdır.

Halı seccade dıştan içe doğru iki geniş üç dar beş bordürle çevrilidir. Aralarında şerit geçmeler vardır. Dıştan içe doğru ilk bordür, kahverengi zemin üzerine, ok başı formundadır. İkinci geniş bordür, devetüyü zemin üzerine baklava içerisinde sekiz güllü gülbezek motifi işlenmiştir. Aralarında çiçek motifi serpiştirilmiştir.

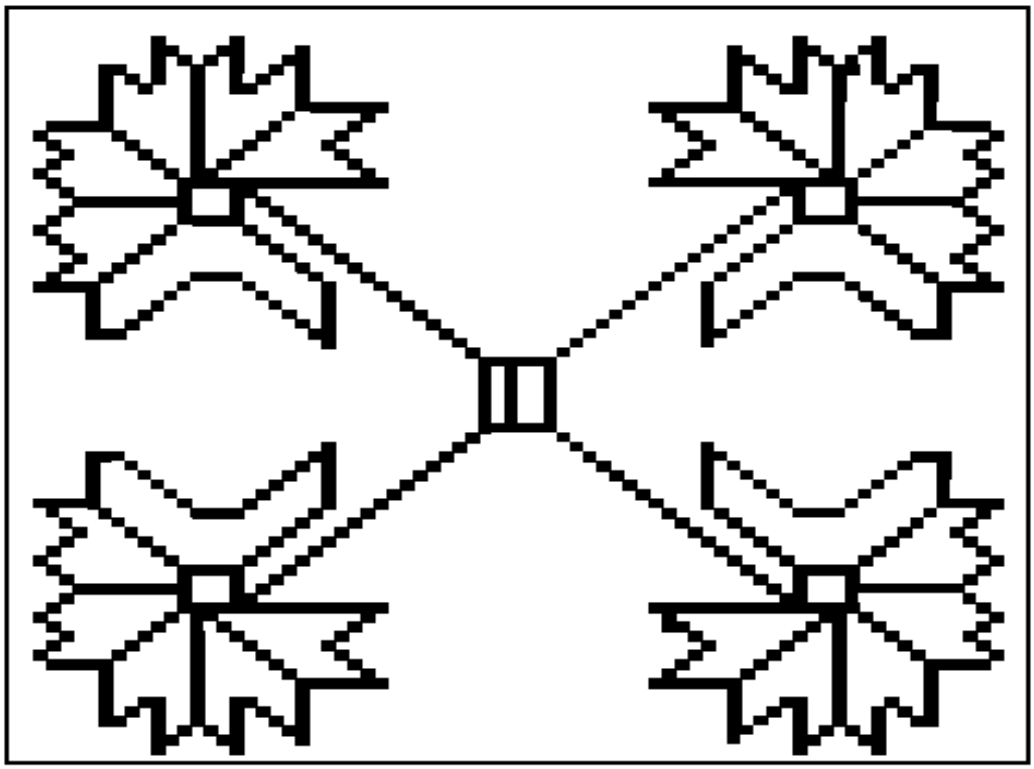
Üçüncü dar bordür, krem zemin üzerine birbirine bağlı bir şekilde devam eden yıldızlı suyolu motifi işlenmiştir. Dördüncü dar bordür, kırmızı zemin üzerine okbaşı motifi işlenmiştir. Beşinci dar bordür ise, açık mavi zemin üzerine çiçek motifiyle bezenmiştir.

Zemin mihraplıdır. Mihrap zeminin alt tarafı motifsiz lacivert renktedir. Mihrap nişinin üst tarafında doğuyu ve batıya gözteren simetrik olarak yerleştirilmişkırmızı zemin üzerine çiçek motifi vardır. Üst ve alt panolarında dört yönü temsil eden çiçekler ikili gruplar halinde sarı zeminler üzerine yerleştirilmiştir.

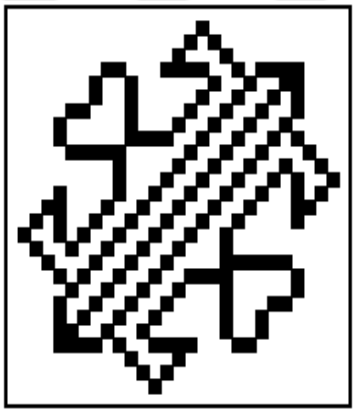
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

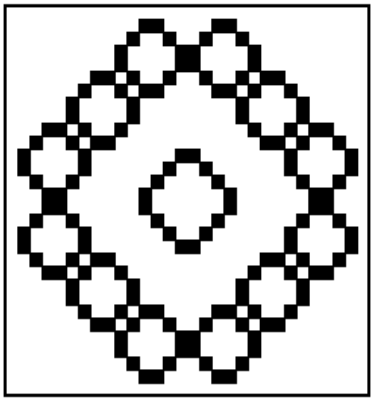
Katalog No: 5.1.16.

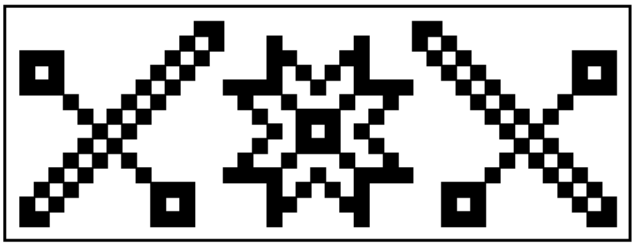
Çizim 5.16. a) Dört Yöne Bakan Çiçek

Çizim 5.16. b) Ok Başı Motifi

Çizim 5.16. c) Gül bezek Motifi

Çizim 5.16. d) Yıldızlı Suyolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.17.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : Mehmet Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 117 x 191cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil, açık mavi

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

117x191cm ebadında olan halı seccade de hakim renk kırmızıdır. Halıda yer yer noksanlıklar görülmektedir. Renkleri parlak ve canlıdır.Halının köşelerinde yıpranmalar vardır. Kısa saçaklıdır.

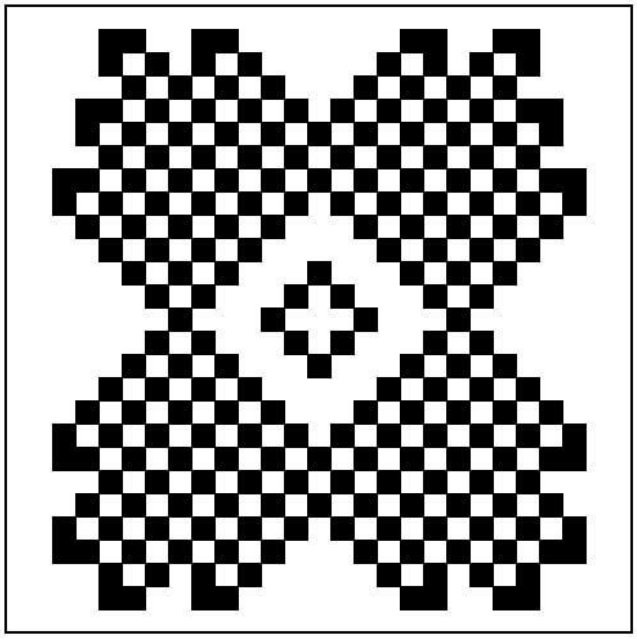
Halı seccadede iki dar iki geniş bordür olmak üzere dört bordürden meydana gelmiştir. Dıştan içe doğru ilk bordür kırmızı zemin üzerine, yıldız motifi ile dolguludur. Aynı desen dördüncü bordürde de görülmektedir. İkinci geniş bordür, krem renkli zemin üzerine dalları üstten ve alttan dönen bitkisel karakterli dallardan ve büyük çiçeklerden oluşmuştur. Üçüncü geniş bordürde kahverengi zemin üzerine tamamen bitkisel karalterlidir.

Zeminde mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrap nişin orta kısmı deniz yada göl manzaralıdır. Birbirine yakın renk tonları ile geçiş yapılmıştır. Mihrap zemininin üst tarafında pıtrak motifi ve stilize çiçek motifi ile bezeme yapılmıştır. Nişin sağında ve solunda pıtrak motifi ile stilize çiçek motifleri bulunmaktadır.

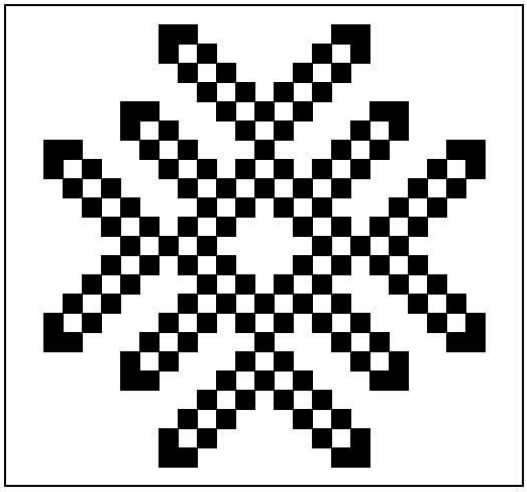
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

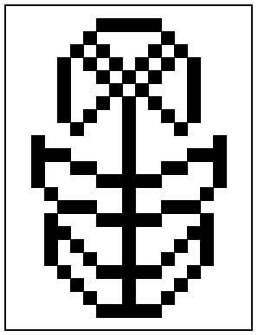
Katalog No: 5.1.17

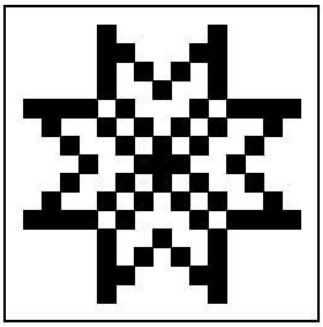
Çizim 5.17. a) Stilize Çiçek Motifi

Çizim 5.17. b) Pıtrak Motifi

Çizim 5.17. c) Dalında Gonca Motifi

Çizim 5.17. d) Yıldız Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.18.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 21/05/2014

Bulunduğu Yer : Genç Mehmet Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 109 x 154cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil, açık mavi,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

109x154cm ebadında olan halı seccade iyi durumdadır. Halının zemininde küçük bir hasar hariç diğer yerlerinde herhangi bir eksilme veya noksanlı tespit edilmemiştir. Kısa örgü saçaklıdır.

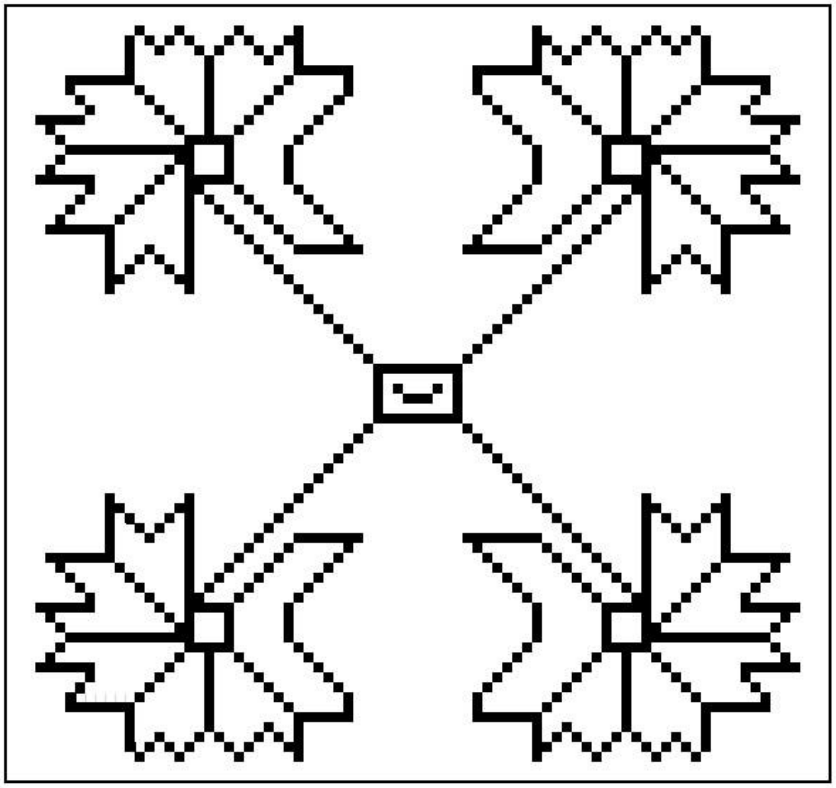
Halı seccade hemen hemen aynı ebatta olan beş bordürden meydana gelmiştir. Dıştan içe doğru ilk bordür, yeşil zemin üzerine ok motifi birbiri ardına halının çevresini sarmaktadır. İkinci bordür, krem üzerine dört yöne bakan ‘u’ motifi işlenmiştir. Üçüncü bordür kırmızı zemin üzerine, sekiz goncalı gül bezek motifi görülmektedir. Dördüncü bordür, açık mavi üzerine dallar arasında çiçekli suyolu motifi işlenmiştir. Beşinci son bordürde ise, devetüyü zemin üzerine göz motifi ile bezeme yapılmıştır.

Kırmızı zemin üzerine mihrap nişi formu işlenmiştir. Nişin sağından ve solundan ok motifleri sarkıtılmıştır. Ayrıca mihrap nişinden aşağıya küçük bir kandil sarkıtılmıştır. Kandil motifinin altından aşağıya doğru ok motifi zemine kadar indirilmiştir. Mihrap nişinin üst tarafında koçboynuzu motifinin ortasında hayat ağacı formu çıkarılmıştır. Hayat ağacı motifinin sağında ve solunda sembolik motiflerden olan tersine duran ibrik motifi dikkat çekmektedir. Ayrıca hayat ağacının sağında ve solunda dört yönü gösteren çiçek motifleri ile bezenmiştir. Çiçek motifleri alt tarafa indirilirken sayısında azalma görülmüştür.

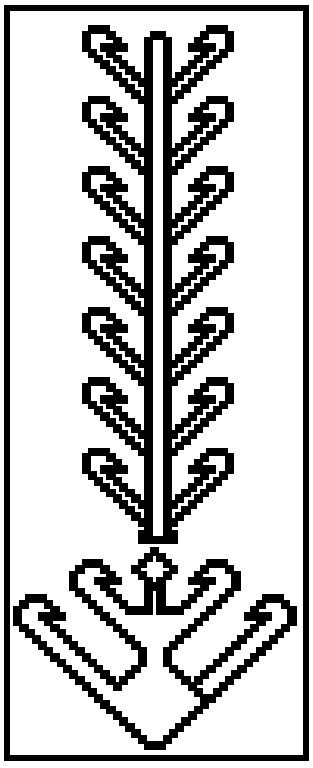
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi’ndedir.

Katalog No: 5.1.18.

Çizim 5.18. a) Dört Yöne Bakan Çiçek

Çizim 5.18. b) Hayat Ağacı Motifi

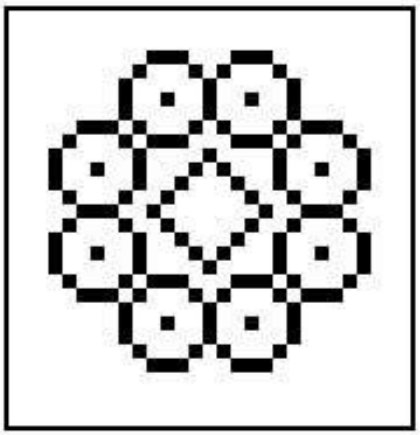
Çizim 5.18. c) Çiçekli Suyolu Motifi

Çizim 5.18. d) Ok başı Motifi

Çizim 5.18. e) Tersine İbrik Motifi

Çizim 5.18. f) Gül bezek Motifi

Çizim 5.18. g) Nazarlık Motifi

Çizim 5.18. h) Suyolu Motifi

Çizim 5.18. ı) Göz Motifi

Çizim 5.18. j) Aşk ve Birleşim Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.19.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 21/05/2014

Bulunduğu Yer : Kadı Hasan Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 93 x 129cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil, açık mavi, bej

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

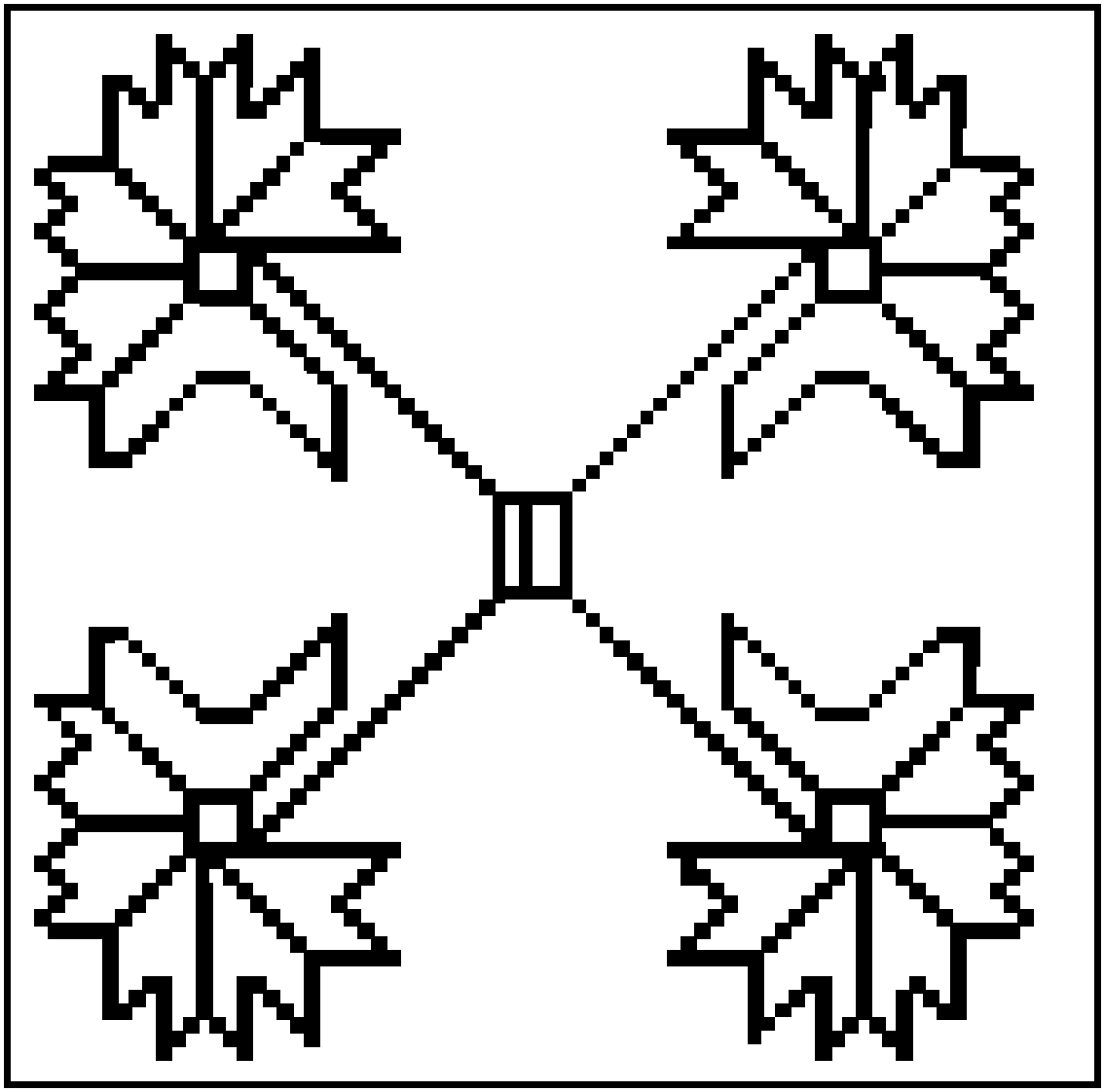
93x129cm ebadında olan halı seccade oldukça yıpranmıştır. Yırtılmalar ve kopmalar vardır. Halıda renkler akmış ve zeminin de büyük yırtıklar gözlenmiştir. Tüyleri tamamen dökülmüştür.

Halı seccade bir geniş iki dar iki geniş toplam dört bordürden meydana gelmiştir. Bordürler arasında ince şeritler kullanılmıştır. Dıştan içe doğru birinci bordürde, açık mavi zemin üzerine bitkisel dolgularla işlenmiştir. İkinci geniş bordür, kırmızı zemin üzerine zig zaglar arasında çengel motiflerle bezenmiştir. Üçüncü bordürde, kahverengi renk üzerine kırmızı, beyaz, sarı, mavi ve menekşe renklerle sekiz goncalı gül bezek çiçeği işlenmiştir. Dördüncü ve son bordürde ise, beyaz üzerine suyolu motifi geçilmiştir.

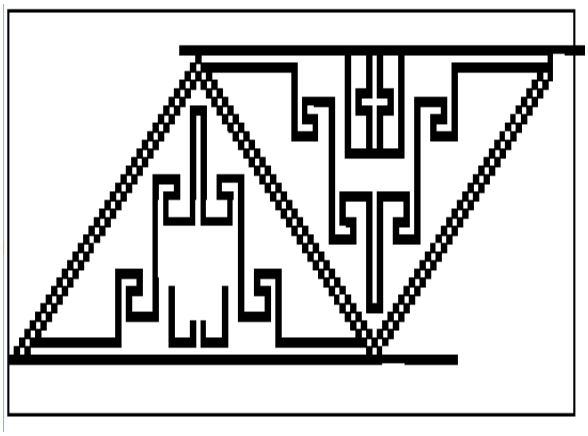
Zemin ok başı kare formunda mihrap nişi kullanılıp içerisinde mavi renklerle iki sıra dört yönü gösteren çiçek motifi ile bezenmiştir. Mihrap nişinin etrafını birbirine paralel bir şekilde koçboynuzu motifi geçilmiştir. Nişin üst tarafına doğru zemin rengi bej haline gelmiştir. İçerisinde göz motifi kullanılmıştır. Mihrap nişinin ok başı şeklinde olan kısmında koçboynuzu motifleri dikkat çekmektedir. Mihrap nişinin dışında kalan yerlerde zemin rengi kırmızı olup ‘1312’ rakamı görülmektedir. Ayrıca göz motifi, demlik motifi ve pıtrak motifleri serpiştirilmiştir. Havlı Dokuma Mevlevi Hane Müzesin’dedir.

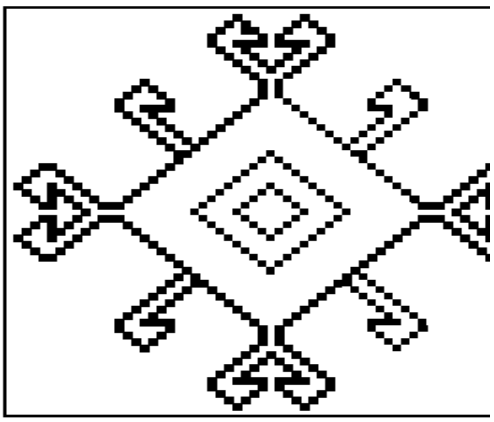
Katalog No: 5.1.19.

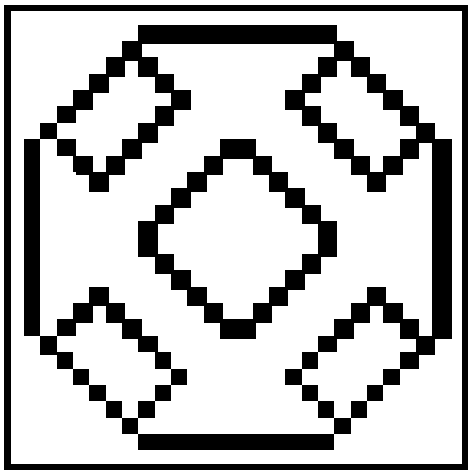
Çizim 5.19. a) Dört Yöne bakan Çiçek

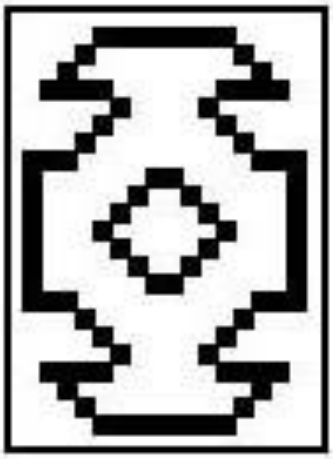
Çizim 5.19. b) Suyolu Motifi

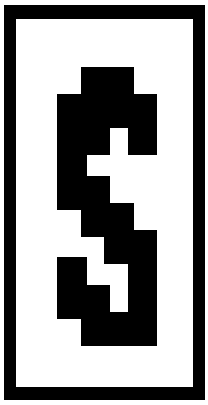
Çizim 5.19. c) Kurt Ağzı Motifi

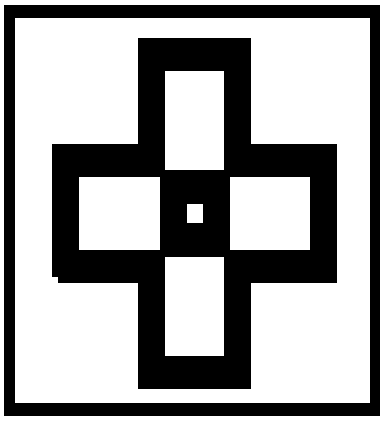
Çizim 5.19. d) Muska Motifi

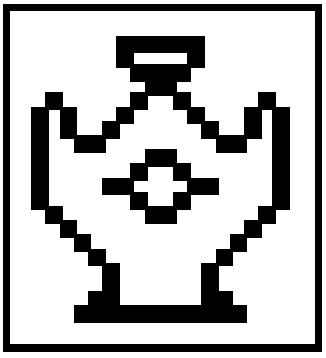
Çizim 5.19. e) Pıtrak Motifi

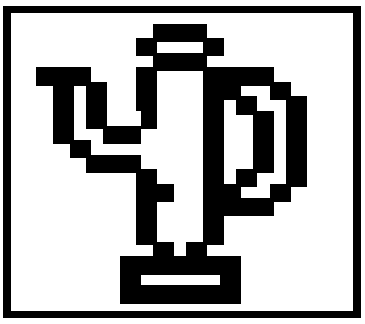
Çizim 5.19. f) Çengel Motifi

Çizim 5.19. g) Göz Motifi

Çizim 5.19. h) Demlik Motifi

Çizim 5.19. ı) Demlik Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.20.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer : Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 150 x 130cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

150x130cm ebadında olan halı seccade de hâkim renkler kırmızı ve tonlarıdır. Halı seccadenin sol üst köşesinde kopmalar ve yer yer yırtıklar gözlemlenmiştir. Tüyleri dökülmüş olan seccade de erimeler başlamıştır.

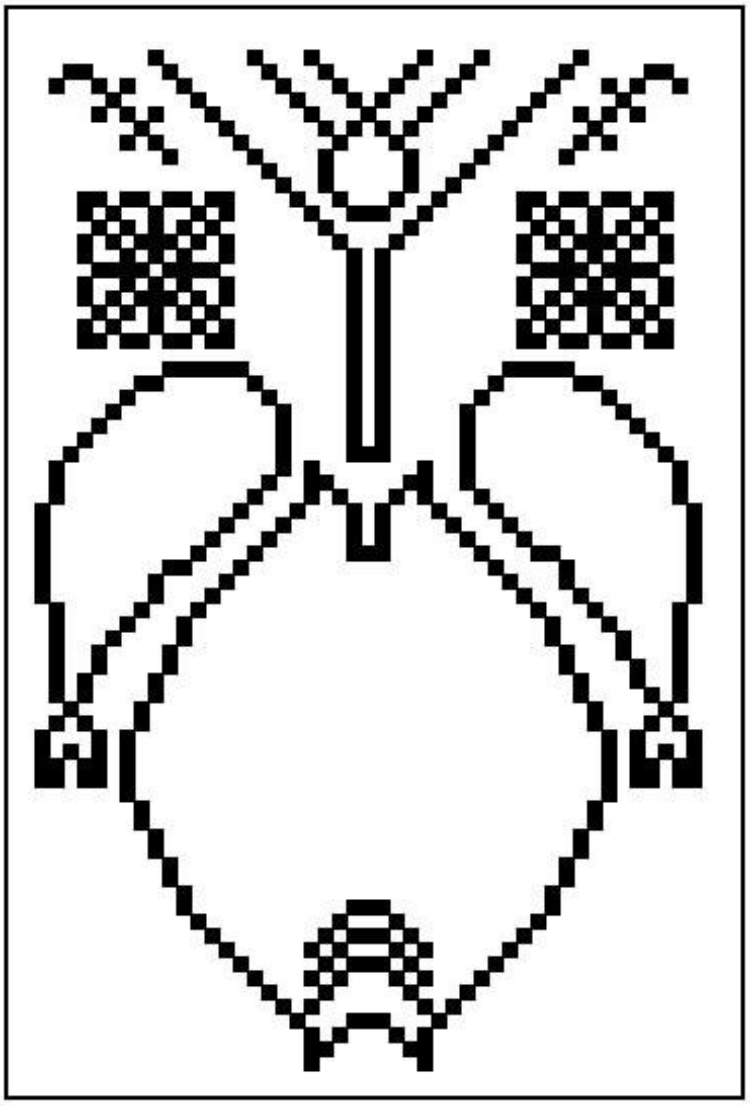
Seccade halı dıştan içe doğru hemen hemen aynı ebatlarda olan üç geniş bordürle çevrilmiştir. Aralarından ince şeritler geçmektedir. İlk bordür, beyaz zemin üzerine büyük çengel motifleri kırmızı ve sarı olarak işlenmiş olup aralarında çiçek motifi kullanılmıştır. İkinci geniş bordürde, kırmızı zemin üzerine, bitkisel bezeme içerisinde kuş motifi görülmektedir. Üçüncü bordür birinci bordürün aynısı olup büyük çengel motifleri beyaz zemin üzerine kırmızı ve sarı olarak işlenmiş ve üzerlerinde çiçek motifi görülmektedir. Dördüncü bordürde ise, suyolu motifi geçilmiştir.

Mihraplı nişi bulunan zeminin ortası kırmızı renktedir. Nişin tam ortasında birbirine bakan kuş figürü bulunmaktadır. Ayrıca çiçek motifleri kullanılmıştır. Mihrap nişinin üst tarafında kurtağzı motifi kullanılmıştır. Mihrabın dışında kalan bölmelerde, zemin sarı renkli olup motif işlenmemiştir.

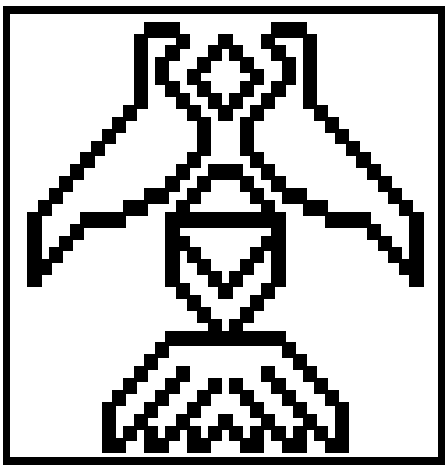
Mihrap nişinin üst ve alt panoları dikdörtgen formda olup kırmızı zeminlidir. Bir dal üzerinde birbirine bakan üç kuş figürleri arasında dört tane çiçek motifi ile bezenmiştir. Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesindedir.

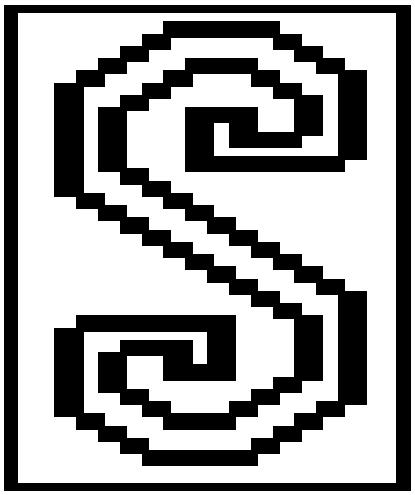
Katalog No: 5.1.20.

Çizim 5.20. a) Vazoda Çiçekler

Çizim 5.20. b) Birbirine Bakan Kuşlar

Çizim 5.20. c) Çengel Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.21.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Madalyonlu Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Tokat / İshak Zencari Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 125 x 179cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, kahverengi, açık yeşil, sarı, koyu sarı, acık mavi

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

125x179cm ebadında olan madalyonlu halı seccade 40x40 kalitededir. Kırmızı rengin hâkim olduğu madalyonlu halı seccade iyi durumdadır. Bir kenarında saçak olup diğer kenarında saçak bulunmamaktadır.

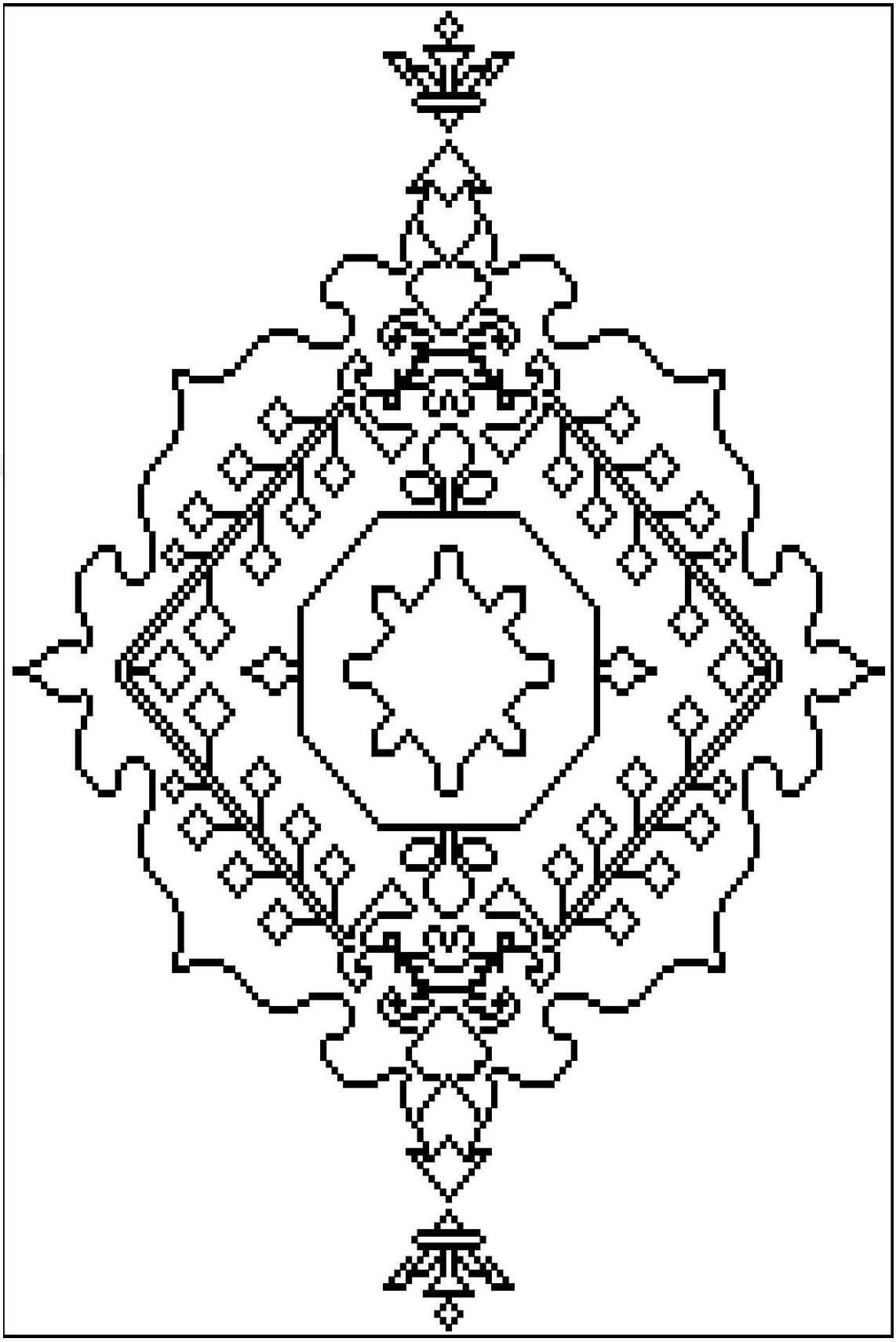
Madalyonlu halı seccade iki dar bir geniş bordürden meydana gelmiştir. Toplam üç bordürlüdür. Krem rengi üzerine dar bordürlere yaprak üzerinde küçük çiçekler işlenmiştir. Geniş bordür, krem zemin üzerine dalları yukarıya doğru bakan tek gövdeden cıkmış bitkisel karakterli stilize çiçeklerle bezelidir.

Madalyonlu halı seccadede üst ve alt panolarda, koyu sarı zemin üzerine birbirine bakan dal üzerinden stilize çiçekler yerleştirilmiştir.

Zemin, kırmızı renkli olup ortasında bulunan madalyon büyüktür. Zeminin dört bir yanında stilize olmuş bitkisel motifler vardır. Açık yeşil zeminli olan madalyon, çift nişlidir. Madalyonun içerisinde üst ve alt kısmında birbirine paralel olarak koçboynuzu dallar arasında işlenmiştir. Yine madalyonun orta kısmında sekizgenden oluşan küçük bir madalyon daha bulunmaktadır. İçerisinde stilize edilmiş bitkisel bezeme vardır. Madalyonun dış tarafını, birbirine paralel olarak bakan tek dal üzerinden çıkmış çiçeklerle süslenmiştir. Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.21.

Çizim 5.21. a) Kartuşlu Madalyonlu Halı

KATALOG NO **:** 5.1.22.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Erbaa

Dokuma Türü : Halı Seccade

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Akça Silahtar Ömer Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 87 x 100cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:**Kırmızı, pembe, devetüyü, sarı, beyaz, krem, açık mavi

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi:

87x100cm ebadında olan halı seccade oldukça yıpranmıştır. Kenarlarında kopmalar ve eksiklikler vardır. Renkleri birbirine akmıştır. Çözgüleri çoğu yerlerinde belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır.

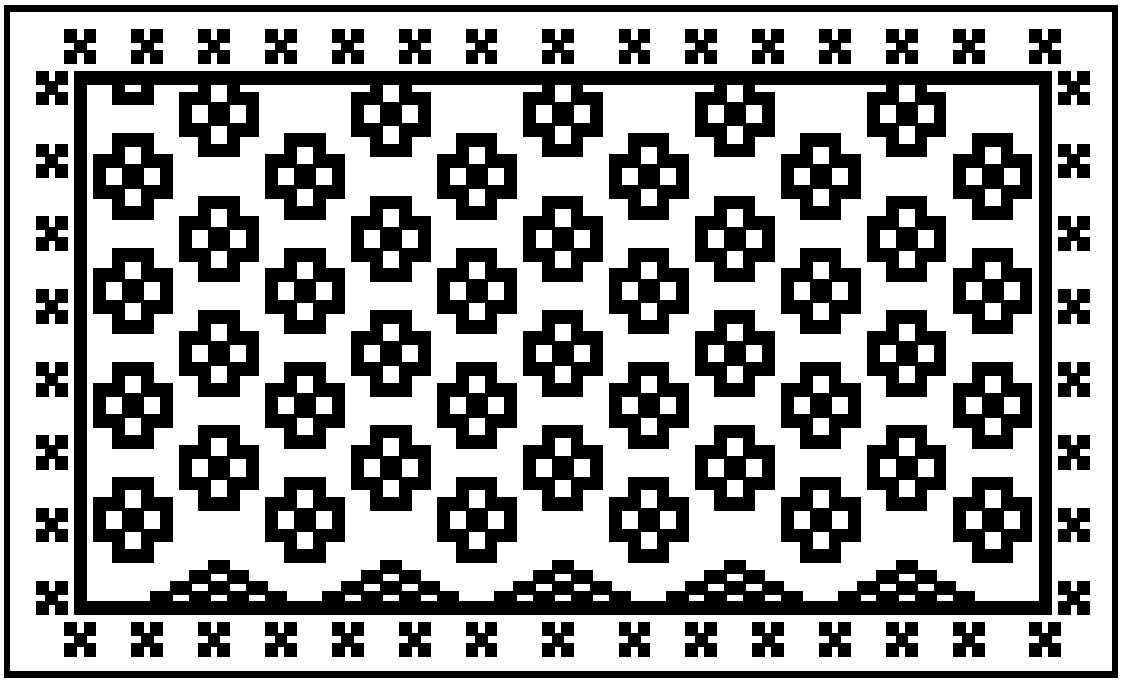
Halıda seccade dıştan içe doğru, iki geniş bordürden meydana gelmiştir. Bordürlerden sonra altı sıra birbirini takip eden şeritlerden oluşmuştur. Dıştan çevreleyen bordür sarı zemin üzerindedir. İkinci geniş bordür iç içe geçmiş kırmızı ve mavi renklerde muska motifi işlenmiştir. Beyaz zeminli ikinci geniş bordürde, kırmızı ve açık mavi renklerde çengel motifi halı seccadenin etrafını çevrelemektedir.

Zemin, dikdörtgen şekilde üç eşit şekilde dikdörtgen forma ayrılmıştır. Bu formların etrafını yeşil renk zemin üzerine küçük motifler ince şeritler içerisinde dönmektedir. Dikdörtgen formlar içerisinde, küçük çiçek formları kaydırılmış eksenler üzerinde sonsuzluk prensibi işlenmiştir.

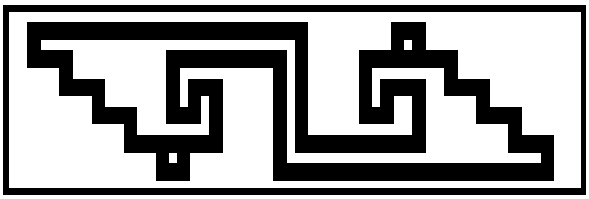
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

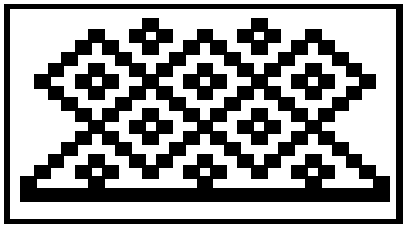
Katalog No: 5.1.22.

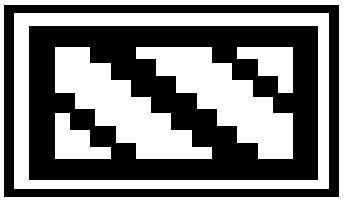
Çizim 5.22. a) Sandık Motifi Sonsuzluk Prensibi

Çizim 5.22. b) Çengel Motifi

Çizim 5.22. c) Göz Motifi

Çizim 5.22. d) Nazarlık Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.23.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 129 x 219cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık yeşil, kahverengi, sarı, acık mavi, turuncu

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

129x219cm ebadında olan taban halısı 40x40 kalitededir. Halı oldukça yıpranmış durumdadır. Tüyleri kısmen dökülmüştür. Halının kenarlarında ve içlerinde yer yer yıtrılmalar göze çarpmaktadır.

Hakim renk kırmızıdır. Halı dıştan içe doğru, ilk dar ince bordür de yırtılmadan dolayı desen tespit edilememiştir. İkinci kalın bordür kırmızı zemin üzerine, sekizgen formlar içerisinde, birbirine karşılıklı bakan ‘T’ motifi kırmızı, beyaz ve lacivert zemine işlenmiştir. Bunların arasında kalan üçgen boşluklara çengel motifi ikili olarak yerleştirilmiştir. Geniş bordür ve ince bordür canavar izi motifi ile ayırt edilmiştir.

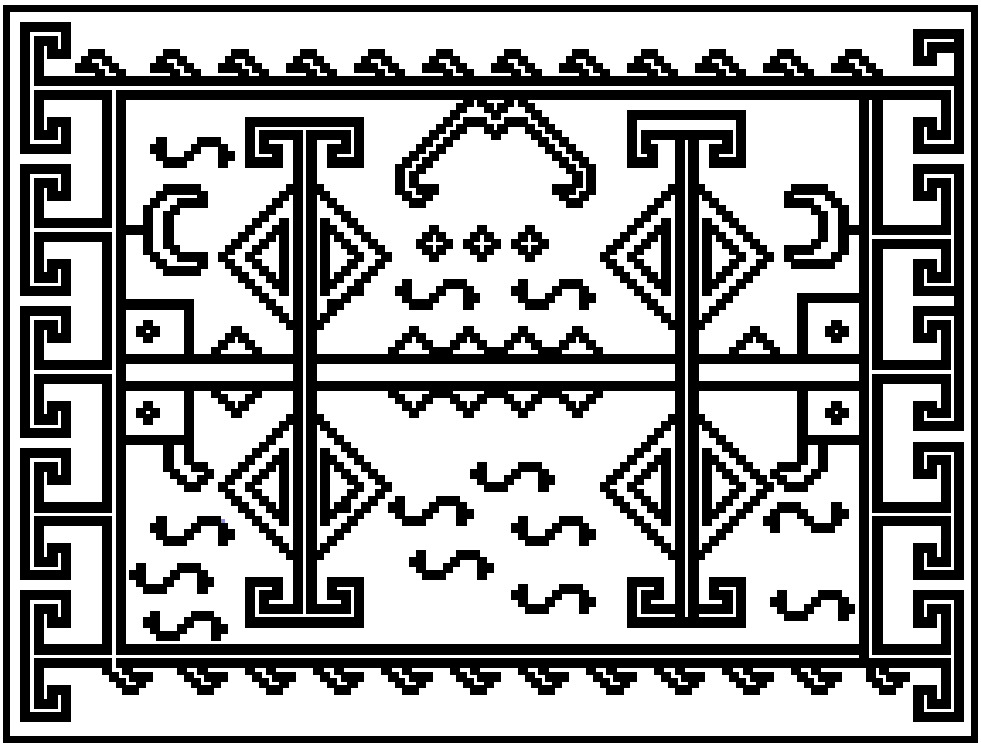
Zemin, eşit olarak üçerli sandık motifiyle doldurulmuştur. Sandık motifinin üst ve alt kenarında canavar izi motifi ile cevrilmiş sağ sol başlarında ise, ‘T’ motifi ile cevrelenmiştir.

Sandık motifinin içerisinde, birbirine paralel olarak bakan üç alt kısımda üç tanede üst kısımda koçboynuzu motifi dikkati çekmektedir. Bu motiflerin etrafında çengel motifi serpiştirilmiştir. Sandık motifinin içerisinde, eli belinde motifi ve çengel motifleriyle bezenmiştir.

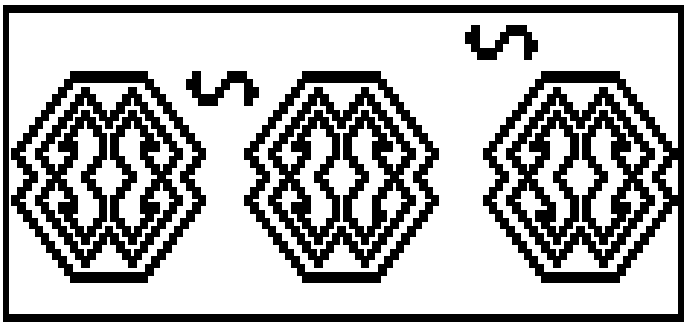
Havlı Dokuma Tokat Mevlane Hane Müzesi’ndedir.

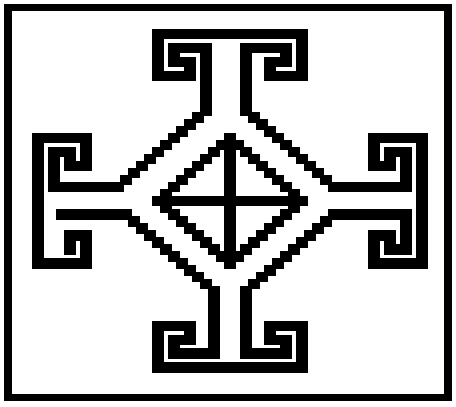
Katalog No: 5.1.23.

Çizim 5.23. a) Sandık Motifi

Çizim 5.23. b) Simetrik Koçboynuzu Motifi

Çizim 5.23. c) 'T' Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.24.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 18.yy.

Ebatları (En / Boy) : 128 x 220cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, acık mavi, turuncu, lacivert

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi

128x220 ebadında olan taban halısısında yırtılmalar ve kopmalardan dolayı eksiklikler vardır. Renkler birbirine akmıştır. Tüyleri dökülmüştür.

Halı da kırmızı ince bordür üzerinde suyolu geçilmiştir. Geniş bordür de beyaz zemin üzerine türkmen gülü motifi ince dallarla art arta devam etmektedir. İç tarafta bulunan ince bordür açık mavi üzerine altıgen içerinde cengel motifi ve turuncu renk üzerine eli belinde motifi, enine olan dar bordür de ise göz motifi işlenmiştir.

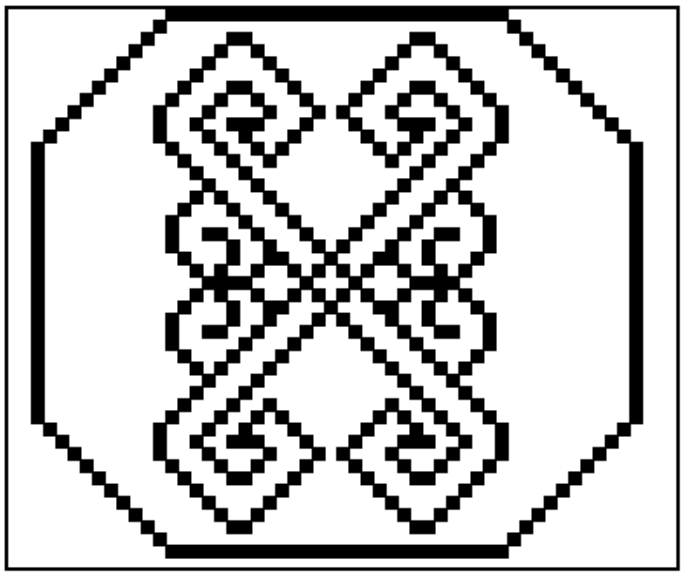
Zemin, acık yeşil renk üzerine iki eşit ebatta Türkmen gülü motifi vardır. Türkmen gülü desenlerinin dısarısının dört bir tarafında, üçgen köşelikler içerisinde küçük üçgenler işlenmiş ve üçgenlerin dışından çengel motifleri çıkarılmıştır. Türkmen gülü içerisinde yeşil zemin üzerine, yine türkmen gülleri ve ortasında altıgen form içerisinde, sırt sırta vermiş dörder tane eli belinde motifi yerleştirilmiştir. Zemin de yıldız ve gamalı haç motifleri serpiştirilmiştir.

Halı zemininin ikinci kısmında türkmen gülü desenin içerisi kahverengi renktedir. Zeminde motif tekrarı vardır.

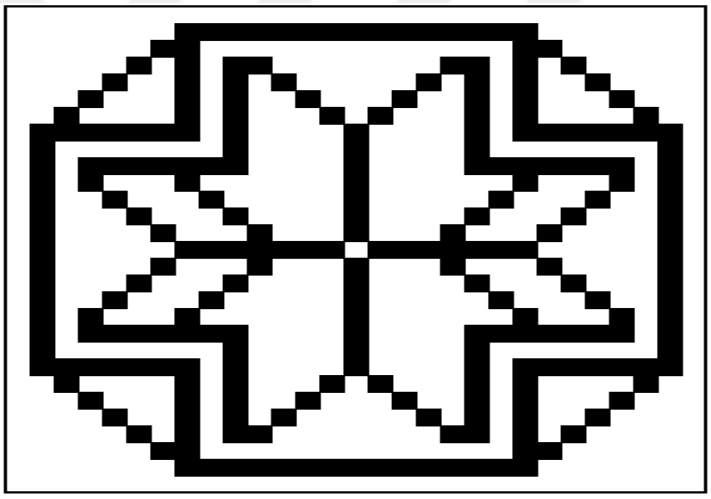
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

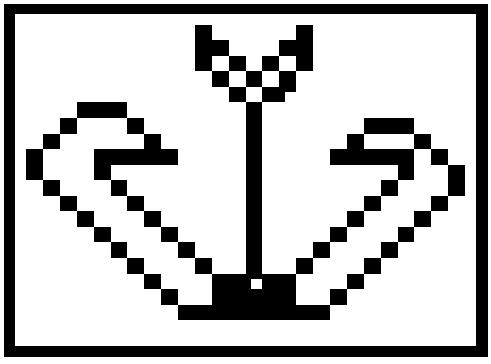
Katalog No: 5.1.24.

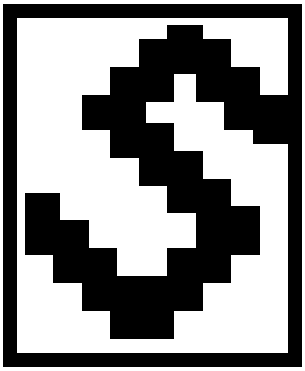
Çizim 5.24. a) Karşılıklı Çengel Motifi

Çizim 5.24. b) Hun Gölü (Türkmen gülü)Motifi

Çizim 5.24. c) Koçboynuzu Motifi

Çizim 5.24. d) Çengel Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.25.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 18.yy.

Ebatları (En / Boy) : 112 x 154cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, acık mavi, turuncu, lacivert, krem

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

112x154cm ebadında olan taban halısı oldukça yıpranmıştır. Yırtıklar ve eksiklikler vardır. Renkler birbirine akmıştır. Kısa saçaklıdır.

Bir geniş bir dar iki bordürden oluşmaktadır. Dıştan içe geniş bordür, turuncu zemin üzerine mavi, yeşil, bordo, kırmızı ve sarı renklerle Türkmen gülü, tarak ve yıldız motifleri işlenmiştir.

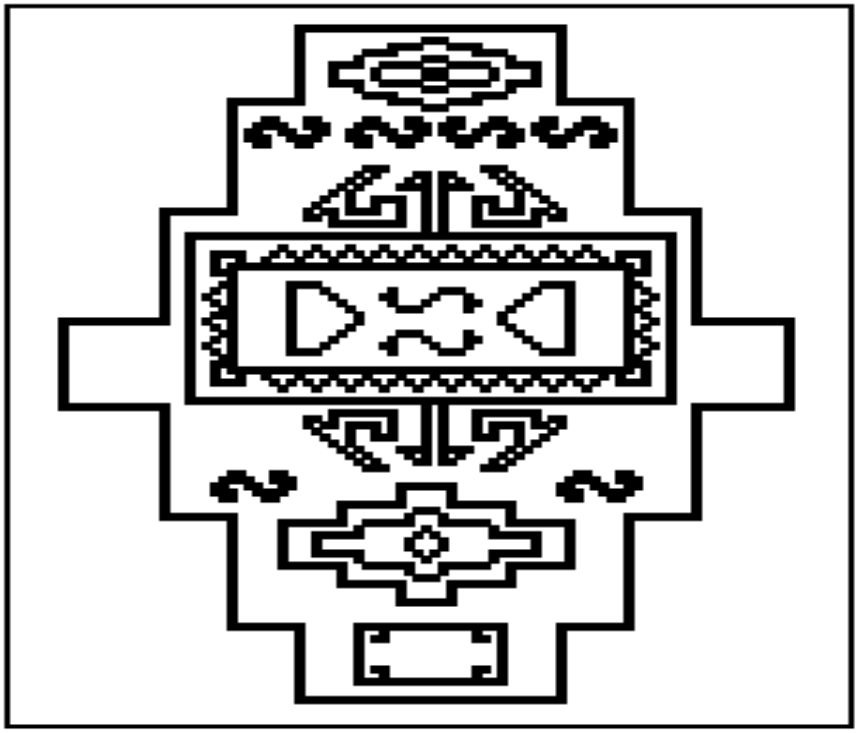
İkinci dar bordür de, enine olan kısım da cengel motifi boyuna olan kısımda ise, aşk ve birleşim(ying/yang) motifi görülmektedir.

Zemin içerisine iki eşit bölmeye ayrılmış olup içerisine iki tane sandık motifi işlenmiştir. Sandık motiflerinin dışında, cengel motifi, muska motifi, ejder motifi ve bereket motifi işlenmiştir. Sandık motifinin içerisi içinde kalan kısmında yine küçük bir sandık formu, bu formun alt ve üst tarafında simetrik olarak birbirine bakan koçboynuzu motifi görülmektdedir.Halı da bulunan ikinci sandık motifinde, aynı motiflerle desen tekrarı yapılmıştır.

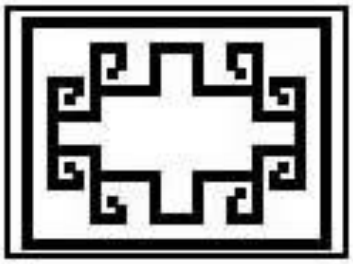
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

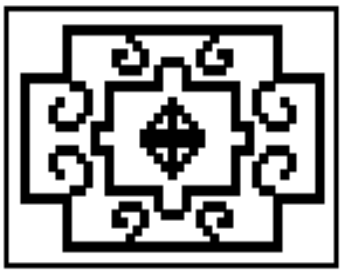
Katalog No: 5.1.25.

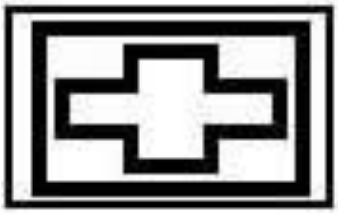
Çizim 5.25. a) Geçmeli Sandık Motifi ve Bereket Motifi

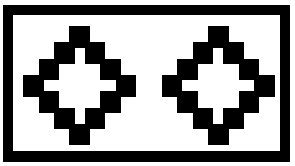
Çizim 5.25. b) Ejder Motifi

Çizim 5.25. c) Ejder Motifi

Çizim 5.25. d) Göz Motifi

Çizim 5.25. e) Göz Motifi

Çizim 5.25. f) Küpe Motifi

Çizim 5.25. g) Aşk ve Birleşim Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.26.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 18.yy.

Ebatları (En / Boy) : 117 x 212cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, acık mavi, turuncu, lacivert, açık yeşil, beyaz, krem

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

117x212cm ebadında olan taban halısının büyük kısmında eksiklik vardır. Ortadan patlamış olan halı, zemininde de eksiklikler görülmektedir. Halının üst ve alt tarafında aynı şekilde kopmalar vardır.

Halının, etrafını saran kalın bordür turuncu renk üzerine birbirine bakan elibelinde motifi görülmektedir. Dar bordüründe beyaz zemin üzerine suyolu motifi işlenmiştir.

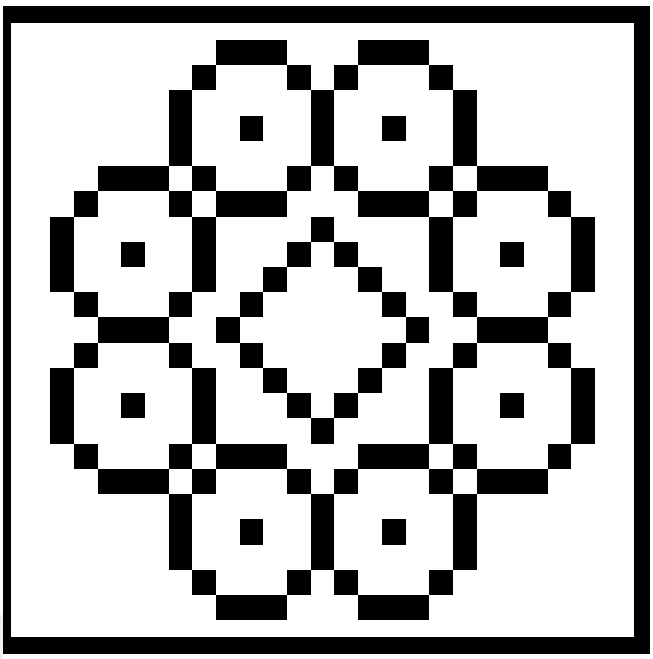
Zemin şeritler halinde boyuna altı sıra halinde, kahverengi, açık mavi, turuncu, lacivert, kırmızı ve açık mavi olarak zemin boyunca sıralanmaktadır.

Zeminlerin arasında yedi sıra halinde boyuna suyolu motifi beyaz, kırmızı, kahverengi, sarı mavi ve beyaz renklerde kullanılarak kalın şeritler birbirinden ayırt edilmiştir. Kalın şeritler içerisine sekiz güllü, gül bezek motifi ile kompozisyon tamamlanmıştır.

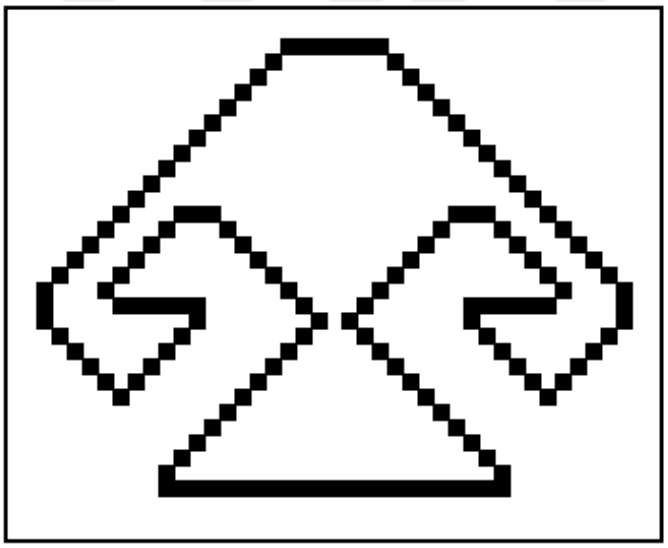
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.26.

Çizim 5.26. a) Sekiz Kollu Gül bezek (Çiçek) Motifi

Çizim 5.26. b) Eli belinde Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.27.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 140 x 218cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, acık mavi, turuncu, lacivert, açık yeşil, beyaz, krem

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

140x218cm ebadında olan taban halısı oldukça yıpranmıştır. Kenarlarında kopmalar meydana gelmiştir. Zeminde yer yer yırtılmalar vardır.

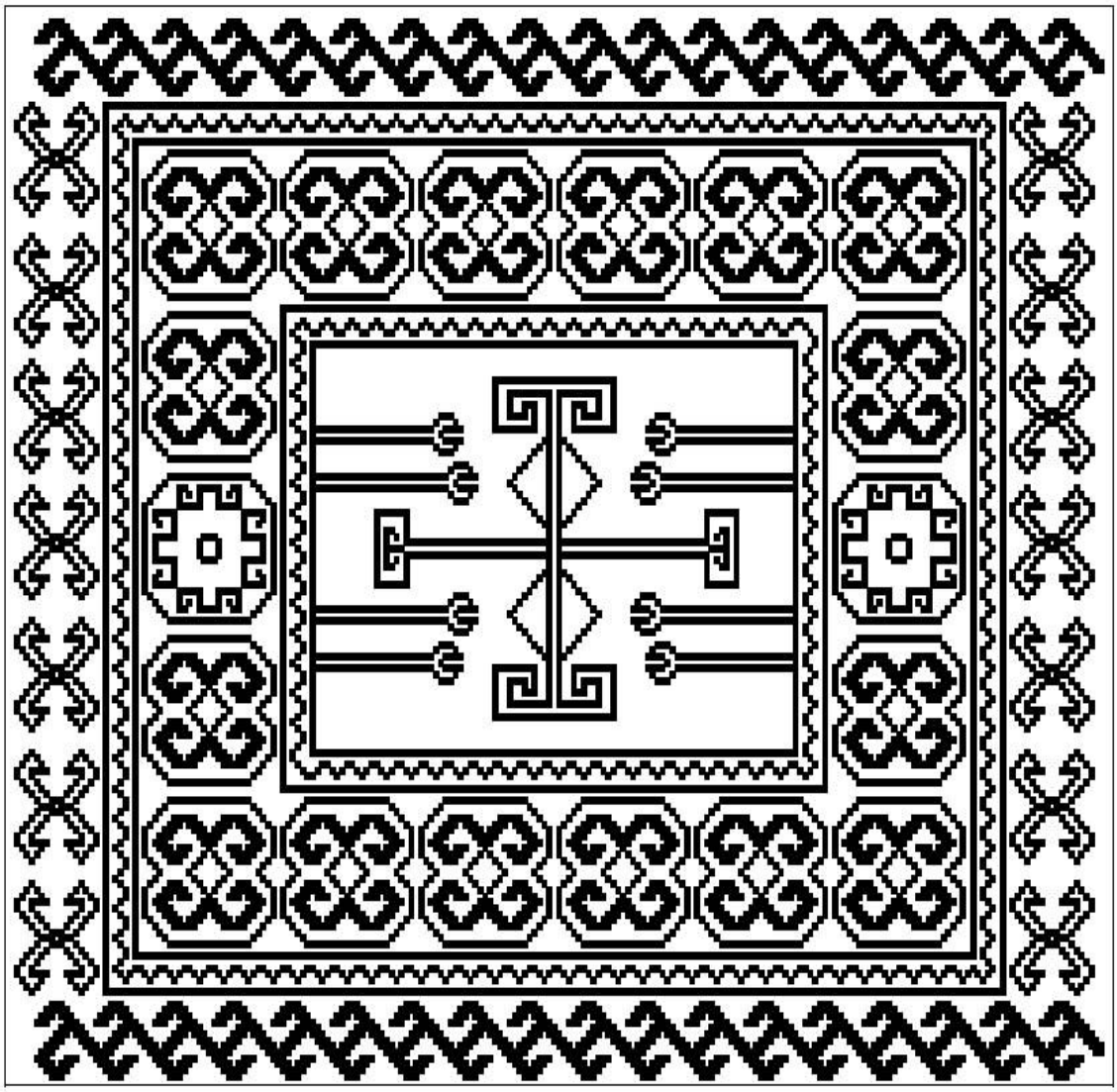
Taban halısı, bir ince suyolu olmak üzere iki dar bir geniş bordürden oluşmaktadır. Dıştan içe doğru ilk dar bordür de, mavi renk üzerine küçük çiçek bezemeli motifler vardır. Geniş bordürde, kırmızı zemin üzerine sekizgen form içerisinde ‘’T’’ motifi işlenmiştir. Üçüncü dar bordür birbirini tekrarlayan çengel motifi görülmektedir.

Halı zeminin de üç tane sandık motifi bulunmaktadır. Sandık motfilerini birbirinden ayırt etmek için aralarından ince kuşak halinde canavar izi motifi dolanmaktadır. Sandık motifinin en alttan lacivert zemin üzerine on sekiz tane ekoçboynuzu motifi ve iki tane karşılıklı ejder motifi işlenmiştir. Sandık motifinin içerisinde küçük bir sandık motifi daha vardır. Bunlar yine kurt ağzı ve eli belinde motifleriyle işlenmiştir. Zemin sıralanması lacivert, açık yeşil ve lacivert olarak devam etmektedir.

Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi’ndedir.

Katalog No: 5.1.27.

Çizim 5.27. a) Sandık Motifi, Koçboynuzu Motifi ve Ejder Motifi

Çizim 5.27. b) Canavar İzi Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.28.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 150 x 225cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Beyaz, kahverengi, sarı, acık mavi, lacivert, açık yeşil, krem, deve tüyü

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

150x225cm ebadında olan taban halısı genel itibariyle iyi görünse de tüylerinde kısmen dökülme vardır. Halıyı cevreleyen köşelerde eksiklikler vardır. Halı yıpranmıştır. Kısa saçaklıdır.

Taban halısı olarak dizayn edilmiş olan halı da, iki dar bir geniş toplamda üç bordürle cevrilmiştir.

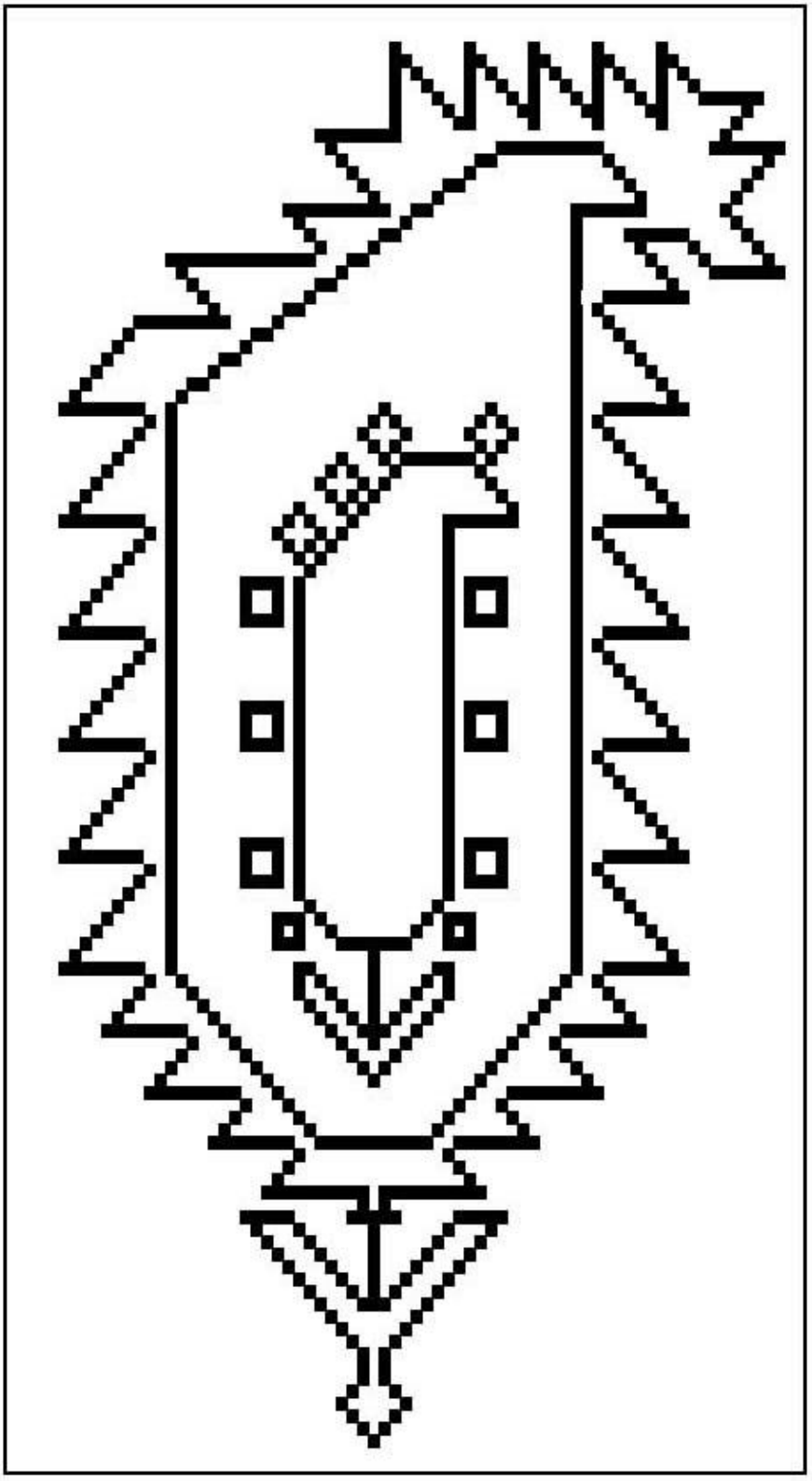
Doştan içe doğru kahverengi paspasın cevrelediği halı da ince bordürler sarı zemin üzerine kırmızı renk kullanılarak çengel motifiyle işlenmiştir. Geniş bordür, beyaz zemin üzerine yaprak formaları kullanılmış içerisi köpek ve ağaç formlarıyla çevrilmiştir.

Halı zemini, üstten ve alttan acık mavi ortasında ise kahverengi renk kullanılmıştır. Zemin içerisinde yaprak formları dokuz sıra olmak üzere her sırada beşer tane kullanılmıştır. Bu formlar ilk sırada sola bakarken ikinci sırada sağa bakmaktadır. Yani formlar her bir sırada farklı yöne dönmüştür. Yaprak formlarının içi kırmızı, krem, sarı ve devetüyü olarak renklendirilmiş ve içleri bordür deseninde olduğu gibi yaprak ve köpek formlarıyla doldurulmuştur.

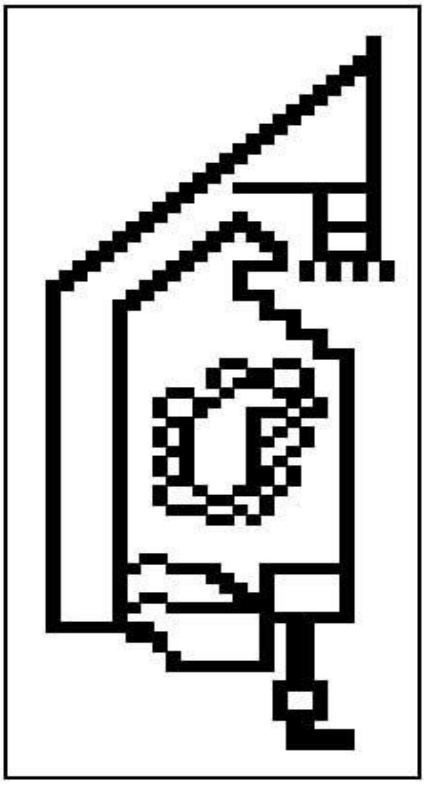
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

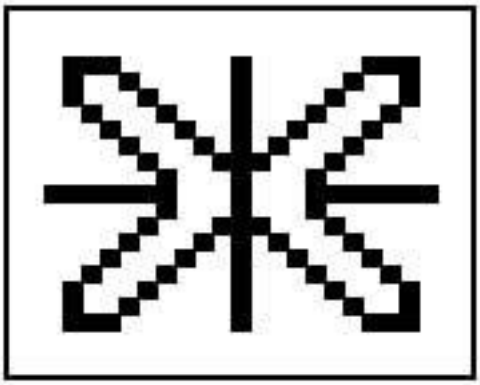
Katalog No: 5.1.28.

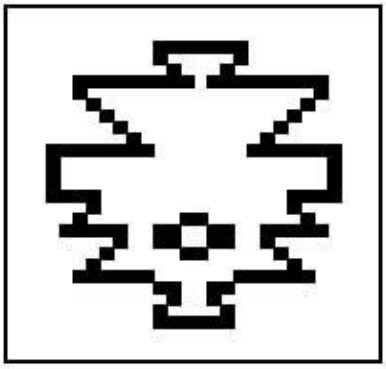
Çizim 5.28. a) Yaprak Motifi içerisinde Yaprak Formu

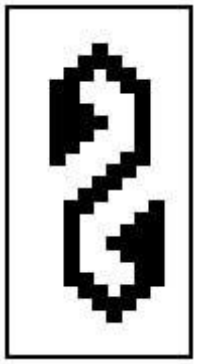
Çizim 5.28. b) Yaprak Motifi

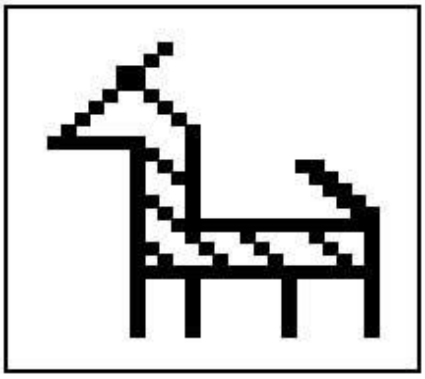
Çizim 5.28. c) Muska Motifi

Çizim 5.28. d) Stilize Yaprak Motifi

Çizim 5.28. e) Çengel Motifi

Çizim 5.28. f) Köpek Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.29.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü **:** Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Ali Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) :101 x 161cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Bordo, kahverengi, sarı, acık mavi, açık yeşil, beyaz, krem, turuncu

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

101x161cm ebadında olan taban halısında hakim renk kırmızıdır. Yıpranmalar vardır. Renkler birbirine akmıştır.

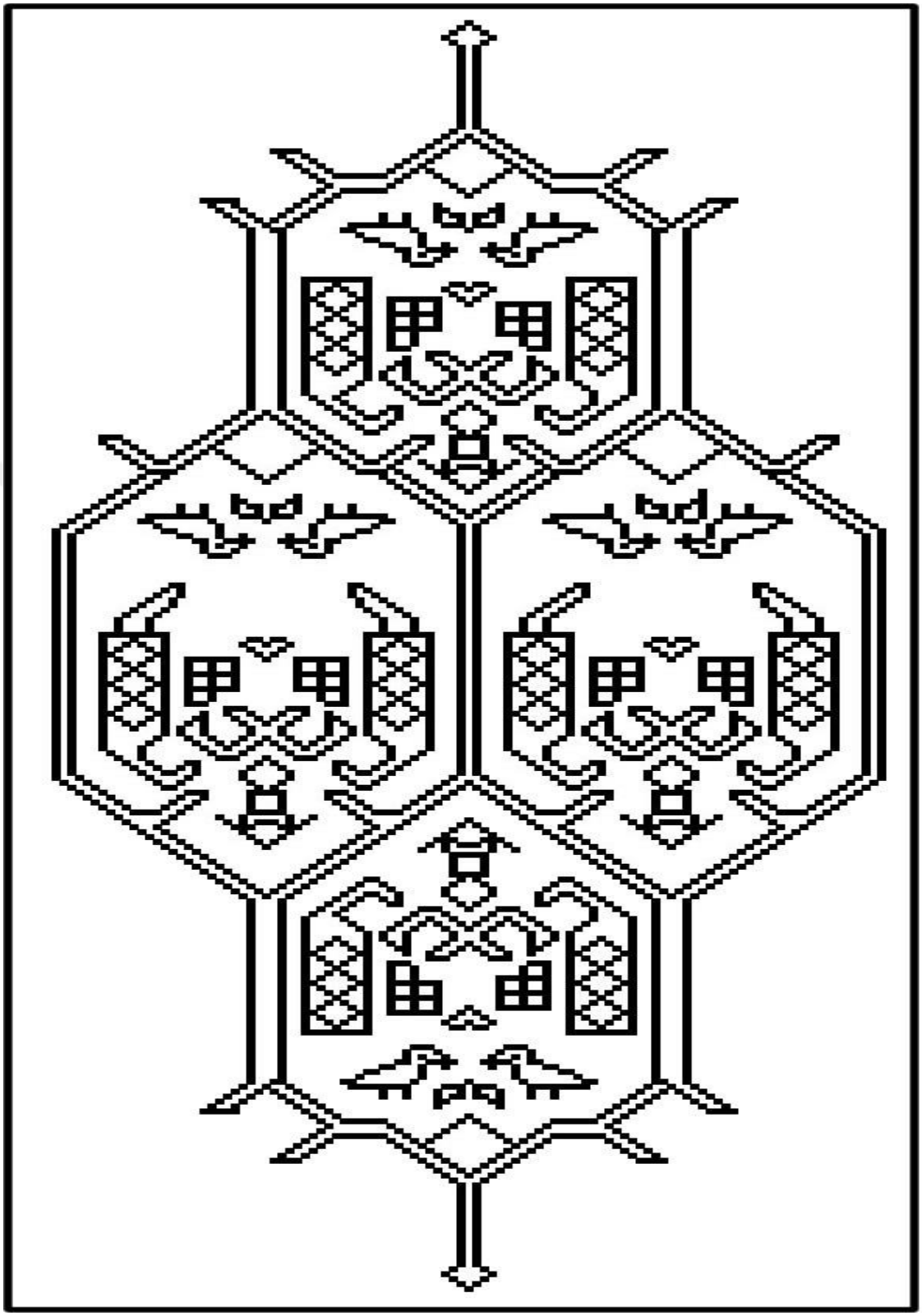
Halı ikisi geniş biri dar üç bordürlüdür. Bordür etrafları şeritlerle çevrilmiştir. Dıştan içe doğru ilk bordür beyaz zemin üzerine, eli belinde motifi ve yıldız motifleri ile cevrilmiştir. İkinci geniş bordürde, kırmızı zemin üzerine bahar dallı çiçek motifi ile bezeme yapılmıştır. Üçüncü dar bordür de ise, suyolu motifi işlenmiştir.

Halının zemini kırmızı altıgen içerisinde, küçük altıgenlerden oluşmuştur. İçleri geometrik bezeme hakimdir. Büyük altıgenin dışında kalan yerlerin dört köşesinde üçgen motifler içerisinde küçük kutucuklar vardır. Zeminin üst ve alt panolarında stilize edilmiş ejder motifleri göze çarpmaktadır.

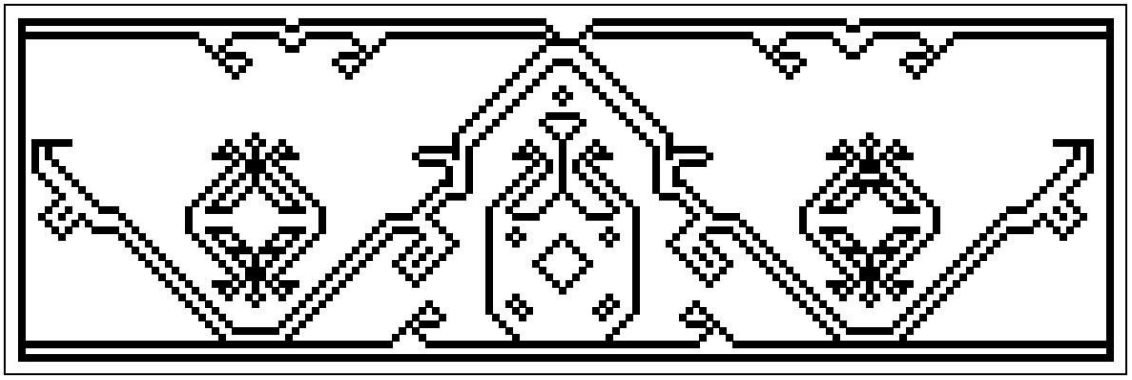
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

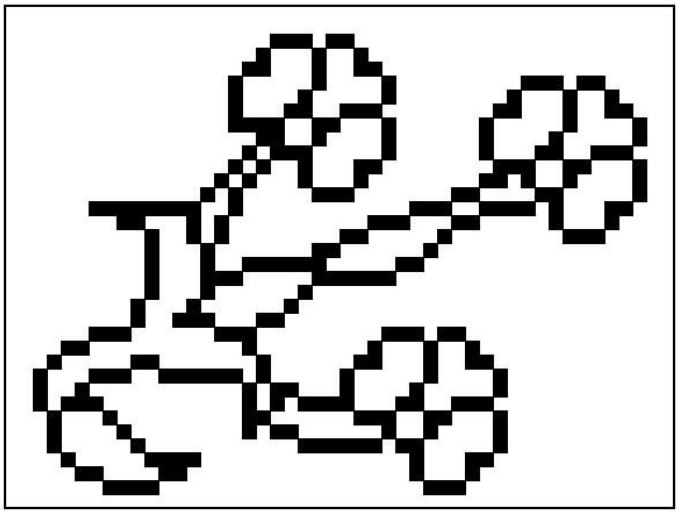
Katalog No: 5.1.29.

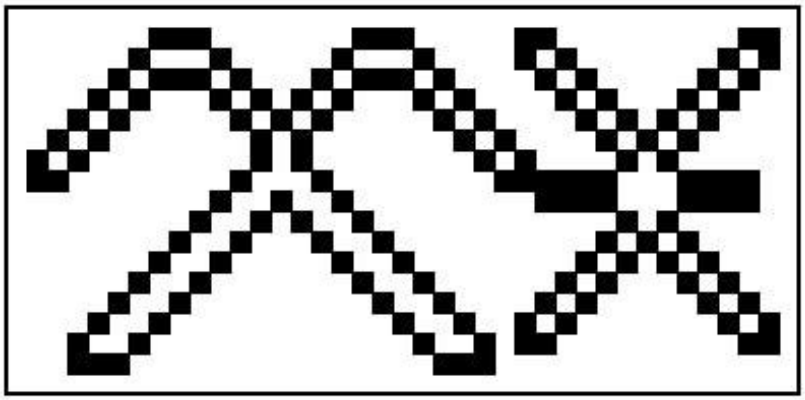
Çizim 5.29. a) Geometrik Madalyon

Çizim 5.29. b) Ejder Motifi

Çizim 5.29. c) Bahar Dallı Çiçek Motifi

Çizim 5.29. d) Geçmeli Suyolu Motifi

KATALOG NO : 5.1.30.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : Müftü Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 112 x 146cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, deve tüyü, bej

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

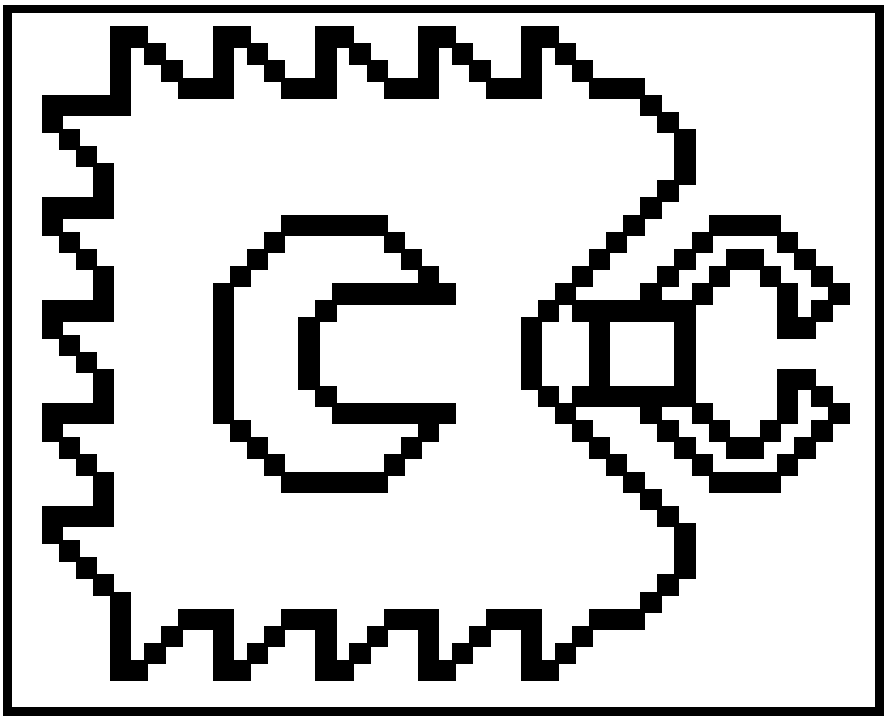
112x146cm ebadında olan taban halısının bazı yerlerinde eksiklikler vardır. Tüyleri dökülmüştür. Renklerinde akma tespit edilmiştir. Halı uzun saçaklıdır.

Dıştan içe doğru taban halısında, altı bordür vardır. İlk bordür açık yeşil zemin üzerine, yılan motifi birbiri peşine devam etmektedir. İkinci geniş bordürde, beyaz zemin üzerine ok başı motifler yerleştirilmiştir. Üçüncü bordür bej renk üzerine yılan motifi tekrar işlenmiştir. Dördüncü bordürde kırmızı zemin üzerine yıldız motifi şeritlere bağlı bir halde suyolu formunda art arda devam ettirilmiştir. Beşinci bordür de, flama şeklinde dalgalanan alem motifli desene yer verilmiştir. Son bordürde ise, ince 'T' motifli suyolu motifi ile bezenmiştir.

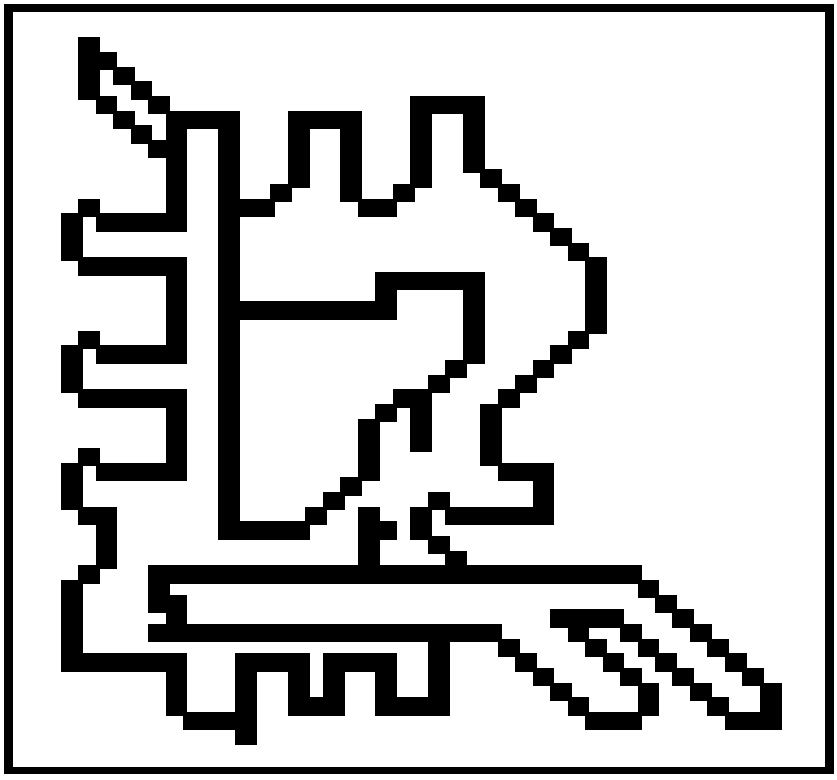
Zemin, üç ana bölüme ayrılmıştır. Orta kısımda açık mavi olmak üzere alt ve üst kısımda zemin kırmızıdır. Kırmızı zeminli kare bölmelerin dört bir köşesine ejder figürü yerleştirilmiştir. Ortasında ise madalyon formunda dört köşeli yıldız deseni oluşturulmuştur. Mavi zeminli kısımda, baklava dilimi formu içerisinde, bitkisel bezemeye yer verilmiştir. Yine aynı şekilde dört bir köşesine ejder figürü yerleştirilmiştir. Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

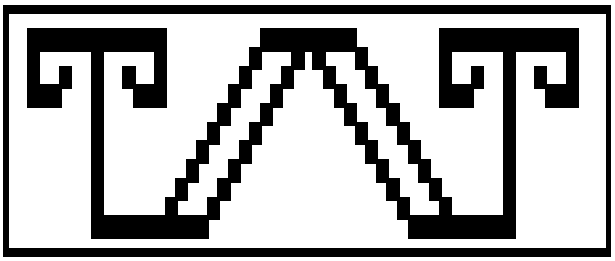
Katalog No: 5.1.30.

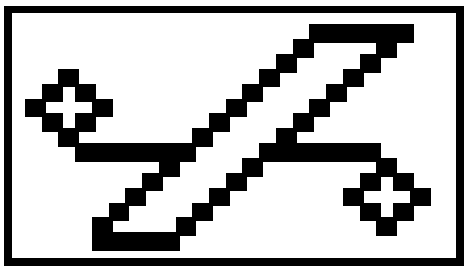
Çizim 5.30. a) Bayrak Alem Motifi

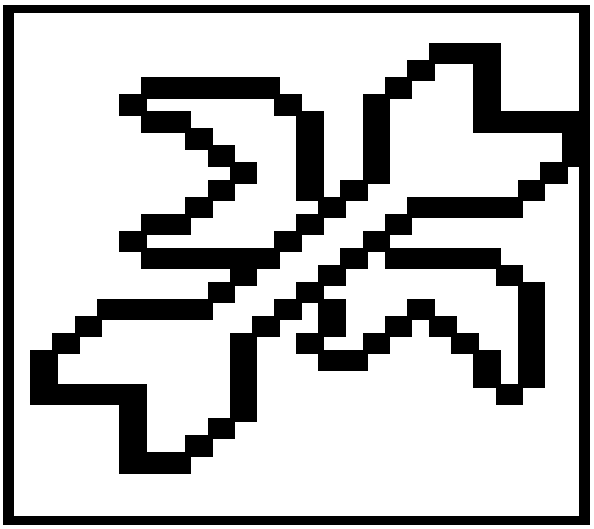
Çizim 5.30. b) Ejder Motifi

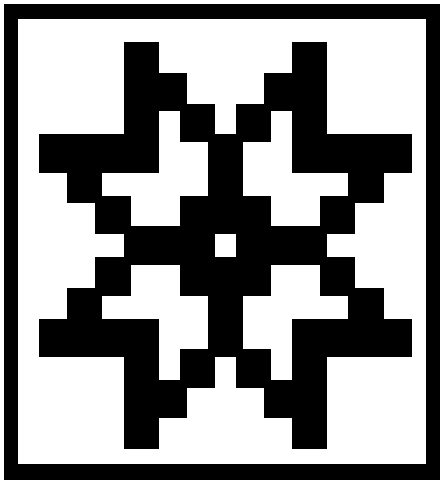
Çizim 5.30. c) ‘T’ Motifli Suyolu Motifi

Çizim 5.30. d) Suyolu Motifi

Çizim 5.30. e) Ok Başı Motifi

Çizim 5.30. f) Yıldız Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.31.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : Dabakhane Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 103 x 168cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, deve tüyü, acık mavi, açık yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

103x168cm ebadında olan taban halısında ağırlıkla kullanılan renkler kırmızı ve tonlarıdır. Renklerinde birbirine akma vardır. Tüyleri kısmen dökülmüş olup, kenarlarında erimeler başlamıştır.

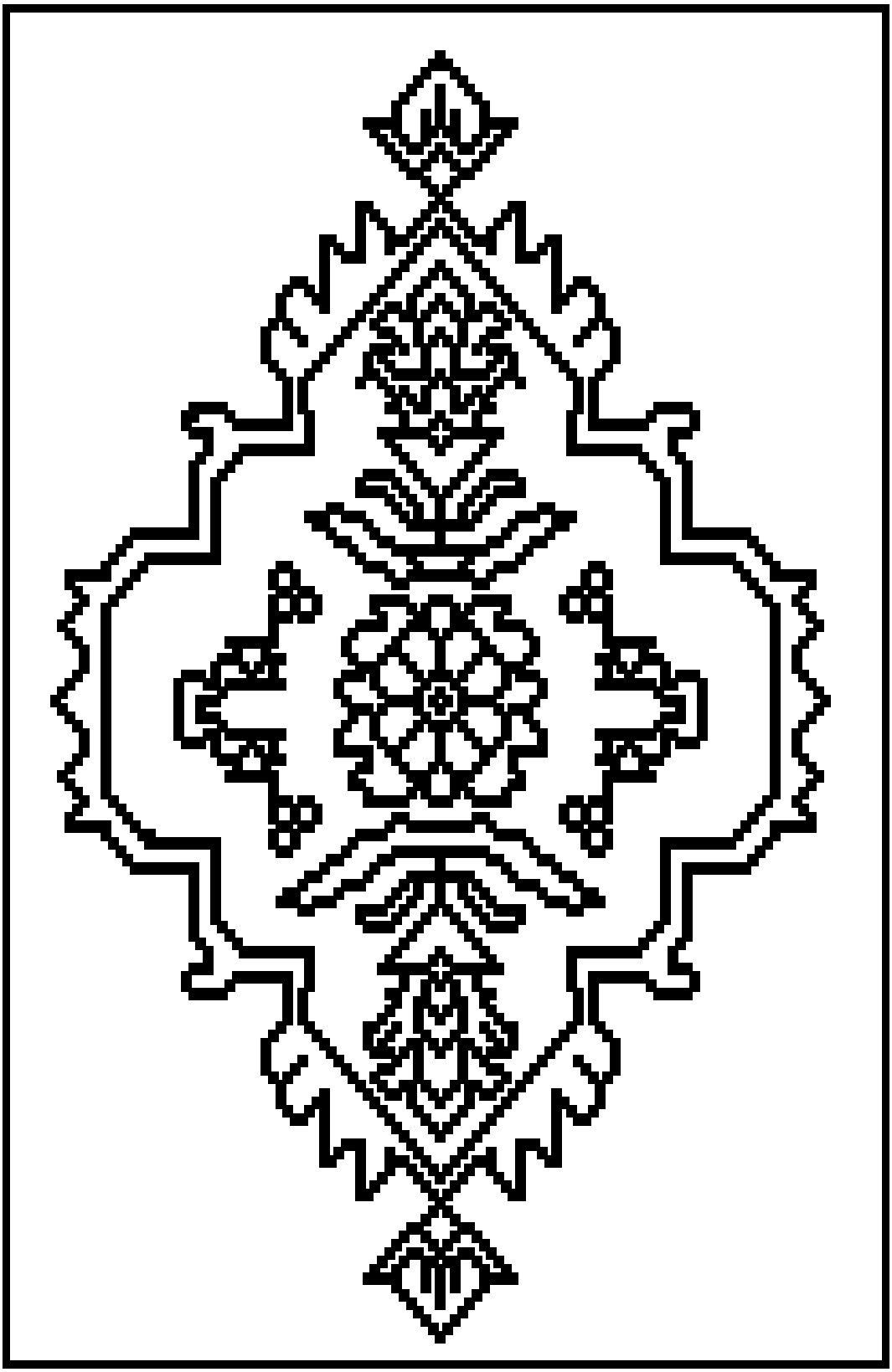
Halı iki geniş bir dar bordürden oluşmuştur. Bordürler arasında ince şeritler geçilmiştir. Dıştan içe ilk dar bordürde, beyaz zemin üzerine pıtrak motifi işlenmiştir. Geniş bordürde, kahverengi zemin üzerine lale motfileri arasında büyükçe kırmızı ve krem renklerde stilize çiçek motifi işlenmiştir. Üçüncü dar bordürde ise, yine beyaz zemin üzerine pıtrak motifi göze çarpmaktadır.

Zemin kırmızı doku üzerine kademeli altıgen içerisine taçlı madalyon motifi işlenmiştir. Madalyon motifinin dışında kalan dört bölgeye açık yeşil doku üzerine stilize edilmiş tersine yaprak motifi ile bezenmiştir. Halının üst ve alt panolarında kahverengi zemin üzerine ejder motifi ile kompozisyon yapılmıştır. Ejder motifinin çevresine çiçek motifleri yerleştirilmiştir.

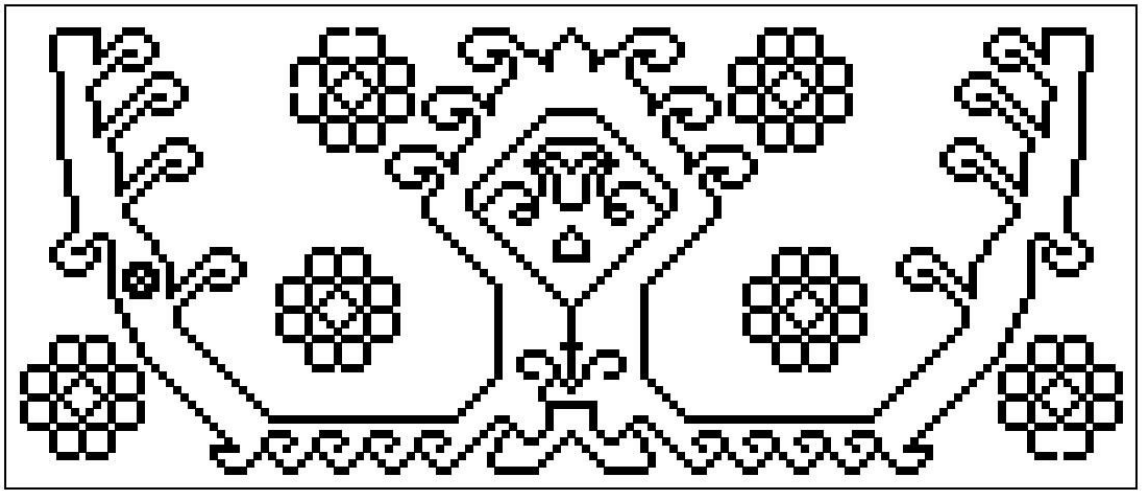
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

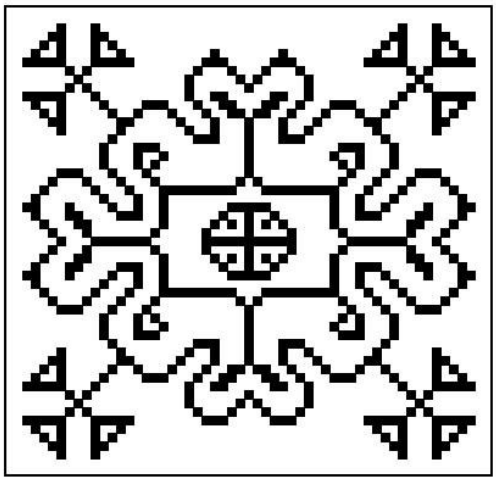
Katalog No: 5.1.31.

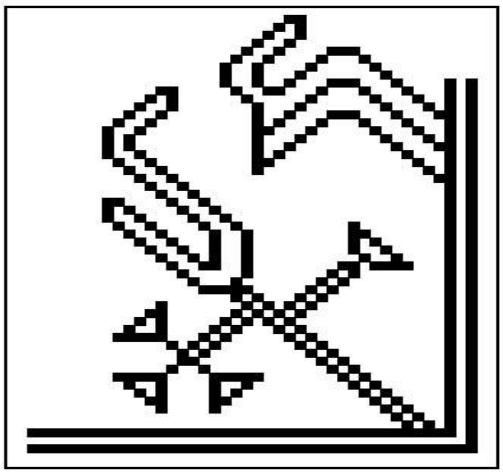
Çizim 5.31. a) Taçlı Madalyon

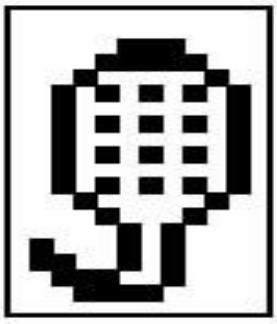
Çizim 5.31. b) Ejder Motifi

Çizim 5.31. c) Açılmış Stilize Çiçek

Çizim 5.31. d) Lale Motifi

Çizim 5.31. e) Ters Yaprak

KATALOG NO **:** 5.1.32.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 21/05/2014

Bulunduğu Yer : Mehmet Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 106 x 169cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil, açık mavi

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

106x169cm ebadında olan taban halısında hakim renk kırmızı olup, renkleri akmıştır. Halının baş taraflarında eksilme ve noksanlık vardır. Tüyleri dökülmüştür. Kısa saçaklıdır.

Halı dıştan içe doğru bir dar bir geniş ve iki şerit halinde bordürden oluşmuştur. İlk bordür beyaz zemin üzerine eli belinde motifi ve dört kollu yıldız motifi işlenmiştir. Geniş olan bordürde sarı zemin üzerine üç çiçekli deste formundadır. Son ince bordürde ise, suyolu motifi dönülmüştür.

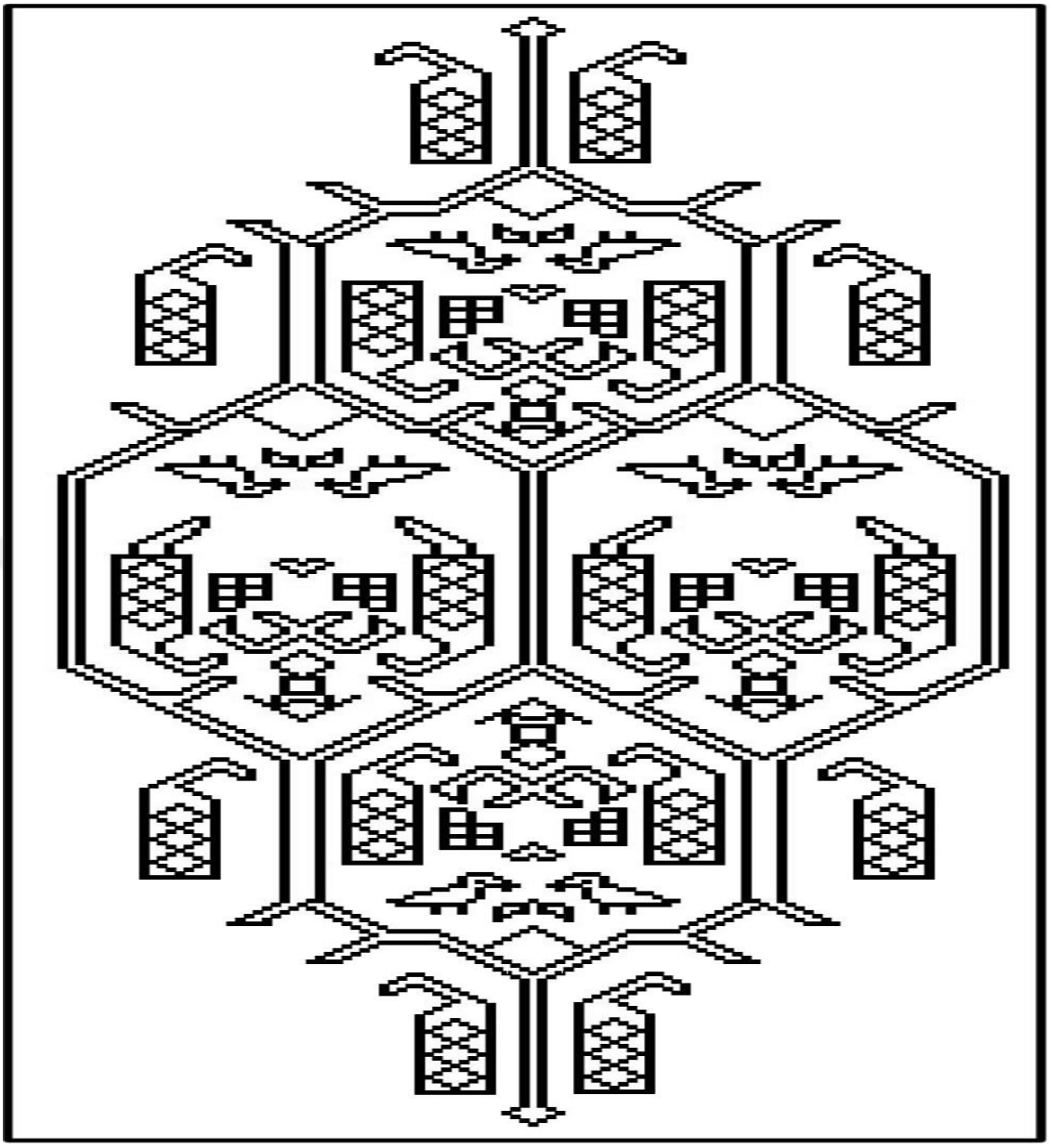
Zemin, altıgen madalyonlu form içerisinde kırmızı zeminlidir.Madalyon form zemin içerisinde tekrar küçük madalyon formlara ayrılarak içlerine stilize edilmiş geometrik formda bitkisel karakterler yerleştirilmiştir.

Altıgenin dışında kalan bölmelere açık yeşil zemin üzerine küçük kareler yerleştirilerek zemin tamamlanmıştır. Zeminin üst ve alt panosunda, kırmızı zemin üstünde ejder figürüne tam ve yarım olarak yer verilmiştir.

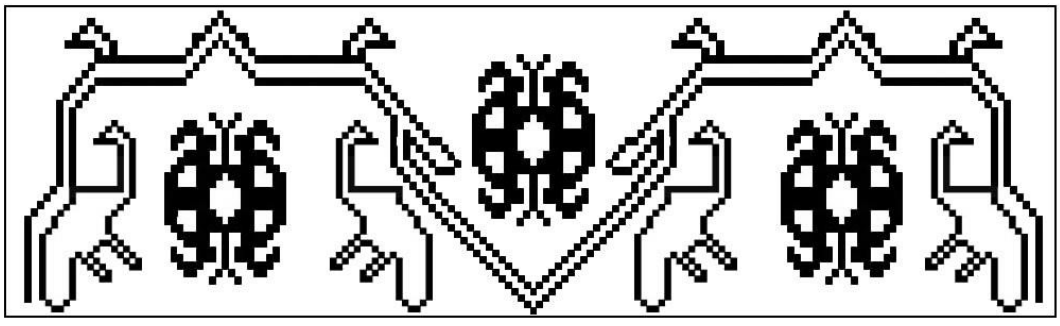
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.32.

Çizim 5.32. a) Geometrik Madalyon

Çizim 5.32. b) Ejder Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.33.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 21/05/2014

Bulunduğu Yer : Kaya Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 104 x 168cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil, açık mavi, lacivert

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

104x159cm ebadında olan taban halısında yıpranmalar vardır. Renkler birbirine akmıştır. Halının bazı yerlerinde kopmalar ve noksanlıklar vardır. Halının üst saçak kısmında kopma vardır. Erimeler başlamıştır.

Halı dıştan içe doğru iki dar bir geniş toplamda üç bordürden oluşmuştur. Aralarında şeritler halinde geçmeler vardır. Dıştan içe doğru ilk dar bordürde, beyaz zemin üzerine birbirini takip eden geçme motifler bulunmaktadır. İkinci geniş bordürde, kahverengi zemin üzerine, stilize edilmiş kuş motifi kullanılmıştır. Üçüncü dar bordürde ise, kırmızı zemin üzerine buket halinde çiçek motifleri işlenmiştir.

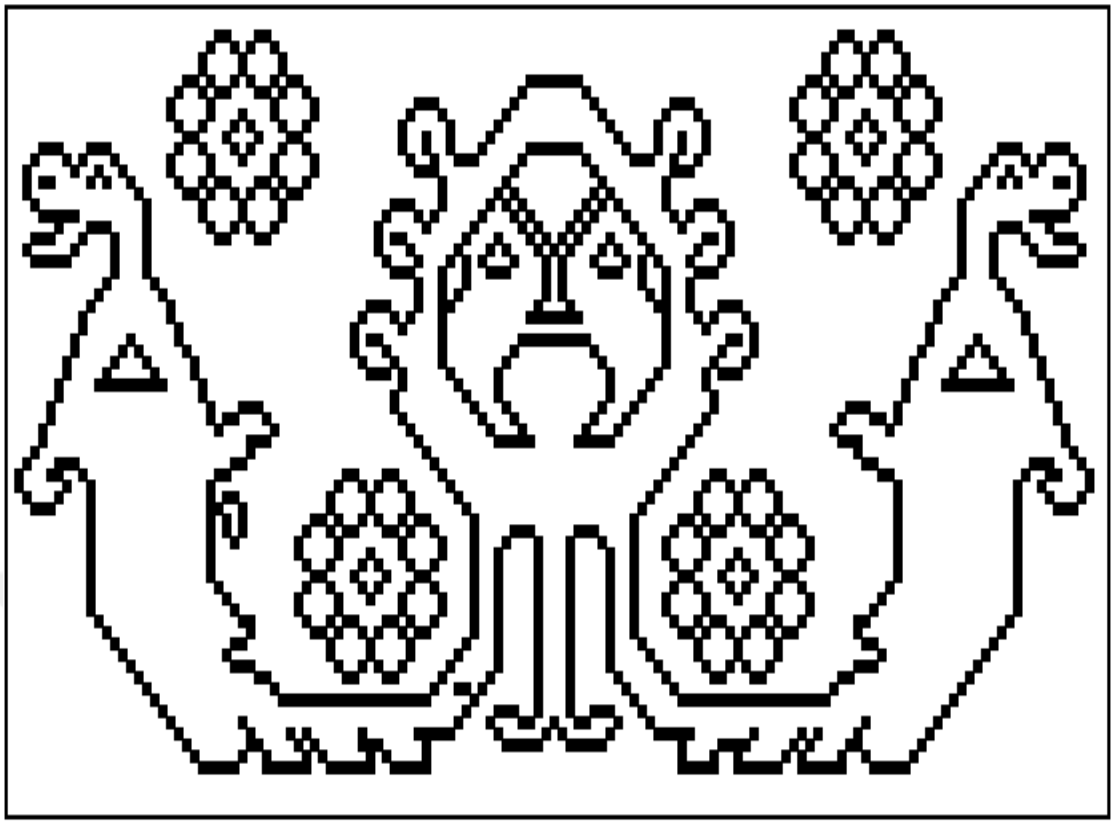
Zemin açık yeşil üzerine, madalyon formu bulunmaktadır. Madalyonun içerisinde, geometrik bezemeler işlenmiştir. Madalyonun dışında kalan yerlerde ise, açık yeşil zemin üzerine küçük kare motifler ile bezeme yapılmıştır.

Zeminin üst ve alt panolarında kırmızı zemin üzerine ejder figürü kullanılmıştır. Ejder figürün köşelerine çiçek motifi yerleştirilmiştir.

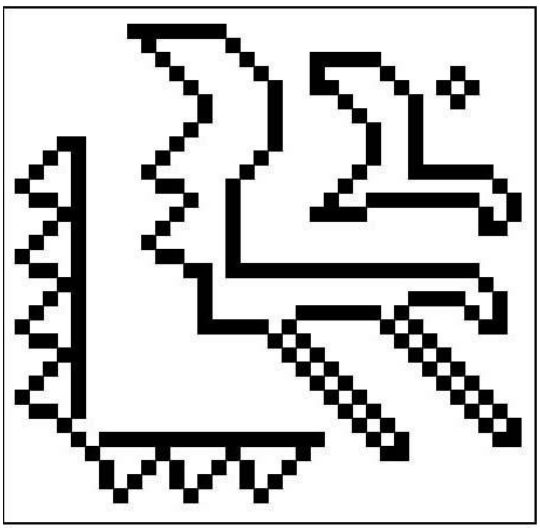
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

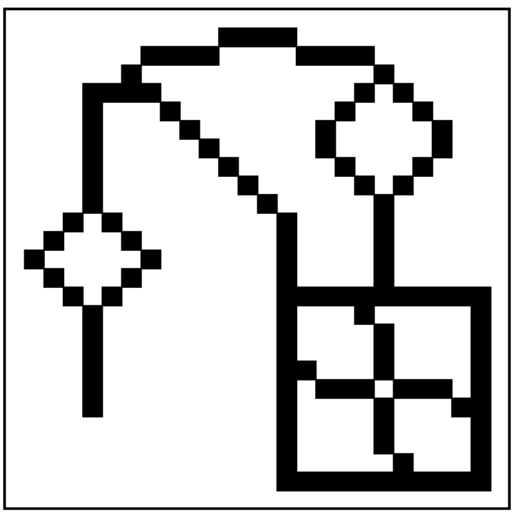
Katalog No: 5.1.33.

Çizim 5.33. a) Ejder Motifi

Çizim 5.33. b) Kuş Motifi

Çizim 5.33. c) Stilize Geçme Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.34.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Niksar

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 21/05/2014

Bulunduğu Yer : Halil Efendi Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 88 x 144cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil, açık mavi,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

88x144cm ebadında olan taban halısının geneli iyi durumdadır. Tüylerinde dökülme tespit edilmiştir. Renklerinde solma görülmektedir. Kısa saçaklıdır.

Halı dıştan içe doğru iki dar bir geniş toplam üç bordürle çevrilmiştir. İlk dar bordür kırmızı zemin üzerine, geometrik dolguludur. İkinci geniş bordür, kahverengi zemin üzerine, baklava motifleri formu içerisinde göz motifi işlenmiştir. Üçüncü bordür sarı renk üzerine suyolu motifi ile bezenmiştir.

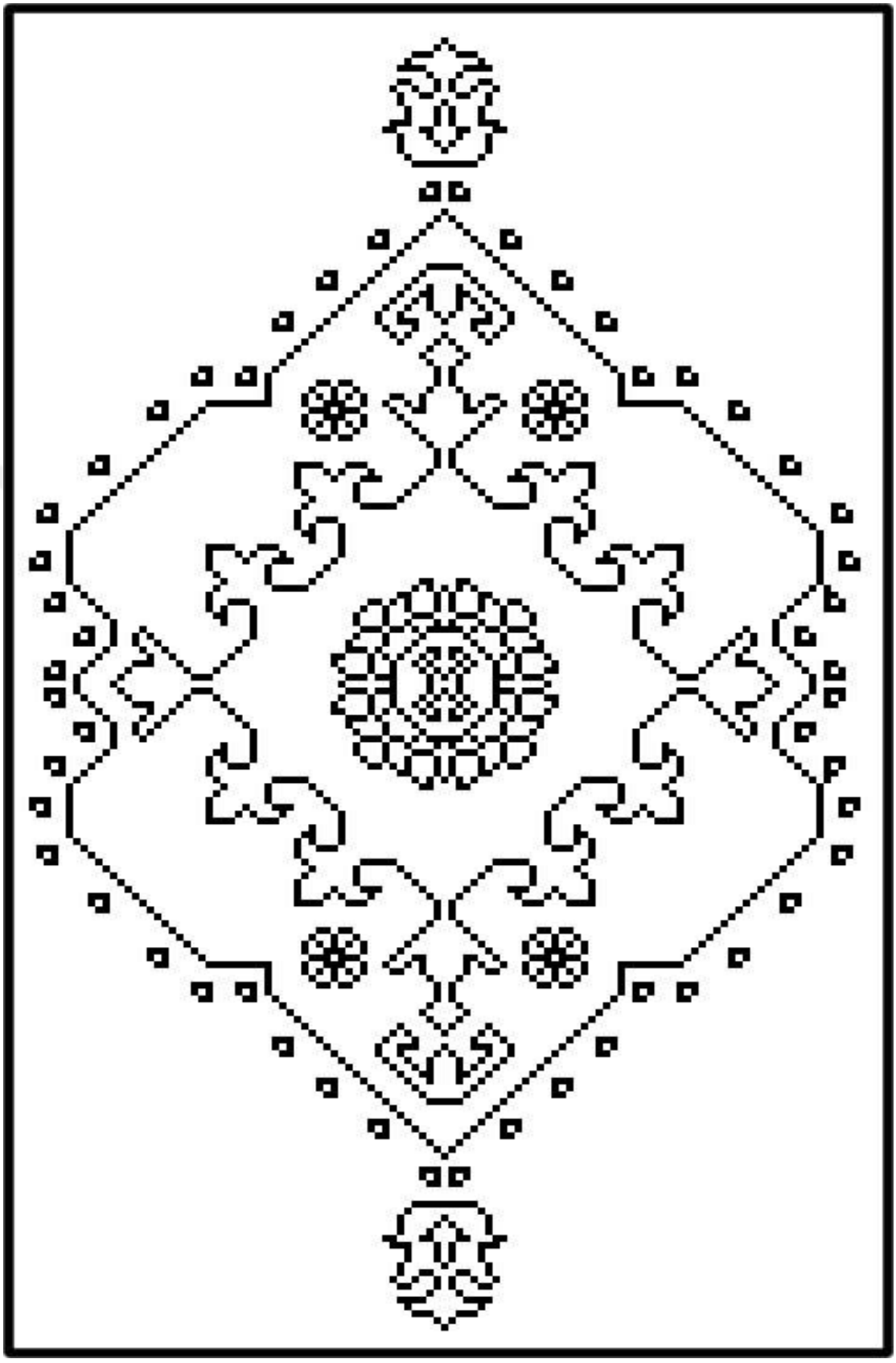
Zemin köşeli taçlı madalyon formundadır. Madalyonun içerisi krem renginde olup on iki kollu yıldız şeklinde ikinci bir madalyon yerleştirilmiştir.

Madalyonun dışında kalan kırmızı zemininin dört bir yanında açan çiçek dolguları yer almıştır. Zeminin dışında kalan açık mavi dört köşesinde tepelikler göze çarpmaktadır. İçerisi açık mavi renkte olup bahar dalları yerleştirilmiştir.

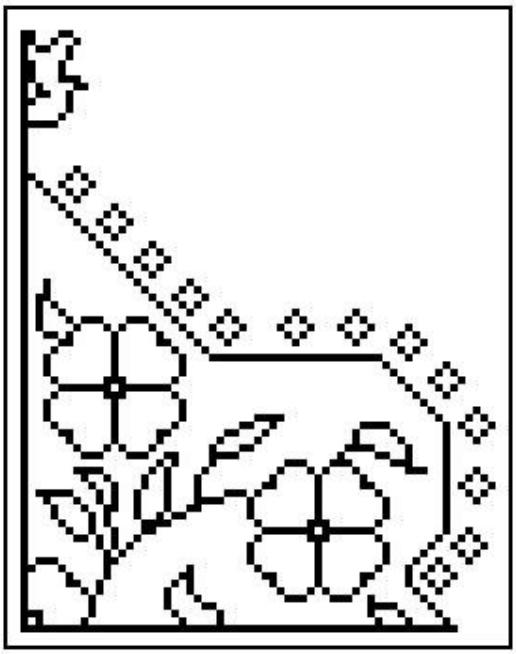
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

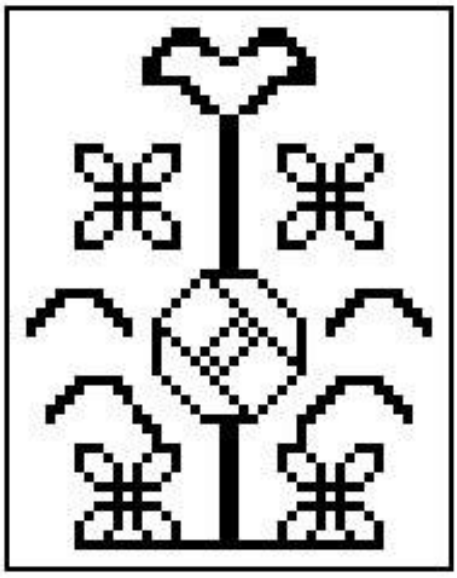
Katalog No: 5.1.34.

Çizim 5.34. a) Tepelikli Madalyon

Çizim 5.34. b) Çiçekli Köşelik

Çizim 5.34. c) Saksıda Çiçekler

Çizim 5.34. d) Göz Motifi

Çizim 5.34. e) Göz Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.35.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Niksar

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 21/05/2014

Bulunduğu Yer : Halil Efendi Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 88 x 139cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

88x139cm ebadında olan taban halısında hâkim renk kırmızı ve tonlarıdır. Halının tüyleri dökülmüştür. Yer yer aşınmalar tespit edilmiştir. Kısa saçaklıdır.

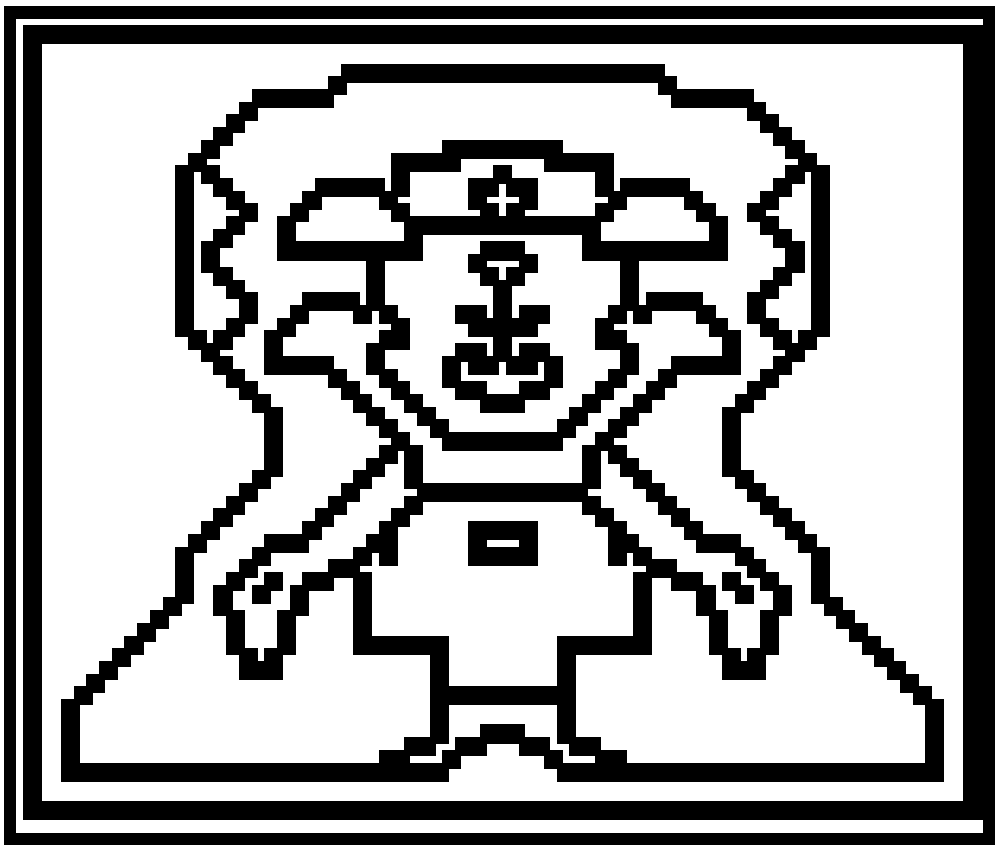
Halı üç dar bir geniş toplam dört bordürden oluşmuştur. Bordür aralarında şeritler halinde geçmeler vardır. Dıştan içe doğru ilk bordürde, kırmızı zemin üzerine tek dal üstünde suyolu motifi kullanılmıştır. İkinci geniş bordürde, kahverengi zemin üzerine sarı, kırmızı ve açık mavi renkte sekiz güllü gül bezek motifi, dört yöne bakan küçük motifler ve kelebek motifi işlenmiştir. Üçüncü bordürde, krem rengi üzerine suyolu motifi kullanılmıştır. Dördüncü bordürde ise, birbirine sırt sırta dönük vaziyette çengelli suyolu motifi kullanılmıştır.

Mihrap zemini kırmızı renkte olup, üst tarafında kademeli dolgular kahverengi ve beyaz renklerde belli edilmiştir. Mihrap zemininin alt ve üst panolarda kare içerisinde, beyaz zemin üzerine kanatları sağa ve sola açılmış vaziyette olan kartal figürü yerleştirilmiştir ve figürün baş tarafına hayat ağacı formu işlenmiştir.

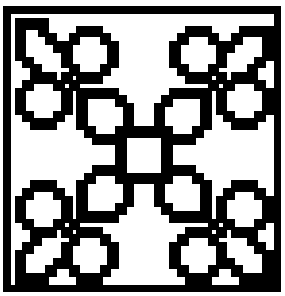
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi’ndedir.

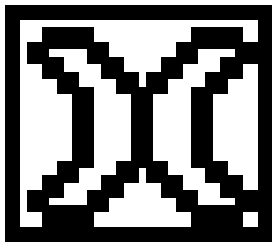
Katalog No: 5.1.35.

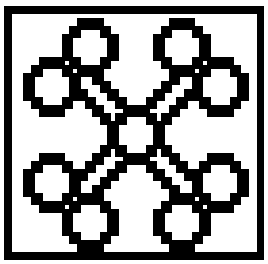
Çizim 5.35. a) Kartal Figürü

Çizim 5.35. b) Dört Yöne Bakan Çiçek

Çizim 5.35. c) Kelebek Motifi

Çizim 5.35. d) Dört Yöne Bakan Çiçek

Çizim 5.35. e) Çengelli Suyolu Motifi

Çizim 5.35. f) Suyolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.36.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Niksar

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 21/05/2014

Bulunduğu Yer : Halil Efendi Camii

Dokunduğu Tarih **:** 18.yy.

Ebatları (En / Boy) : 107 x 154cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu, yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

107x154cm ebadında olan taban halısı oldukça yıpranmış durumdadır. Tüyleri tamamen dökülmüştür. Üst ve alt saçaklarda eksikler göze çarpmaktadır. Halı zemininde yer yer kopmalar vardır. Kısa saçaklıdır.

Halı iki dar bir geniş toplam üç bordürden oluşmuştur. Bordürler arasında ince şeritler geçmiştir. Dıştan içe doğru ilk bordür, beyaz zemin üzerine stilize edilmiş bitkisel dokular vardır. İkinci geniş bordürde, devetüyü renk üzerine atılmaya hazır ok başı formu arasında stilize edilmiş açık çiçek motifi işlenmiştir. Üçüncü dar bordürde ise, suyolu motifi ile bezenmiştir.

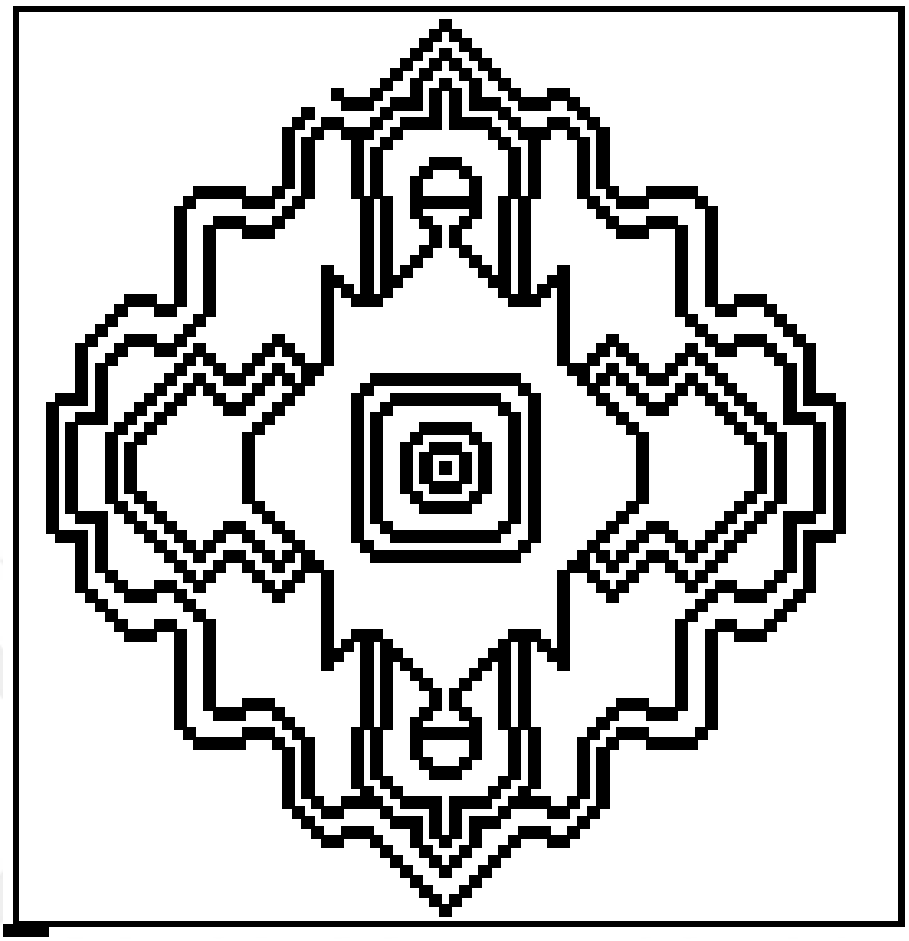
Zemin, açık yeşil ve kırmızı renkte olup içerisine köşeli madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonun içerisi geometrik motiflerle işlenmiştir. Madalyonun dışarısı küçük karelerle doldurulmuştur. Madalyonun üst ve alt panolarında, tam ve yarım ejder figürleri dikkat çekmektedir.

Madalyonun üst ve alt panoların arasından ince şeritler halinde geçiş yapılarak bölmeler halinde zeminden ayırt edilmiştir. Panonun sağına ve soluna bukağı motifi yerleştirilmiştir.

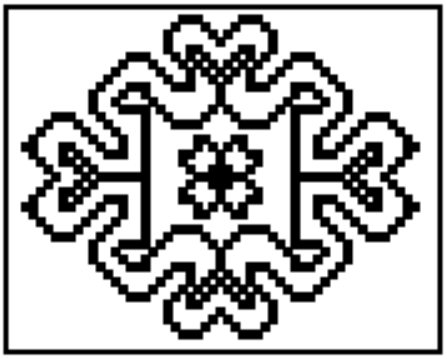
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

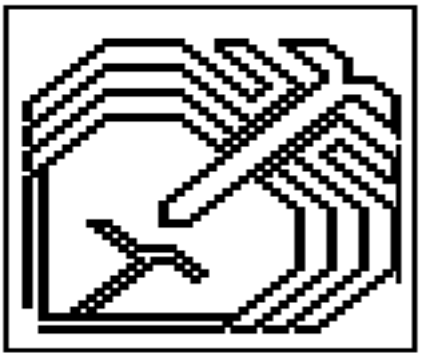
Katalog No: 5.1.36.

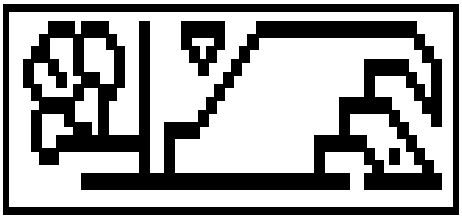
Çizim 5.36. a) Köşelikli Madalyon

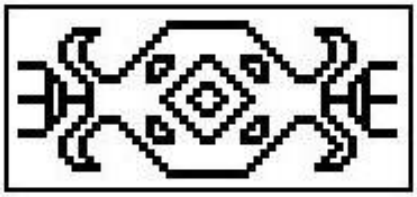
Çizim 5.36. b) Açılmış Çiçek Motifi

Çizim 5.36. c) Atılmış Ok başı Motifi

Çizim 5.36. d) Çiçekli Geçme Motifi

Çizim 5.36. e) Bukağı Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.37.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer : Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 108 x 150cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

108x150cm ebadında olan taban halısında hâkim renkler kırmızı ve tonlarıdır. Halı oldukça yıpranmıştır. Halının sağ tarafında eksiklikler vardır. Ayrıca üst ve alt kenarlarında kopmalar bulunmaktadır. Renkler solmuştur. Halı kısa saçaklıdır.

Halı bir dar bir geniş iki bordürden meydana gelmiştir. Dıştan dar bordürde, birbirini takip eden küçük suyolu motifleri kullanılmıştır. İkinci geniş bordürde, stilize edilmiş bitkisel motifler atılmaya hazır ok başları içerisinde kullanılmıştır.

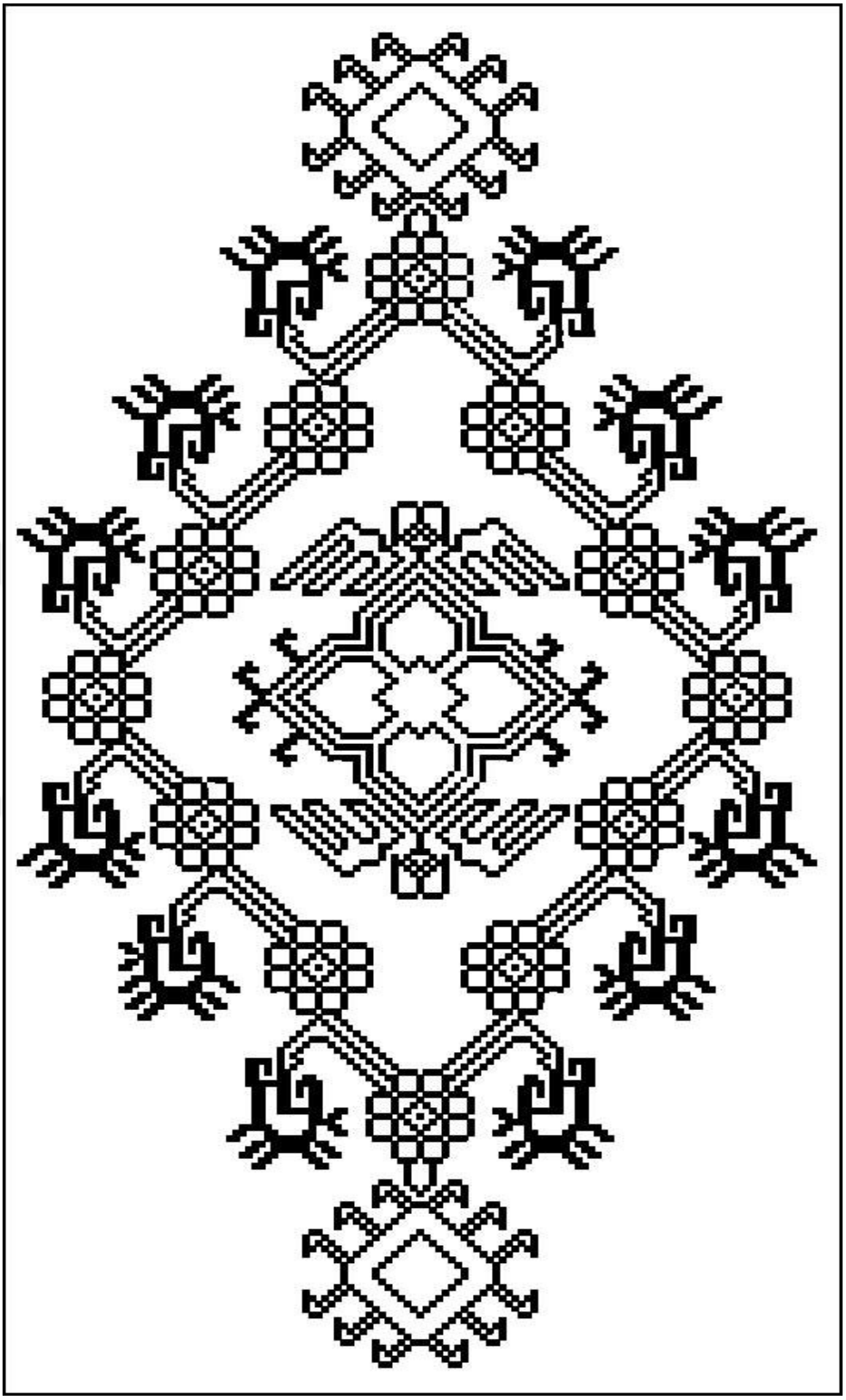
Zemin, kırmızı renkte olup ortasında sarı zeminli kurbağacık madalyonlu motifi bulunmaktadır. Madalyon motifinin içerisinde, dört bir tarafa bakan koçboynuzu formu işlenmiştir. Madalyon dışında gül bezek motiflerinin arasından ejder figürü ile bezeme yapılmıştır. Zeminin dışında kalan halının dört bir yanında sarı zemin üzerine kandil motifleri yerleştirilmiştir.

Zeminin alt ve üst panosu dikdörtgenler halindedir. Kırmızı zemin üzerinde ejder figürü işlenmiş ve aralarına gül bezek motifleri serpiştirilmiştir.

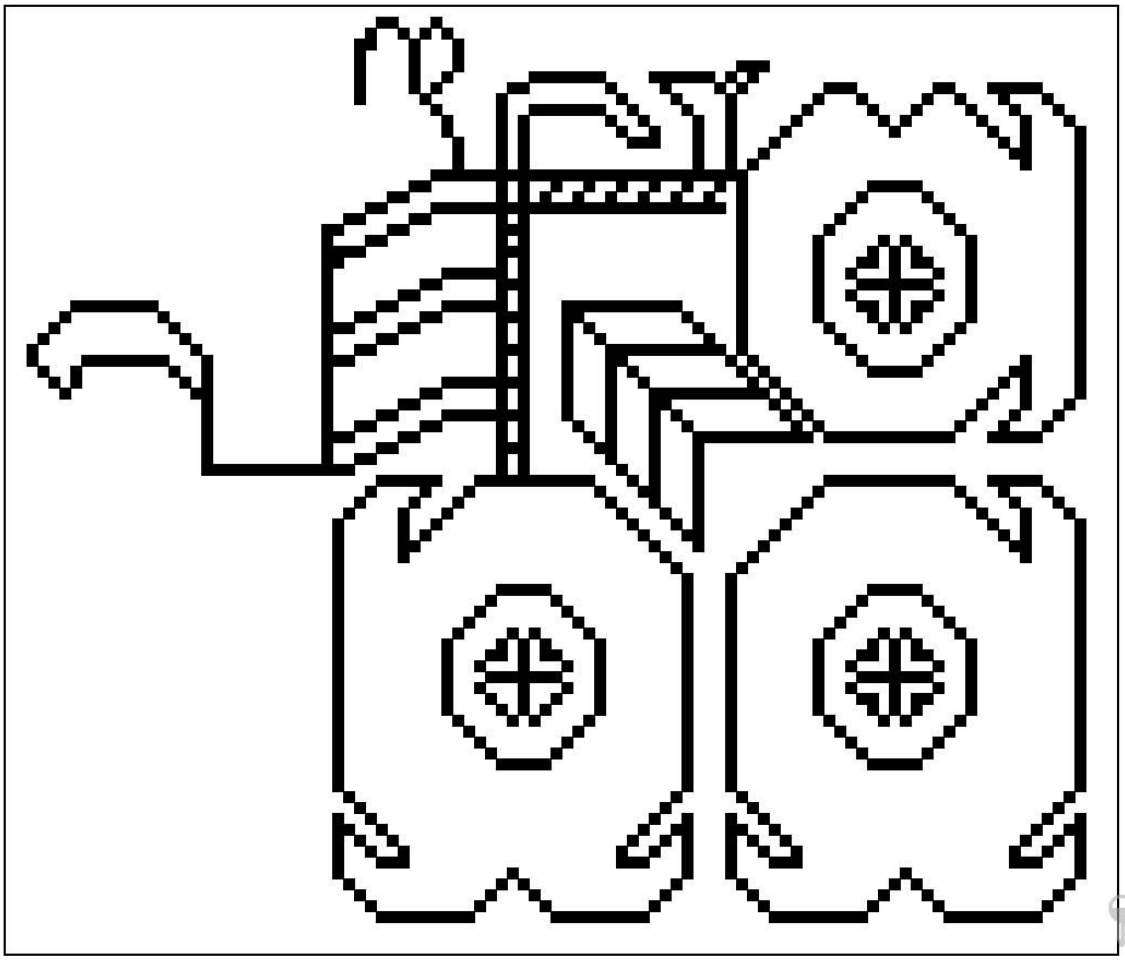
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi’ndedir.

Katalog No: 5.1.37.

Çizim 5.37. a) Kurbağacık Desenli Madalyon

Çizim 5.37. b) Stilize Edilmiş Çiçekler arasında Atılmaya hazır Ok Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.38.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer : Haruç Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 250 x 350cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu, siyah

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

250x350cm ebadında olan taban halısında hâkim renk kırmızı olup renkler birbirine akmıştır. Yer yer yırtılmalar ve noksanlıklar görülmektir. Tamamen bitkisel karakterlidir.

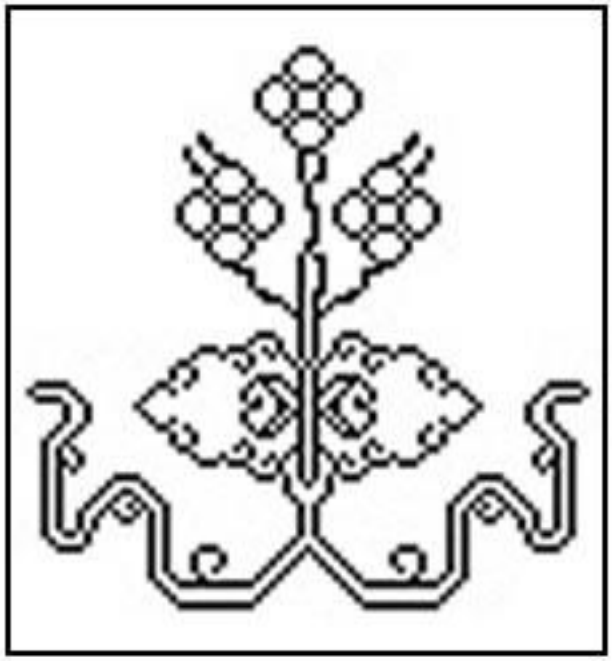
Halı iki dar bir geniş toplam üç bordürden meydana gelmiştir. Dıştan içe ilk dar bordür ve üçüncü dar bordür birbirinin aynısıdır. Burada birbirini takip eden çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan kompozisyon bulunmaktadır. İkinci geniş bordür ise, zik zağ şekli verilerek açık ve koyu renkli yaprak formlarının birbirini takip etmesinden ibarettir.

Zemine, turuncu renk üzerine oldukça büyük bir madalyon işlenmiştir. Madalyonun üst ve alt tarafında tepelik motifi işlenmiştir. Madalyonun iç tarafında tezhip sanatında kullanılan bulut motifleri ile kombin edilmiştir. Madalyonun içerisi açık mavi renkte stilize çiçek dolgularına yer verilmiştir. Madalyonun dörtte biri halının dört köşesine yerleştirilmiştir. Onlarında içleri buket halinde bulut motifleri ile tamamlanmıştır.

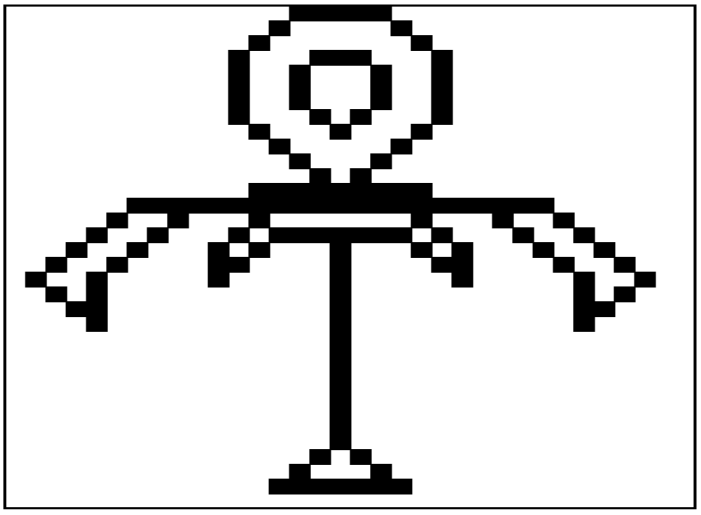
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

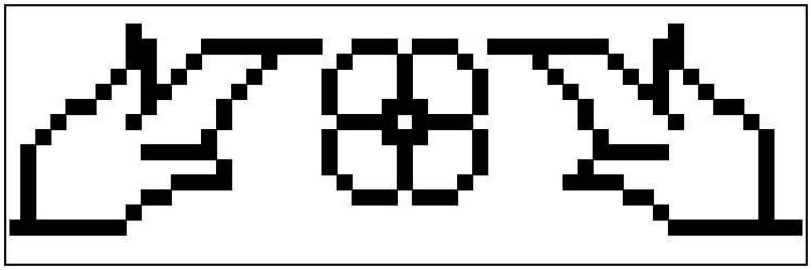
Katalog No: 5.1.38.

Çizim 3.38. a) Bulut Motifi

Çizim 3.38. b) Tepelik Motifi

Çizim 3.38. c) Yapraklı Çiçekli Suyolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.39.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer : Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 230 x 325cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu, siyah, lacivert

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

230x325cm ebadında olan taban halıda yıpranma vardır. Üstten saçak yerlerinde hafif aralıklarla seyrelme tespit edilmiştir. Kısa saçaklıdır.

Halı iki dar bordür bir geniş bordürden oluşmuştur. Bordürler arasında ince şeritler bulunmaktadır. Dıştan içe doğru ilk dar bordürle üçüncü dar bordür zemin devetüyü renginde aynı desen olup, ‘s’ kıvrımı halinde devam etmektedir. ‘s’ kıvrımının aralarında gonca motifi ile bezeme yapılmıştır. İkinci dar bordür açık lacivert zemin üzerine, gonca motiflerinin açmış hali ile süslenmiştir.

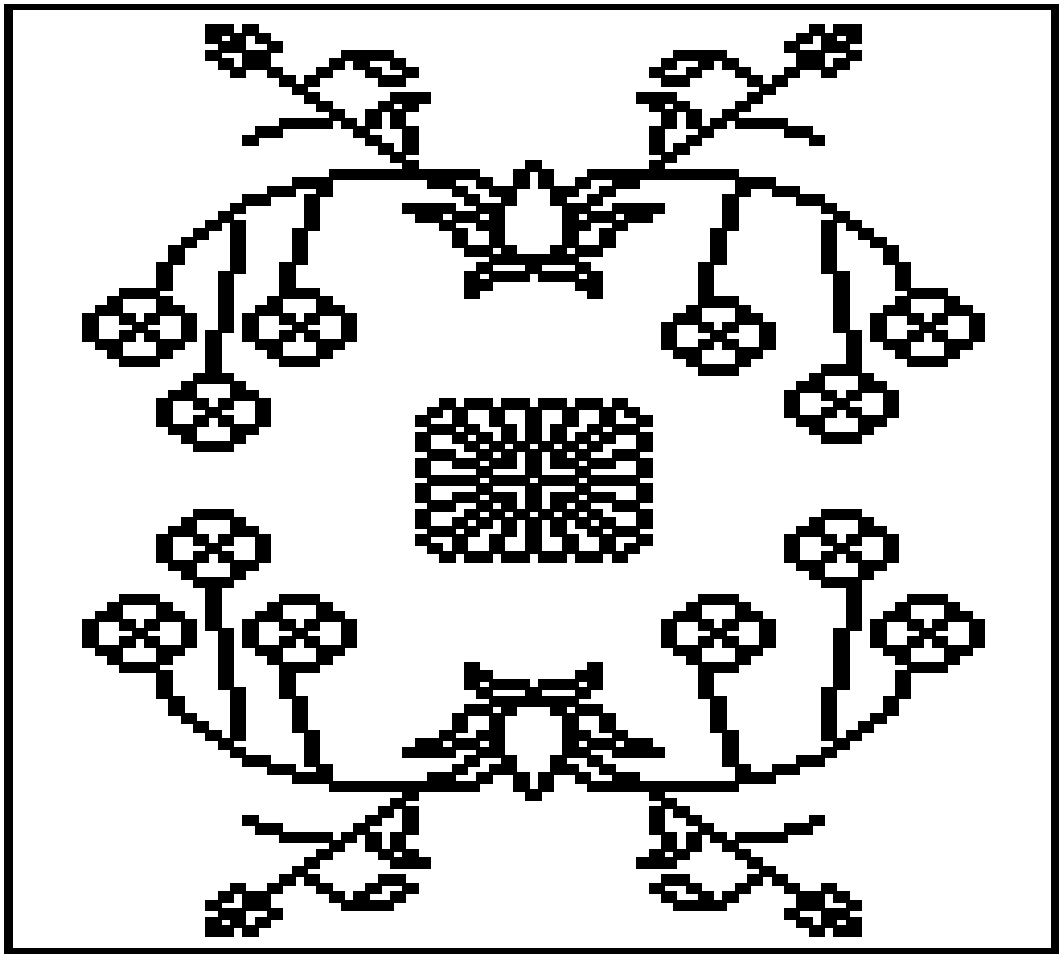
Kırmızı renk üzerine zeminde taçlı madalyon motifi bulunmaktadır. Madalyon motifinin içerisinde krem zemin üzerine gül bezek motifleri ile dalında goncalar yerleştirilmiştir. Madalyonun dışında kalan bölmelerde kırmızı renk kullanılarak, bahar desenleri ile bezenmiştir.

Halının köşeliklerinde, madalyon formunun dörtte biri kullanılarak krem renkli zemin üzerine yerleştirilmiştir.

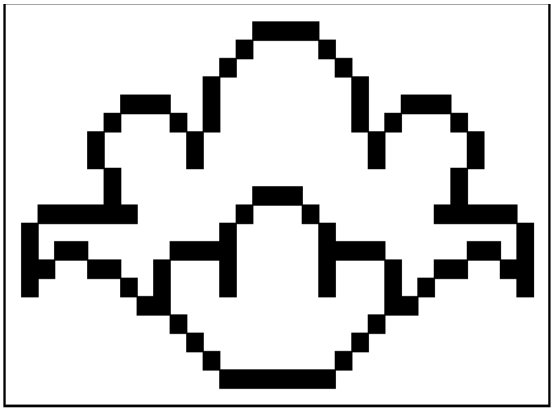
Havlı Dokuma Tokat Müzesi’ndedir.

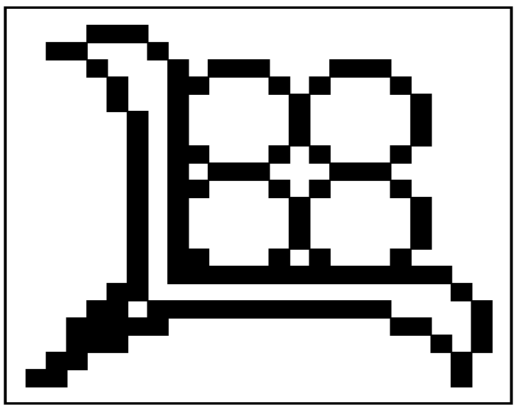
Katalog No: 5.1.39

Çizim 5.39. a) Dalında Gonca Motifi

Çizim 5.39. b): Çiçek Motifi

Çizim 5.39. c) Yaprak içerisinde Gonca Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.40.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer : Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 230 x 340cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu, siyah

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

230x340cm ebadında olan taban halısının geneli iyi durumdadır. Üst ve alt kısmında yırtılmalar başlamıştır. Geometrik bezemeli hâkimdir.

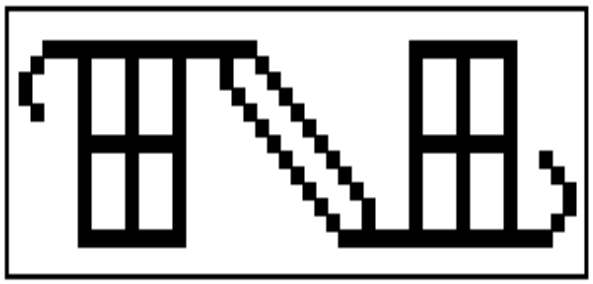
Halıda bir geniş bir dar bordür bulunmaktadır. Dıştan içe ilk geniş bordürde, beyaz zemin üzerine birbirine geometrik formla bağlı muska motifi halıyı çevrelemektedir. İkinci dar bordür de kırmızı zemin üzerine suyolu çakıl taşı motifi kullanılmıştır.

Zemin ortasında büyük şekilde bereket motifi kullanılmıştır. Zeminin üst ve alt dört köşesinde canavar izi motifi görülmektedir. Ayarıca kilim desenli geometrik halıda, küpe motifi, aşk ve birleşim motifi (yıng/yang), hun gölü motifi ve muska motifi dağınık olarak yerleştirilmiştir.

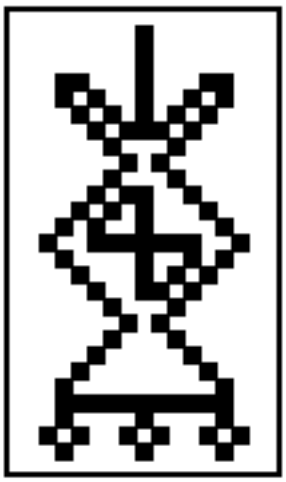
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

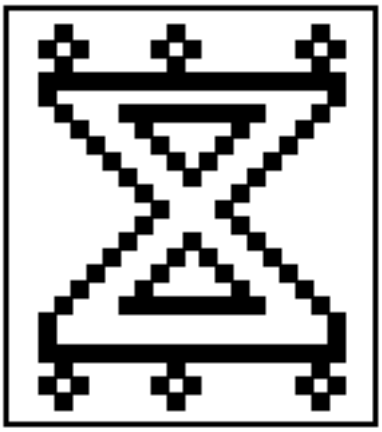
Katalog No: 5.1.40.

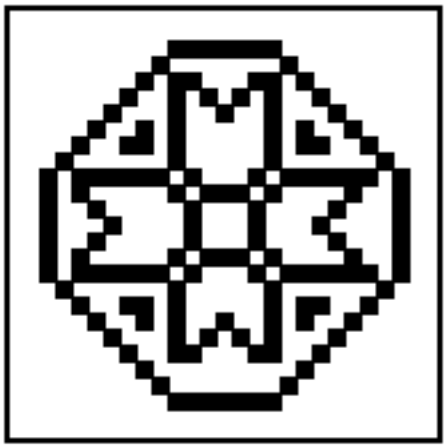
Çizim 5.40. a) Geometrik Muska Motifi

Çizim 5.40. b) Saç Bağı Motifi

Çizim 5.40. c) Küpe Motifi

Çizim 5.40. d) Hun Gölü Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.41.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Ulu camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 250 x 340cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu, siyah

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

250x340cm ebadında olan taban halısı oldukça yıpranmıştır. Halının sağ üst köşesinde kopma vardır. Renkleri akmıştır. Köşelerinde, alt ve üst bölümlerinde eksiklikler vardır. Kısa saçaklıdır.

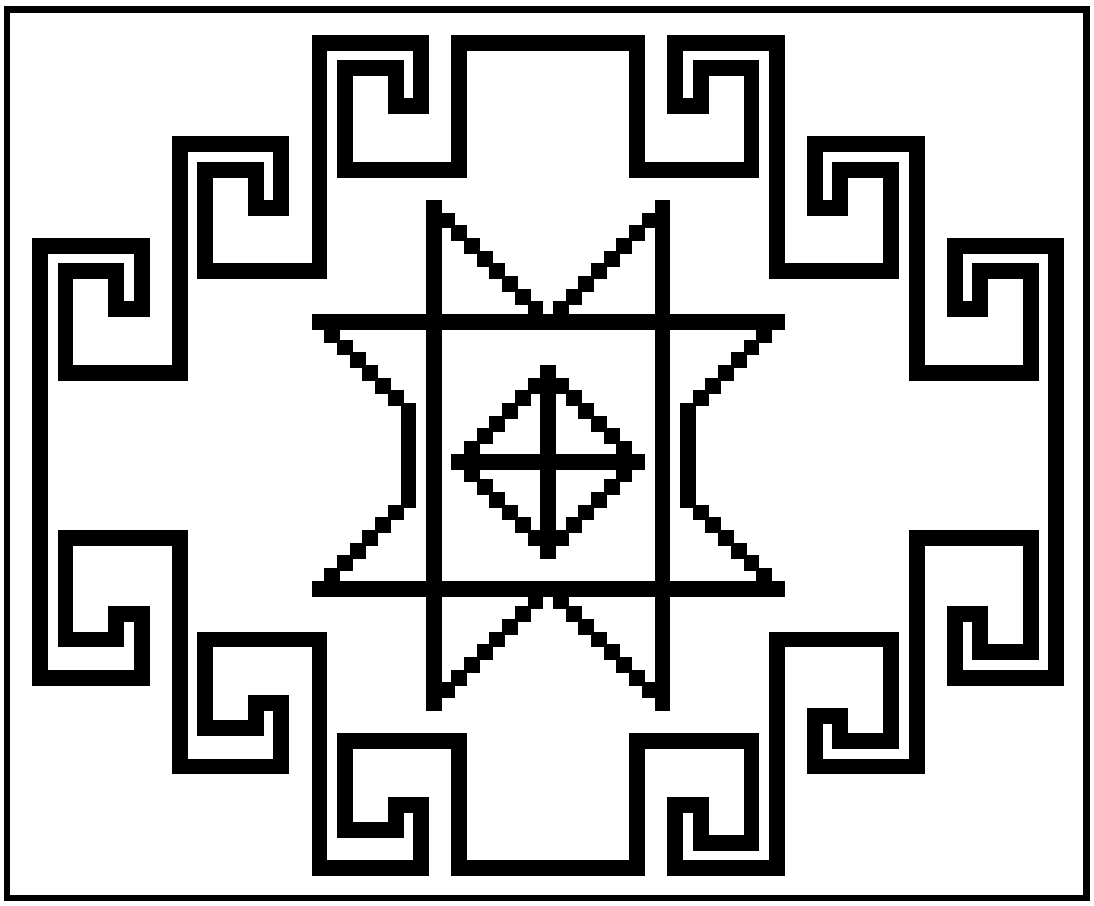
Halı iki dar bordür ve bir geniş bordürden oluşmaktadır. Üç ince şerit bordürlerin arasından geçmektedir. Dıştan içe ince şerit ve bordürlerinde açık yeşil zemin üzerine kırmızı renkli zik zağ suyolları geçmektedir. Geniş bordür beyaz zemin üzerine, akrep motifi kendini tekrarlayarak devam etmiştir.

Kırmızı renk üzerine zemin dört eşit bölmeye ayrılmıştır. Zeminde, Türkmen aynası motifi, içerisinde yıldız motifi kullanılmıştır. Yıldız motifi içerisinde muska motifi vardır. Zeminde ayrıca kırmızı renk üzerine, çengel, koçboynuzu, göz, aşk ve birleşim (ying/yang) motifi ile bezeme yapılmıştır.

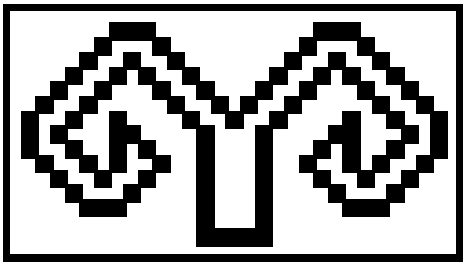
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

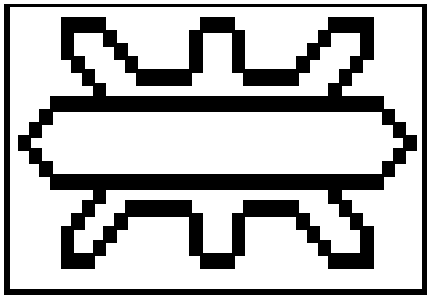
Katalog No: 5.1.41.

Çizim 5.41. a) Türkmen gülü

Çizim 5.41. b) Koçboynuzu

Çizim 5.41. c) Akrep Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.42.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Taban Halısı

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 108 x 154cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık yeşil, kahverengi, sarı, acık mavi, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü, 40x40 kalite

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

108x154cm ebadında olan taban halısı 40x40 kalitededir. Halı oldukça yıpranmış durumdadır. Halı da kopmalar ve eksiklikler vardır. Renkleri büyük ölçüde solmuş, renkler birbirine akmıştır. Kısa saçaklıdır.

Bir kenarında üç sıra bordür görülmektedir. En dıştaki ince bordür açık mavi zemin üzerine çengel motifi izlenmiştir. En kalın bordür kırmızı zemin üzerine, birbirini takip eden koçboynuzu motifi işlenmiştir. Üçüncü dar bordür ise, göz motifi işlenmiştir. Üçüncü dar bordür, kırmızı zemin içerisine şeritler halinde girmiştir.

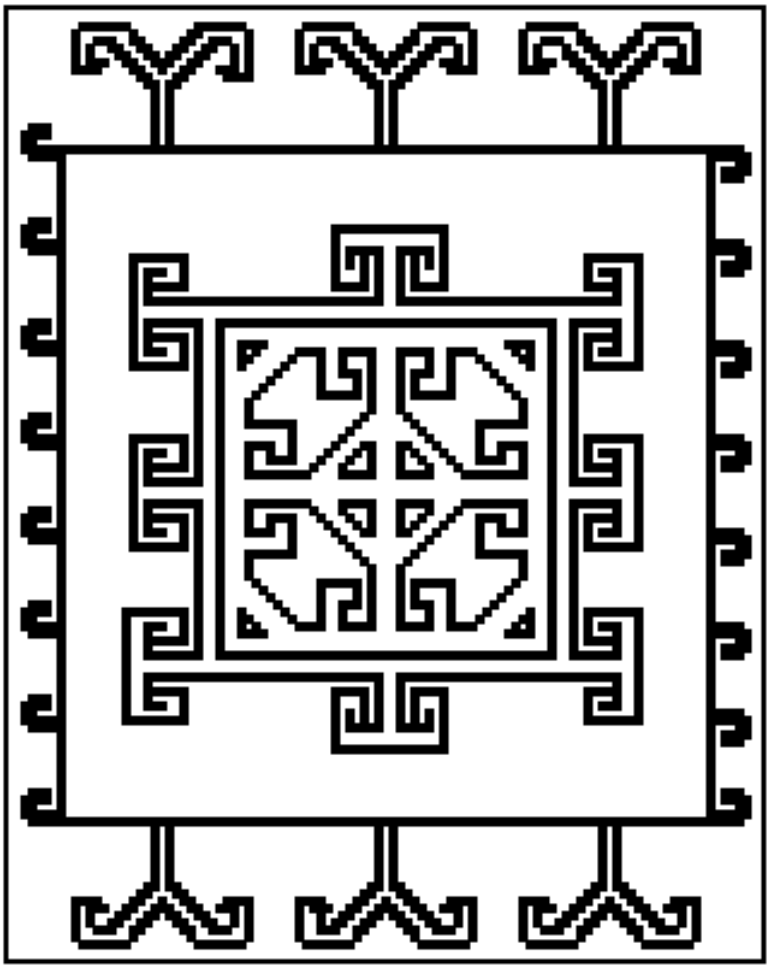
Zemin kırmızı renkte olup, dört kalın kuşak ve sekiz ince kuşak mevcuttur. Bu sekiz kalın kuşakta, göz motifi bulunmaktadır. Diğer dört kalın kuşakta çengel motifi bulunmaktadır.

Kontör çizgilerinin olduğu sekiz adet dikdörtgen formlu sandık motifi vardır. Bu sandık motiflerinin köşelerinden sırt sırta vermiş olan koçboynuzu motifi çıkmıştır. Sandık motiflerinin aralarında muska motifi işlenmiştir.

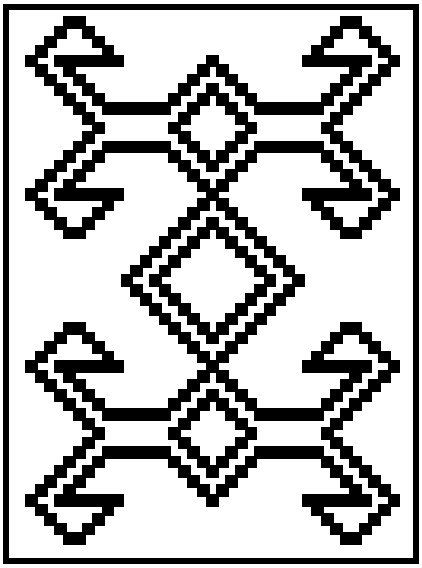
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

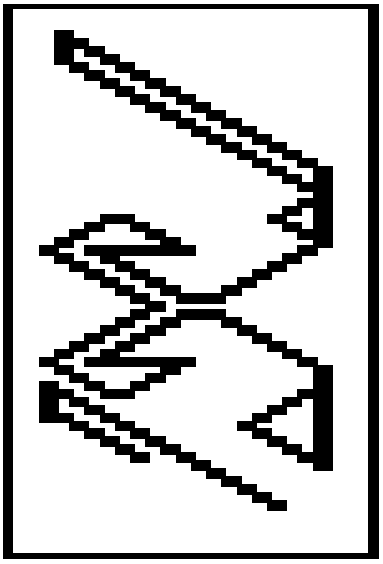
Katalog No: 5.1.42.

Çizim 5.42. a) Sandık Motifi

Çizim 5.42. b) Koçboynuzu Motifi

Çizim 5.42. c) Suyolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.43.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Halı (Parça)

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 18.yy.

Ebatları (En / Boy) : 52 x 92cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık yeşil, krem, kahverengi, sarı, acık mavi

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

52x92cm ebadında olan halı parçası 40x40 kalitededir. Halı oldukça yıpranmış durumdadır. Büyük bir halının küçük bir parçasıdır.

Halı kırmızı zemin üzerine, mavi renkli canavar izi motifli büyük bir madalyon işlenmiştir. Büyük işlenen madalyonlar mavi zemin dolgular ile iç içe geçmiş kare motif olarak çubuk şeritler birbirinden ayırmıştır.

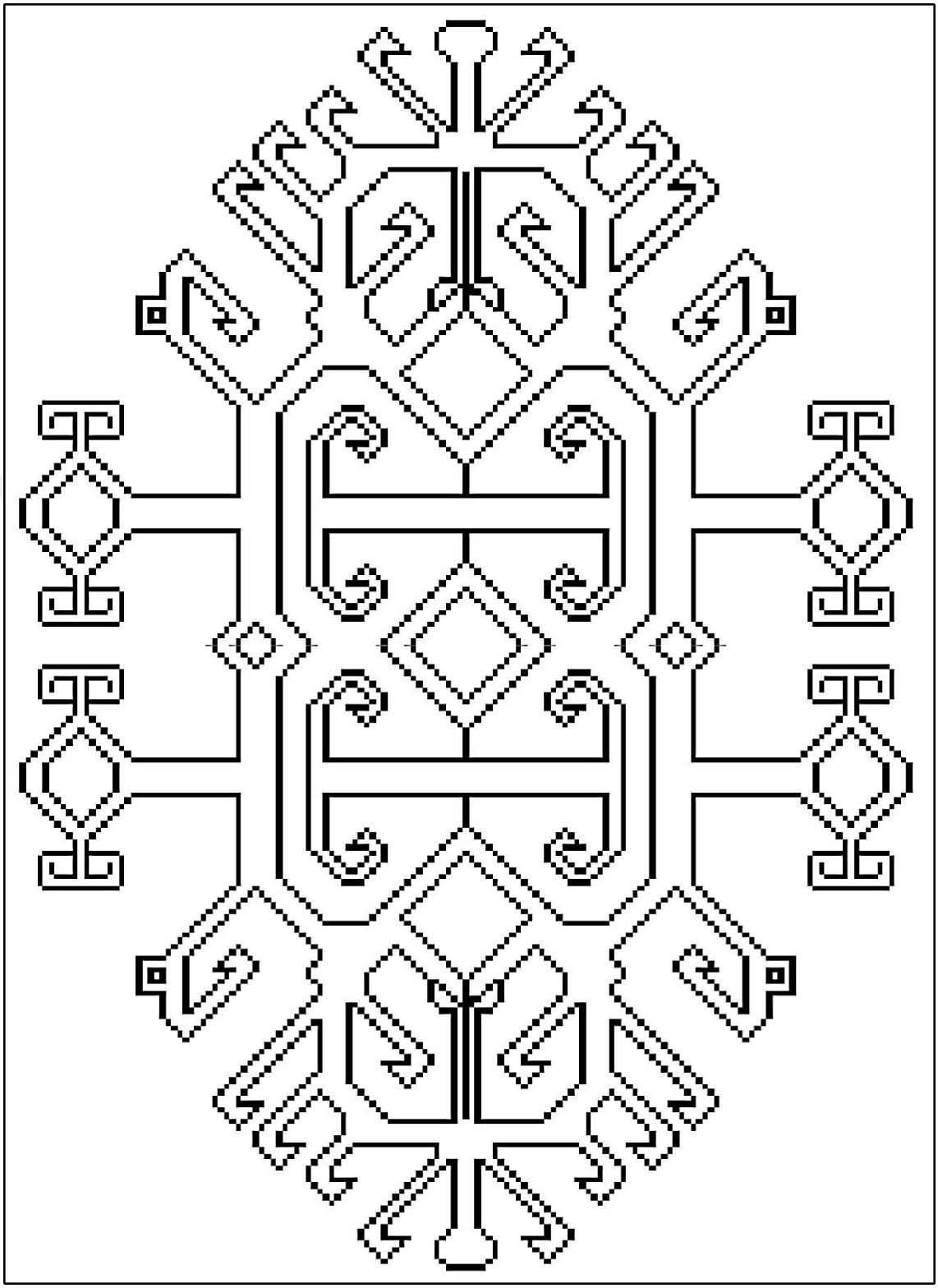
İçte bulunan kare formun içerisinde işlenen çift başlı ejder formu göze çarpmaktadır. Halıda çözgü telleri gözükmektedir.

Halının ince bordüründe cengel motifi işlenmiştir.

Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.43.

Çizim 5.43. a) Canavar İzli Madalyon

KATALOG NO **:** 5.1.44.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Halı/Halı Parçası

İnceleme Tarihi **:** 18/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Tokat Rüstem Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 85 x 260cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık yeşil, krem, kahverengi, sarı, acık mavi, lacivert, devetüyü,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

85x260cm ebatlı olan halı parçası 40x40 kalitededir. Halı oldukça yıpranmıştır. Yırtıklar ve eksiklikler vardır.

İki dar bir geniş bordür olmak üzere üç bordürlüdür. Dıştaki dar bordür kırmızı zeminlidir. İçte bulunan dar bordür lacivert zeminli olup üzerinde, kırmızı ve sarı renkten küçük muska motifi görülmektedir.

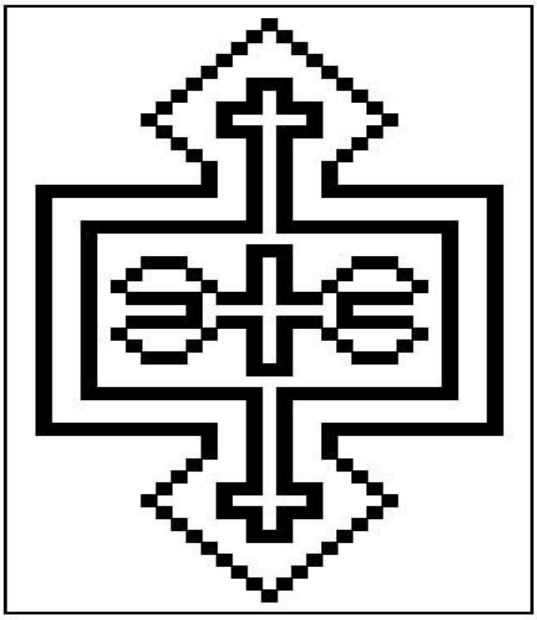
Geniş bordür de beyaz zemin üzerine, pıtrak motifi işlenmiştir. Halıyı boydan boya devam etmektedir.

Zemin, kırmızı renkte olup yirmi yedi tane beyaz, lacivert, kahverengi ve yeşil renklerle kurtağzı motifleri anahtar motifi içerisine yerleştirilmiştir. Bunların arasında göz motifi ve stilize edilmiş hayvan motifi görülmektedir.

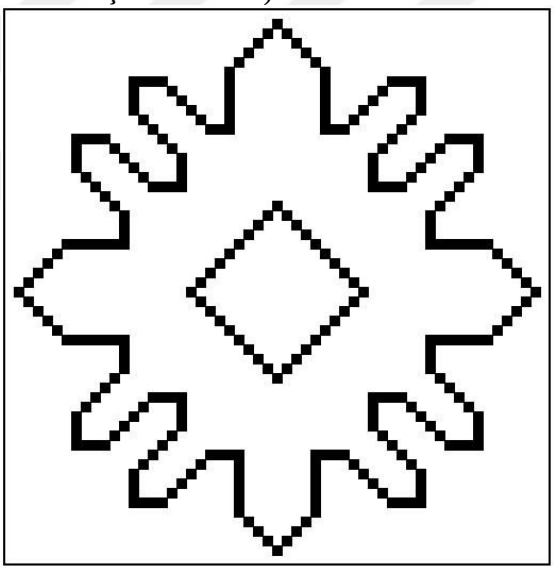
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

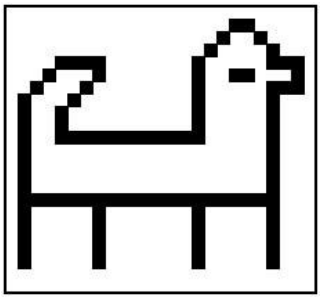
Katalog No: 5.1.44.

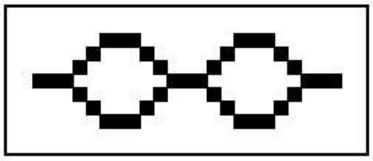
Çizim 5.44. a) Anahtar Motifi

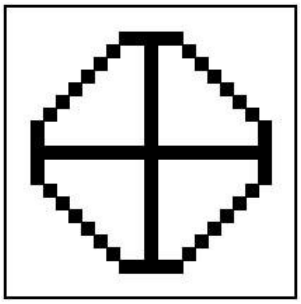
Çizim 5.44. b) Akrep Motifi

Çizim 5.44. c) Köpek Motifi

Çizim 5.44. d) Göz Motifi

Çizim 5.44. e) Göz Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.45.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Taban Halısı (Parça)

İnceleme Tarihi **:** 19/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 18.yy.

Ebatları (En / Boy) : 112 x 85cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, acık mavi, turuncu, lacivert

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

Büyük olan taban halısında sadece küçük ebatlı bir parça kalmıştır. Bulunan bu parçada ise yırtılma ve eksiklikler vardır. Tüyleri tamamen dökülmüştür. Bordür sayısı tespit edilememiştir.

Dışta görünen kalın bordür de, kırmızı zemin üzerine sarı, mavi, lacivert tonlarda birbirini takip eden koçboynuzu motifi kullanılmıştır. İkinci dar bordür de suyolu motifi bulunmaktadır.

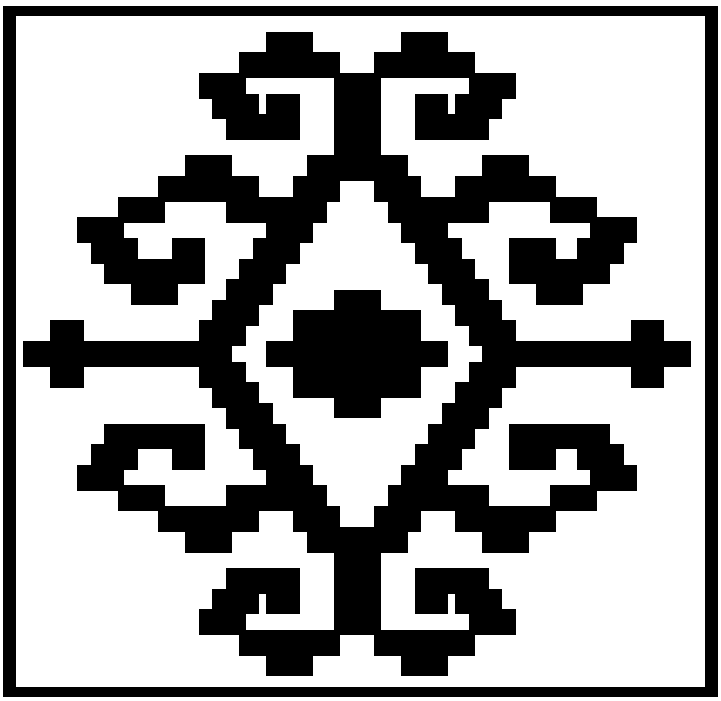
Zemin, sandık motifi görülmektedir. Motifin üst ve alt tarafında, baklava dilimleri içerisinde koçboynuzu motifi kırmızı ve beyaz tonlarda renklendirilmiştir. Sandık motifinin zemini lacivert tondadır. İçerisinde cengel ve ‘T’ motifleri görülmektedir. Sandık motifi içerisinde ikinci küçük bir sandık motifi daha kırmızı renk tonuyla ayırt edilmiştir. İçerisinde küçük baklava dilimlerinin ortsanda tam ve yarım koçboynuzu motifi dikkat çekmektedir.

Halının ikinci üst sandık motifi kısmında zemin rengi ise mavidir. Büyük ihtimalle motif tekrarı görülmektedir.

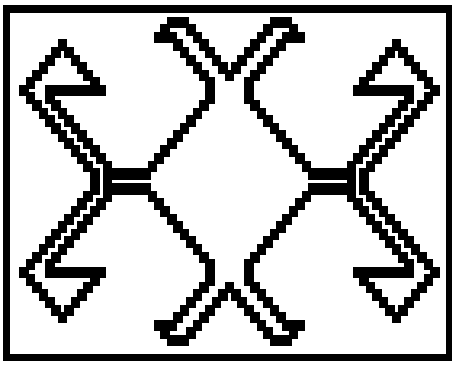
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi’ndedir.

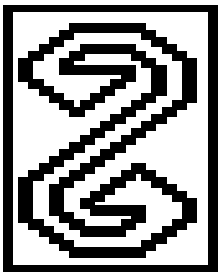
Katalog No: 5.1.45.

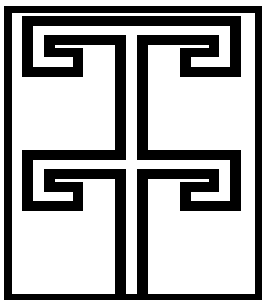
Çizim 5.45. a) Bukağı Motifi

Çizim 5.45. b) Kurt Ağzı Motifi

Çizim 5.45. c) Çengel Motifi

Çizim 5.45. d) ‘T’ Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.46.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Yastık Halısı

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : Hoca Ahmet Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 54 x 86cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, deve tüyü

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

54x86cm ebadında olan yastık halısında renkler solmuştur. Yer yer yırtılmalar ve kopmalar vardır. Kısa saçaklıdır.

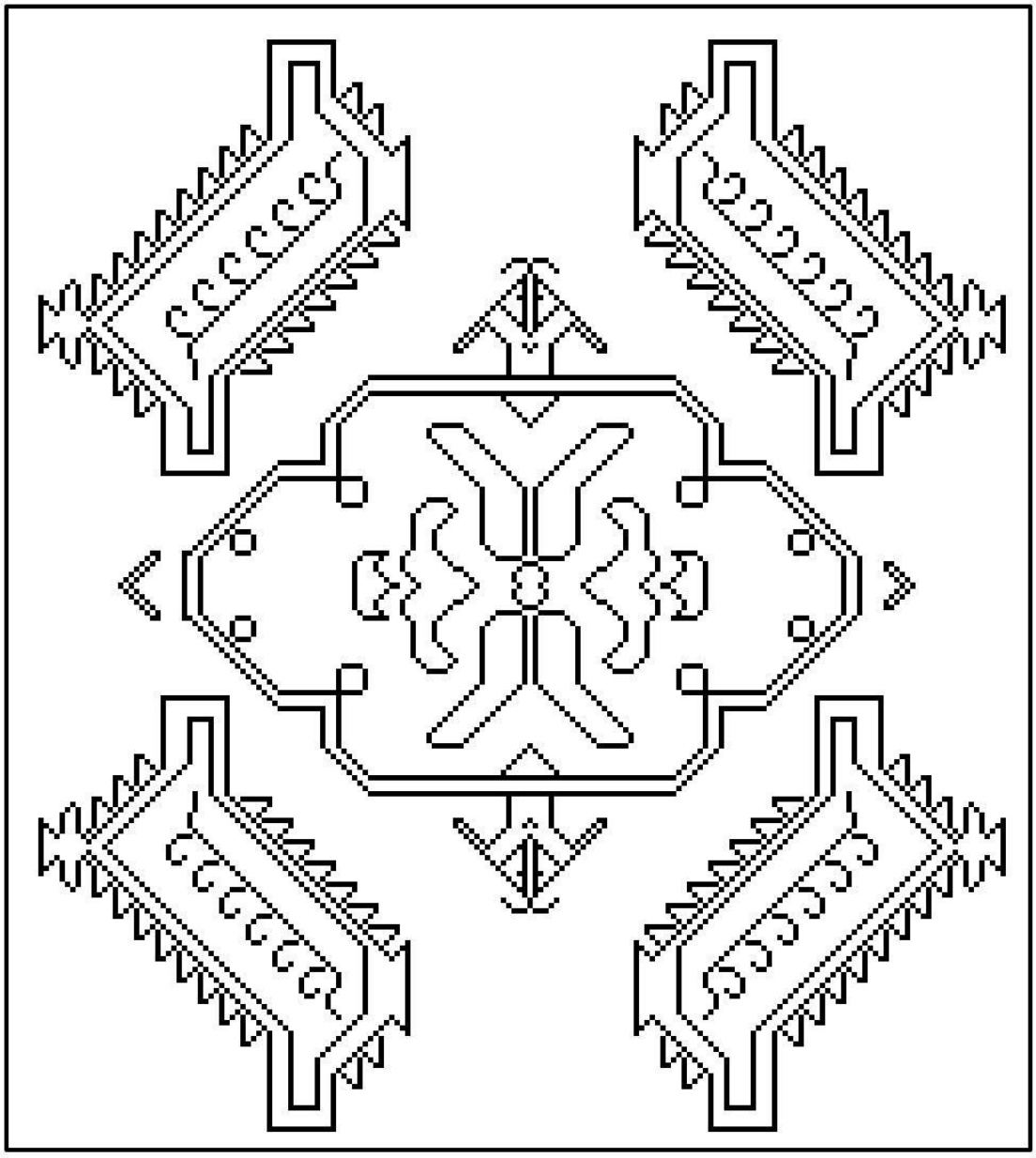
Yastık halısının dıştan içe doğru boyuna iki ince şerit bordür ve bir geniş bordürden meydana gelmiştir. Geniş olan bordürde baklava dilimi içerisinde muska motifi çevrelemektedir. Üst ve alt bordür de geometrik form içerisinde dalında gonca motifi ile bezeme yapılmıştır.

Kırmızı zemin üzerine büyük madalyon işlenmiştir. Sekiz köşeli madalyonun ortasında bitkisel karakterli motifler bulunmaktadır. Madalyonun etrafında testere dişli dört motif tarafından çevrelenmiştir. Ayrıca, zeminin dört köşesine kahverengi doku üzerine stilize edilmiş bitkisel karakterli motif işlenerek içerisine çiçek motifi yerleştirilmiştir.

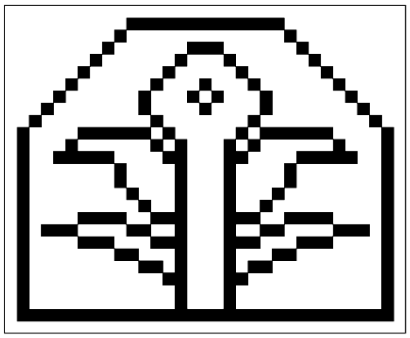
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.46.

Çizim 5.46. a) Madalyon

Çizim 5.46. b) Dalında Gonca Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.47.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü : Halı Yolluk

İnceleme Tarihi **:** 20/05/2014

Bulunduğu Yer : Dabakhane Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 96 x 290cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, kahverengi, sarı, beyaz, krem, turuncu, deve tüyü, acık mavi, açık yeşil

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

96x290cm ebadında olan dikdörtgen formlu halı yolluk yıpranmış durumdadır. Köşelerinde eksilmeler vardır. Yer yer yırtılmalar gözlenmiştir. Tüyleri kısmen dökülmüştür. Kısa saçaklıdır.

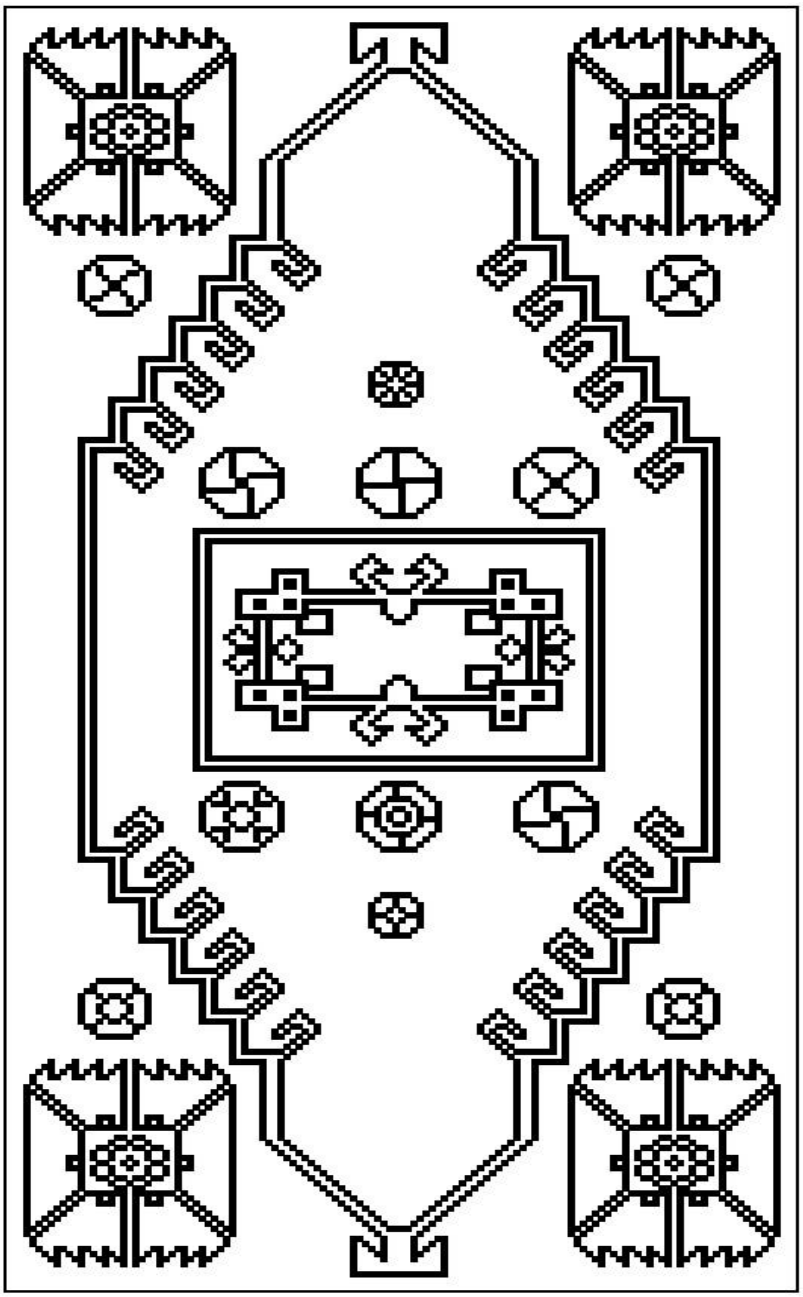
Halı yolluk iki geniş bordürden oluşmaktadır. Dıştan içe ilk geniş bordür, kırmızı zemin üzerine, sarı renkli zig zağ ve çengel motifi halıyı dolamaktadır. Aralarında çiçek motifi serpiştirtmiştir. İkinci geniş bordür, açık mavi zemin üzerine motif tekrarı vardır.

Zemin, simetrik şekilde altıgenlere bölünmüştür. Madalyon formu verilen altıgenler kırmızı üzerine sarı ya da sarı üzerine kırmızı dolguludur. Madalyonların içerisinde küçük bir sandık motifi dikkati çekmektedir. Sandık motifi köşelerinden birbiri arasına dolanmış geometrik karakterlidir. Motifin etrafında çiçek motifleri simetrik olarak dağıtılmıştır. Altıgenlerin içlerine dört bir yanına doğru çengel motifi sarkıtılmıştır. Altıgenlerin dışında kalan köşelerine dikdörtgen form içerisinde stilize çiçek ve yaprak motifleri ile dizayn edilmiştir.

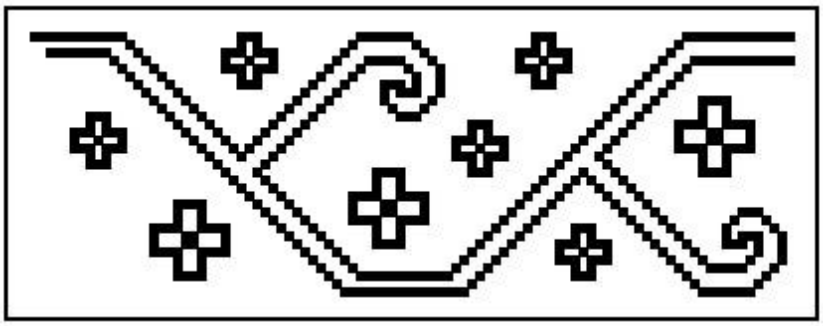
Havlı Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.1.47.

Çizim 5.47. a) Geometrik Madalyon

Çizim 5.47. b) Çiçekli Çengelli Suyolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.48.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Minyatür Halı

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer : Mustafa Doğtaş. Antikacı

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 50 x 35cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

50x35cm ebadında olan minyatür halı, yöre dilinde cezaevi dokuması olarak tanınan aslanlı halı minyatür halı sınıfındadır. Saçak kısımlarında yırtılmalar görülmektedir. Halı saçaklıdır.

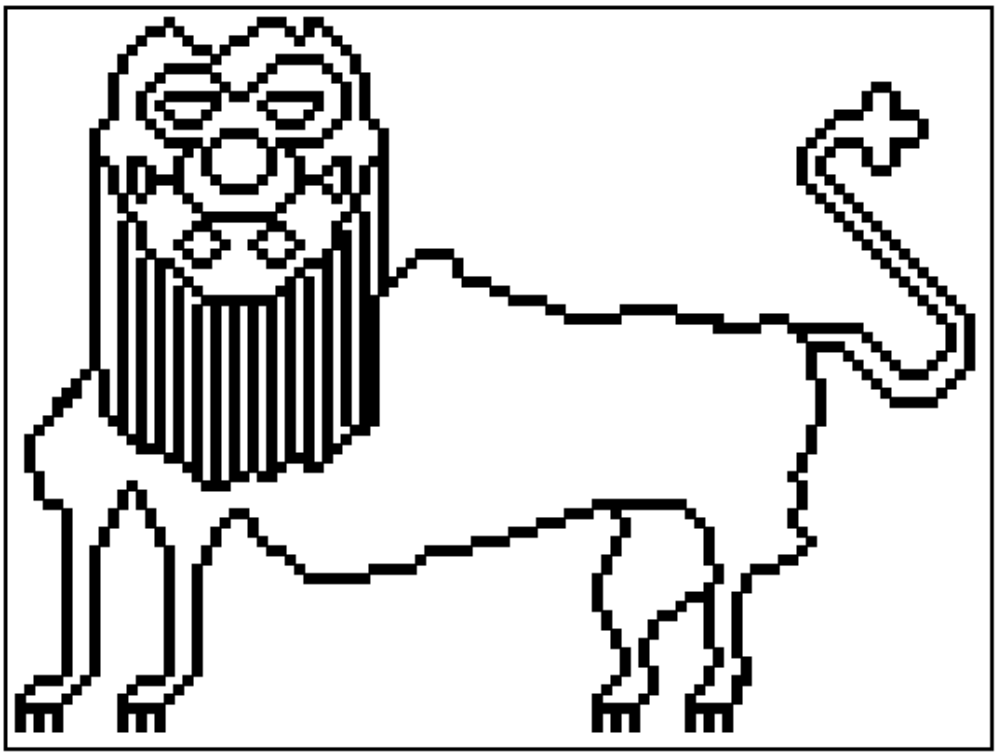
Halı dıştan içe doğru ince bir şerit ve tek ince bordürden oluşmuştur. İnce bordürde kırmızı zemin üzerine serpme motif, nazar motifi ve göz motifleri işlenmiştir.

Minyatür halıda zemin rengi kremdir. Aslan figürü işlenmiştir. Aslan figürün kuyruğu ok başı şeklinde tasvir edilmiştir. Zeminde ‘aslan’ yazısı ve alt tarafında ‘hoş gel’ yazısı dikkat çekmektedir.

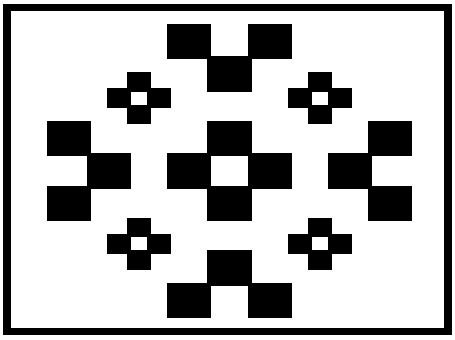
Havlı Dokuma Yöre de bulunan Antikacı’da bulunmuştur.

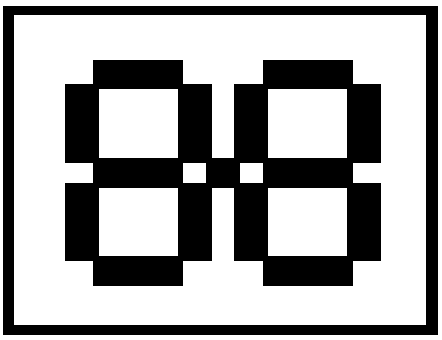
Katalog No: 5.1.48.

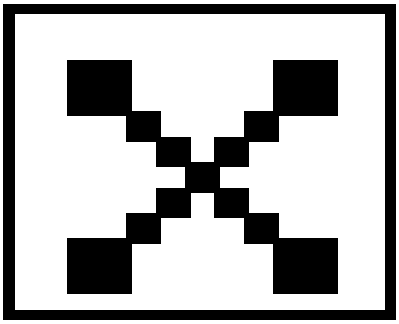
Çizim 5.48. a) Aslan Motifi

Çizim 5.48. b) Serpme desen

Çizim 5.48. c) Göz Motifi

Çizim 5.48. d) Nazar Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.49.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Heybe

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer : Zile Mustafa Doğtaş Antikacı

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 60 x 150cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu,

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokuma Analizi :

60x150cm ebadında olan heybe dokuma iyi durumdadır. Renklerinde solma tespit edilmiştir.

Dış bordürden iç içe girmiş yarım baklava dilimi formları içerisinde çengel motifleri kullanılmıştır. Üstte bulunan ikinci bordürde baklava dilimlerinin aralarında koçboynuzu motifi kullanılmıştır.

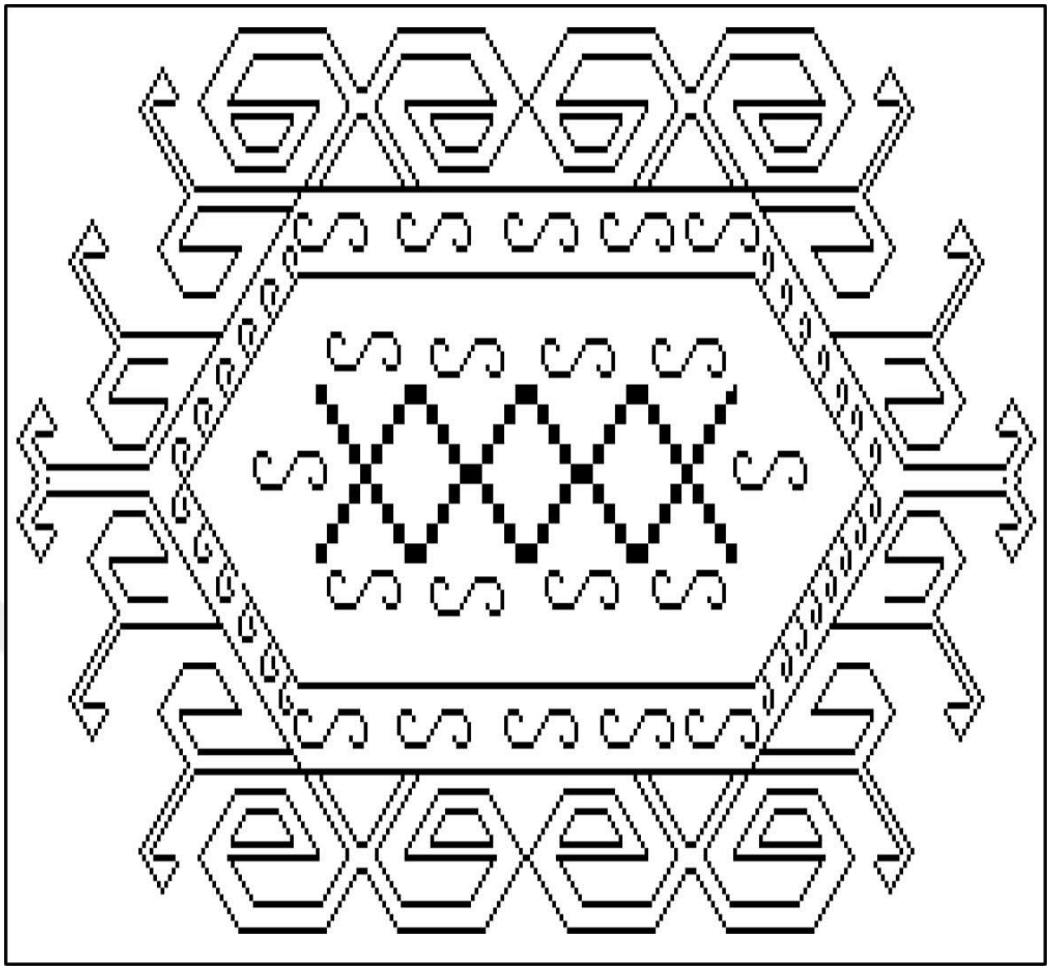
Zemin dikdörtgen, halindedir. Dikdörtgenlerin baş tarafında canavar izi motifi kullanılmıştır. Canavar izi motifi iki sıra halindedir biri sağa giderken diğeri sola doğru gitmektedir.

Zeminde sandık motifi kullanılmıştır. Motifin içerisinde küçük baklava dilimleri ve onarlın etrafında çengel motifi ile bezeme yapılmıştır. Sandık motifinin üst tarafında stiliz edilmiş halde birbirini takip eden insan figürleri vardır. Heybe halının uç kısmında beş tane akrep motifi bulunmaktadır. Bunların içi muska motifi ile tamamlanmıştır.

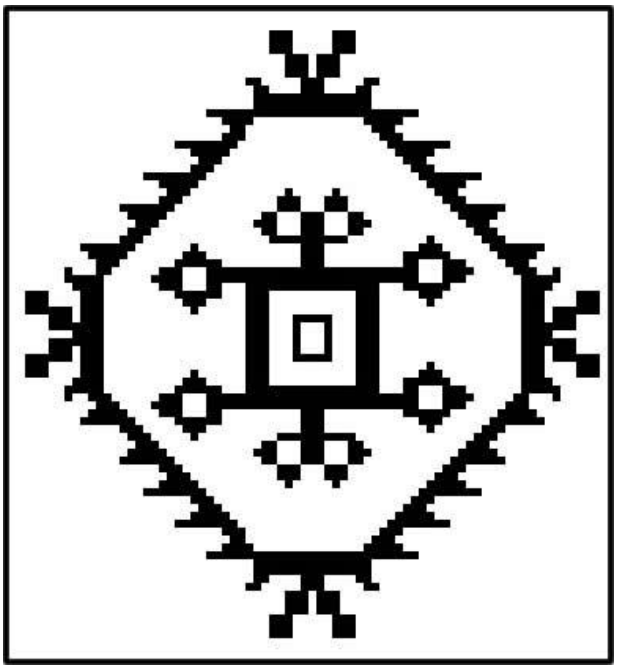
Heybe Dokuması, yöre de bulunan Antikacı da bulunmuştur.

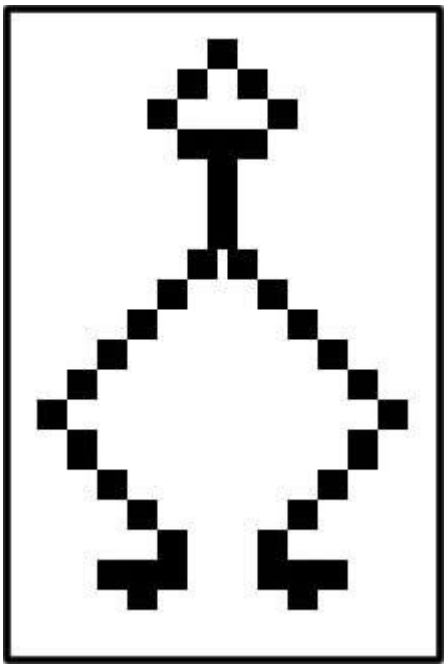
Katalog No: 5.1.49.

Çizim 5.49. a) Sandık Motifi

Çizim 5.49. b) Akrep Motifi

Çizim 5.49. c) Stilize İnsan Motifi

KATALOG NO **:** 5.1.50.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü : Saf Seccade

İnceleme Tarihi **:** 22/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Ulu camii

Dokunduğu Tarih **:** 20.yy.

Ebatları (En / Boy) : 105 x 340cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, devetüyü, sarı, beyaz, krem, turuncu, açık mavi

Dokuma Tekniği : Gördes Türk düğümü

Dokuma Kalitesi **:** 40x40

Dokumanın Analizi :

105x340cm ebadında olan saf seccade halısında hâkim rengin kırmızı olduğu izlenmiştir. Kenar köşelerinde yıpranmalar görülmektedir. Renkler birbirine akmıştır.

Camii halısında, dıştan içe doğru hemen hemen aynı ebatlarda iki bordürle çevrilmiştir. İlk bordürde, devetüyü zemin üzerine altıgenler içerisinde çengel motifi kilim boyunca devam etmektedir. İkinci bordürde, açık mavi zemin üzerine bir baklava dilimi onun peşine üçerli ya da dörderli şekilde çiçek motifi birbiri peşine devam etmektedir.

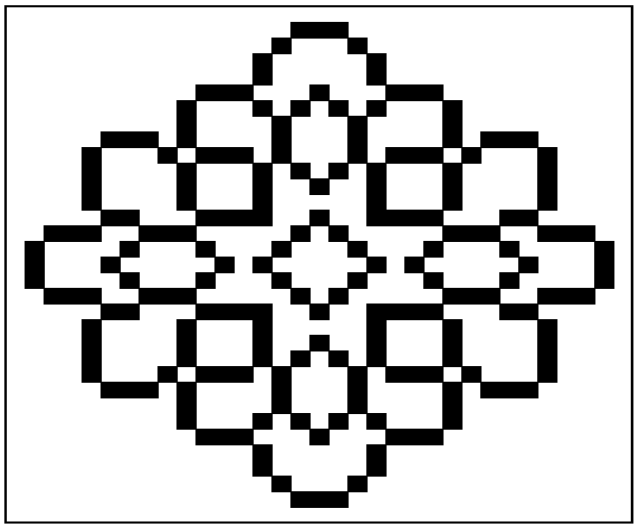
Zemin, sekiz mihrap nişli bölgeye ayrılmıştır. İçleri kırmızı renkte olup, tam ortasında beyaz ve içleri kırmızı bitkisel karakterli motif yerleştirilmiştir. Kademeli olarak yükselen nişin ortasında eli belinde motifi bulunmaktadır.

Sekiz bölmeli nişin diğer zeminleri kırmızı, kahverengi ve açık yeşil ve açık mavi olarak renklendirilmiştir. Ayrıca sekiz bölmenin arasından bukağı motifi şerit halinden dolanırken üçüncü bir bordürde meydana getirmiştir.

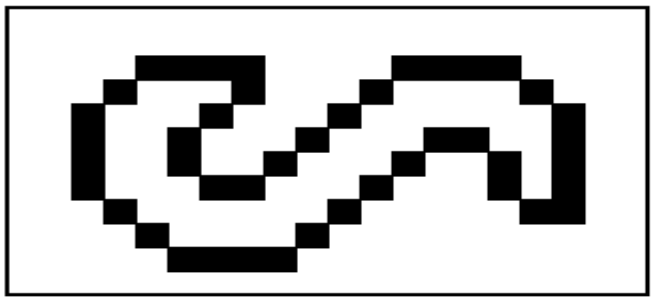
Havlı Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

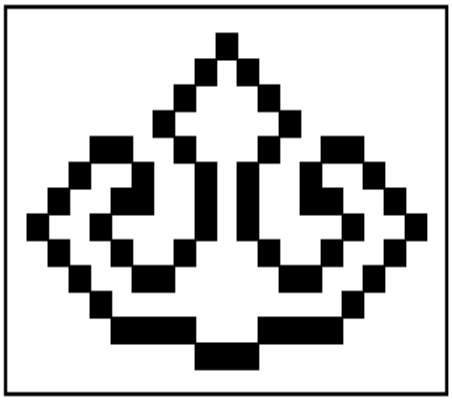
Katalog No: 5.1.50.

Çizim 5.50. a) Çiçek Motifi

Çizim 5.50. b) Çengel Motifi

Çizim 5.50. c) Eli Belinde Motifi

5.2. DÜZ DOKUMALAR

5.2.1. Tokat Deve Görmez Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 280
5.2.2. Zile Dabakhane Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 284
5.2.3. Tokat Mahmut Paşa Camiinde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.....287
5.2.4. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Mevlevi Hane Müzesi'ndedir. 290
5.2.5. Zile Ulu Camiinde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.....294
5.2.6. Zile Ulu Camiinde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.....297
5.2.7. Zile Ulu Camiinde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 300
5.2.8. Zile Ulu Camiinde Bulunan Dokuma Tokat Müzesin'dedir 303
5.2.9. Zile Ulu Camiinde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir... 306
5.2.10. Zile Ulu Camiinde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 309
5.2.11. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 312
5.2.12. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir....315
5.2.13. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 318
5.2.14. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 321
5.2.15. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 324
5.2.16. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzzesi'ndedir...327
5.2.17. Zile Ulu Camii .nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 330
5.2.18. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.....333
5.2.19. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma .Tokat Müzesi'ndedir. 337
5.2.20. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 340
5.2.21. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir....343
5.2.22. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.....346
5.2.23. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 349
5.2.24. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 352
5.2.25. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 355
5.2.26. Tokat Müftü Camiinde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir 358
5.2.27. Tokat küçük Beybağı Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 361
5.2.28. Tokat Koşakarak Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 364
5.2.29. Tokat Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 368
5.2.30. Zile Haruç Camii nde Bulunan Dokuma.Tokat Müzesi'ndedir.....371

5.2.31. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 374
5.1.32. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 377
5.2.33. Zile Muhterem Dur Evinde Bulunmuştur 380
5.2.34. Zile Halk Eğitim Merkezi.nde bulunmuştur. 383
5.2.35. Zile Cedit Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir.....386
5.2.36. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir 390
5.2.37. Zile Ulu Camii Nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 393
5.2.38. Zile Mustafa Doğtaş /Antikacı.da Bulunmuştur. 396
5.2.39. Zile Mustafa Doğtaş / Antikacı da Bulunmuştur.. 399
5.2.40. Tokat Gaybi Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir 402
5.2.41. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.....405
5.2.42. Zile Ulu Camii..nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir....408
5.2.43. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 412
5.2.44. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.....415
5.2.45. Zile Ulu Camii nde Bulunan Dokuma Mevlevi hane Müzesi'ndedir.....418
5.2.46. Zile Ulu Camii. nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi hane Müzesi'ndedir ...421
5.2.47. Zile, Eryılmaz Ticaret Tayfun Eryılmaz İş yerinde Bulunmuştur 424
5.2.48. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Müzesi'ndedir. 426
5.2.49. Zile Ulu Camii..nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir....429
5.2.50. Zile Ulu Camii.nde Bulunan Dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.....432

KATALOG NO **:** 5.2.1.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 14/05/ 2014

Bulunduğu Yer **:** Tokat / Merkez Deve Görmez Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 140 x 186cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, sarı, bej, acık mavi, devetüyü, beyaz, açık yeşil

Dokuma Tekniği **:**İlikli-iliksiz, sarma konturlu kilim tekniği ile dokunmuştur.

Dokumanın Analizi:

140x186 ebadında olan kilim dikdörtgen form içerisindedir. Oldukça yıpranmıştır. Üst bordür ve alt bordür de iki tane dar bordür bulunmaktadır. Dar bordürler de bukağı motifi, ardından göz motifi işlenmiştir.

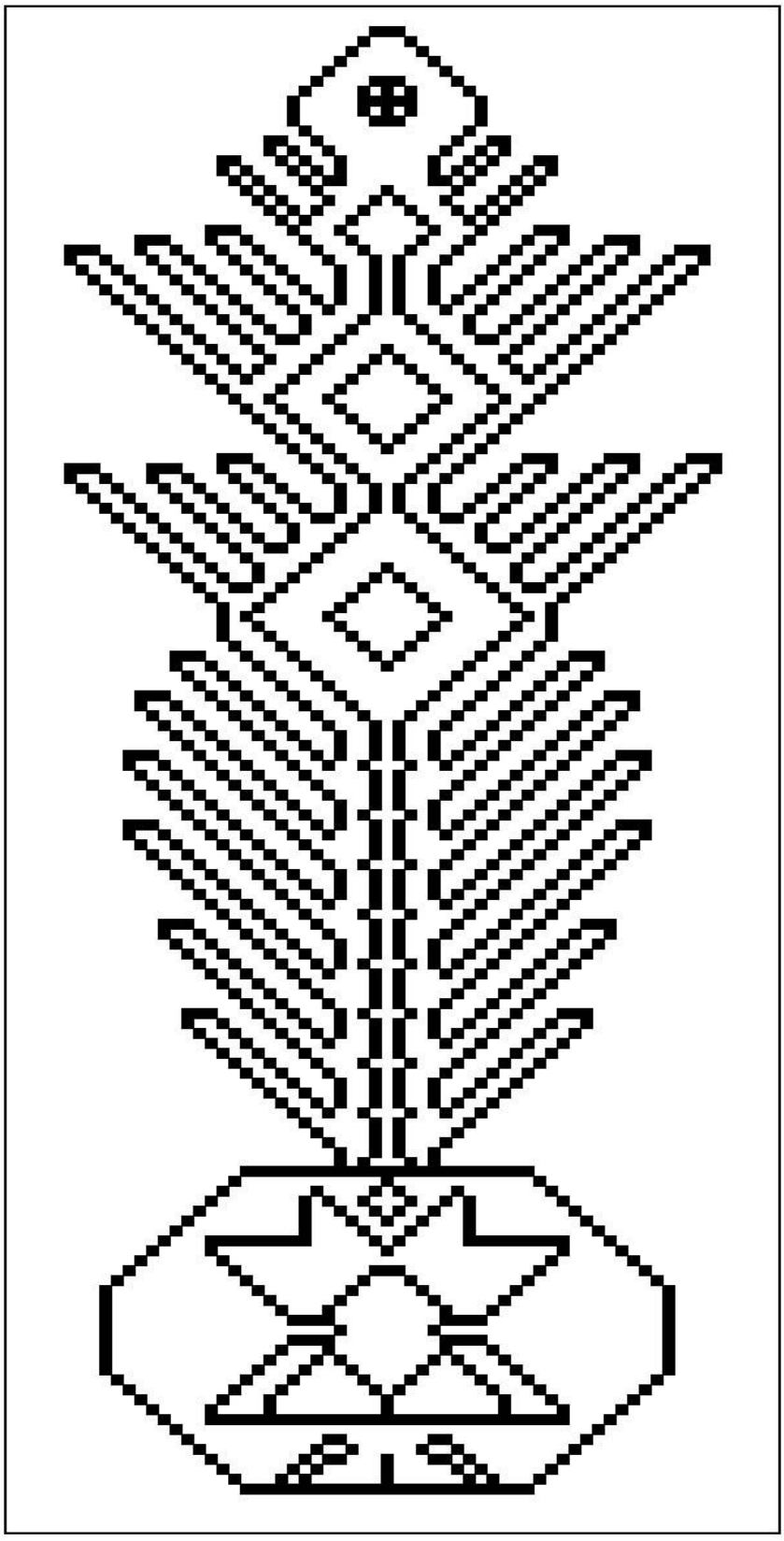
Kalın bordür de siyah, sarı, kırmızı ve kahverengi renklerle açık yeşil zemin üzerine (em damgası) eli belinde motifi işlenmiştir. Orta kalın bordürde hayat ağacı motifi kırmızı zemin üzerine düz bir satıhta yerleştirilmiştir. Aralarında çengel, tarak, haç motifi vardır. Sonra ki bordür de altıgen formlar içerisine çengel motifi yerleştirilmiştir.

Zemin, açık yeşil olarak renklendirilmiş ve ortasında yine bordür de olduğu gibi hayat ağacı motifi işlenmiştir. Zeminin üst tarafında kurtağzı motifi ve cengel motifleri dağıtılarak form verilmiştir. Kilim kısa saçaklıdır. Renkleri solmuştur.

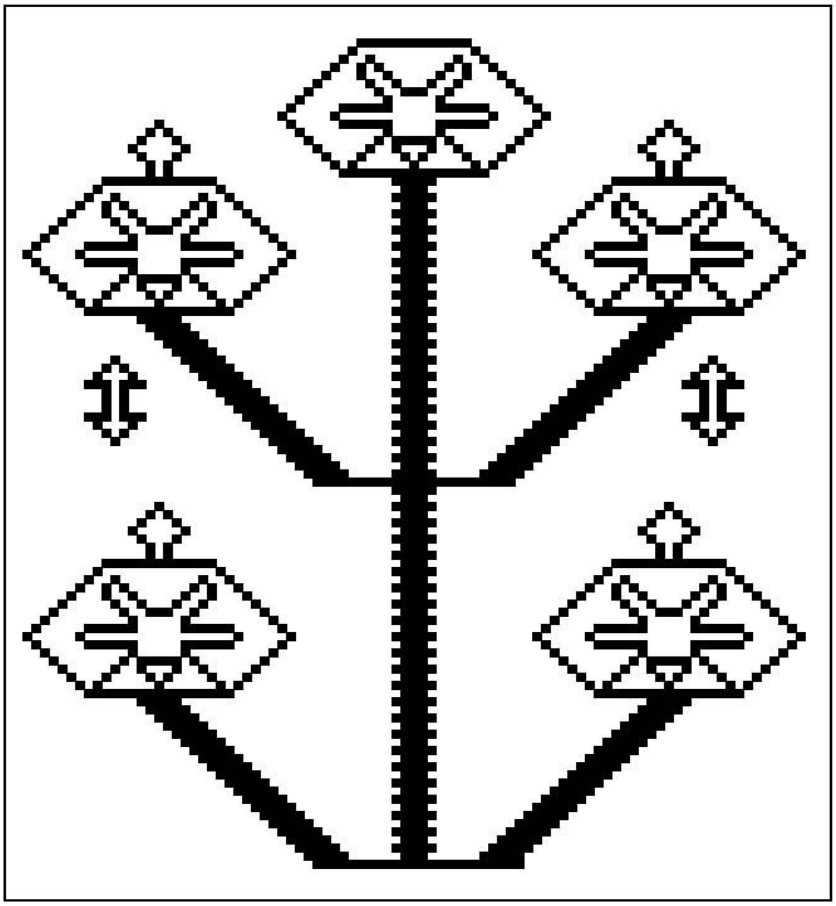
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

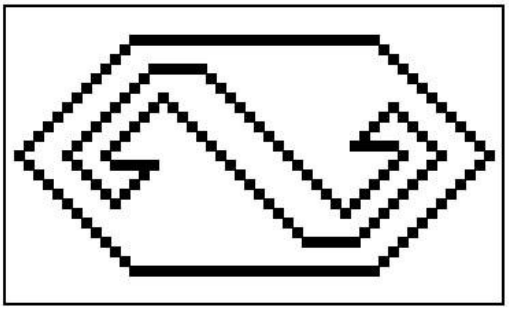
Katalog No: 5.2.1.

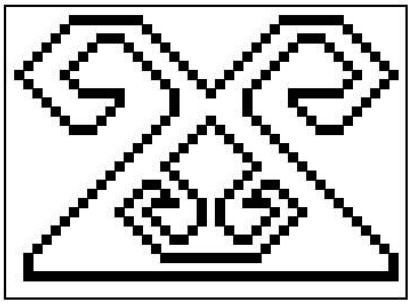
Çizim 1. a) Hayat Ağacı

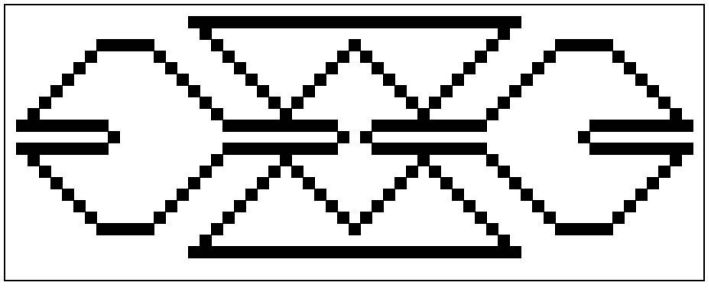
Çizim 1. b) Hayat Ağacı Motifi.

Çizim 1. c) Altıgen içerisinde çengel formu

Çizim 1. d) Eli Belinde

Çizim 1. e) Kurt Ağzı Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.2.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Dabakhane Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 152 x 371cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, sarı, acık-koyu mavi, beyaz, açık yeşil

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi:

152x371 cm ebadında olan kilim dikdörtgen form içerisindedir. Dokuma iki şaklıdır.

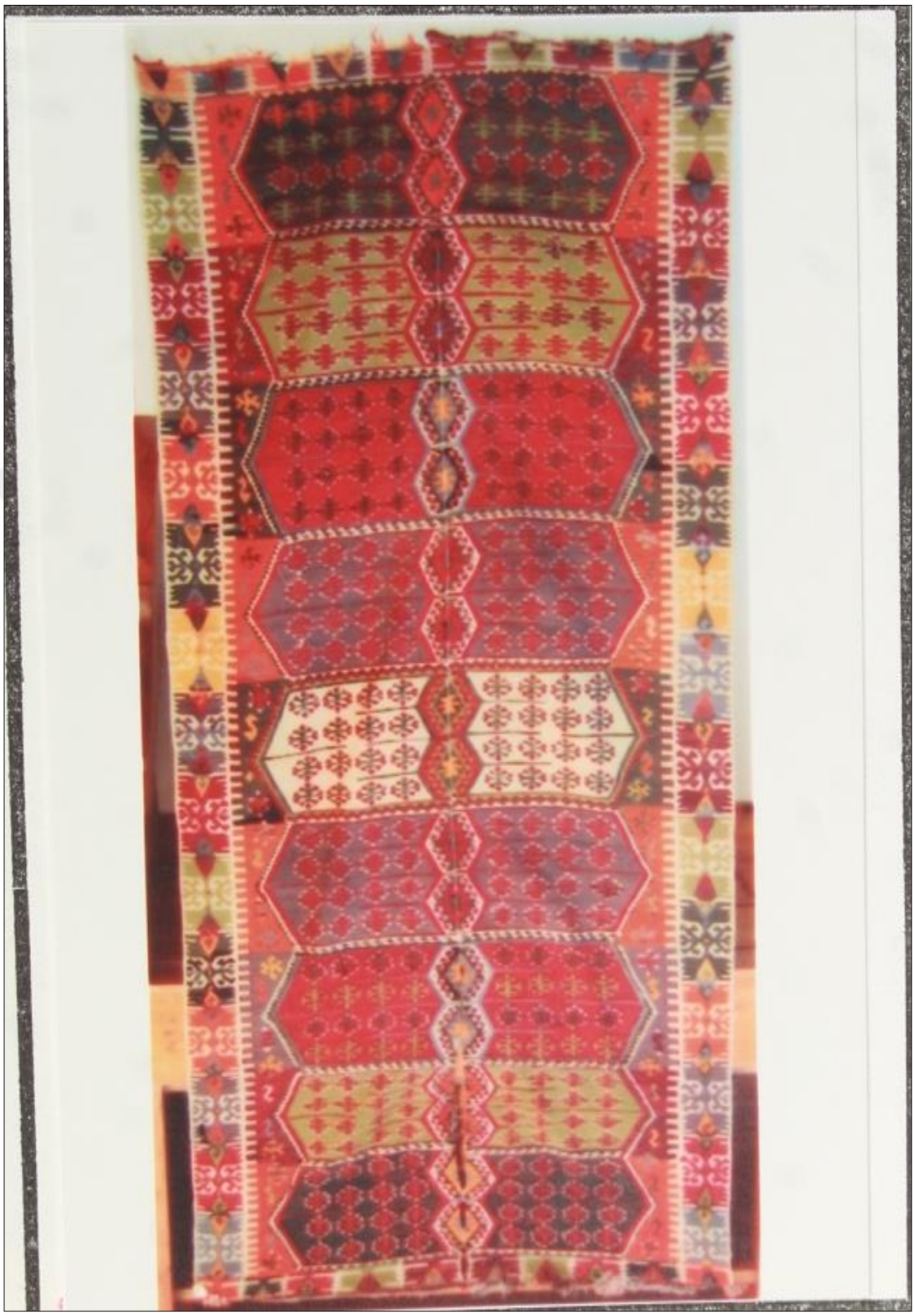
Dıştaki kalın bordürün beyaz zemini üzerine, bereket ve koruma motifi kırmızı, lacivert, açık mavi renklerle boydan boya işlenmiştir. Orta kısım ve bordür tarak motifiyle birbirinden ayırt edilmiştir.

Yine orta kısımda dokuz tane kalın dikdörtgen bölme arasına on sekiz tane etrafını bereket motifinin ortasını ise bukağı motifi ile işlenen altıgen formlar vardır.

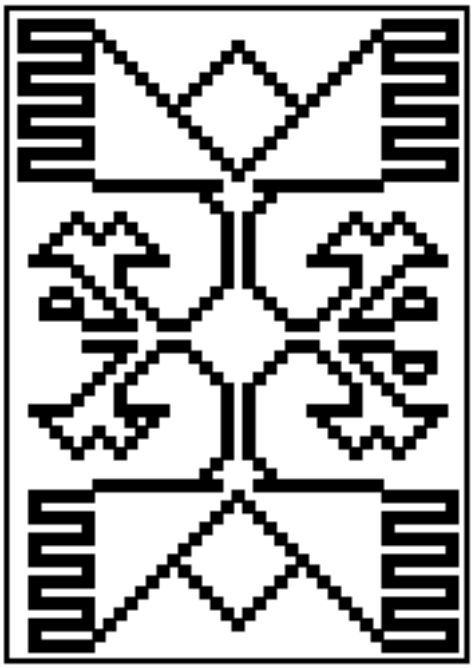
Kalın kuşakların etrafı muska ve canavar ayağı iç kısımlarını ise dört sıra kurtağzı motifi ile doldurulmuştur.

Kalın kuşaklar ile bordür arasında ki kısımlara çengel ve kurtağzı motifi ile tamamlamışlardır. Bu motifler yeşil renkli zemin üzerinedir. Kilim saçaksızdır. Yer yer noksanlıklar ve eksiklikler vardır.

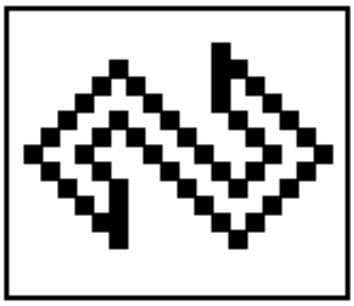
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

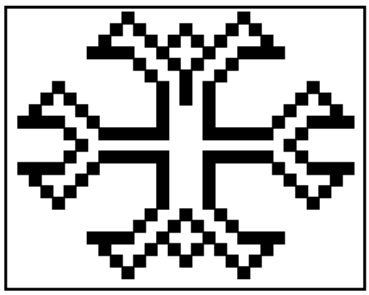
Katalog No: 5.2.2.

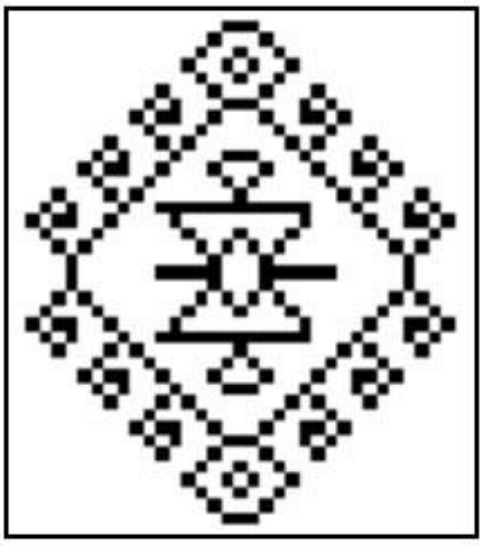
Çizim 2. a) Bereket ve Koruma Motifi

Çizim 2. b) Çengel Motifi

Çizim 2. c) Kurt Ağzı Motifi

Çizim 2. d) Bereket Motifi içerisinde Bukağı Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.3.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Tokat / Merkez Mahmut Paşa Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 204 x 404cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, sarı, beyaz, açık yeşil, pembe, krem

Dokuma Tekniği **:** İlikli kilim, aynı atkıdan geri dönülmesi ile iliklerin yok edilmesi tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi:

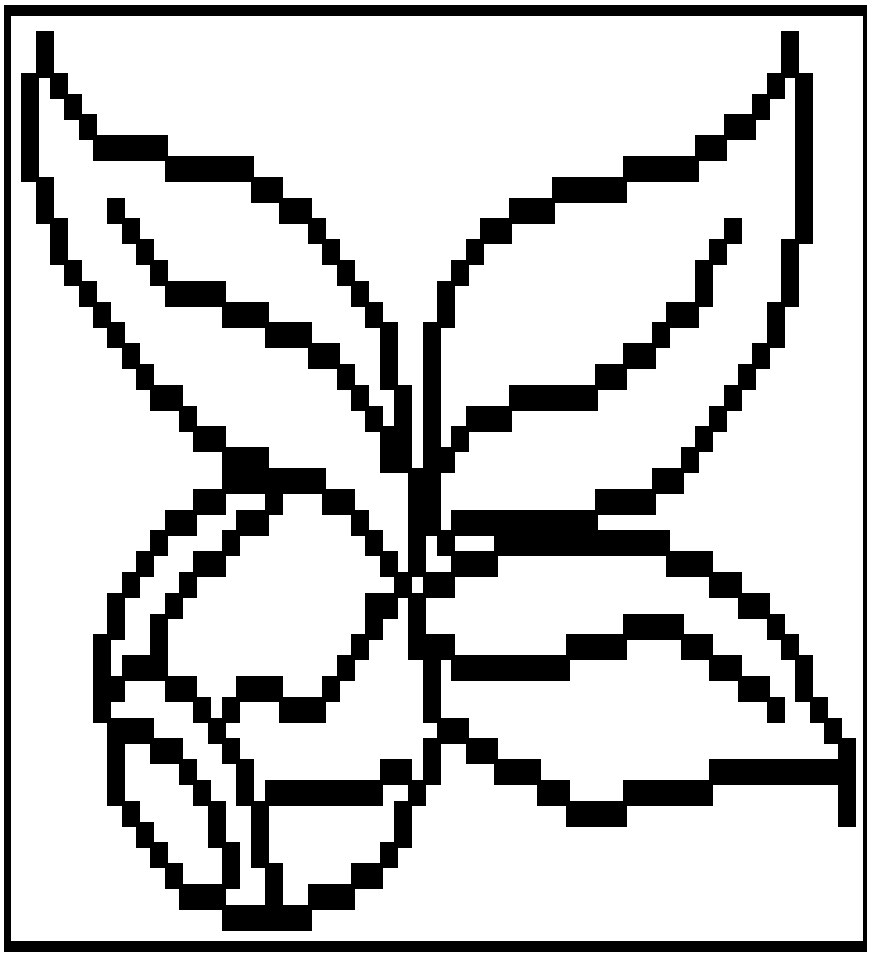
204x404cm ebadında olan kilimde tek bordür bulunmaktadır. Bordür de kahverengi zemin üzerine yeşil ve kırmızı renkler de büyük güllü, yapraklı çiçek bezemeleri ile süslenmiştir.

Zemin de ise, kırmızı üzerine stilize edilmiş bitkisel motifler yer almaktadır. Renkleri solmuş olan kilimin kısa kenarında ‘’19001–19’’ ibaresinden oluşan rakamlar vardır. Kilimin saçakları yoktur, renkleri solmuş ve akmıştır.

Kilim dokuma Tokat Müzesi’ndedir.

Katalog No: 5.2.3.

Çizim 3. a) Büyük Güllü Yapraklı Bezeme Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.4.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 106 x 273cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, sarı, beyaz, açık yeşil,açık- koyu mavi, krem, açık yeşil, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

106x273 ebadında olan kilim dikdörtgen formludur. Dıştan iki ince bir kalın bordüre sahiptir.

İki küçük ince bordür arasındaki kalın bordür de zemin rengi kırmızıdır. Bu bordür üzerine koçboynuzu motifi işlenmiştir.

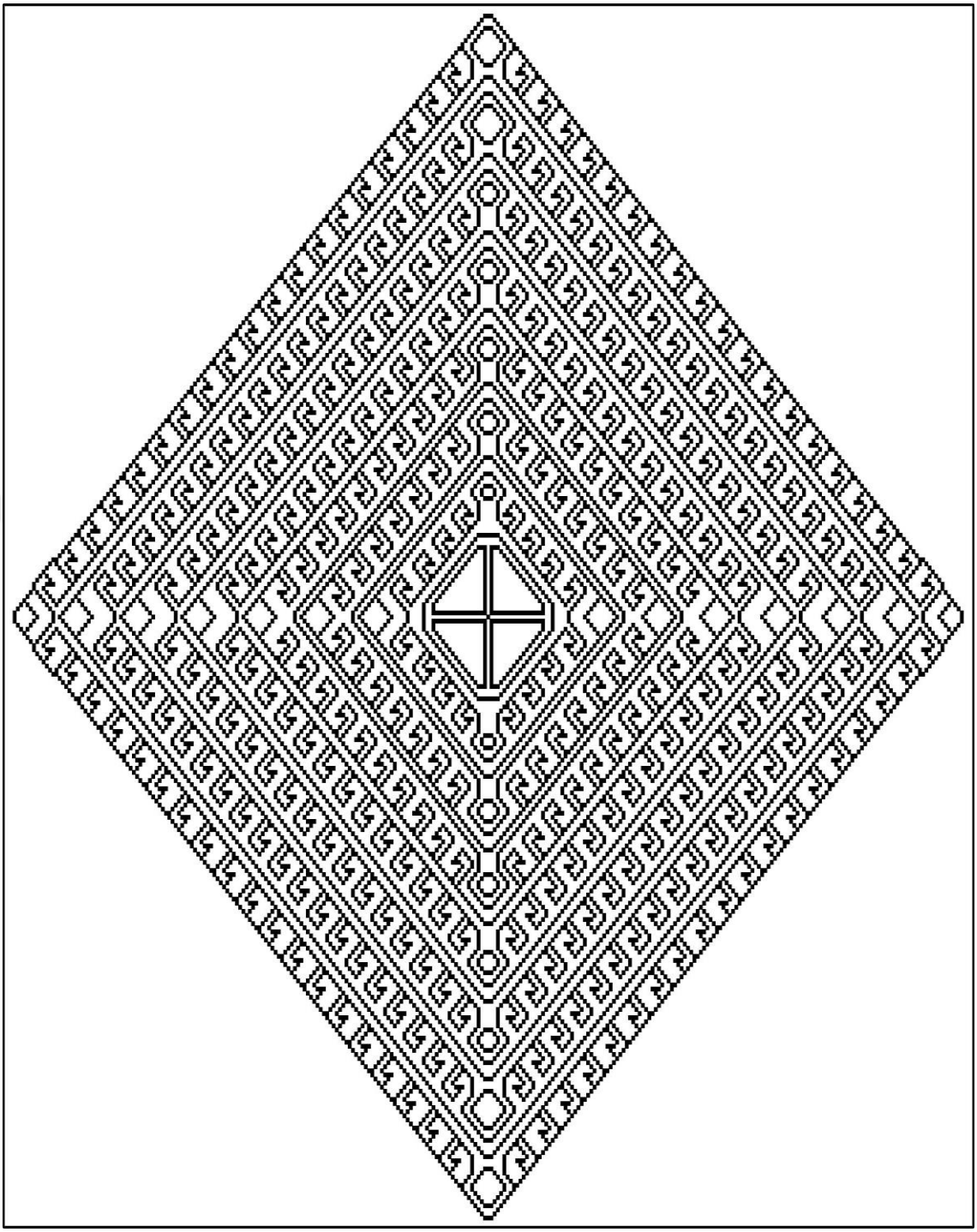
Kırmızı zemin üzerinde dört tane iç içe geçmiş baklava dilimi mevcuttur. Ortasında göz motifi bulunan baklava dilimlerinin etrafı canavar izi (Ejderha) motifi ile çevrilidir. Bu motif içten dışa doğru yedi kademe olarak genişlemektedir.

Geniş baklava dilimlerinin etrafında küçük baklava dilimleri aynı tarzda, büyük baklava dilimlerinin etrafını çevrelemiştir. Bunlar üç kademelidir. Kırmızı zeminde boş kalan yerlere, çengel, nazarlık, canavar izi, koçboynuzu motifleri ile süslenmiştir. Kilimin yıpranmış durumdadır. Saçaklıdır.

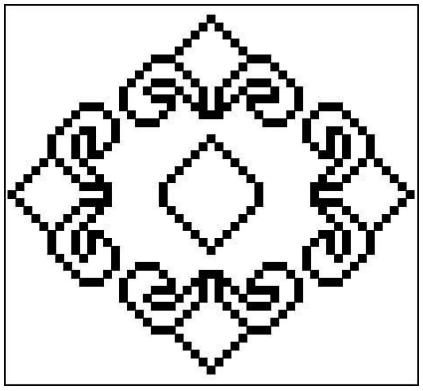
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

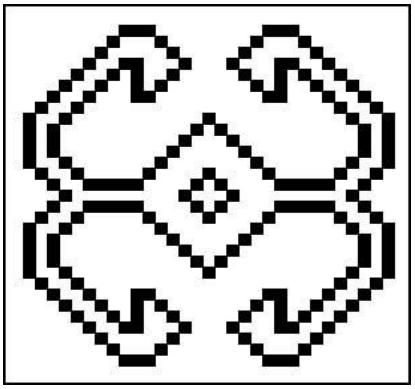
Katalog No: 5.2.4.

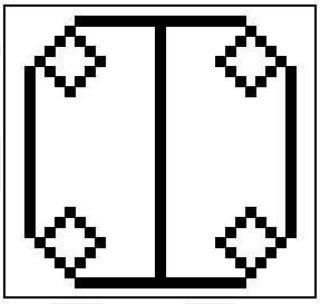
Çizim 4. a) Canavar izi Ejderha Motifi

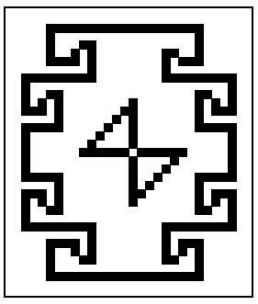
Çizim 4. b) Bereket Motifi

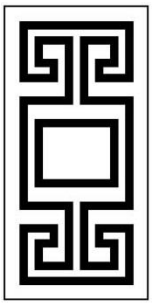
Çizim 4. b) Koç Boynuzu Motifi

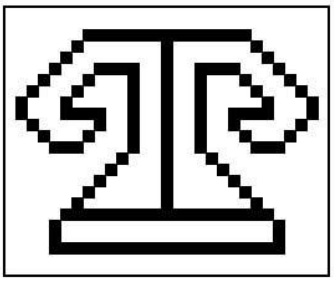
Çizim 4. c) Nazarlık Motifi

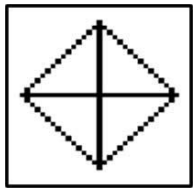
Çizim 4. d) Ejder Motifi

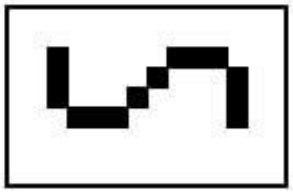
Çizim 4. e) Koç Boynuzu Motifi

Çizim 4. f) Eli belinde Motifi

Çizim 4. g) Nazarlık Motifi

Çizim 4. h) Çengel Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.5.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 79 x 310cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, sarı, beyaz, açık yeşil,açık- koyu mavi, krem, açık yeşil

Dokuma Tekniği **:** Eğri atkılı kilim dokuma ve normal atkılar arasına ek atkı sıkıştırılması ile yapılan dokumadır.

Dokumanın Analizi :

79x310cm ebadında olan kilim tek şaklıdır. Oldukça yıpranmış yer yer eksik ve noksanlıkları vardır. Kilim kısa saçaklıdır.

Kırmızı zeminli alt kenar geniş bordürün de stilize edilmiş kuş motifi kullanılmıştır. Bu motifin peşine kahverengi ve mavi renkte muska motifi ve simetrik koçboynuzu motifi işlenmiştir.

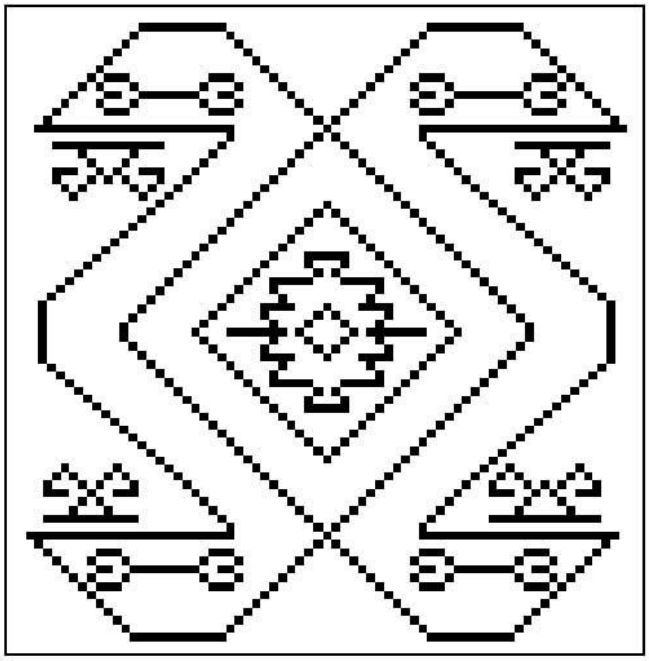
Boyuna olan geniş bordür de kırmızı zemin üzerine koçboynuzu motifleri içerisinde bukağı motifi görülmektedir.

Beyaz renk üzerine zeminde, on sıra halinde sırt sırta vermiş büyük çengel motifleri işlenmiştir. Bunlar sırasıyla mavi, kırmızı ve beyaz renktedir. Büyük çengeller içerisinde ejder motifi, kurtağzı motifi ve koçboynuzu motifleri ile bezeme yapılmıştır.

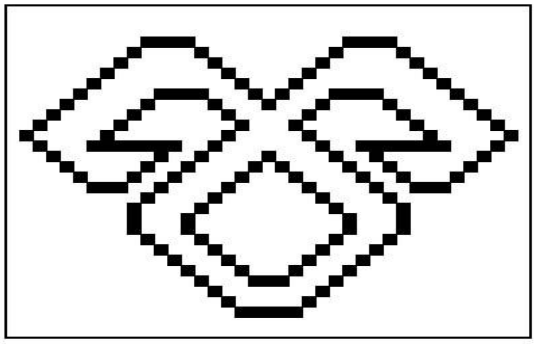
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

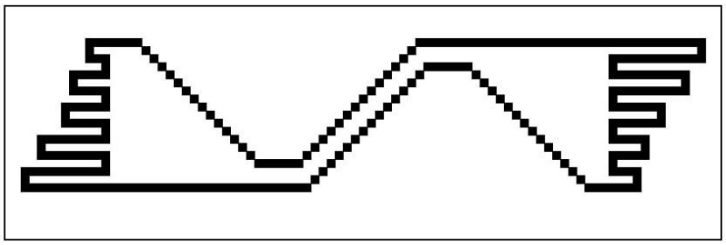
Katalog No: 5.2.5.

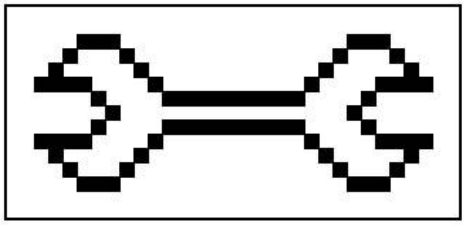
Çizim 5. a) Büyük Çengel Motif içerisinde Ejder Motifi

Çizim 5. b) Koç Boynuzu Motifi

Çizim 5. c) Stilize Kuş Motifi

Çizim 5. d) Kurtağzı Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.6.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 73 x 146cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, açık kahverengi, beyaz, koyu sarı

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde yapılan dokuma

Dokumanın Analizi :

73x146cm ebadında olan kilim oldukça yıpranmıştır. Hâkim renk laciverttir. Kilimde yırtıklar ve eksiklikler vardır.

Dört geniş kalın kuşaktan, on beş tane orta kuşaktan ve on tane ince kuşaktan oluşmuştur.

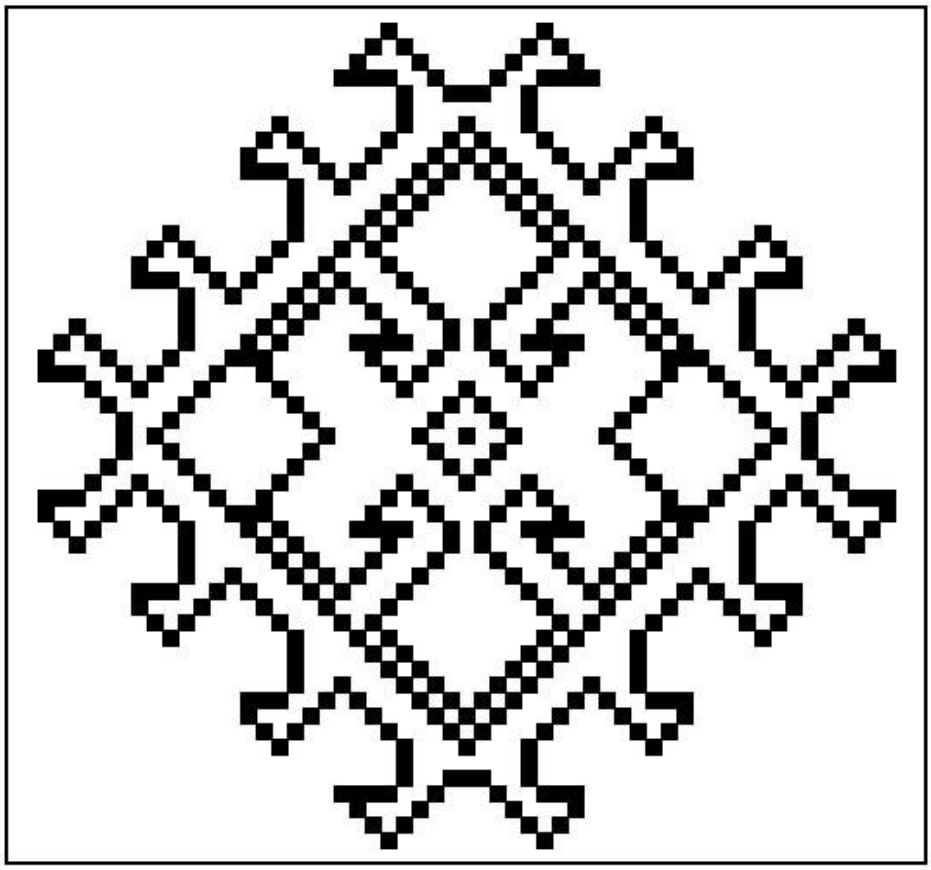
Birinci kuşakta muska motifli kontörle dört sıra halindeki bukağı motifi içerisinde kurtağzı ve göz motifi ile işlenmiştir. Kalın kuşaklar, sadece düz dokumadır.

İnce kuşaklar da ise çengel, tarak ve göz motifi işlenmiştir. Bu motif sırası kilim boyunca devam etmektedir. Kilim saçaksızdır.

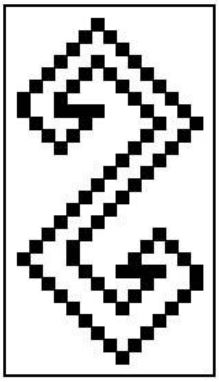
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir

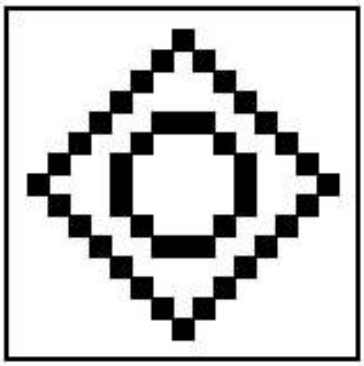
Katalog No: 5.2.6.

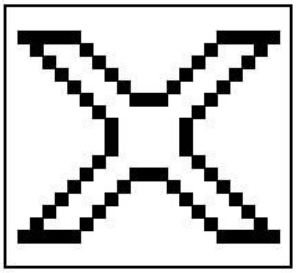
Çizim 6. a) Bukağı Motifi içerisinde Kurt Ağzı ve Göz Motifi

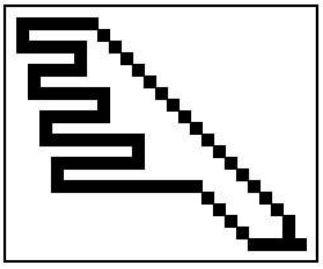
Çizim 6. b) Çengel Motifi

Çizim 6. c) Göz Motifi

Çizim 6. c) Muska Motifi

Çizim 6. d) Tarak Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.7.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 18.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 88 x 282cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, açık kahverengi, beyaz, koyu sarı, kahverengi, yeşil,

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim dokuma tekniğinde, dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

88x282cm ebadında olan kilim oldukça yıpranmıştır. Renkler birbirine akmıştır. Dört sıra mavi, kırmızı, yeşil, kahverengi, açık kahverengi rengi, altı tane ince şerit arasında motifli kalın kuşaklar bulunmaktadır.

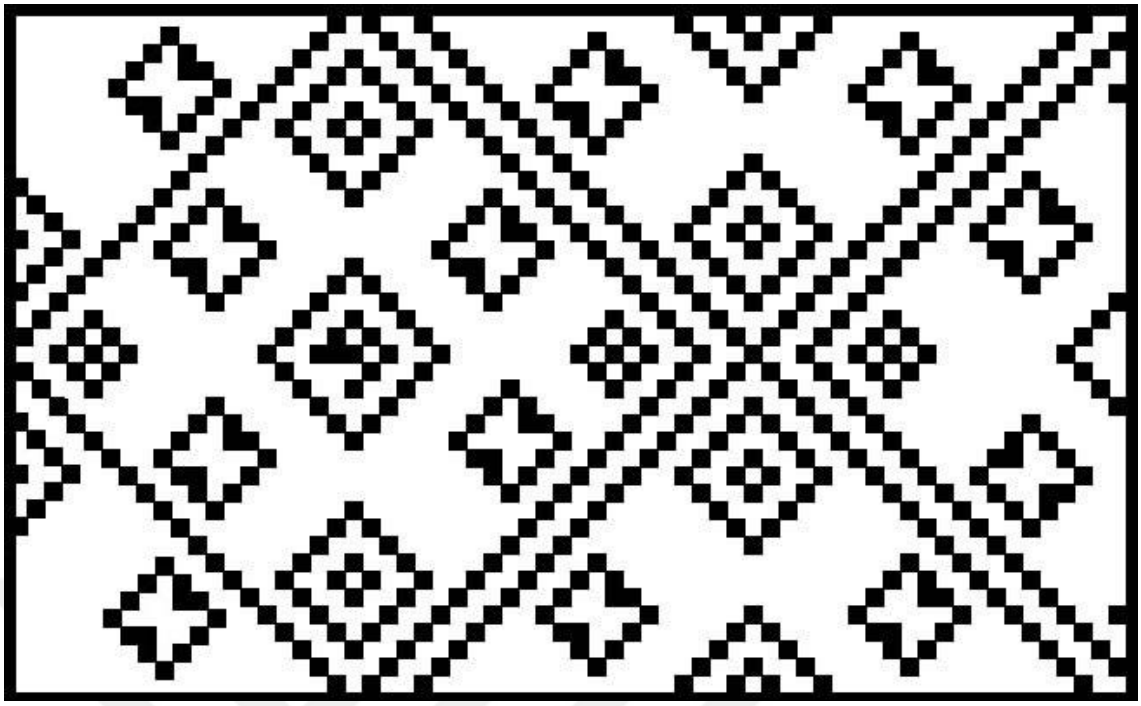
Bu kalın kuşaklardan dört tane baklava dilimli form işlenmiş olup, bu formların çevresinde yarım baklava dilimli formlar ve göz motifi işlenmiştir.

Bunun ardından, on üç ince çubuk şerit, ardından kırmızı renkli motifsiz kalın kuşak ve yanlarında canavar izi motifli iki kalın kuşak görünmektedir. Bu dizi kilim boyunca devam etmektedir.

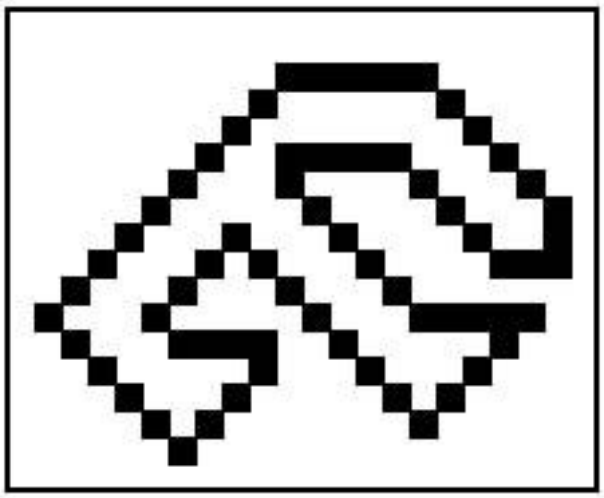
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.2.7.

Çizim 7. a) Baklava formu içerisinde Göz Motifleri

Çizim 7. b) Muska Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.8.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 89 x 421cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, beyaz, sarı, kahverengi, yeşil, açık mavi

Dokuma Tekniği **:** İlikli kilim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

89x421cm ebadında olan kilim oldukça yıpranmıştır. Yırtıklar ve eksiklikler vardır. Beş tane kalın kuşaktan, on beş tane orta kuşaktan meydana gelmiştir.

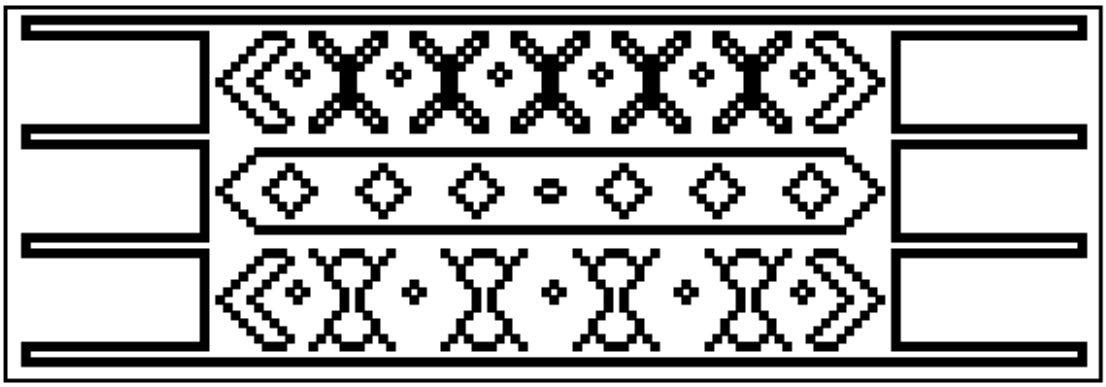
Kalın kuşakların üst ve alt tarafında olan iki kuşakta baklava dilimi formlu canavar izi motifi işlenmiştir.

Ortada yer alan üç kalın kuşak da ise, büyük tarak motifi vardır. Tarak motifleri içerisine muska, bereket ve göz motifleri işlenmiştir. Geri kalan kuşaklar içerisine muska motifi işlenmiştir.

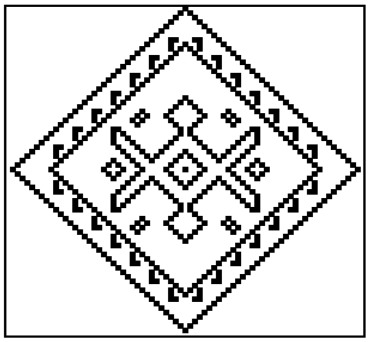
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

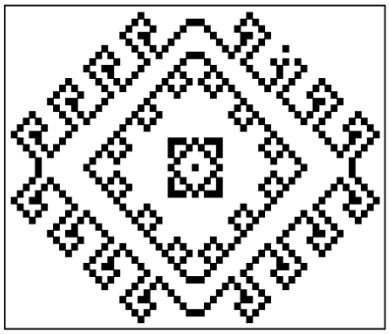
Katalog No: 5.2.8.

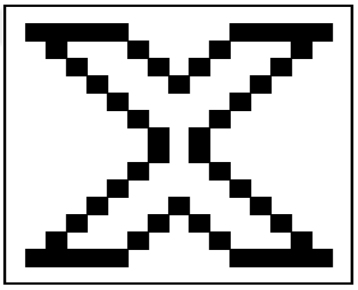
Çizim 8. a) Tarak Motifi içerisinde, geçme motifler

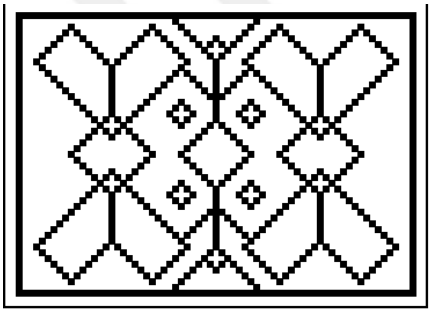
Çizim 8. b) Canavar İzi Motifi

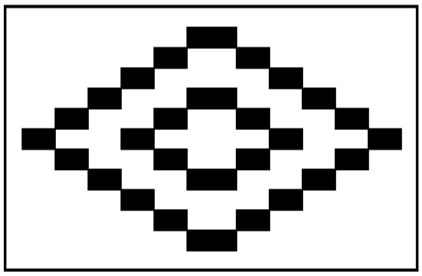
Çizim 8. c) Akrep Motifi

Çizim 8. d) Muska Motifi

Çizim 8. e) Bereket Motifi

Çizim 8. f) Göz Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.9.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 88 x 307cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, beyaz, sarı, kahverengi, yeşil, açık mavi

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim ve sarma kontör tekniğiyle yapılan dokuma

Dokumanın Analizi:

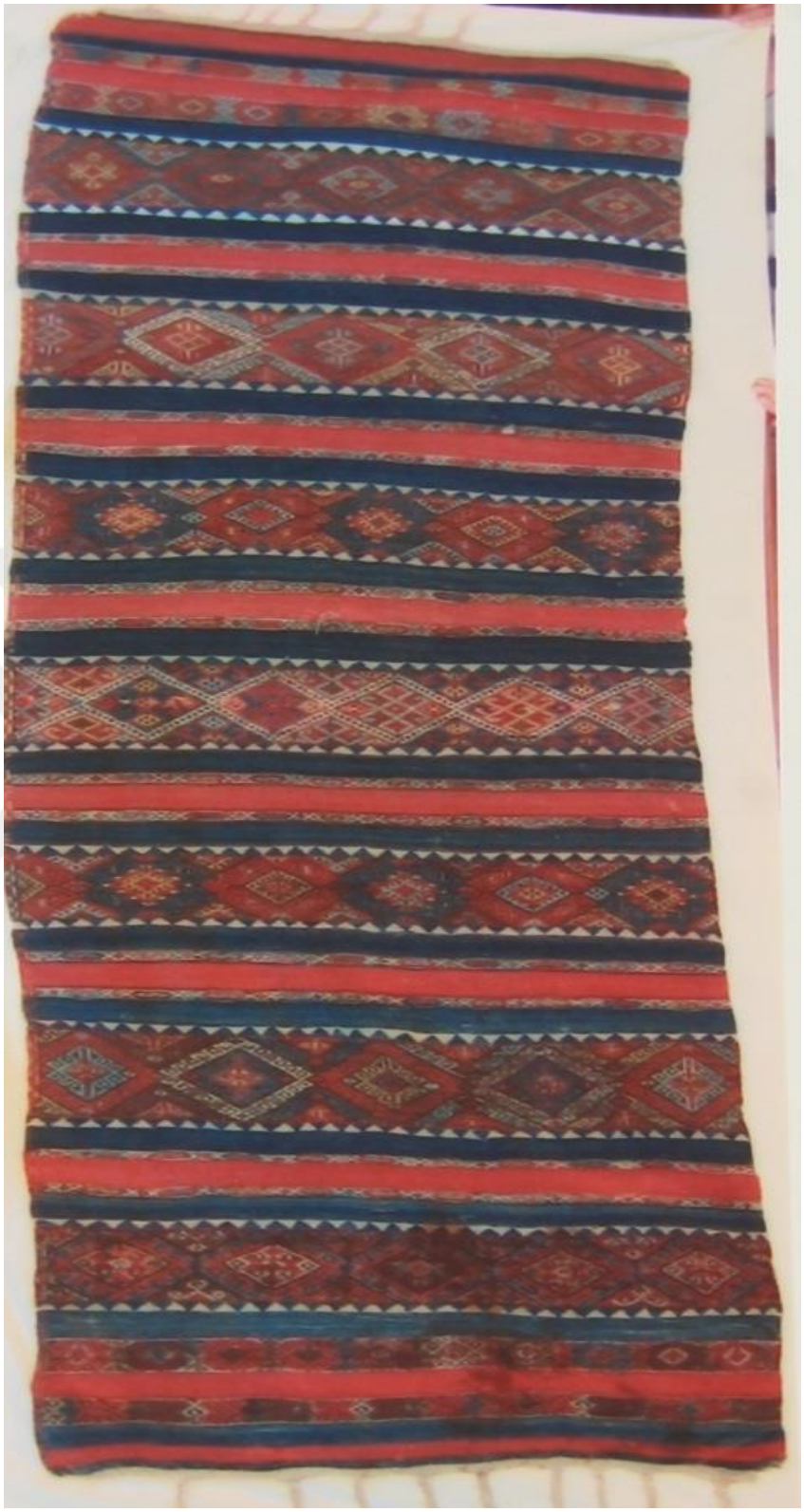
88x307cm ebadında olan kilim iyi durumdadır. Yedi tane kalın kuşaktan, kırk tane ince kuşaktan meydana gelmiştir. Kilim örgülü uzun saçaklıdır.

Yedi kalın kuşağın çevresini muska motifi, içerisini ise, baklava dilimi formlu canavar izi motifi görülmektedir.

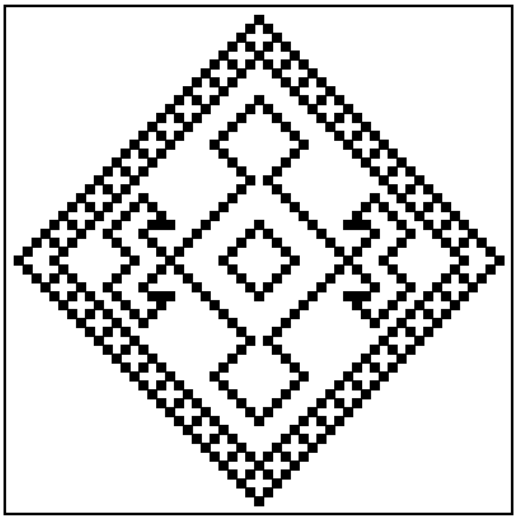
Kademeli olarak koçboynuzu motifi, eli belinde motifi ve pıtrak içerisinde ‘U’ motifi işlenmiştir.

İç kısımda yine canavar izi baklava formu olarak karşımıza çıkmaktadır. En ince kuşaklar da ise, cengel motifi işlenmiştir.

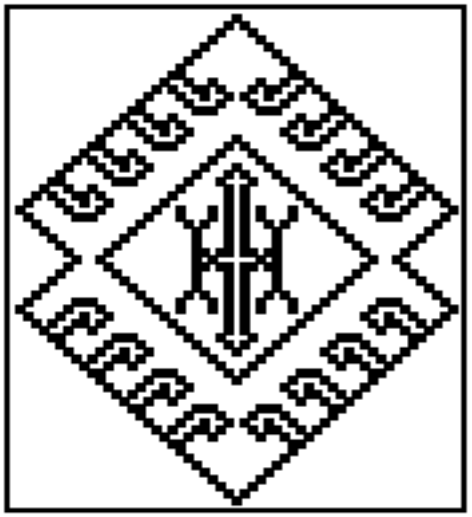
Kilim dokuma Tokat Müzesi’ndedir.

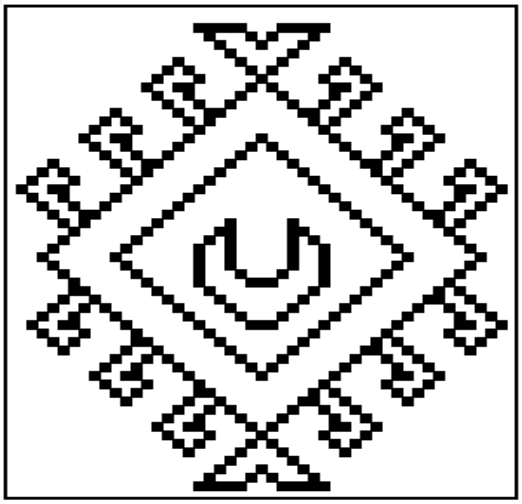
Katalog No: 6.2.9.

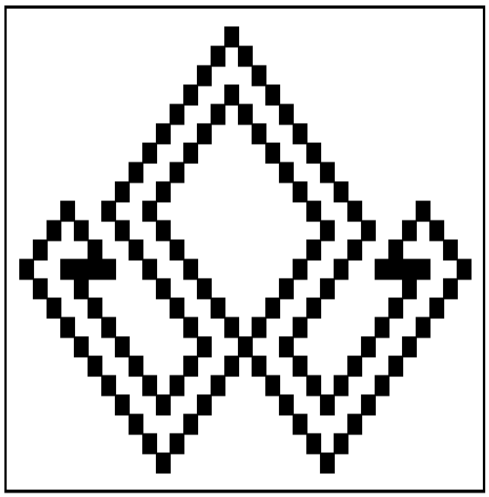
Çizim 9. a) Koçboynuzu Motifi

Çizim 9. b) Canavar izi

Çizim 9. c) Pıtrak içinde ‘’U’’ Motifi

Çizim 9. d) Eli belinde Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.10.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 109 x 249cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, beyaz, sarı, kahverengi, yeşil, açık mavi

Dokuma Tekniği **:** Seyrek motifli cicim dokuma

Dokumanın Analizi :

109x 249cm ebadında olan kilim yıpranmış durumdadır. Yer yer yırtıklar eksiklikler vardır.

Kahverengi, kırmızı, lacivert renklerden oluşan 12 kalın kuşağa sahiptir. Kilimin üst tarafında suyolu motifi ile bezenmiştir.

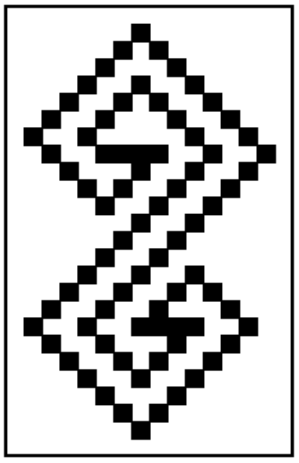
Kuşakların arasında koçboynuzu motifi, çengel motifi ve tarak motifi göze çarpmaktadır. Bu motiflerin bulunduğu kuşak sayısı yedi tanedir.

Kırmızı bezemeli kuşakta yırtık vardır. Kilimin alt ve üst kısımlarında yarım baklava dilimi işlenmiştir.

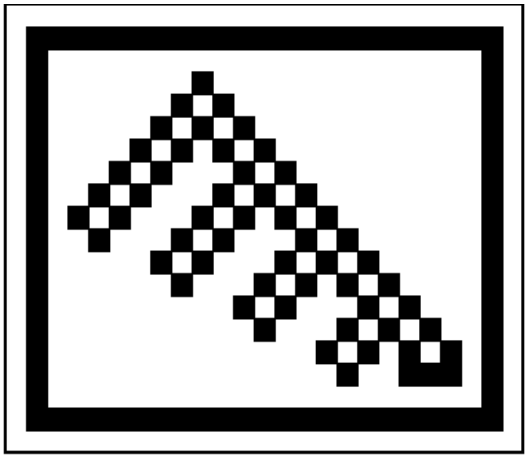
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

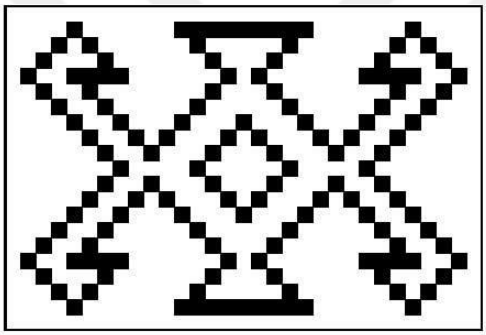
Katalog No: 5.2.10.

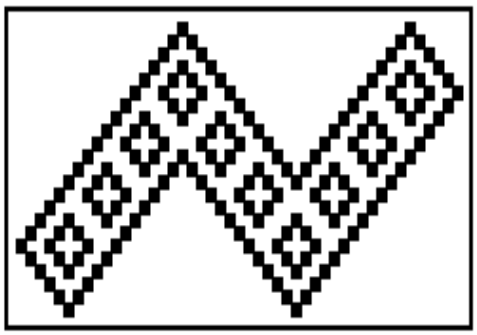
Çizim 10. a) Çakmak/Çengel motifi

Çizim 10. b) Tarak Motifi

Çizim 10. c) Koçboynuzu Motifi

Çizim 10. d) Suyolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.11.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 206 x 410cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, beyaz, sarı, kahverengi, yeşil, açık mavi

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz, sarma kontörlü kilim dokuma

Dokumanın Analizi :

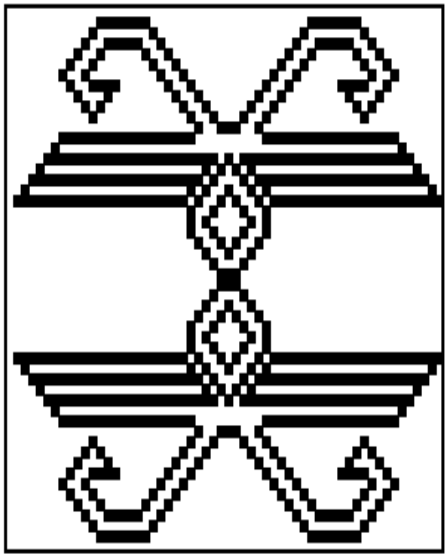
206x410cm ebadında olan dikdörtgen formlu kilim iki şaklıdır. Kilimin etrafını boydan boya çevreleyen kalın bordür, beyaz zemin üzerine bereket ve kuşlar motifi, koçboynuzu, aşk ve birleşim (ying/yang) ve ejderha motifi işlenmiştir. Zemin ve bordür arası tarak motifiyle ayrılmıştır.

Zemin de 13 adet kalın kuşak bulunmaktadır. Bu kuşaklar, koçboynuzu, küpe, bukağı motifleriyle bezenmiştir. Zeminde bulunan kalın kuşaklar sırasıyla, lacivert, kırmızı, beyaz ve mavi renklidir. Kilim örgü saçaklıdır.

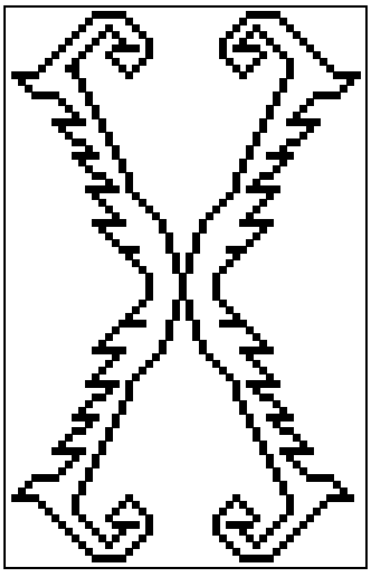
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

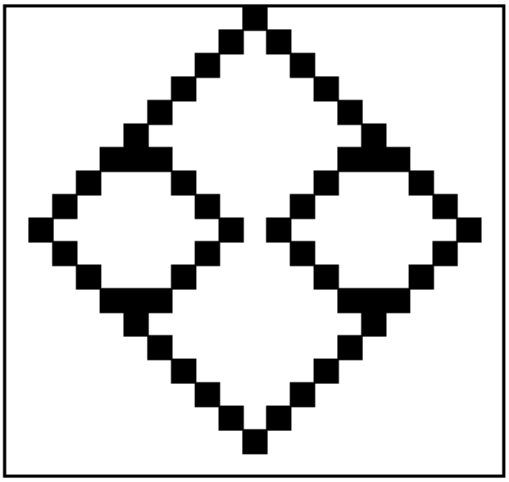
Katalog No: 5.2.11.

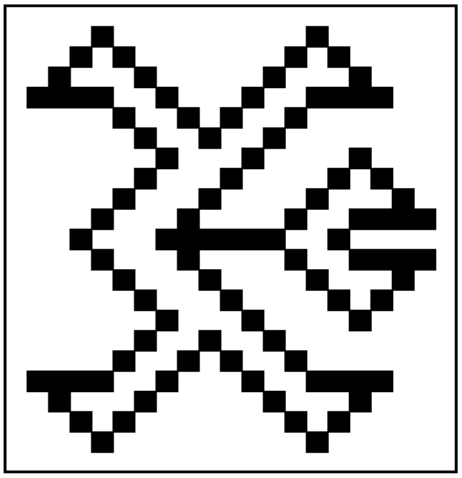
Çizim 11. a) Bereket ve Kuşlar Motifi

Çizim 11. b) Ejderha Motifi

Çizim 11. c) Aşk ve Birleşim (Ying/yang) Motifi

Çizim 11. d) Kurtağzı motifi

KATALOG NO **:** 5.2.12.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 172 x 340cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, beyaz, sarı, kahverengi, yeşil, açık mavi, açık yeşil

Dokuma Tekniği : İliksiz kilim

Dokumanın Analizi :

172x340 ebadında olan dikdörtgen formlu kilim oldukça yıpranmış durumdadır. Yırtıklar ve noksanlıklar vardır. Kilim uzun saçaklıdır.

Dıştaki kalın bordür beyaz zemin üzerine, simetrik kuş motifleri işlenmiştir. Bu motifler, kilimi boydan boya dolamaktadır.

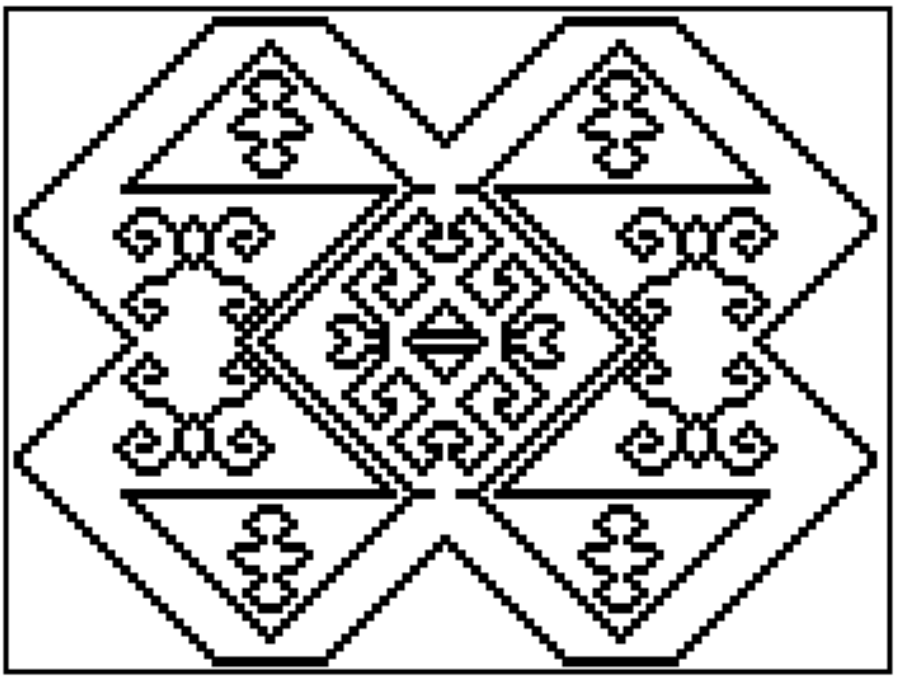
Zemin ve bordür tarak motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Kırmızı zemin üzerinde, baklava dilimdeki formlar sırt sırta vermiş çengel motifi bulunmaktadır.

Çengel motifi içerisinde kurtağzı motifi ve koçboynuzu motifi ile bezenmiştir. Bu motifler, zemin boyunca farklı renkler kullanılarak devam etmiştir.

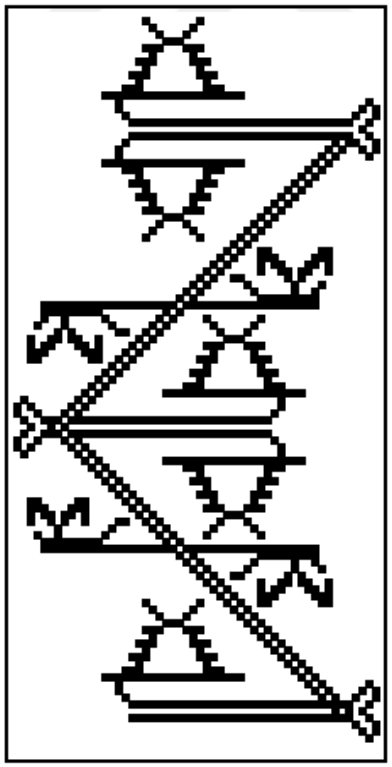
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.2.12.

Çizim 12. a) Sırt sırta vermiş Çengel Motifi(kurtağzı ve koçboynuzu bezemeli)

Çizim 12. b) Simetrik Kuş Motifleri

KATALOG NO **:** 5.2.13.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy

Ebatları (En / Boy) : 359 x 459cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim

Dokumanın Analizi:

359x459 ebadında olan kilim yer yaygısı formundadır. Kilimde yırtıklar ve noksanlıklar vardır. Kilim saçaksızdır.

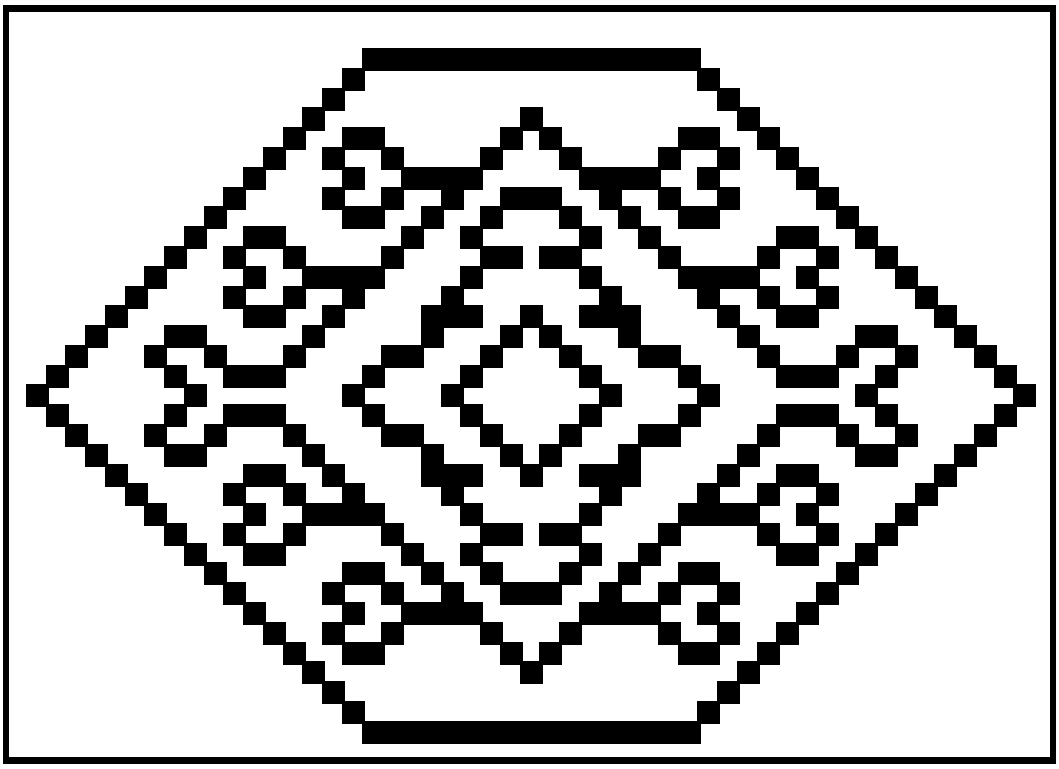
En dış bordürü incedir. Bu bordürün içerisinde stilize edilmiş kuş motifi işlenmiştir. Bu ince bordür kilimin etrafını sarmaktadır.

Hâkim rengin kırmızı olduğu kilimin zemini boyuna iki sıradan oluşmaktadır. Birinci sırada altıgen formlar içerisinde bukağı, aşk ve birleşim (ying/yang) motifi işlenmiştir. İkinci sırada ise, altıgen formlar içerisinde bukağı ve stilize yaprak motifi işlenmiştir.

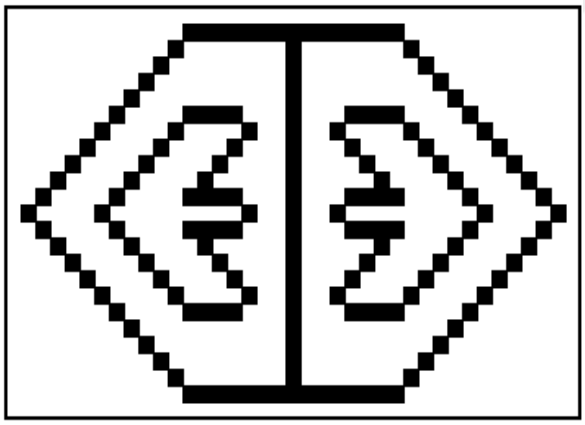
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

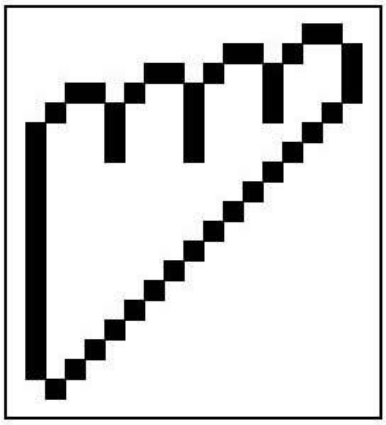
Katalog No: 5.2.13.

Çizim 13. a) Pıtrak Motifi

Çizim 13. b) Aşk ve Birleşim(Ying/Yang) Motifi

Çizim 13. c) Stilize Kuş Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.14.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 328 x 142cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, turuncu, kahverengi

Dokuma Tekniği **:**İliksiz kilim, çift kenetleme ile iliklerin yok edildiği teknikte dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

328x142cm ebadında olan dikdörtgen formlu kilim yıpranmış durumdadır. Eksik ve noksanlıkları vardır. İki şaklıdır. Kilimde iki bordür bulunmaktadır.

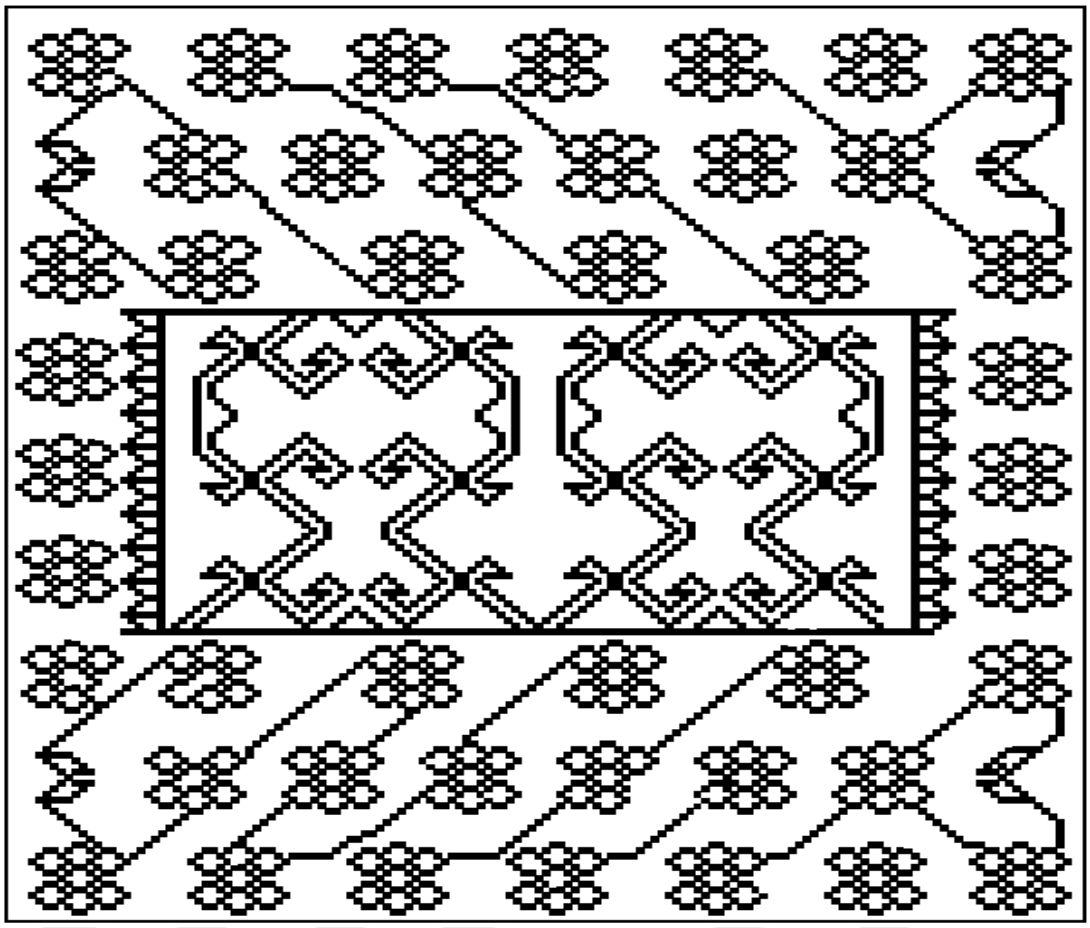
Dış bordür kahverengi zemin üzerine, çiçek motiflerinin arasında simetrik olarak yerleştirilmiş kurtağzı motifi boydan boya devam etmektedir. Kurtağzı motifinin ortasında çengel motifi işlenmiştir. Muska motifi ile bütünlük sağlanmıştır. İkinci bordürde ise, beyaz zemin üzerine sırt sırta vermiş bukağı motifi işlenmiştir. Birinci ve ikinci bordür tarak motifiyle birbirinden ayrılmaktadır.

Zemin, beş eşit kare bölmeye sandık motifi formunda ayrılmıştır. Bu bölmeler tarak motifi ile bordürden ayırt edilmiştir. Kare bölmelerde zemin rengi olarak, açık yeşil kırmızı bordo kırmızı ve açık yeşil kullanılmıştır. Kare bölmelerin içerisinde çiçek motifi işlenmiştir. Bu motiflerin etrafına göz motifi serpiştirilmiştir. Çiçek motifinin ortasına ise, geçmeler ile ayrılarak orta alan da dikdörtgen yapılmış ve içerisine birbirine bakan ya da sırt sırta yaslanmış ejderha motifi işlenmiştir.

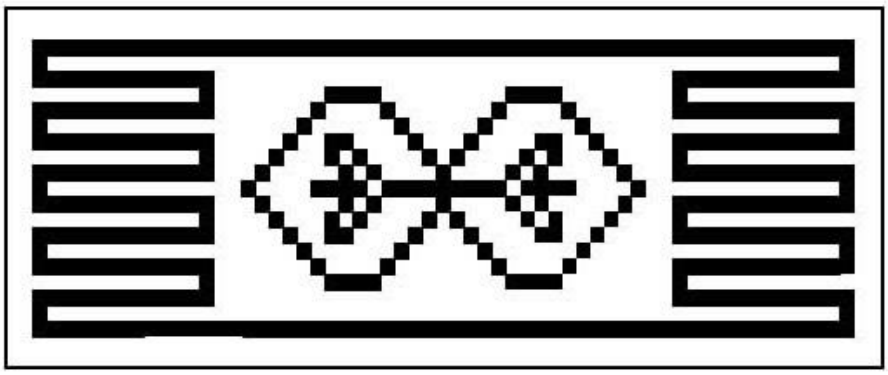
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

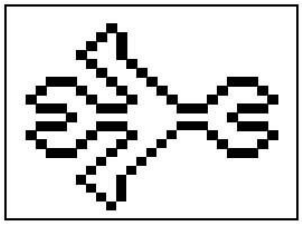
Katalog No: 5.2.14.

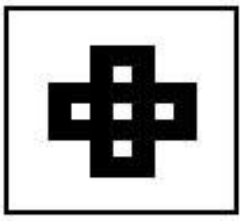
Çizim 14. a) Çiçekli Sandık Motifi içerisinde Ejderha Motifi

Çizim 14. b) Muska Motifi içerisinde Bukağı Motifi

Çizim 14. c) Kurt Ağzı Motifi

Çizim 14. d) Göz Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.15.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 80 x 166.5cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, açık yeşil, açık mavi, lacivert, sarı, beyaz, turuncu, kahverengi

Dokuma Tekniği **:** Sık motifli cicim dokuma, tekniğinde yapılan dokumadır.

Dokumanın Analizi :

80x166.5cm ebadında olan dikdörtgen formlu kilim yıpranmış durumdadır. İki şaklıdır. Kilim saçaksızdır.

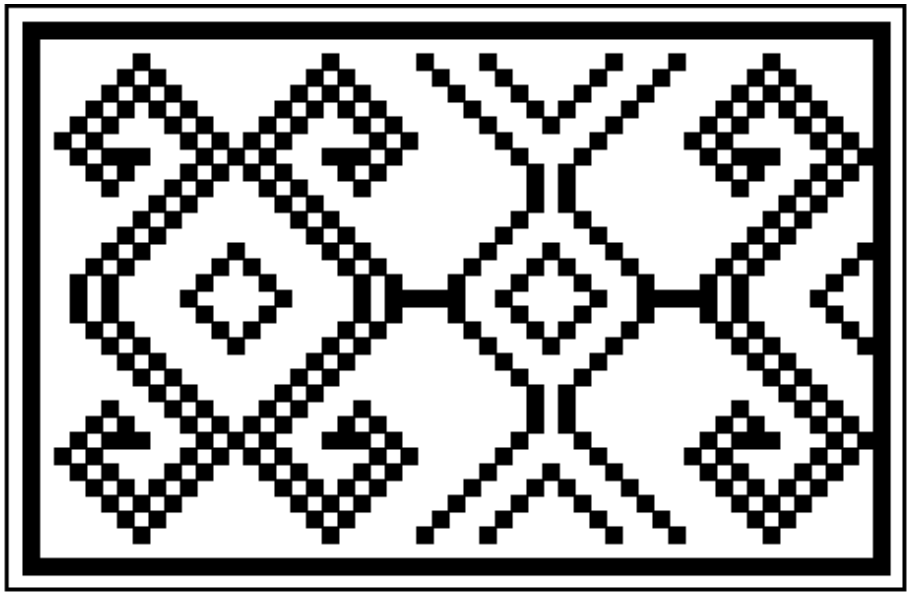
Yer yer yırtıklar görülmektedir. Kilimde bordür yoktur. Kilim 15 tane kalın kuşak, 30 tane düz dar kuşak ve 16 tane ince suyolu kuşaktan meydana gelmektedir. Renkleri büyük ölçüde solmuş ve birbirine akmıştır.

Kilimin kalın kuşaklarında sırasıyla, muska, koçboynuzu, canavar izi, eli belinde ve göz motifleri işlenmiştir.

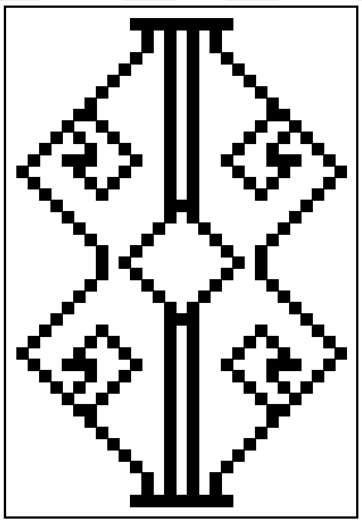
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

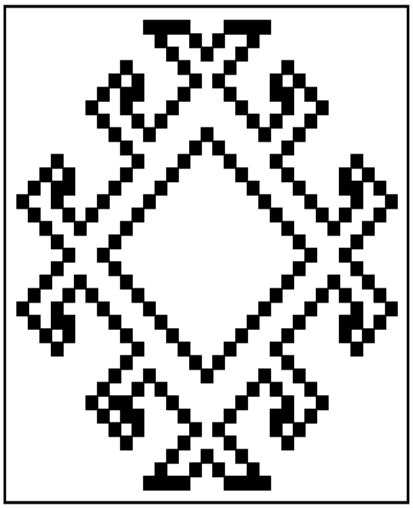
Katalog No: 5.2.15.

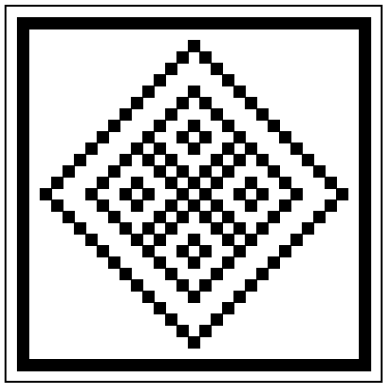
Çizim 15. a) Koç Boynuzu Motifi

Çizim 15. b) Eli Belinde Motifi

Çizim 15. c) Canavar İzi Motifi

Çizim 15. d) Göz Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.16.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 111 x 164cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, açık mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim sarma kontör dokuma tekniğinde yapılan dokumadır.

Dokumanın Analizi :

111x164cm ebadında olan kilim, yıpranmış durumdadır. Yırtıklar ve noksanlıklar vardır. Kilim uzun örgü saçaklıdır

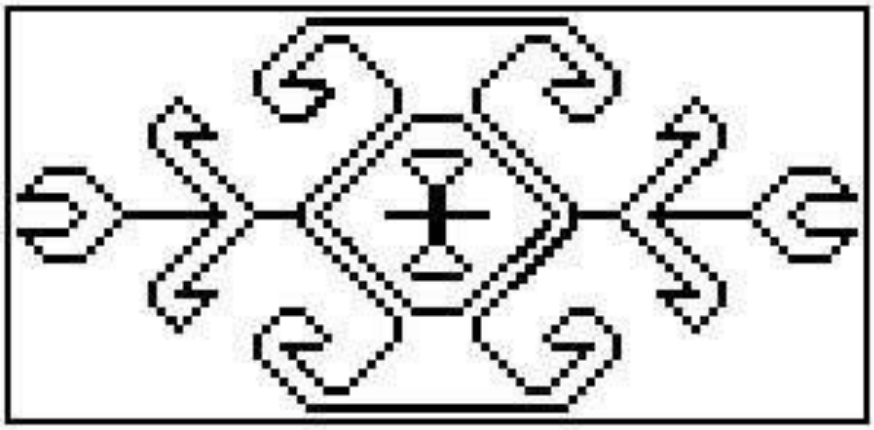
Kilimin kısa kenar bordüründe, beyaz zemin üzerine kuş motifi işlenmiştir. Boyuna olan geniş bordürde, mavi, kırmızı ve beyaz zemin renginde bukağı motifi göze çarpmaktadır. Kilimin etrafını çeviren bukağı motifleri 33 tanedir. Zemin ve geniş bordür enine suyolu motifi, boyuna ise tarak motifiyle birbirinden ayrılmıştır.

Krem renginde olan zeminde ise, dört sıra lacivert renkte koçboynuzu motifi, üç sıra, kırmızı ve açık mavi renkte muska motifi içerisinde, baklava dilimi motifin içerisine, koçboynuzu motifi işlenmiştir.

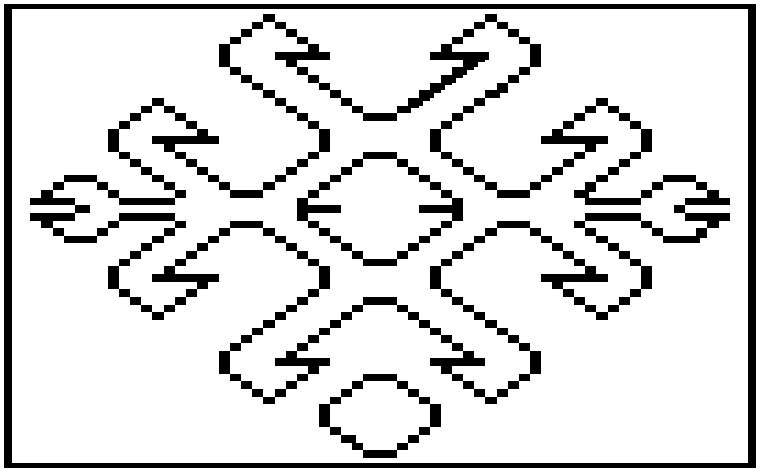
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

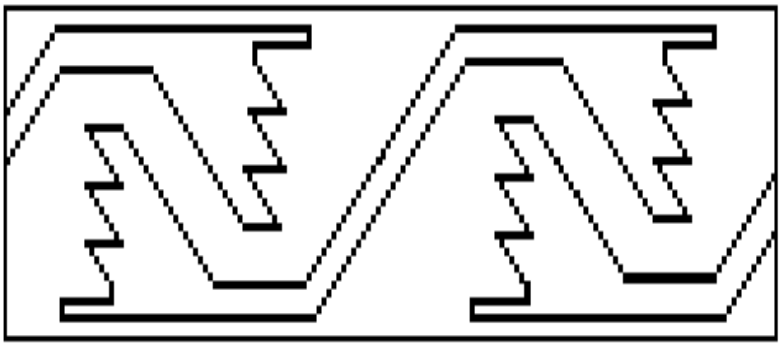
Katalog No: 5.2.16.

Çizim 16. a) Koç Boynuzu Motifi

Çizim 16. b) Kurtağzı Motifi

Çizim 16. c) Stilize Kuş Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.17.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 18.yy.

Ebatları (En / Boy) : 279 x 324cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim dokuma tekniğinde yapılmıştır.

Dokumanın Analizi :

279x324cm ebadında olan yer yaygısı formunda olan kilim oldukça yıpranmıştır. Yırtılmalar ve eksiklikler vardır. Renkler birbirine akmıştır.

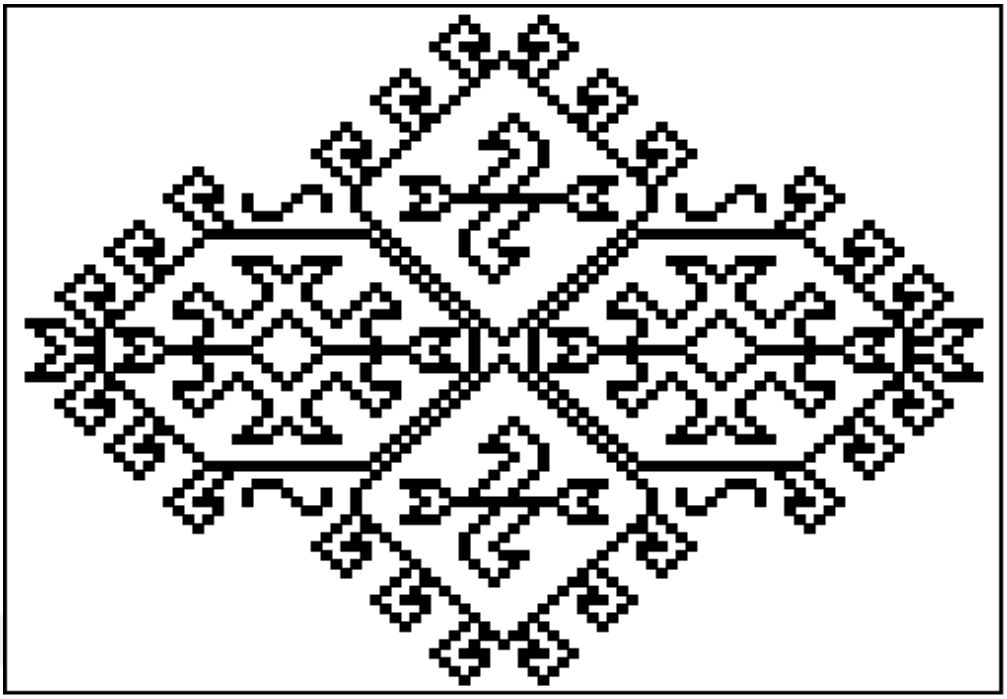
Hâkim renk kırmızıdır. Kilimin çevresinde iki sıra bordur kullanılmıştır. Birinci sırasında ki bordür de, stilize kuş motifi vardır. İkinci sırada ki bordürde, altıgen formlar içerisinde pıtrak ve bukağı motifleri dikkati çekmektedir.

Kırmızı zemin üzerinde, dış çerçevesi canavar izi motifle çevrili olan çiçek motifleri içerisinde kurtağzı, pıtrak ve çengel motifleri işlenmiştir. Ayrıca çiçek motiflerinin etrafında, çengel, kurtağzı, eli belinde motifleri görülmektedir.

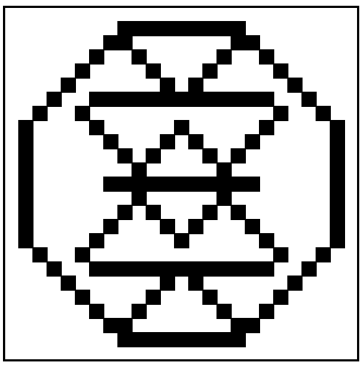
Kilim dokuması Tokat Müzesi'ndedir.

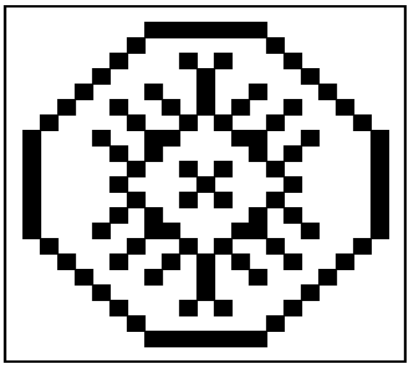
Katalog No: 5.2.17.

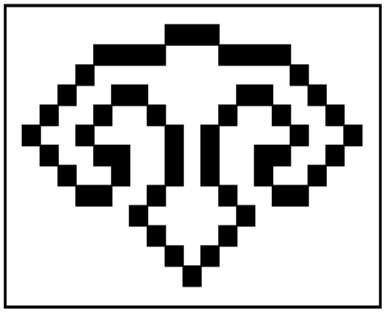
Çizim 17. a) Canavar izi formu içerisinde Pıtrak, Kurt Ağzı ve Çengel Motifleri

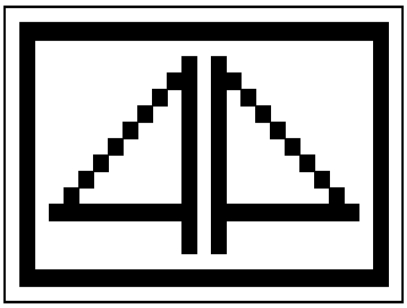
Çizim 17. b) Bukağı Motifi

Çizim 17. c) Pıtrak Motifi

Çizim 17. d) Eli Belinde Motifi

Çizim 17. e) Stilize Kuş Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.18.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 116 x 183cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, hardal sarısı

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz, sarma kontörlü kilim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

116x183cm ebadında olan kilim de yer yer yırtıklar vardır. . Kilim uzun saçaklıdır.

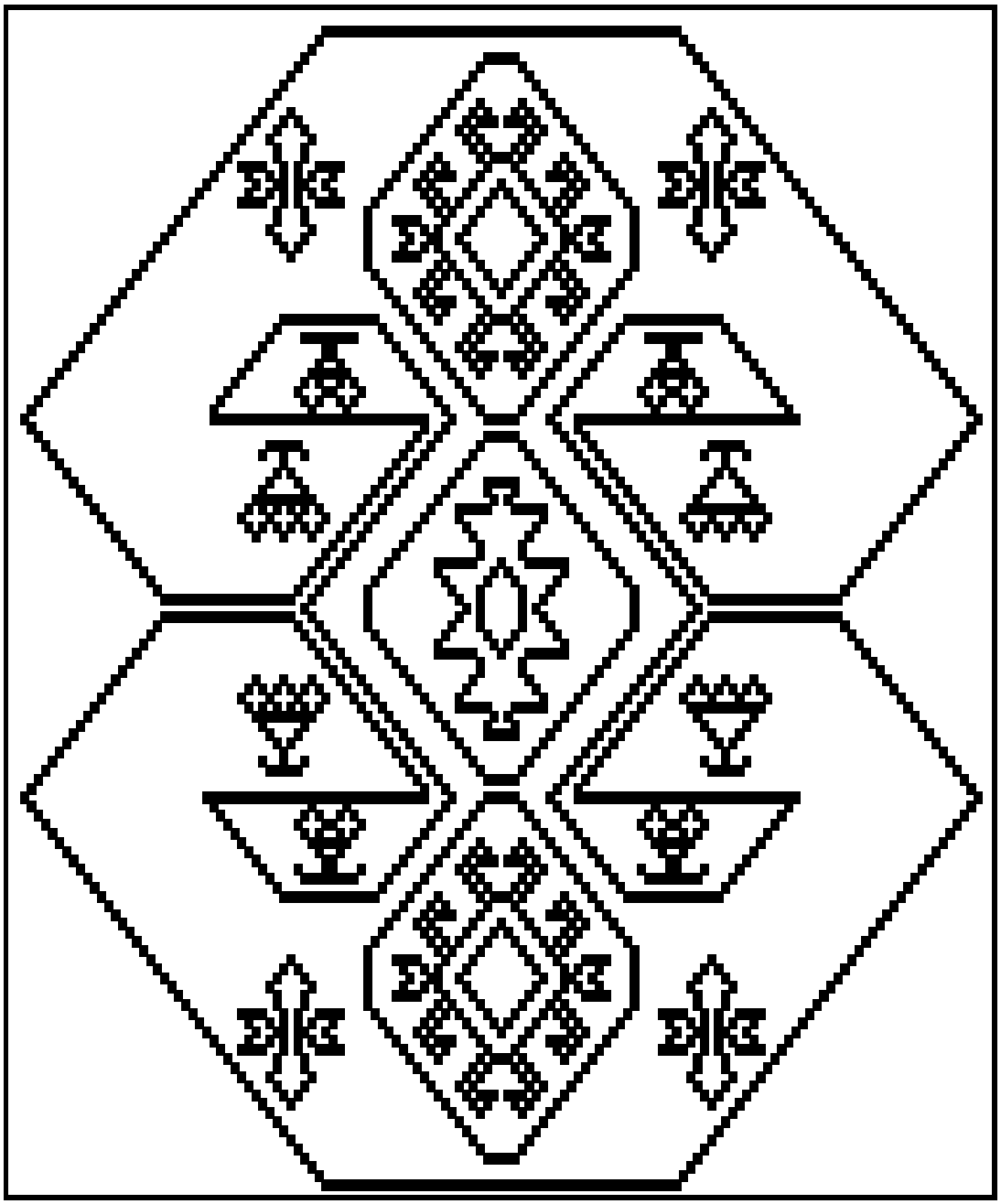
Kısa kenarından, kırmızı renkli bezayağı (Düz Dokuma) dokuma yapılmıştır. Kısa kenar bordüründebeyaz zemin üzerine bereket ve kuş motifi işlenmiştir. Uzun kenar bordüründe, beyaz zemin üzerine, çengel, eli belinde, göz, bukağı ve pıtrak motifleri işlenmiştir.

Zeminde, üç sıra halinde sekizgen formlar içerisinde sırt sırta vermiş çengel motifi, onun ortasında ise, art arta sıralanan küçük baklava dilimleri içerisinde bereket motifi, bukağı motifi ve koçboynuzu motifleri işlenmiştir. Büyük çengellerin içerisinde nazar motifi bulunmaktadır.

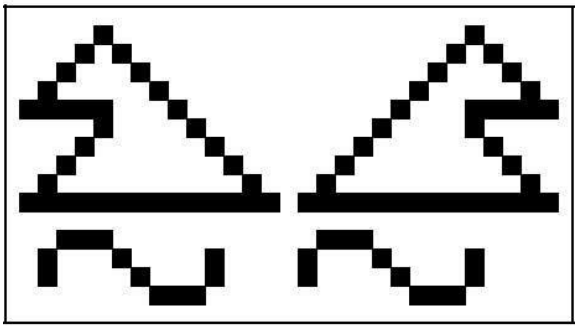
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

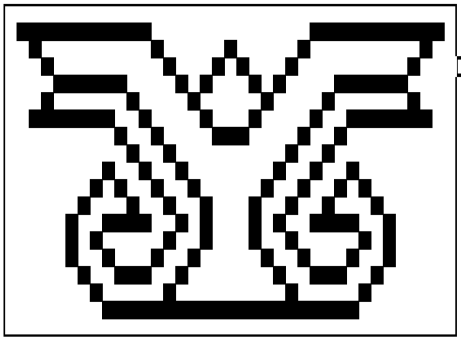
Katalog No: 5.2.18.

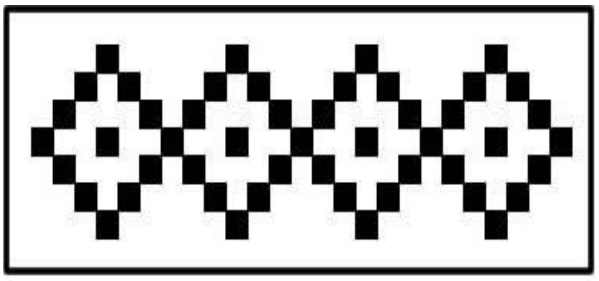
Çizim 18. a) Büyük Çengeller içerisinde Bereket Motifi ve Nazar Motifi

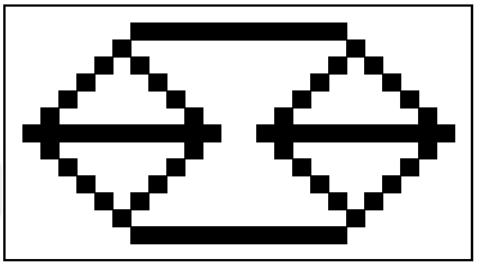
Çizim 18. b) Stilize Kuş Motifi

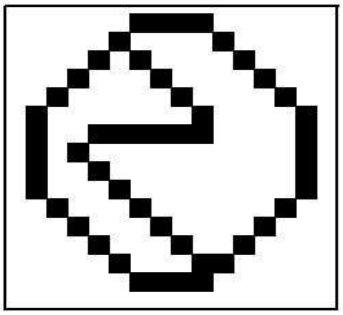
Çizim 18. c) Bereket ve Kuş Motifi

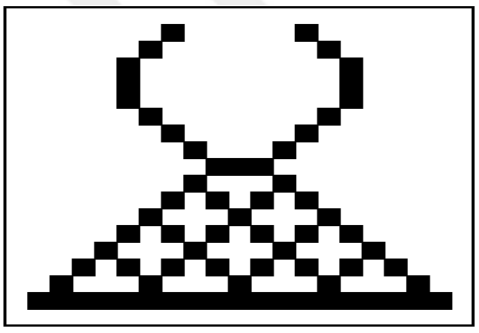
Çizim 18. d) Göz Motifi

Çizim 18. e) Aşk ve Birleşim(Ying/yang) Motifi

Çizim 18. f) Aşk ve Birleşim(Ying/yang) Motifi

Çizim 18. g) Nazarlık Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.19.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 147 x 216cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, hardal sarısı

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde ve normal atkılar arasına ek atkı sıkıştırılarak yapılan kilim dokuma tekniğindedir.

Dokumanın Analizi :

147x216cm ebadında olan dikdörtgen formlu kilim iyi durumdadır. Hakim renk kırmızı ve laciverttir.

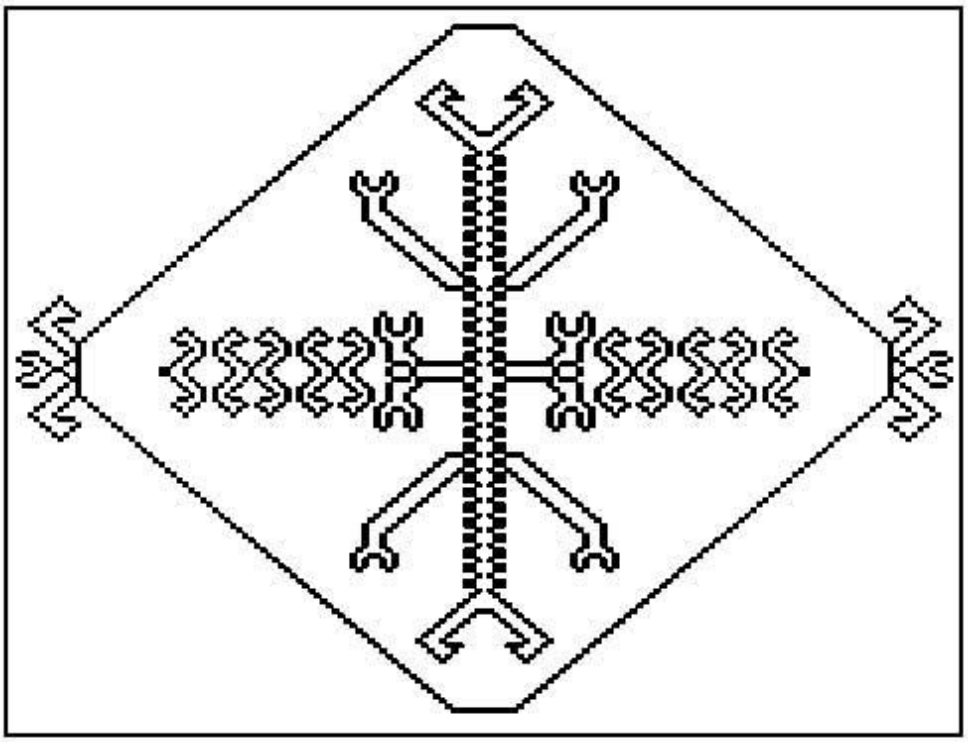
Kilim uzun kenardan üç bordürle, kısa kenardan iki bordür ile boydan boya çevrelenmiştir. Uzun bordür de kahverengi zemin üzerine, koçboynuzu ve bukağı motifi işlenmiştir. İkinci uzun bordürde ise, kırmızı zemin üzerine kurtağzı ve muska motifi işlenmiştir. Üçüncü en kalın bordür de beyaz zemin üzerine, koçboynuzu, kurtağzı ve cengel motifleri zikzaklar üzerine yerleştirilmiştir.

Kısa kenar bordüründe, canavar izi motifi üzerine birbirine bakan simetri bir vaziyette eli belinde motifi kullanılmıştır. İkinci kısa kenar bordüründe, kırmızı zemin üzerine kurtağzı motifi ve bukağı motifi işlenmiştir.

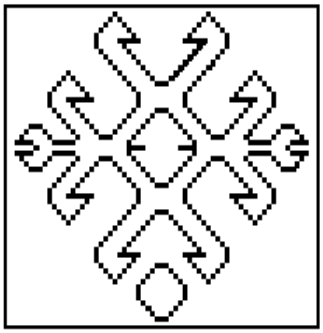
Lacivert zemin üzerine, üç büyük iki küçük baklava dilimi yerleştirilmiştir.İki küçük baklava dilimi formların içerisinde küçük baklava formları içerisinde canavar izi ve bukağı motifi işlenmiştir. Büyük olan üç baklava formunun içerisine de kurtağzı, koçboynuzu ve bukağı motifleri kızrmızı zemin üzerine yerleştirilmiştir. Baklava dilimi formun dışında kalan lacivert zemin üzerine kurtağzı motifi lacivert zemin boyunca yerleştirilmiştir. Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

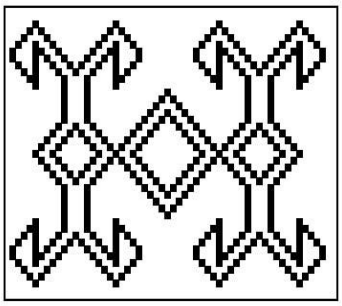
Katalog No: 5.2.19.

Çizim 19. a) Baklava formu içerisinde, Canavar izi ve Bukağı Motifi

Çizim 19. b) Kurt Ağzı Motifi

Çizim 19. c) Koç Boynuzu Motifi

Çizim 19. d) Eli Belinde Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.20.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 161 x 254cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, hardal sarısı, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

161x254cm ebadında olan dikdörtgen formlu kilim iki şaklıdır, yıpranmış durumdadır. Yer yer yırtıklar ve noksanlıklar vardır. Kilim saçaksızdır.

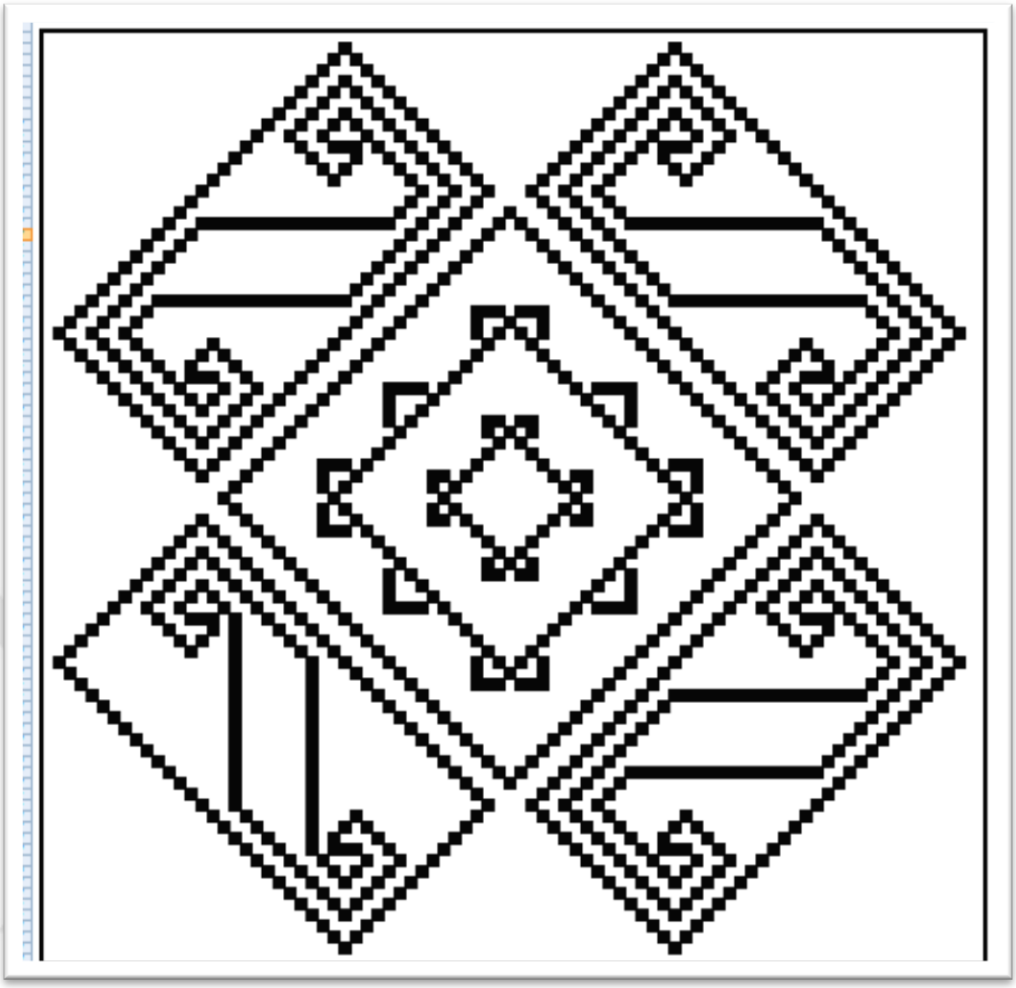
Altı tane ince kuşak arasında birer tane toplam otuzaltı ince kuşaktan ve beş tane kalın kuşaktan meydana gelmiştir. Alttan yukarıya doğru ince kuşak üzerinde çengel motifi onun üzerinde düz kırmızı dokuma onun üzerinde ise, ince kuşaktan yine çengel motifli bezeme, üzerinde lacivert düz dokuma mevcuttur.

Kalın kuşaklarda yarım ve bütün olan baklava dilimi formalar içerisinde göz motifi ve canavar izi motifi işlenmiştir. Kalın kuşakaların çevresini lacivert, beyaz muska motifleri cevrelemiştir.

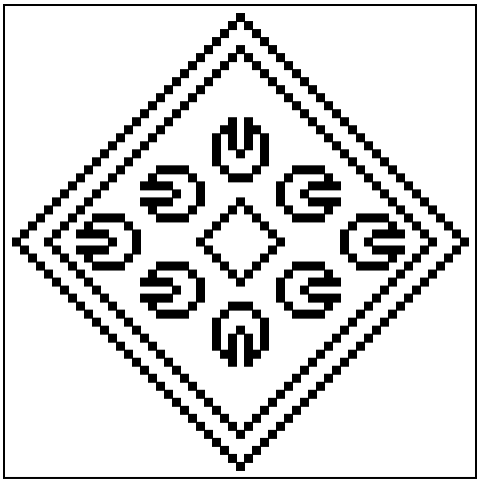
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

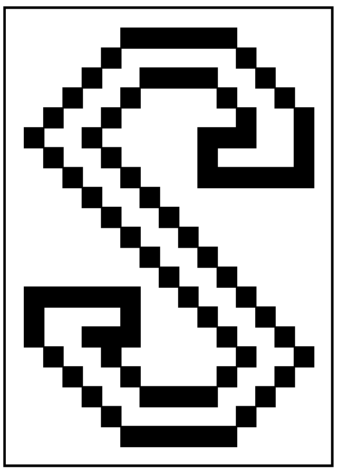
Katalog No: 5.2.20.

Çizim 20. a) Baklava formu etrafında Cengel Motifi

Çizim 20. b) Canavar İzi Motifi

Çizim 20. c) Çengel Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.21.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 93 x 277cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, hardal sarısı, turuncu, eflatun

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde ve sarma kontör tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

93x277cm ebadında olan dar kilim tek şaklıdır. Kilim örgülü uzun saçaklıdır. Renkleri akmıştır.

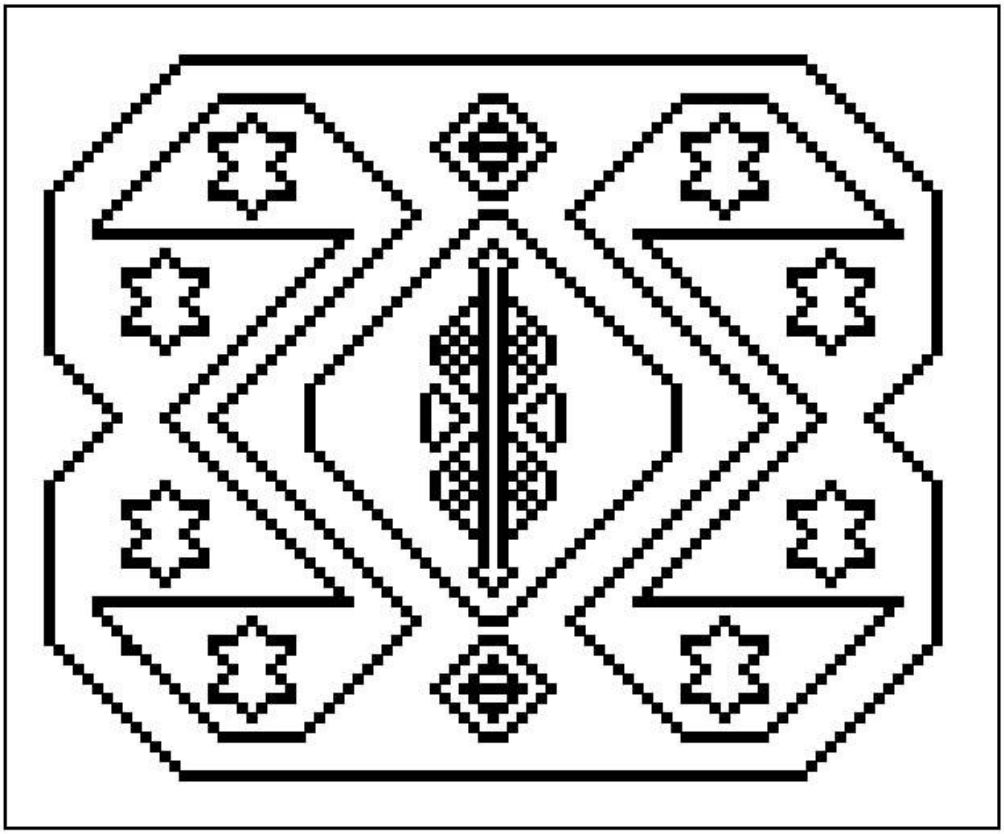
Kalın dış bordür beyaz zemin üzerine, canavar izi, küpe, bukağı, yıldız, göz ve muska motifiyle süslenmiştir. Bu süslemeler lacivert, mavi, sarı, eflatun, kahverengi ve yeşil renklerle bütünleştirilmiştir. Bordür ve zemin tarak motifiyle birbirinden ayrılmıştır.

Zeminde, yedi altıgen formlar içerisinde sırt sırta vermiş çengel motifi, bu motiflerin ortasında küçük ve büyük altıgenler içerisinde bukağı motifi ve bunların dış çercevesinde yıldız ve bukağı motifi işlenmiştir. Yine bu altıgen formların içerisine eli belinde ve bukağı motifi serpiştirilmiştir.

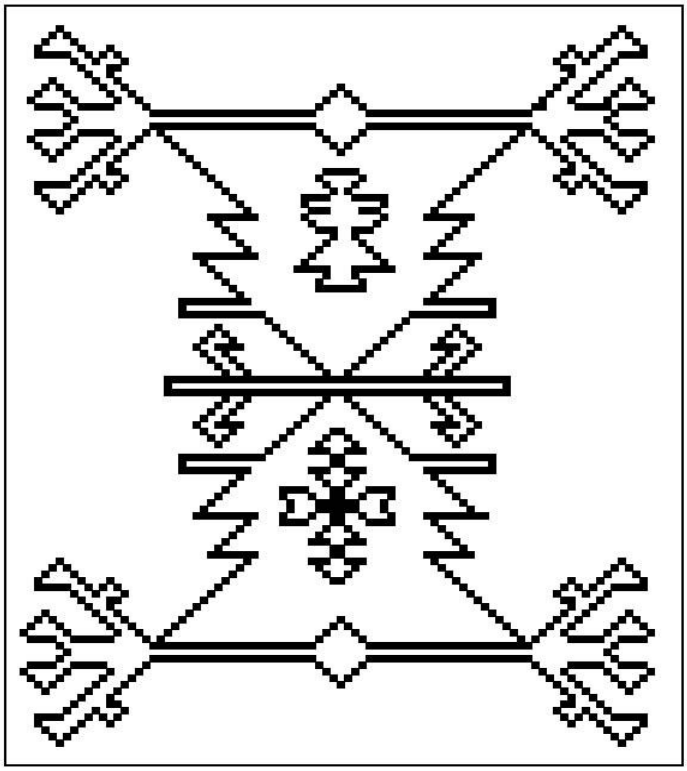
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

Katalog No : 5.2.21.

Çizim 21. a) Büyük Çengel Motifi, Bukağı Motifi ve Yıldız Motifi

Çizim 21. b) Canavar Ayağı Motifi, Küpe Motifi, Göz Motifi ve Muska Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.22.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 81 x 148cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, hardal sarısı, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniği ve sarma kontör tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

81x148cm ebadında olan kilim oldukça yıpranmış durumdadır. Yırtıklar ve noksanlıklar vardır. Kilim uzun saçaklıdır.

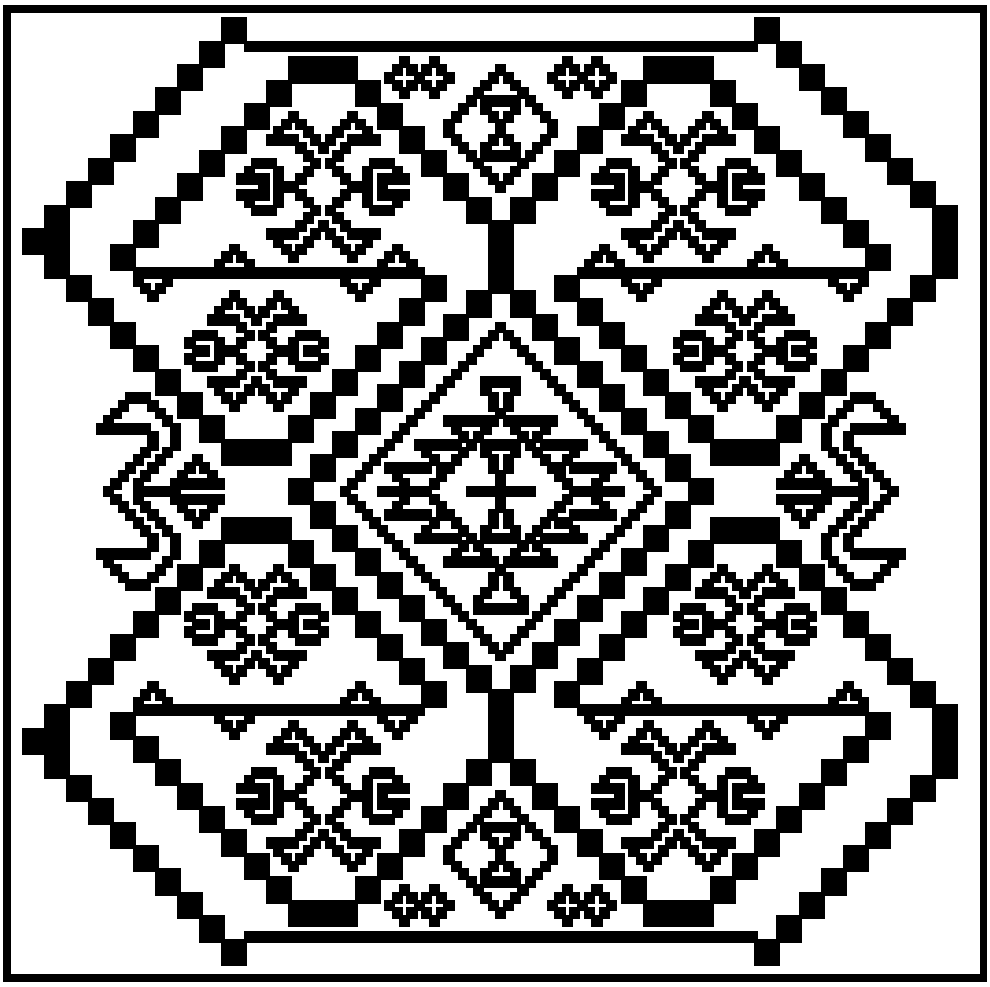
Kilim tek bordürlüdür. Bordür kısa kenar ve uzun kenarda kırmızı, lacivert, sarı ve beyaz renklerde kullanılan muska motifinin içerisinde küpe motifi kilimi dolanmaktadır. Bordür ve zemin yine tarak motifiyle birbirinden ayrılmıştır.

Zemin, beyaz renk üzerine sekizgen form içerisinde birbirine bakan üç sıra halinde çengel motifi bulunmaktadır. Bunların içerisinde muska motifi, bereket motifi ve kurtağzı motifleri işlenmiştir. Büyük çengel motiflerinin aralarında, küçük baklava dilimli formlar içerisinde bukağı motifi göze çarpmaktadır.

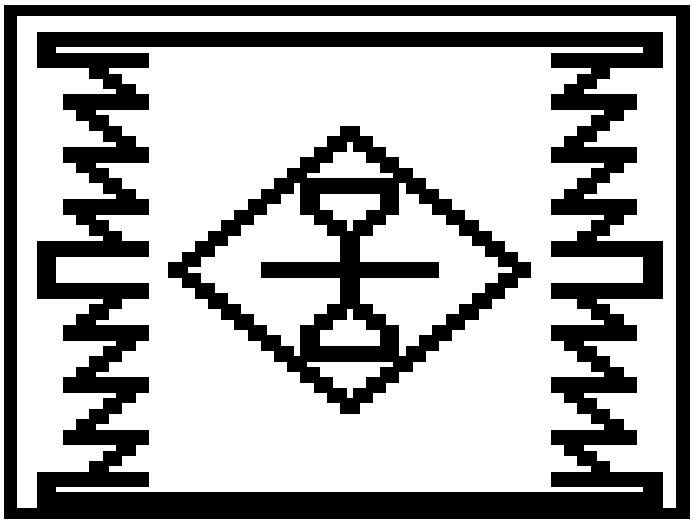
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.2.22.

Çizim 22. a) Büyük Çengel Motifi içerisinde Bukağı Motifi, Bereket Motifi

Çizim 22. b) Muska Motifi içerisinde Küpe Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.23.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy

Ebatları (En / Boy) : 152 x 314cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim

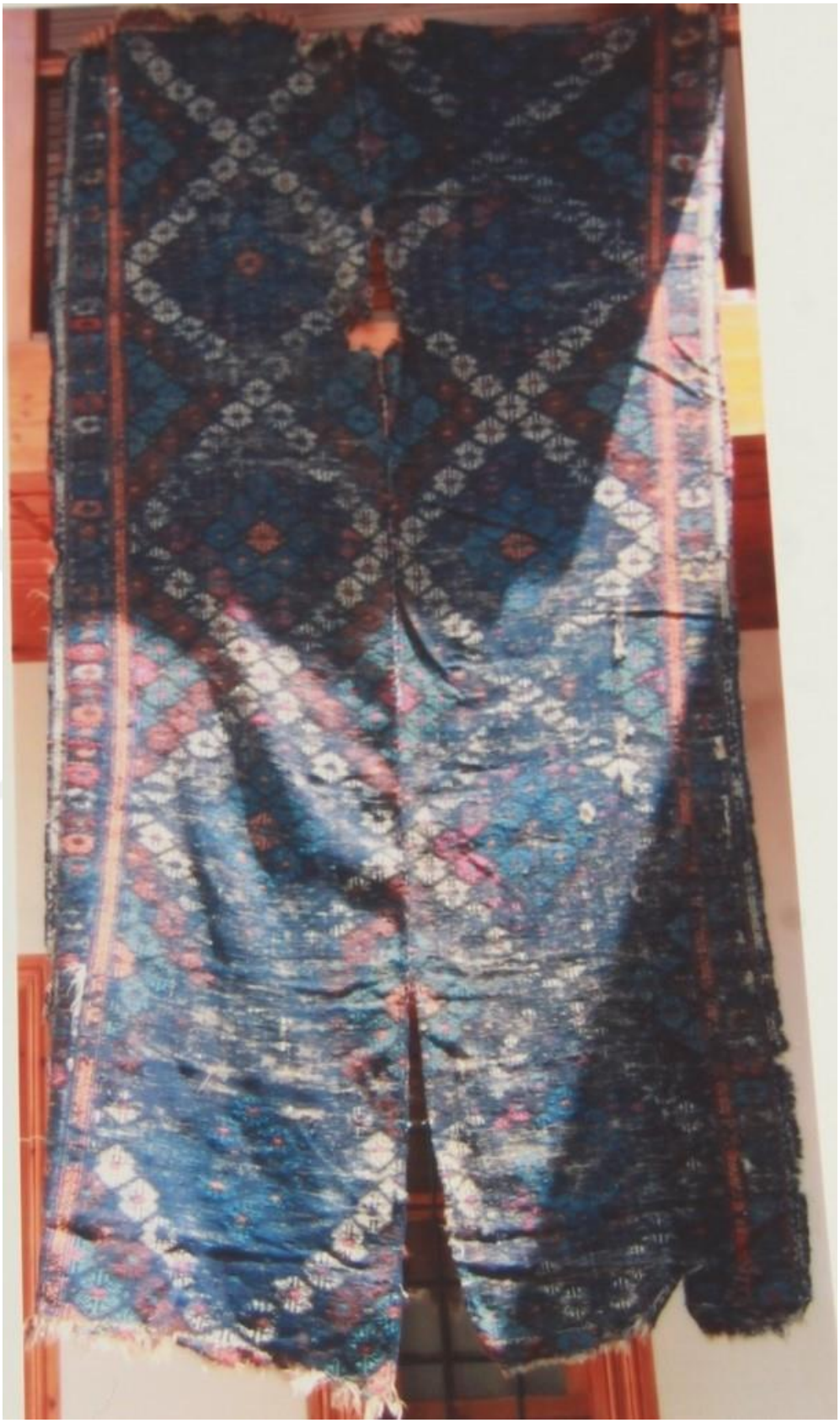
Dokumanın Analizi :

152x314cm ebadında olan yer yaygısı formundaki kilim iki şaklıdır. Oldukça yıpranmış durumdadır.

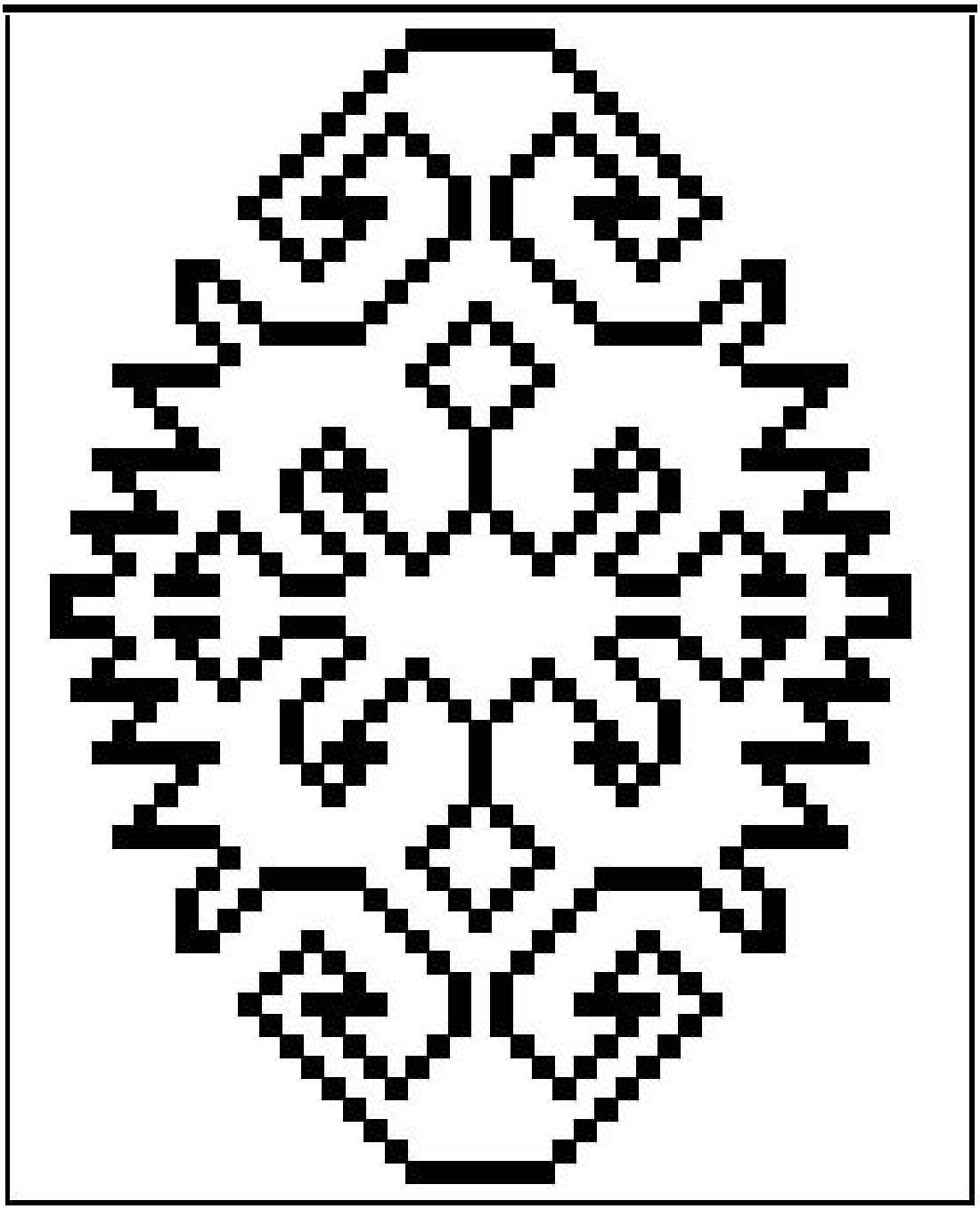
Hakim rengin lacivert olduğu kilimde kısa kenarlar boydan boya yırtılmıştır. Uzun kenar bordürlerinde bir kalın iki ince bordür bulunmaktadır. Toplamda uzun kenarda üç bordür görülmektedir. Geniş bordür lacivert zemin üzerine eli belinde motifi içerisinde bukağı motifi, baklava dlimi formu içerisinde devam etmektedir.

Zemin, lacivert renk üzerine, kırmızı, beyaz ve mavi renklerle eli belinde motifi kulalnılarak baklava dilimi elde edilmiştir. Bu motifler içten dışa doğru dört sıra halinde genişlemektedir. Dışa doğru genişleyen motifler, baklava dilimi formu almıştır. Baklava dilimli formların sekiz tanesi büyük olup, iki tanesi yarım büyük baklava dilimleri formunda işlenmiştir. Sonsuzluk prensibi göze çarpmaktadır.

Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.2.23.

Çizim 23. a) Eli Belinde Motifi içerisinde Bukağı Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.24.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 175 x 384cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde ve sarma kontor tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

175x384cm ebadında yer yaygısı formunda olan kilim iki şaklıdır. Kilimin köşelerinde yer yer yırtıkla vardır.

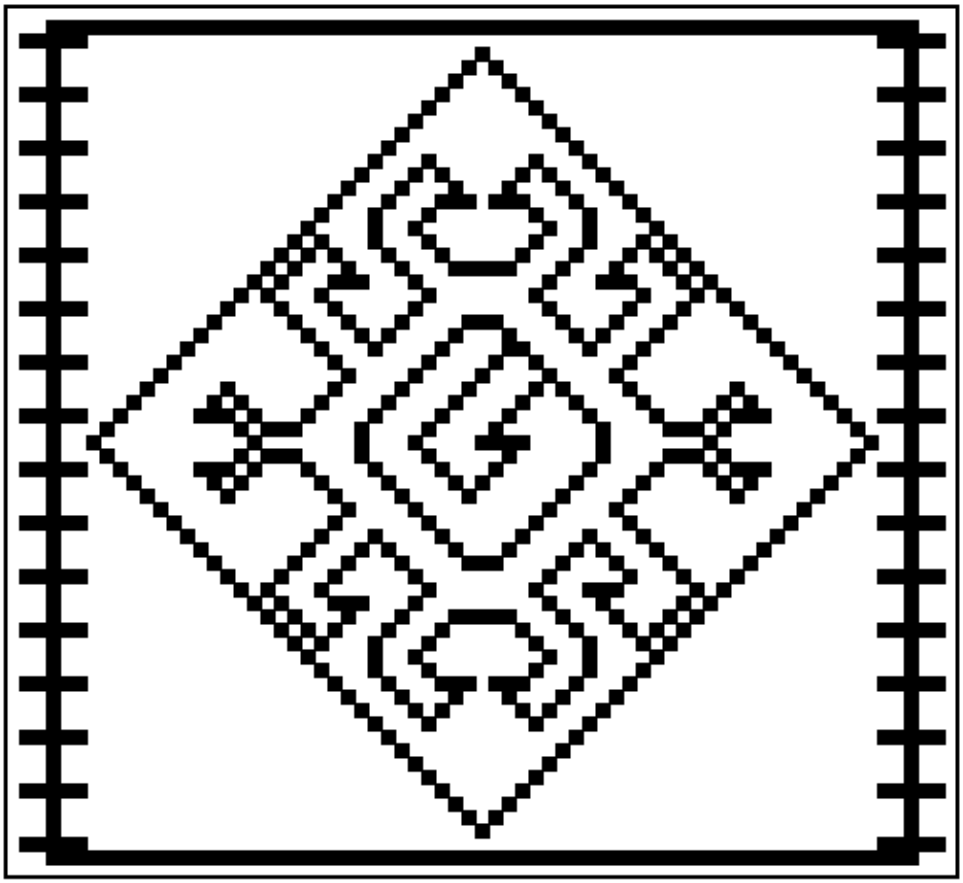
Kısa kenar bordüründe, dıştan içe doğru kırmızı, turuncu ve mavi üç ince şerit, sonrasında kahverengi renkte suyolu motifi işlenmiştir. Peşlerine gelen beyaz zeminli diğer şeritte ise, stilize edilmiş yaprak motifi, sonrasında ise muska motifi işlenmiştir. Uzun bordür de , kahverengi zemin üzerine, yıldız motifinin içerisinde bukağı, canavar izi, eli belinde ve muska motifleri bordür boyunca devam etmektedir.

Beyaz zemin üzerine, cevresi tarak ve canavar izi motifiyle çevrelenmiş 36 tane kare bulunmaktadır. Bunların içi, baklava formu ile doldurulmuş ve o formun içerisine de kurtağzı ve onun içinde de bukağı motifi göze çarpmaktadır. Bu kare formların etrafında, lacivert renkte eli belinde motifi dolanmaktadır. Aralarına, göz, cengel, bukağı, muska, yıldız, aşk ve birleşim (ying/yang) motifleri serpiştirilmiştir.

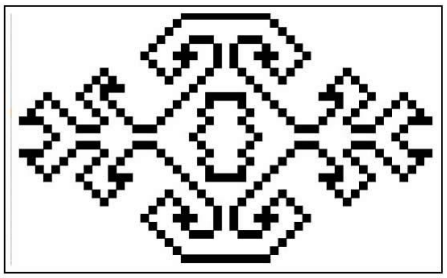
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

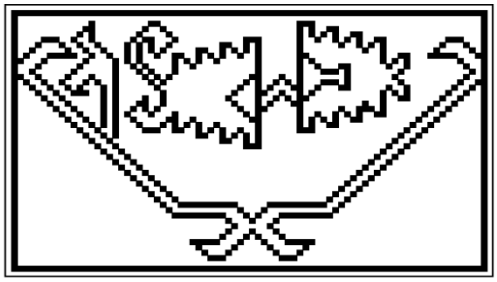
Katalog No: 5.2.24.

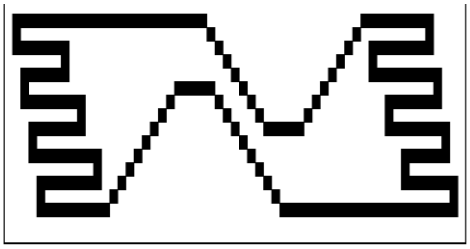
Çizim 24. a) Kurt Ağzı Motifi ve Bukağı Motifi

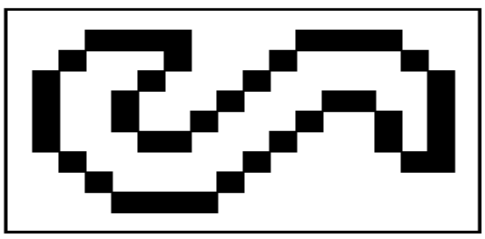
Çizim 24. b) Eli Belinde Motifi ve Koç Boynuzu Motifi

Çizim 24. c) Canavar İzi Motifi ve Kuş Motifi

Çizim 24. d) Stiize Kuş Motifi

Çizim 24. e) Çengel Motifi

KATALOG NO : 5.2.25.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 237 x 390cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde ve sarma kontor kilim tekniğinde yapılan dokumadır.

Dokumanın Analizi :

237x390cm ebadında olan yer yaygısı formlu kilim yıpranmıştır. Renkler birbirine akmıştır. Yer yer yırtıklar ve noksanlıklar vardır.

Kilim boyuna iki enine iki bordürden oluşmaktadır. Kısa kenar bordüründe açık yeşil zemin üzerine koçboynuzu motifi işlenmiştir. İkinci bordürün de ise, kırmızı zemin üzerine sırt sırta vermiş bukağı motifi vardır.

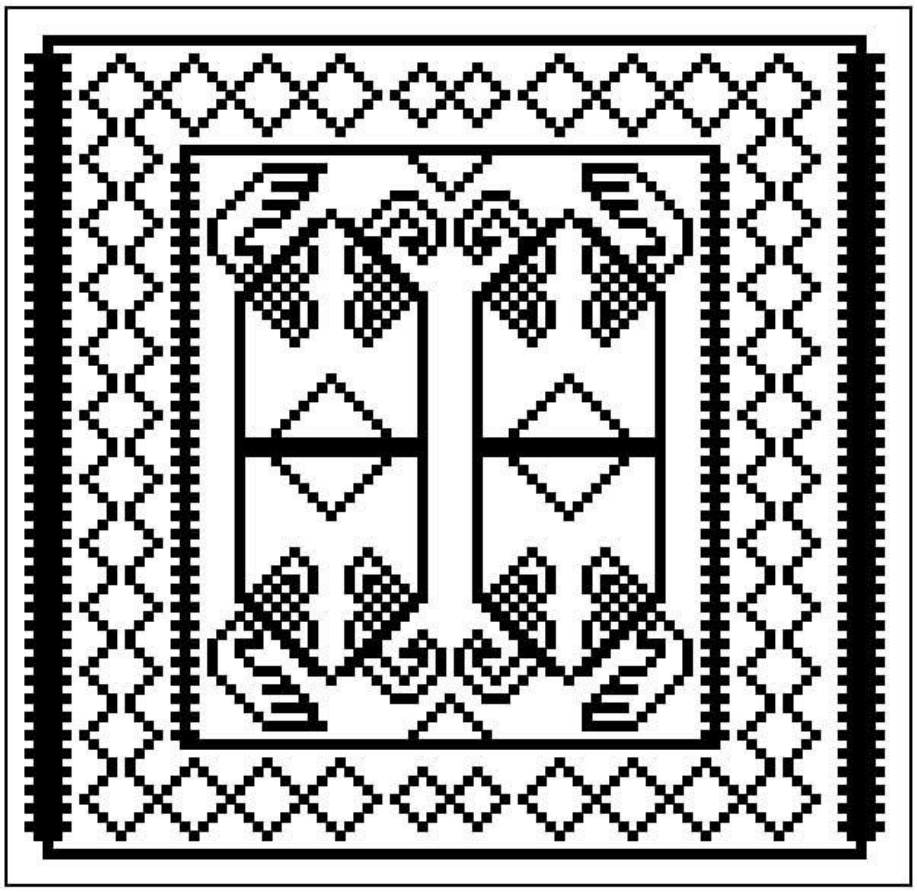
Uzun kenar bordüründe, ince kuşakta birbirini takip eden çengel motifi bulunmaktadır. İkinci bordürün de kareler içerisinde tarak motifi bordür boyunca devam etmektedir.

Zemin, on sekiz eşit kareye bölünmüştür. Bu kareler sandık motifi formlu olup, içerisini tarak motifi şeritler halinde dolanmaktadır. Sandık motifi içerisinde eli belinde, koçboynuzu, muska ve bukağı motifleri işlenmiştir.

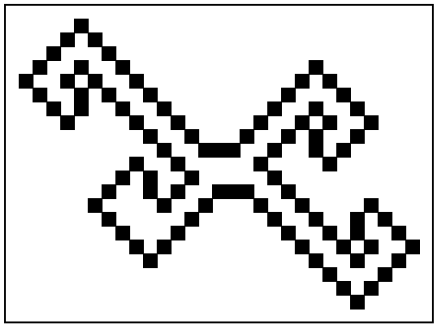
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

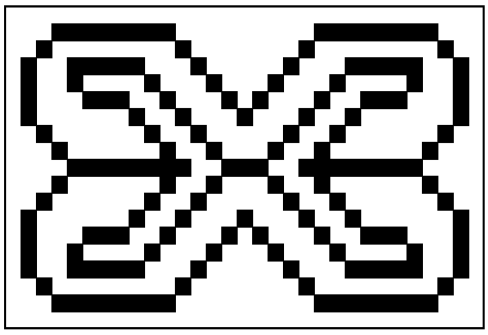
Katalog No: 5.2.25.

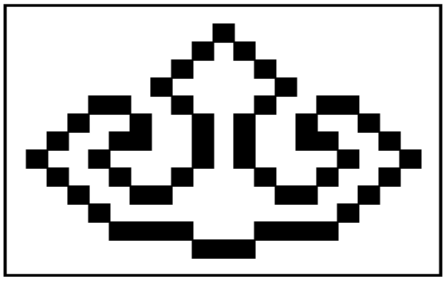
Çizim 25. a) Sandık Motifi

Çizim 25. b) Çengel Motifi

Çizim 25. c) Bukağı Motifi

Çizim 25. d) Koç Boynuzu Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.26.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Müftü Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 227 x 444cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, açık yeşil, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde yapılan dokumadır.

Dokumanın Analizi :

227x444cm ebadında yer yaygısı formlu kilim tek bordürlüdür. Kilim iyi durumdadır. Örgü saçaklıdır.

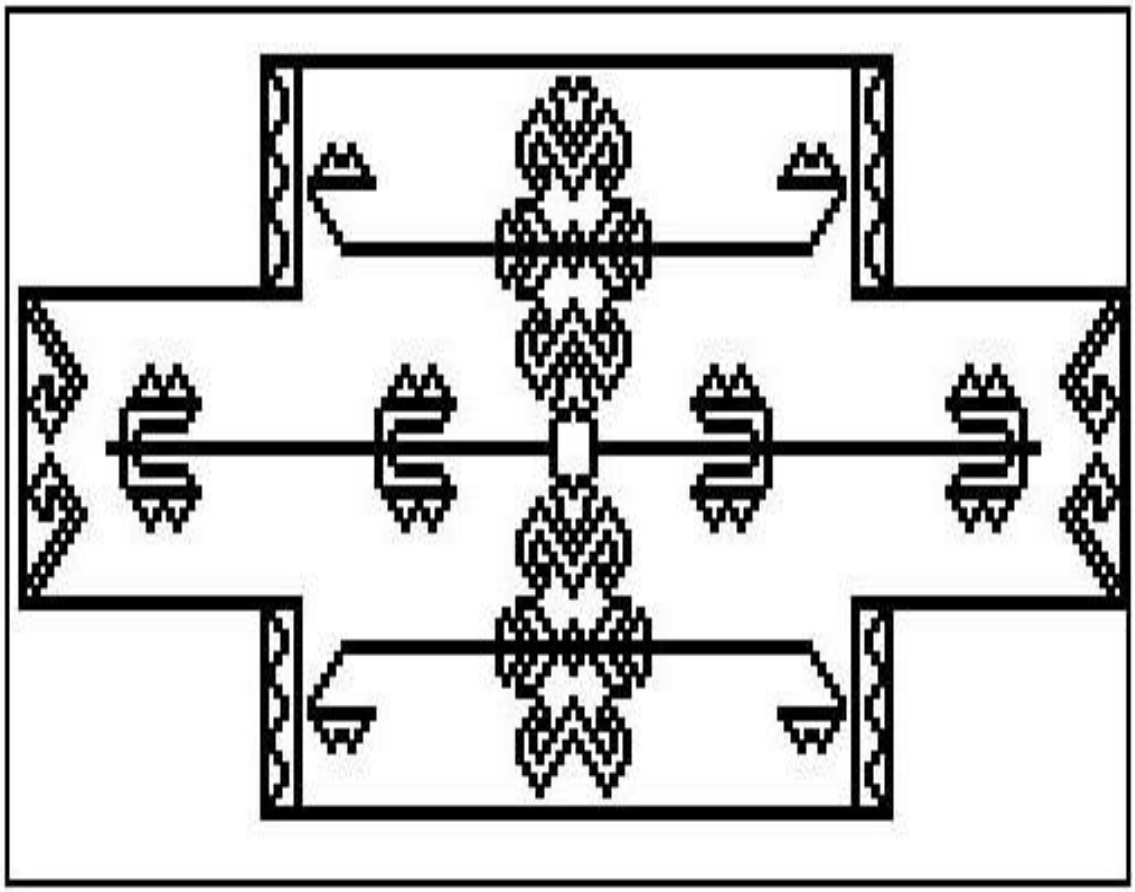
Dıştaki bordür, beyaz zemin üzerine, canavar ayağı, nazarlık ve bukağı motifleri işlenmiştir.

Zemin kırmızı renk üzerine yedi tane tarak motifli kalın kuşaktan oluşmuştur. Bunların arasından enine sekiz sıra şerit halinde, açık yeşil zemin üzerinde suyolu motifi geçmektedir. Büyük tarak motifleri su yeşili, açık yeşil, koyu yeşil ve kırmızı renklidir. Bu tarak motiflerinin içerisine, göz ve eli belinde motifleri yerleştirilmiştir. Dışta kalan zemin kısmında ise, iki sıra muska motifi işlenmiştir.

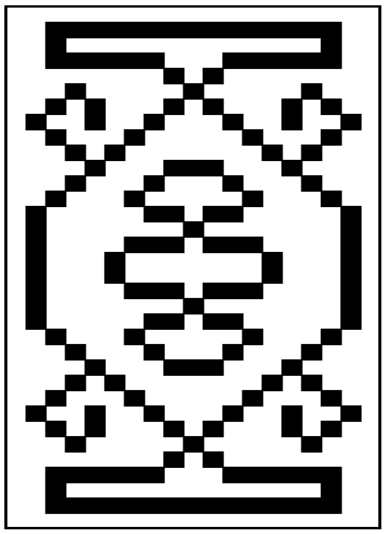
Kilim dokuma Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

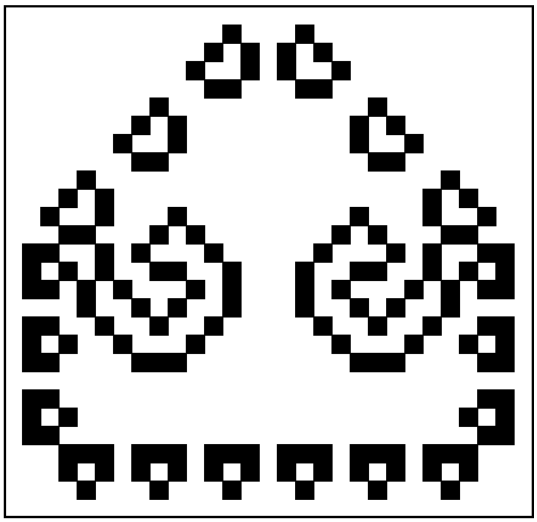
Katalog No: 5.2.26.

Çizim 26. a) Tarak Motifi içerisinde Göz Motifi ve Eli belinde Motifi

Çizim 26. b) Muska Motifi

Çizim 26. c) Muska Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.27.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Büyük Beybağı Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 202 x 362cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, açık yeşil, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde ve sarma kontör tekniğinde yapılan dokumadır.

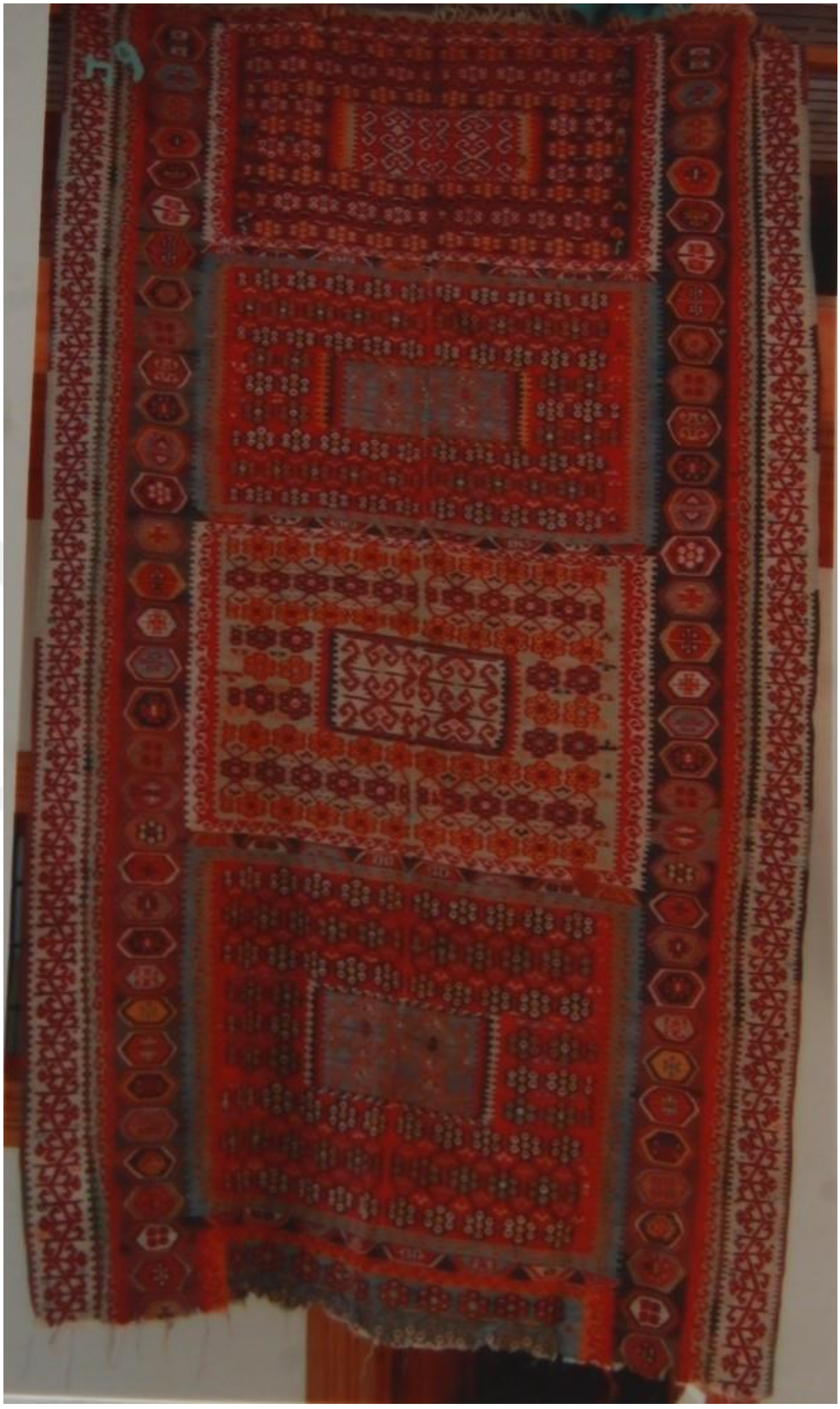
Dokumanın Analizi :

202x362 ebadında olan yer yaygısı formlu kilim yıpranmış durumdadır. Kısa kenarında eksiklikler vardır. Hakim renk kırmızı ve tonlarıdır. Kilim saçaksızdır.

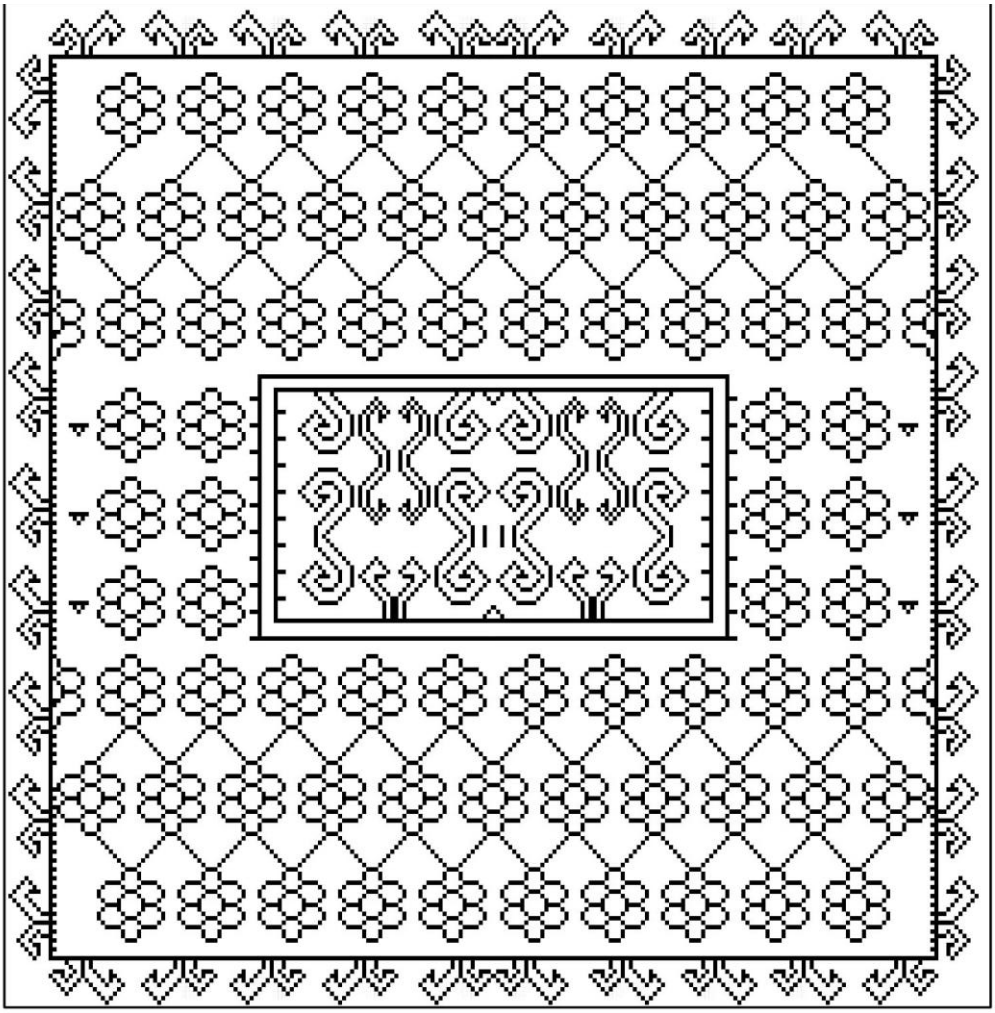
Kilimde boyuna iki büyük iki tane ince küçük bordür bulunmaktadır. Boyuna olan kenarda, beyaz zemin üzerine kırmızı renkte kurtağzı ve koçboynuzu motifi işlenmştir. İkinci bordür de birbirini ardına sıralanan altıgenler içerisinde pıtrak, çiçek, muska, göz, kurtağzı ve tarak motifleri işlenmiştir.

Zemin, dört sıra sandık motifi içerisindedir.Bu sandık motifi içerisinde çiçek motifi sıralı br şekilde işlenmiştir. Sandık motifinin tam ortasında ise, küçük bir sandık motifi daha işlenmiş ve bunun içi koçboynuzu motifi ile bezenmiştir.

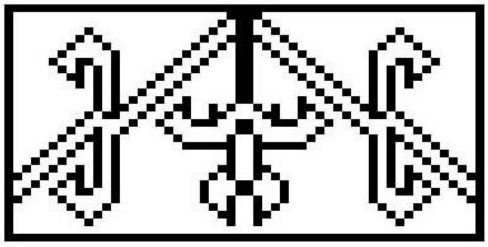
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

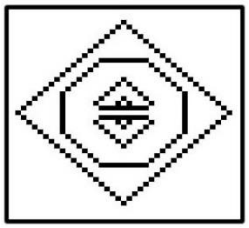
Katalog No: 5.2.27.

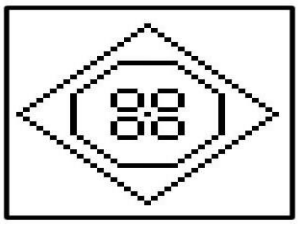
Çizim 27. a) Sandık Motifi

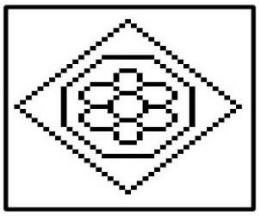
Çizim 27. b) Koç Boynuzu Motifi,

Çizim 27. c) Pıtrak Motifi

Çizim 27. d) Göz Motifi

Çizim 27. e) Çiçek Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.28.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Koşakarak Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 132 x 389cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu, lacivert

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde yapılan dokuma ve eğri atkılı kontor dokuması tekniğiyle, dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

132x389 ebadında olan dikdörtgen formlu kilim iyi durumdadır. Bazı yerlerinde tüylerinin dökülmesi saptanmıştır. Kilim kısa saçaklıdır.

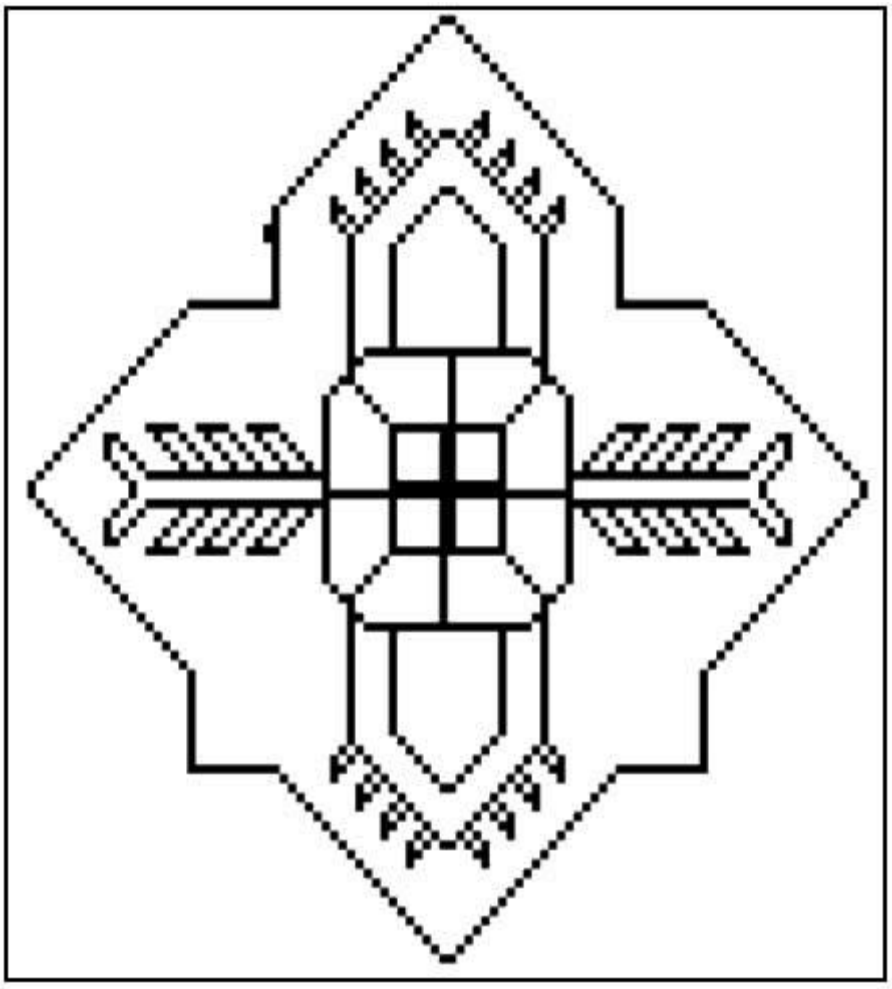
Altı bordürden oluşmaktadır. Dıştan içe doğru kilime baktığımız da, muska motifli ince bordür arasında, iki sıra dörtgen motifli bordür ardından eli belinde, insan, kelebek, nazarlık, muska, kuş ve çiçek motifleri görülmektedir.Diğer bordür tamamen çiçek bezemelidir.

Zemin kırmızı renkli olup, dört tane baklava dilimli yanları kesik formdan oluşmaktadır. Bu formlar, turuncu, mavi, yeşilden ibarettir. Bu formlar içerisinde, koçboynuzu ve başak motifi işlenmiştir. Bu baklava formlarının dışında, kalan zemin de çiçek, deve, cengel, canavar ayağı, tavuşkuşu, ejderha, demlik, aslan, muska, kuş, başak, bardak ve nazarlık motfileri bulunmaktadır.

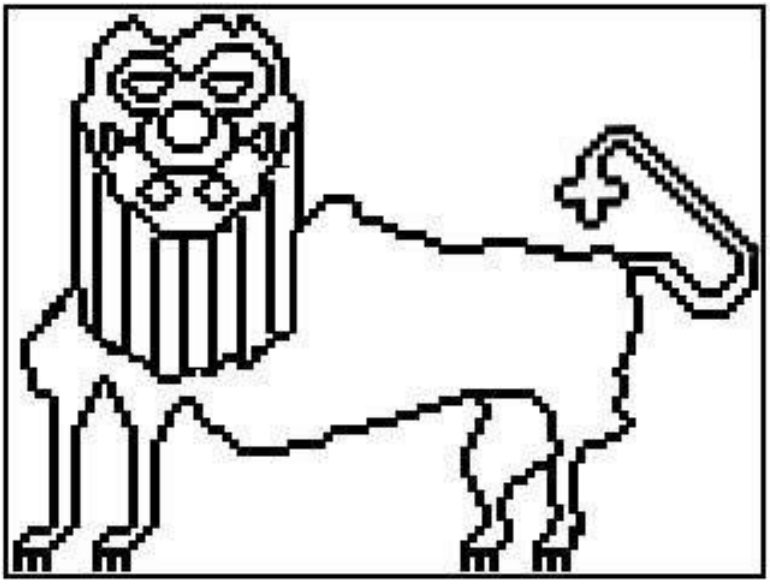
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

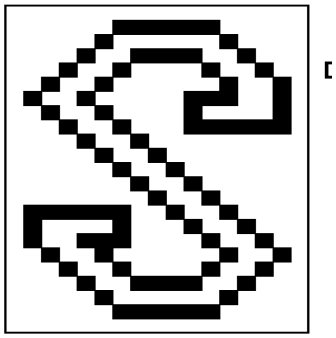
Katalog No: 5.2.28.

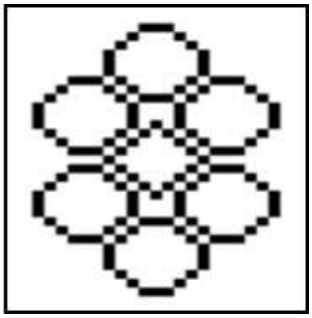
Çizim 28. a) Canavar İzi Motifi içerisinde Başak Formu

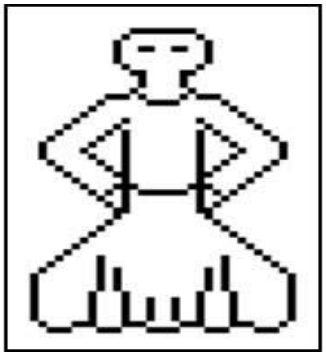
Çizim 28. b) Aslan Motifi

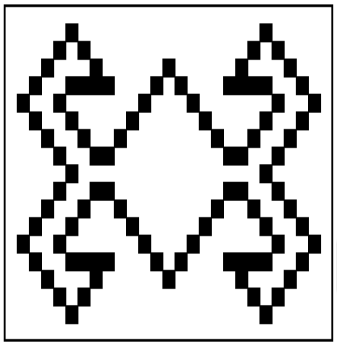
Çizim 28. c) Çengel Motifi

Çizim 28. d) Çiçek Motifi

Çizim 28. e) İnsan Motifi

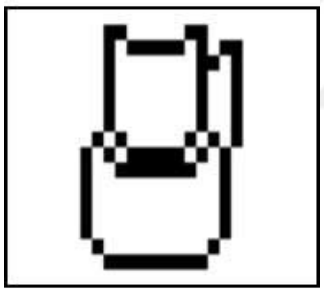
Çizim 28. f) Kurt Ağzı Motifi

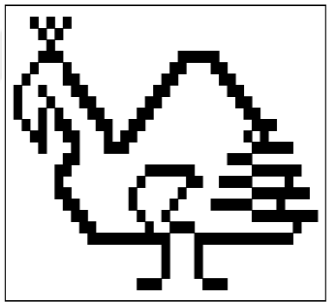
Çizim 28. g) Muska Motifi

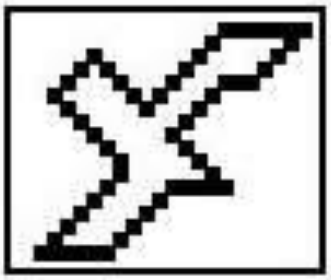
Çizim 28. h) Demlik Motifi

Çizim 28. ı) Bardak Formu

Çizim 28. i) Tavuskuşu Motifi

Çizim 28. j) Kuş Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.29.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Merkez

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 247 x 402cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniği ve sarma kontör tekniği ile yapılan kilim dokumasıdır.

Dokumanın Analizi :

247x402cm ebadında yer yaygısı formunda olan kilim oldukça yıpranmıştır. Ağırlık renk kırmızıdır. Kilim kısa kenarlarlarında kopmalar ve eksiklikler göze çarpmaktadır. Kilim saçaksızdır.

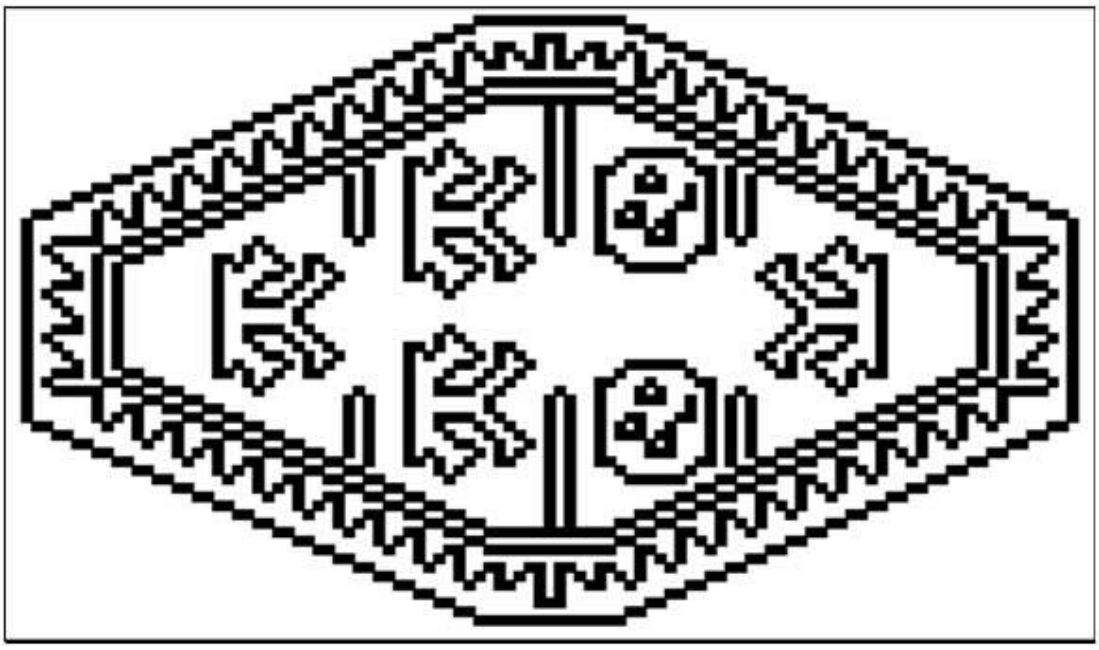
. İki bordürlüdür. Dış bordür de mavi renk zemin üzerine tarak motifiyle süslenmiştir. İçteki ikinci bordür, çarkıfelek motifiyle işlenmiştir. Kısa ve uzun kenar bordürleri bu iki dizayn halinde kilimi boydan boya dolamaktadır.

Zemin, kırmızı renk üzerine, 15 adet altıgenle zenginleştirilmiştir. Altıgenlerin içerisi, acık mavi ve kahverengi olarak renklendirilmiştir. İçlerine kurtağzı, koçboynuzu motifleri ile çengel ve muska motifleri sıralı bir şekilde işlenmiştir.

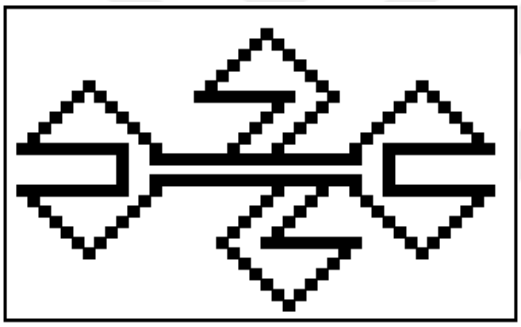
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

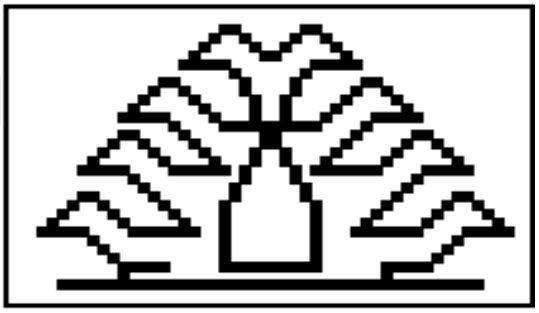
Katalog No: 5.2.29.

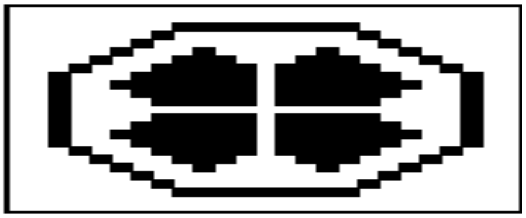
Çizim 29. a) Altıgen form içerisinde Koçboynuzu ve Bukağı Motifi

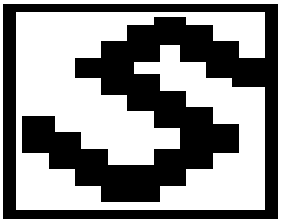
Çizim 29. b) Kurtağzı Motifi

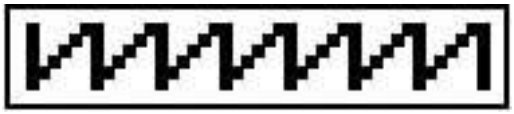
Çizim 29. c) Stilize Kuşlar Motifi

Çizim 29. d) Muska Motifi

Çizim 29. e) Çengel Motifi

Çizim 29. f) Suyolu Motifi

KATALOG NO : 5.2.30.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim/Yer Yaygısı

İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Haruç Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 310 x 450cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, sarı, beyaz, siyah, kahverengi

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim dokuma tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

310x450cm ebadında olan kilim yer yaygısı formundadır. Kilim oldukça yıpranmıştır. Yırtılma ve eksiklikler vardır. Renkler birbirine akmış durumdadır. Kilim saçaksızdır.

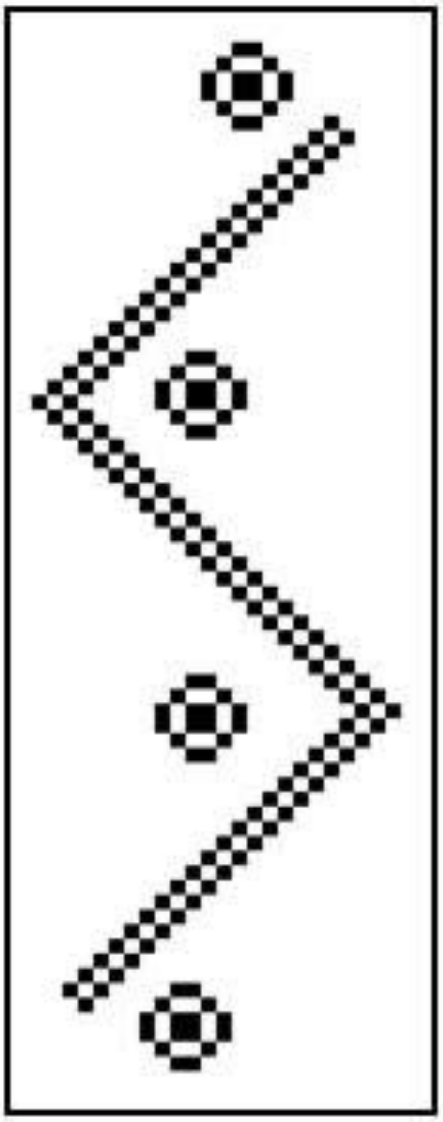
Kilim de hâkim renk kırmızıdır. Boyuna ve enine olan tek olan bordürde, birbirini takip eden çengel motifi kullanılmıştır.

Zemin 18 kuşaktan suyolu motifi ile dokunmuştur. Suyolu motifleri şerit halinde kilim boyunca devam etmektedir. Sonsuzluk prensibi dikkat çekmektedir. Suyolu motiflerinin arasına göz motifi eklenerek zenginlik verilmiştir.

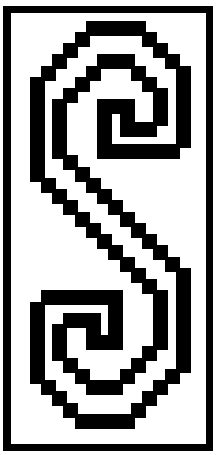
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.2.30.

Çizim 30. a) Çiçekli Suyolu Motifi

Çizim 30. b) Çengel Motifi

KATALOG NO : 5.2.31.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 250 x 350cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, sarı, beyaz, siyah, kahverengi, yeşil, açık yeşil

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniği ve sarma kontor tekniğinde yapılan dokumadır.

Dokumanın Analizi :

250x350cm ebadında olan yer yaygısı formlu kilim iki şaklıdır. Kilim yıpranmış durumdadır. Renkler birbirine girmiştir. Üstten ve alttan eksiklikler görülmüştür.

Kilim de bordür bulunmamaktadır. İnce ve kalın olmak üzere toplam 72 kuşaktan meydana gelmektedir.

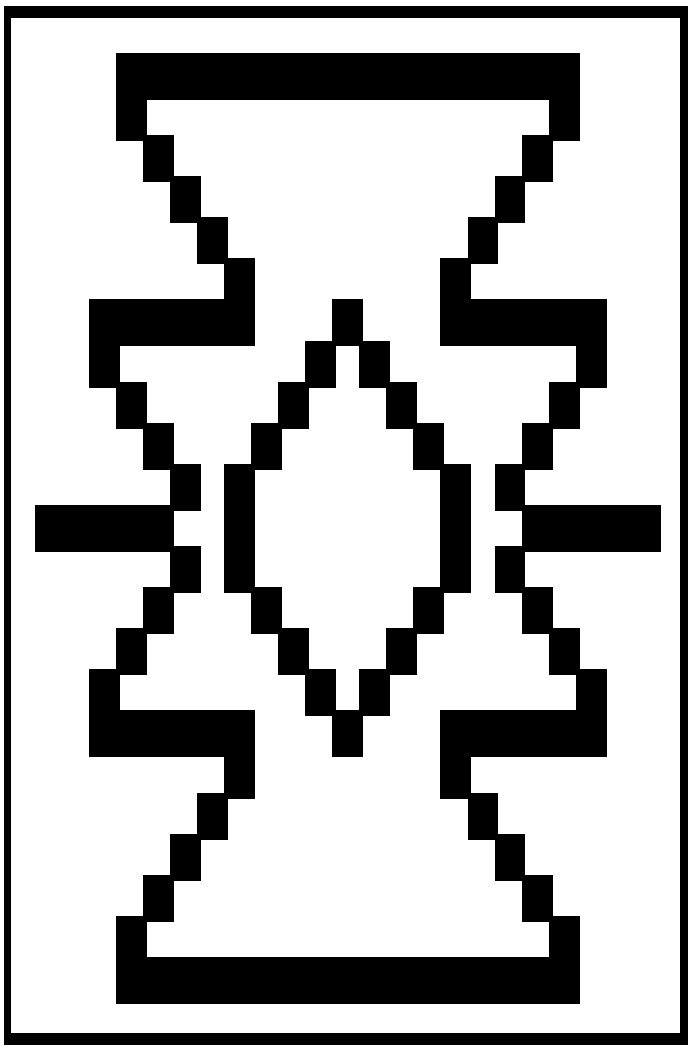
Bu kuşakların 15 tanesi geniştir. Kuşaklar birbirini izleyen iki renkten oluşmuştur. Üzerlerinde muska motifi kullanılmıştır.

Dar kuşaklarda düz dokuma yapılmıştır. Diğer kuşaklar da ise, küçük nazar motifleri ve yıldız motifleri işlenmiştir.

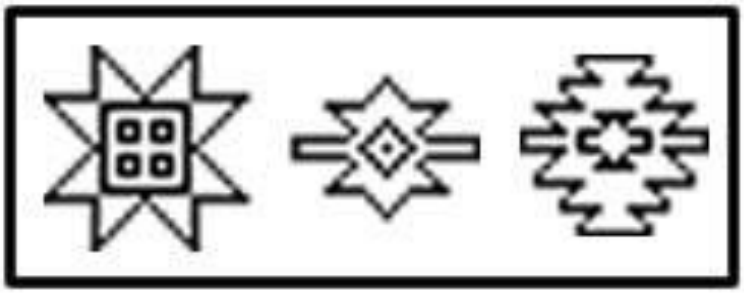
Kilim dokuma Tokat Müzesi’ndedir.

Katalog No: 5.2.31.

Çizim 31. a) Muska Motifi

Çizim 31. b) Yıldız Motifi, Nazar Motifi ve Muska Motifi

KATALOG NO : 5.1.32.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 200 x 260cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, sarı, beyaz, siyah, kahverengi, yeşil, açık yeşil, devetüyü, bordo

Dokuma Tekniği **:** İliksiz kilim tekniğinde ve çift kenetleme ile iliklerin yok edildiği teknikte, dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

200x260cm ebadında olan kilimde, yıpranma ve baş tarafında noksanlık görülmüştür. Kilim saçaksızdır.

Boyuna iki bordürden meydana gelmiş ve bu bordürler kısa kenar bordürlerinde kesintisiz devam etmiştir. Boyuna en dış bordür de sarı zemin üzerine, suyolu motifi işlenerek bunun sağına ve soluna cengel motifi eklenmiştir.

İkinci bordürle birinci bordür tarak motifiyle birbirinden ayırt edilmiş olup, ikinci bordür kırmızı zemin üzerine, pıtrak motifi işlenmiştir.

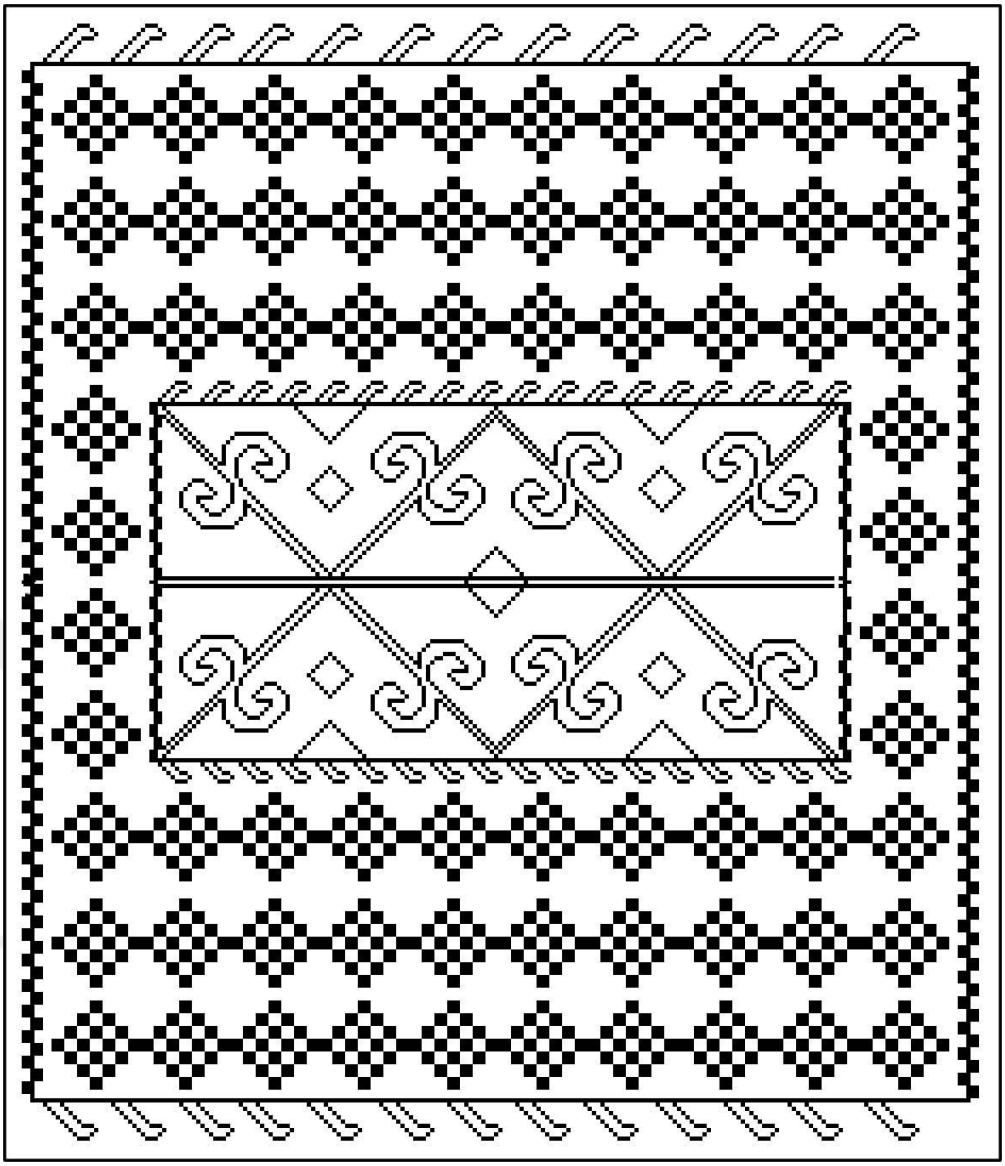
Zeminde beş tane dikdörtgen sandık motifi kullanılmıştır. Sandık motifinin çevresini siyah zemin üzerine boydan boya altıgen içerisinde pıtrak motifi birbiri ardına takip etmektedir. Sandık motifi içerisinde altıgenler içerisinde pıtrak motifi sarmıştır. Yine bu sandık motifinin içerisine küçük bir sandık motifi yapılmıştır. Bunların içerisini sırt sırta vermiş ve karşılıklı bakan çengel motifleri ile tamamlanmıştır.

İkinci sandık motifinde ise, altı tane eli belinde motifi işlenmiştir. Her dikdörtgen de farklı renk tonu kullanılmıştır. Bunlar sırasıyla, bordo, devetüyü, beyaz, bordo ve kırmızıdır.

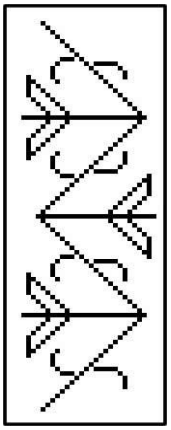
Kilim dokuma Tokat Müzesi'ndedir.

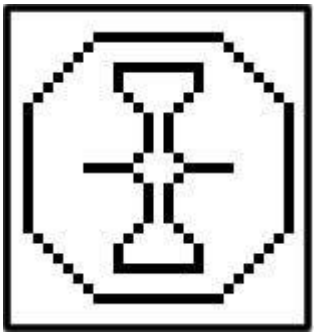
Katalog No: 5.2.32.

Çizim 32. a) Sandık Motifi içerisinde Pıtrak Motifi ve Küçük Sandık Motifi içerisinde Çengel Motifleri

Çizim 32. b) Çengelli Suyolu Motifi

Çizim 32. c) Pıtrak Motifi

KATALOG NO : 5.2.33.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim / Çeyiz Sandığı

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile / Muhterem Dur Evinde Bulundu

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 90 x 150cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, sarı, kahverengi

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim dokuma tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

90x150cm ebadında olan çeyiz sandığı formunda olan kilim kısmen iyi durumdadır. Renkleri solmuştur.

Orijinal hali çeyiz sandığıdır. Sonradan ikiye ayrılarak duvara çivilerle çakmışlardır. Kilim, babaanneden kızına, kızından kızına, ondanda toruna kalmıştır.

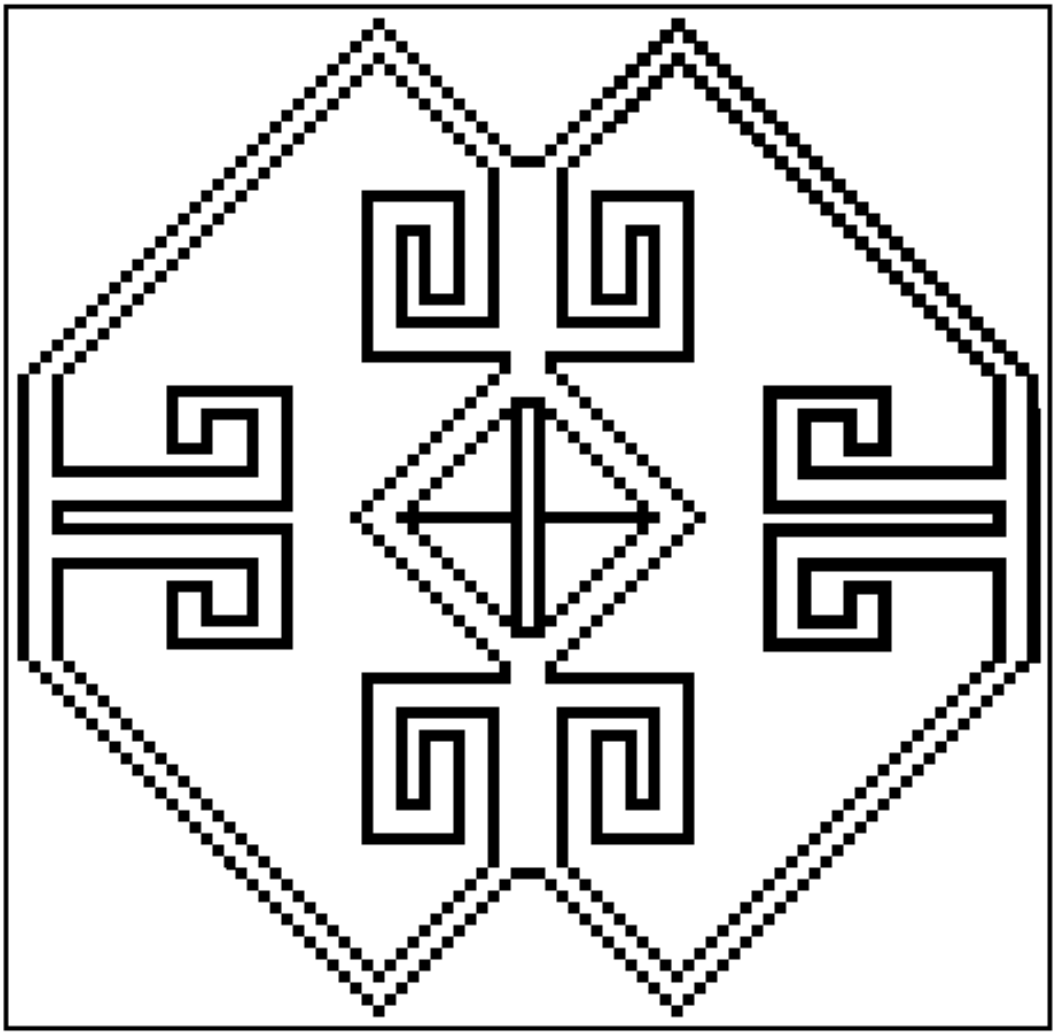
Kilim de, 18 kuşak vardır. Bu kuşakların 14 tanesi düz dokumadır. İki kalın kuşağın arasında kırmızı ince şeritle ayrılmış olup çengel motifi vardır.

İki kalın kuşakta sekizgen içerisine birbirine bakan ‘T’ motifi ve onların ortasında ise muska motifi bulunmaktadır. Sekizgenlerin arası, yarım baklava dilimi ile çevrilmiştir.

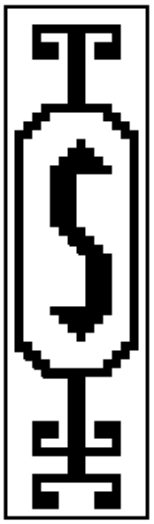
Kilim dokuma Zile’de Muhterem Dur’ un evinde bulunmuştur.

Katalog No: 5.2.33.

Çizim 33. a) Altıgen içerisinde ‘T’ Motifi ve Muska Motifi

Çizim 33. b) ‘T’ tepelikli Çengel Motifi

KATALOG NO : 5.2.34.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Halk Eğitim Merkezi

Dokunduğu Tarih **:** 20.yy.

Ebatları (En / Boy) : 81 x 115cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, yeşil, lacivert, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde ve sarma kontor tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

81x115cm ebadında olan kilim oldukça iyi durumdadır. Süs amaçlı dokunarak Zile Halk Eğitim Merkezi binasın da duvar da asılıdır.

Kilim de, ince lacivert şeritten düz bordür dokuması yapılmıştır. Zeminle bordür arası tarak motifi ile ayrılmıştır.

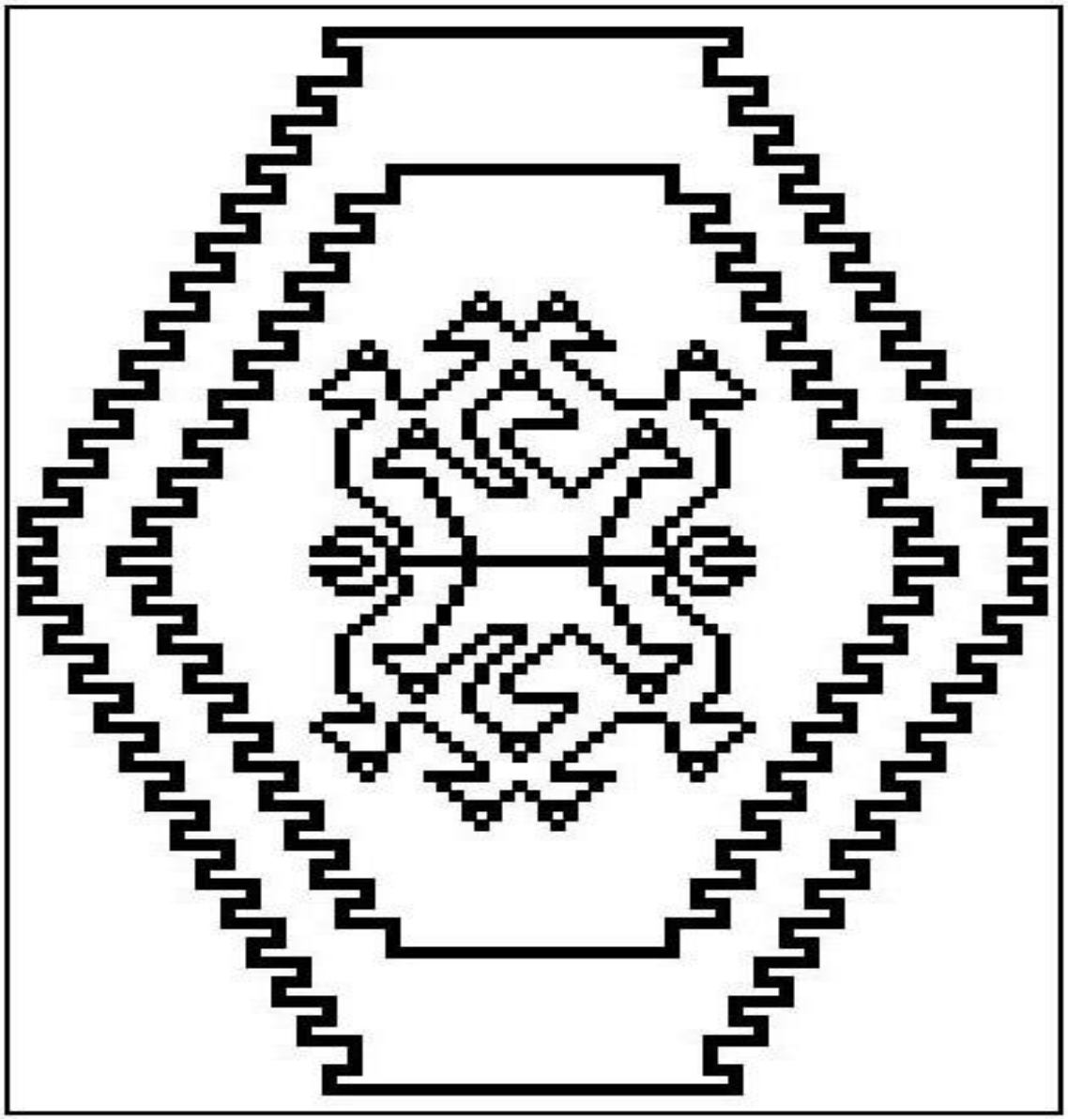
Zemin, büyük tek baklava dilimi, onun ortasında düz beyaz dokuma ve tekrar baklava dilimi yapılmıştır. Kırmızı zemin üzerine, akrep motifi yeşil, sarı, krem ve lacivertle tamamlanmıştır.

Baklava dilimi dışında kalan yeşil zemin üzerinde ise, kilim dört baş tarafına bukağı motifi işlenmiştir.

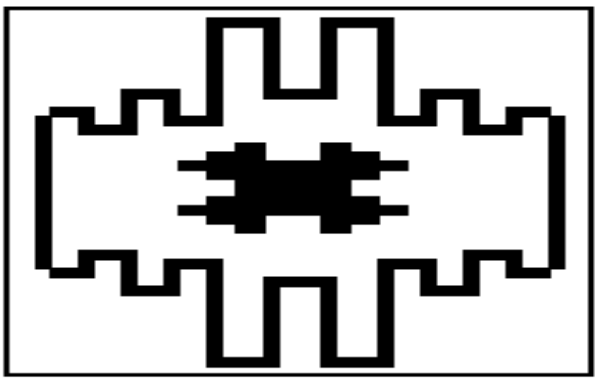
Kilim dokuma Zile Halk Eğitim Merkezi'n de bulunmuştur.

Katalog No: 5.2.34.

Çizim 34. a) Akrep Motifi

Çizim 34. b) Bukağı Motifi

KATALOG NO : 5.2.35.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Cedit Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 130 x 280cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, turuncu

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim ve sarma kontör tekniğiyle dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

130x280cm ebadında olan dikdörtgen formlu kilim yıpranmış haldedir ve renkler birbirine akmıştır. Kilim saçaksızdır.

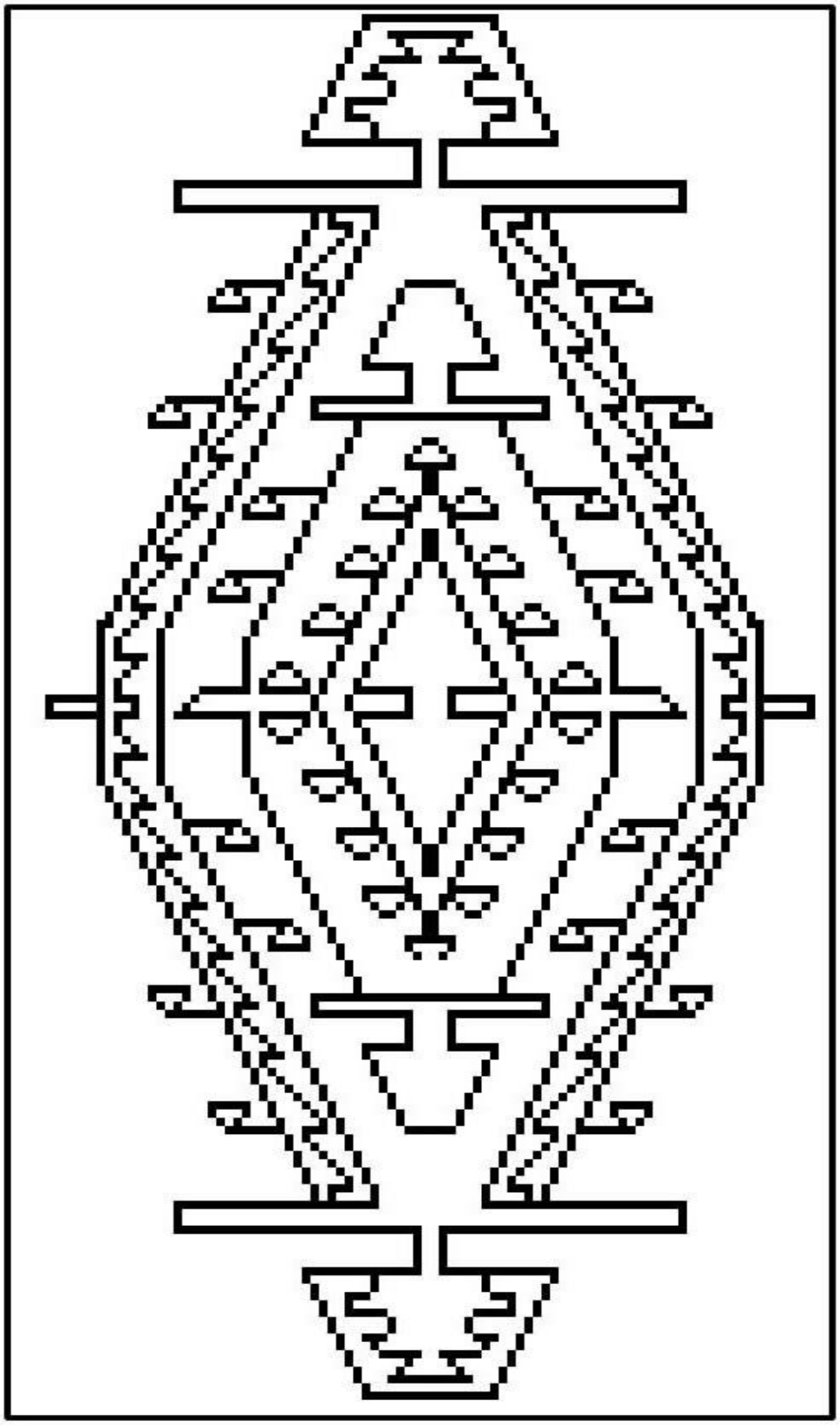
Kilim boyuna tek bordür, enine ince tek bordürden meydana gelmiştir. Boyuna olan bordür, beyaz zemin üzerine, yukarı ve aşağıya doğru bakan koçboynuzu motifi işlenmiştir. Kısa bordürün bir kenarında, peş peşe yıldız motifi, diğer kenarında ise, ince suyolu motifi vardır.

Zemin, eşit olarak dört altıgene ayrılmıştır. Altıgenlerin çevresinde koçboynuzu motifi dönmektedir. Altıgenler iç içe iki tanedir. Altıgenin üçüncü kısmında, koçboynuzu motifi mevcuttur. Orta kısımda ise saç bağı ve muska motifi göze çarpmaktadır. Altıgenlerin dışında kalan yerlerde, yine yarım altıgenler ile doldurulmuştur.

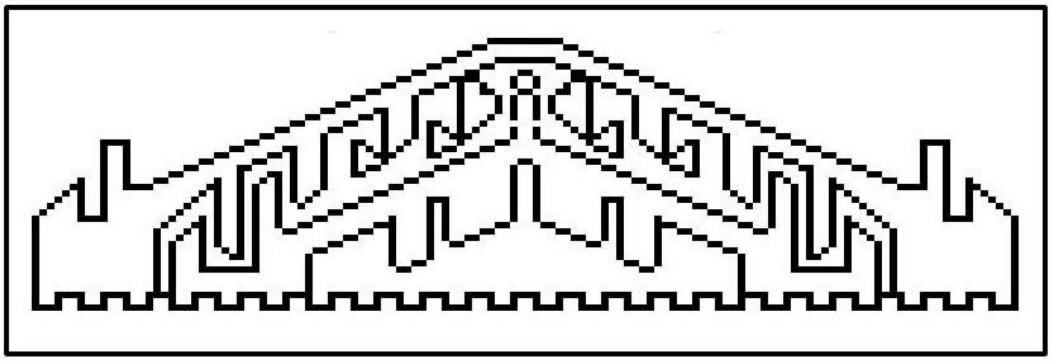
Kilim dokuması Tokat Müzesi'ndedir.

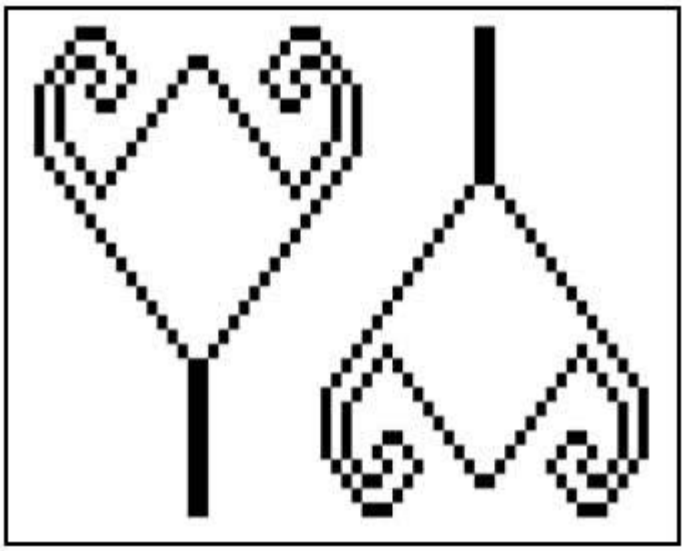
Katalog No: 5.2.35.

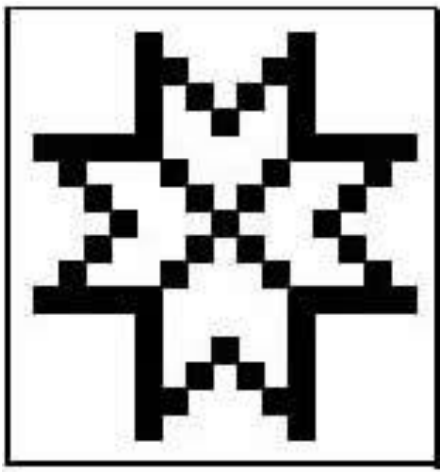
Çizim 35. a) İç içe altıgenler içerisinde Koçboynuzu Motifi

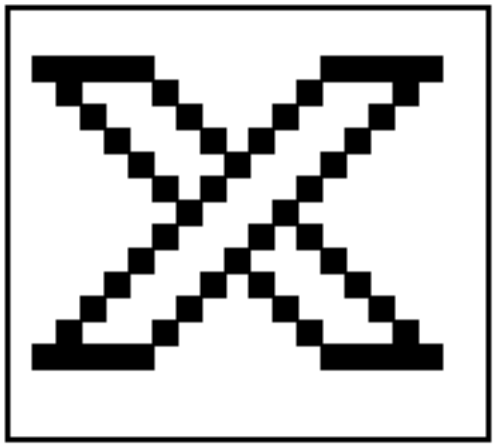
Çizim 35. b) Yarım altıgenler içerisinde Canavar İzi Motifi

Çizim 35. c) Yukarı ve aşağıya bakan Koçboynuzu Motifi

Çizim 35. d) Yıldız Motifi

Çizim 35. e) Muska Motifi

KATALOG NO : 5.2.36.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 95 x 170cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, turuncu, lacivert, açık mavi

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

95x170cm ebadında olan kilim yıpranmış durumdadır. Yer yer yırtıklar ve noksanlıklar vardır. Renkler birbirine akmıştır. Kilim saçaklıdır.

Bordürü olmayan kilim 19 kuşaktan meydana gelmiştir. Kuşakların 10 tanesi dar olup bunların içleri muska ve akrep motifiyle işlenmiştir. Geriye kalan dokuz kuşakta alttan yukarı olmak üzere, birinci kuşakta kırmızı zemin üzerine, baklava dilimi içerisinde sırt sırta vermiş çengel motifi bulunmaktadır.

İkinci kuşakta, kırmızı zemin üzerine iç içe geçmiş baklava dilimleri içerisinde akrep motifi işlenmiştir.

Üçüncü kuşakta, kırmızı zemin üzerine, altıgen form içerisinde birbirine bakan çengel ve pıtrak motifi içerisinde göz motifi bulunmaktadır.

Dördüncü kuşakta, yine altıgen form içerisinde yıldız motifleri vardır.

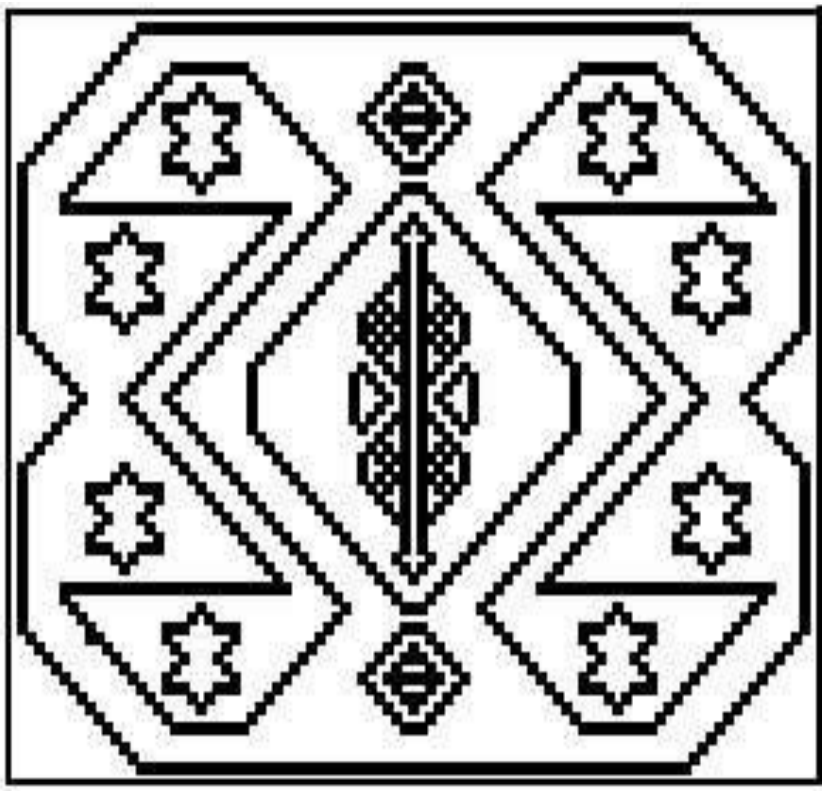
Beşinci kuşakta, sarı zemin üzerine, yine iç içe girmiş baklava motifi onun içerisinde de bukağı motifi vardır.

Zemin bu şeklide motif tekrarı yaparak kilim boyunca devam etmektedir.

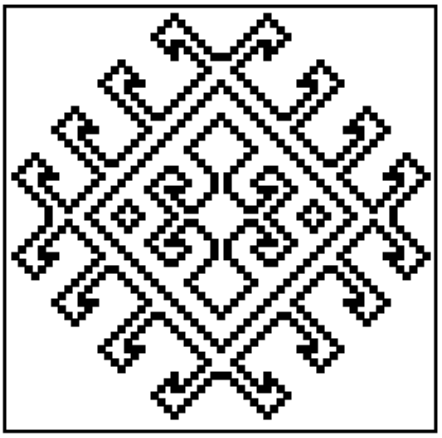
Kilim dokuması Tokat Müzesi'ndedir.

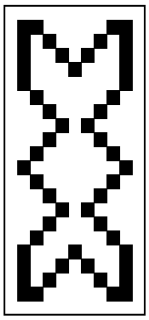
Katalog No: 5.2.36.

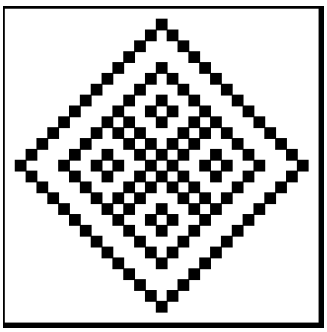
Çizim 36. a) Sırt sırta vermiş Çengel Motifi

Çizim 36. b) Bereket Motifi içerisinde Bukağı Motifi

Çizim 36. c) Pıtrak Motifi

Çizim 36. d) Göz Motifi

KATALOG NO : 5.2.37.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 150 x 275cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, turuncu, lacivert, açık mavi, lacivert

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde ve sarma kontor tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

150x275cm ebadında olan kilim iyi durumdadır. Hâkim renk kırmızıdır. Alt ve üst kısa kenarlarından, düzayak dokuma kırmızı, lacivert, kırmızı olarak üç sıra halinde ince şerit olarak dokunmuştur.

Boyuna olan geniş bordür de, kırmızı zemin üzerine saç bağı motifi, kırmızı, siyah ve sarı olarak renklendirilmiş ve kilimin etrafını sarmıştır. Kilimin üst tarafında ve alt tarafında siyah renkli zemin üzerine eli belinde motifi iki sıra olarak ve boyuna tek sıra halinde bezenmiştir.

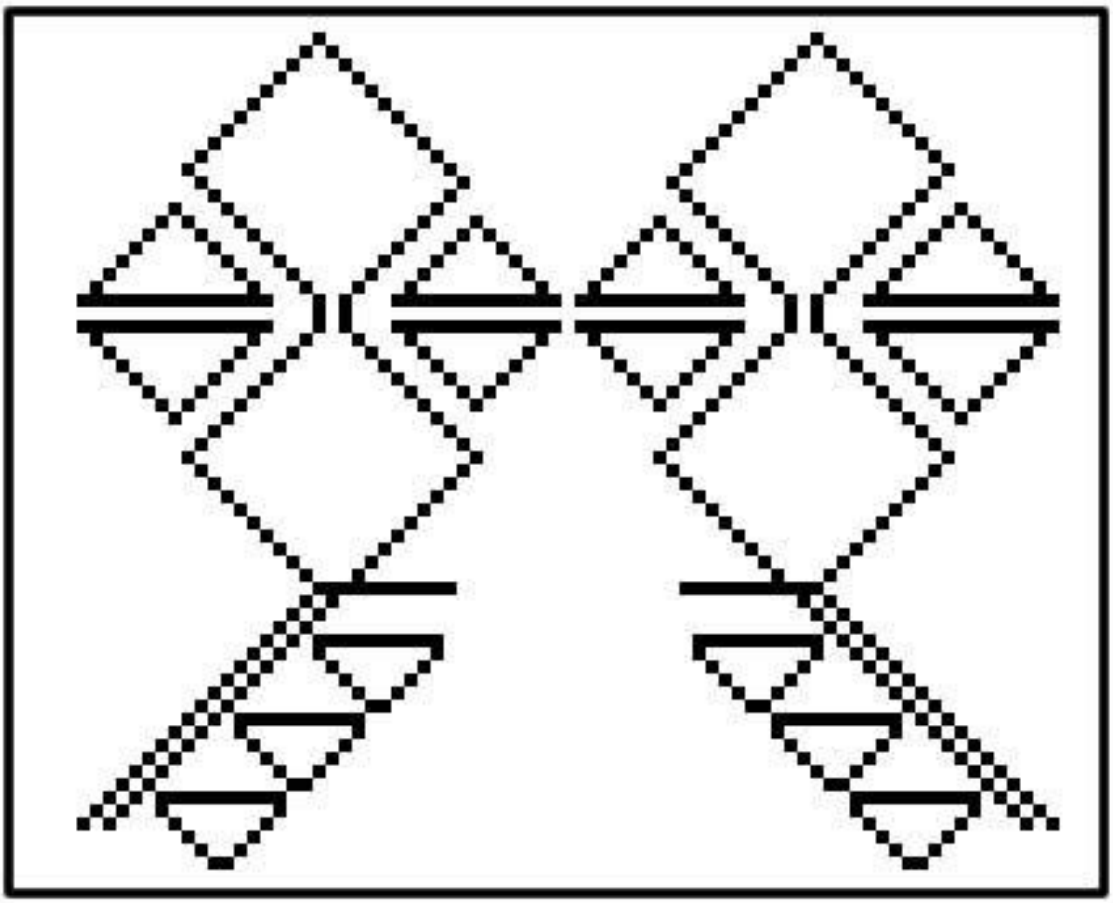
Zemin rengi kırmızıdır. Zemin üç büyük iki küçük boyuna şerit halinde ayrılmıştır. Büyük olan şeritlere, birbirine bakan kurtağzı motifi üzerinde ejder motifi işlenmiştir. Bu işleme tarzı zeminin ortasında 15 kere tekrar edilmiştir.

Zeminin sağ ve sol taraflarda ise ince şeritler halinde aynı motif sırt sırta dönük tek olarak 10 kere tekrar edilmiştir.

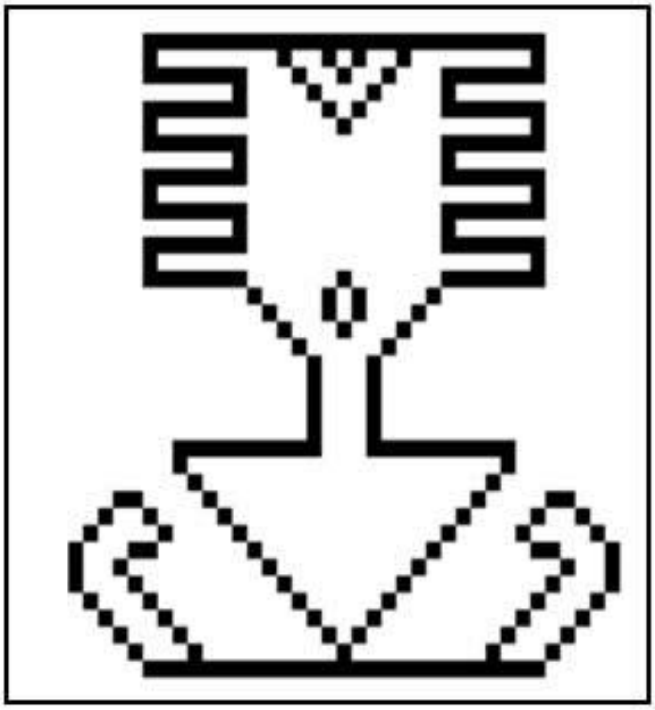
Kilim dokuması Tokat Müzesi'ndedir.

Katalog No: 5.2.37.

Çizim 37. a) Kurtağzı Motifi ve Ejder Motifi

Çizim 37. b) Eli belinde Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.38.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile / Mustafa Dağtaş Antikacı

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 250 x 125cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, turuncu, lacivert, açık mavi, lacivert

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim tekniğinde ve sarma kontor tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

250x125cm ebadında olan kilim yöre de bulunan antikacıda bulunmuştur. Duvara asılı bir haldedir. Yıpranmış ve noksanlıkları vardır. Tek geniş bordüre sahiptir. Hâkim renk kırmızıdır.

En dışta ince suyolu vardır. Koyu sarı geniş bordürde, aşk ve birleşim motifi (ying/yang) bordür boyunca devam etmektedir. Zemin ile bordür arasında birbiri peşine devam eden canavar izi motifi bulunmaktadır.

Zemin kırmızı renkte olup 21 tane altıgen forma bölünmüştür. Bu formların içerisi siyah, sarı, açık mavi renklerle dokunmuştur.

Siyah olan altıgenlerin içerisinde beş tane eli belinde motifi, bir tane aşk ve birleşim motifi bulunmaktadır.

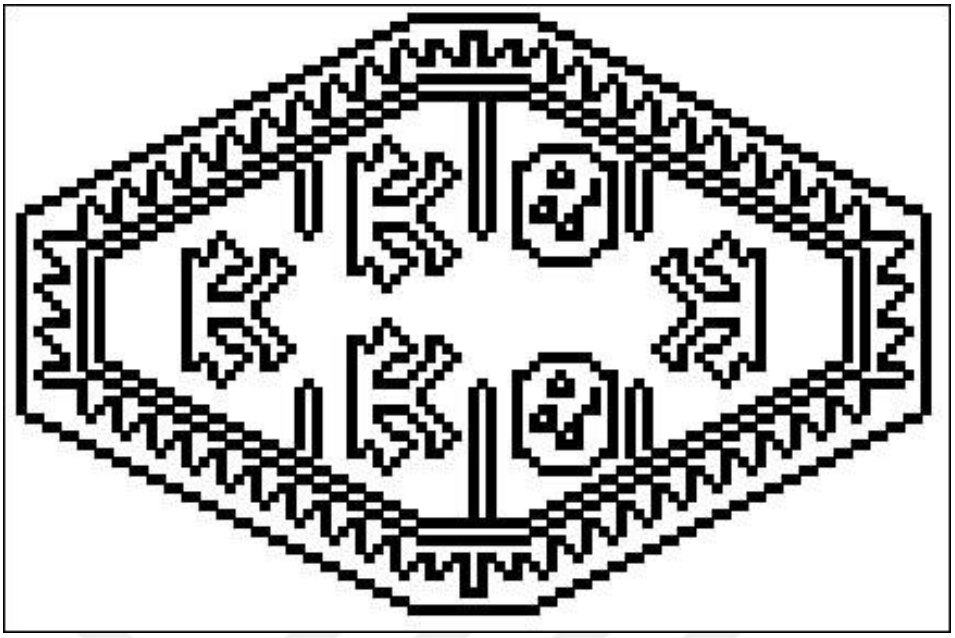
Açık yeşil zeminli altıgen formların içerisinde, beş tane aşk ve birleşim, bir tanede eli belinde motifi vardır.

Sarı renkli altıgen formun içerisinde altı tane aşk ve birleşim motifi bulunmaktadır. Kilimin altıgen formlarının etrafında, akrep motifi, çengel motifi ve aşk ve birleşim motifleri göze çarpmaktadır.

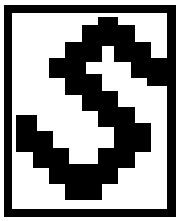
Kilim dokuması Zile'de Antikacı işyerinde bulunmuştur.

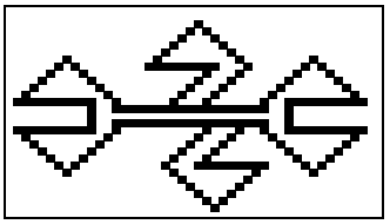
Katalog No: 5.2.38.

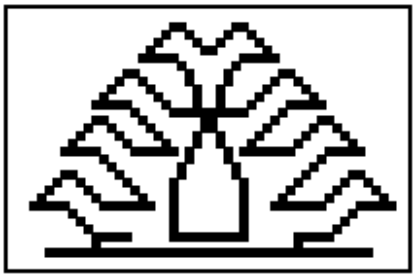
Çizim 38. a) Baklava formu içerisinde Canavar izi ve Bukağı Motifi

Çizim 38. b) Çengel Motifi

Çizim 38. c) Kurt Ağzı Motifi

Çizim 38. d) Kuş Motifi

Çizim 38. e) Canavar İzi Motifi

KATALOG NO : 5.2.39.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Kilim

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile /Mustafa Dağtaş Antikacı

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : - cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, acık yeşil, krem, turuncu, açık mavi, lacivert

Dokuma Tekniği **:** İlikli-iliksiz kilim dokuma tekniğinde ve sarma kontor dokuma tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

Yöre de bulunan antikacıda bulunmuştur. Ebadı tam olarak tespit edilememiştir. Çünkü birkaç parçaya ayrılarak sark köşesinde bulunan tahta sandalyelerin sırt ve oturma bölgelerine çakılmıştır. Kilim uzun saçaklı olmasına rağmen çok fazla yıprandığı için saçakların bazı yerleri kısadır.

Hâkim rengin kırmızı olduğu kilimde enine ve boyuna iki geniş bordür bulunmaktadır. Enine olan bordürde, eli belinde motifi içerisinde birbirine bakan yarım çengel motifi bulunmaktadır. Beyaz zemin üzerine, nazar motifinin iki baş tarafına koçboynuzu motifi işlenmiştir. Bu motif bordür boyunca devam etmektedir.

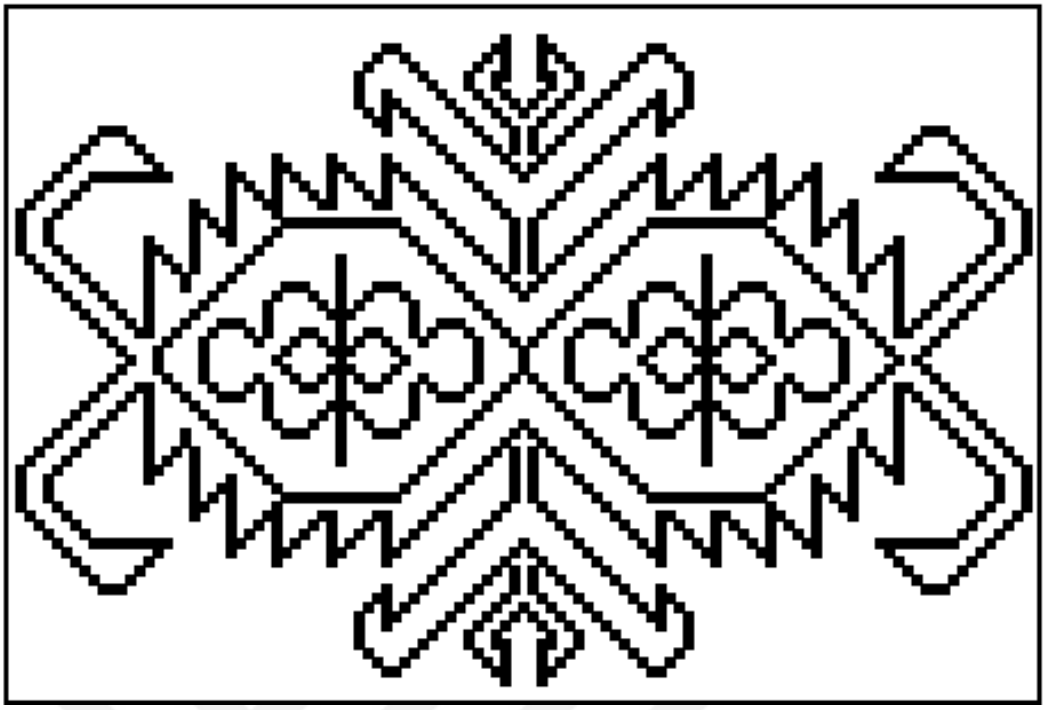
Bordürün üst tarafında canavar ayağı izi kahverengi ile bölünmüştür. Kahverengi zeminde kurtağzı, pıtrak ve bukağı motifleri vardır.

Esas zemin kısmında, kilim parçalandığı için tam motif tespit edilememiştir. Zemin geniş şeritler halindedir. Üzerlerinde akrep motifi farklı renklerde işlenmiştir.

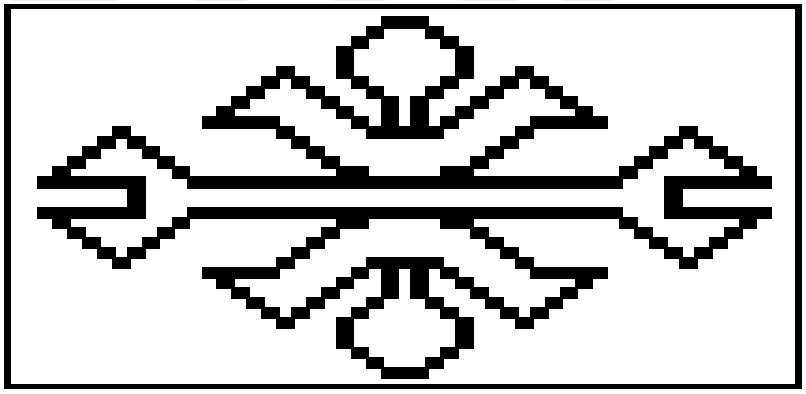
Kilim dokuması Zile'de Antikacı işyerinde bulunmuştur.

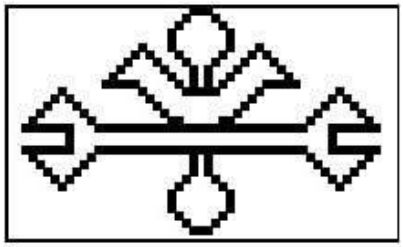
Katalog No: 5.2.39.

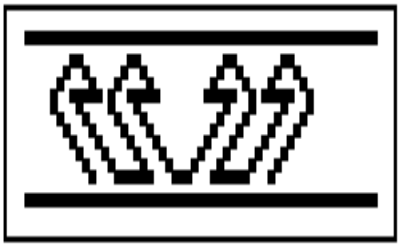
Çizim 39. a) Kurtağzı - Kuş motifi

Çizim 39. b) Kurt Ağzı Motifi

Çizim 39. c) Kurt Ağzı Motifi

Çizim 39. d) Su Yolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.40.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Cicim/Çuval

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Tokat Gaybi Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 83 x 150cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, beyaz, lacivert, siyah, açık mavi

Dokuma Tekniği **:** Sık motifli cicim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

83x150cm ebadında olan cicim dokuma, çok yıpranmış ve renkleri solmuştur. Kilim de yer yer yıpranmalar ve yırtıklar vardır.

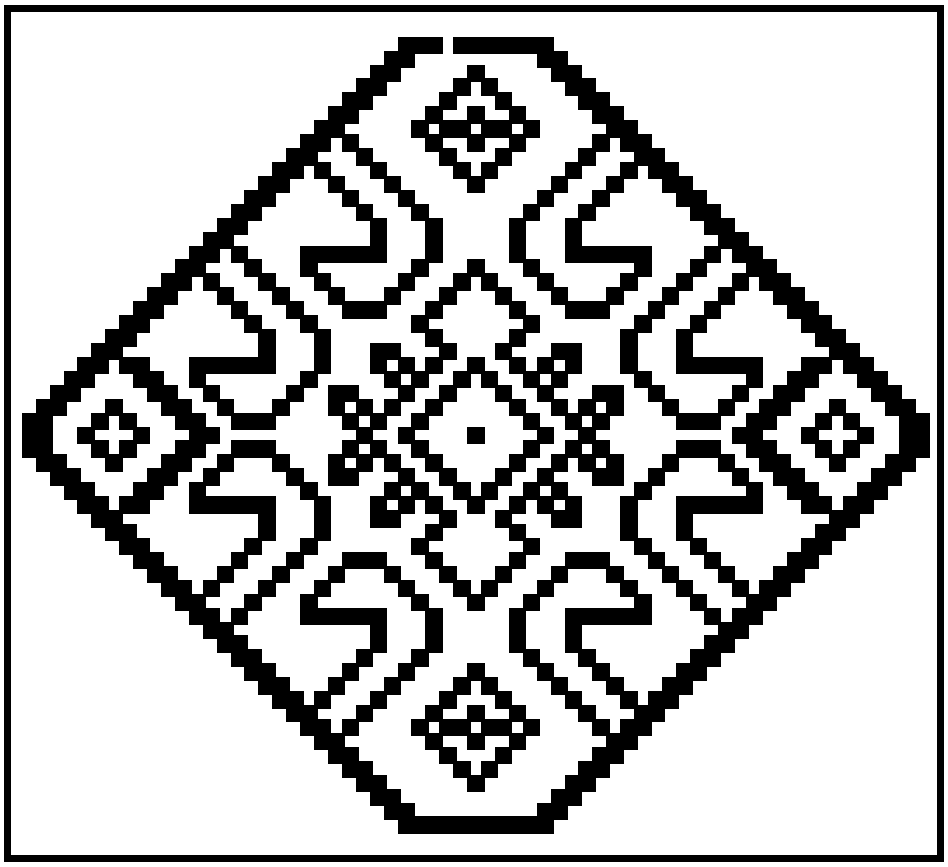
Kilim üç parça halinde dokunmuştur. Üstten ve alttan bir sıra kırmızı bir sıra siyah kuşaklara sahiptir. Bu kuşaklar toplam 16 tanedir. Bu kuşakların içerisin de iki sıra halinde kalın kuşak bulunmaktadır. Onların dış ince bordürlerinin içerisinde çengel motifi vardır.

Kalın kuşakların içerisin de baklava dilimlerinin içerisinde, canavar izi motifi bu motifinin içerisinde de pıtrak motifi işlenmiştir. Ayrıca yarım baklava dilimli formlar içerisinde canavar izi formu yarım olarak verilmiştir.

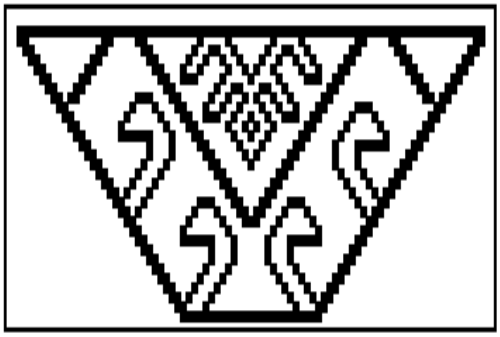
Cicim dokuması Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

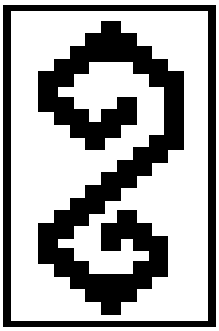
Katalog No: 5.2.40.

Çizim 40. a) Canavar İzi-Pıtrak Motifi

Çizim 40. b) Canavar İzi Motifi

Çizim 40. c) Çengel Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.41.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Cicim

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 20.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 81,5 x 242.5cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, sarı, beyaz, açık yeşil,açık- koyu mavi, krem, açık yeşil, turuncu,

Dokuma Tekniği **:** Atkı yüzlü sık motifli cicim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

81.5x242.5cm ebadında olan kilim de herhangi bir şekilde yıpranma görülmemiştir.

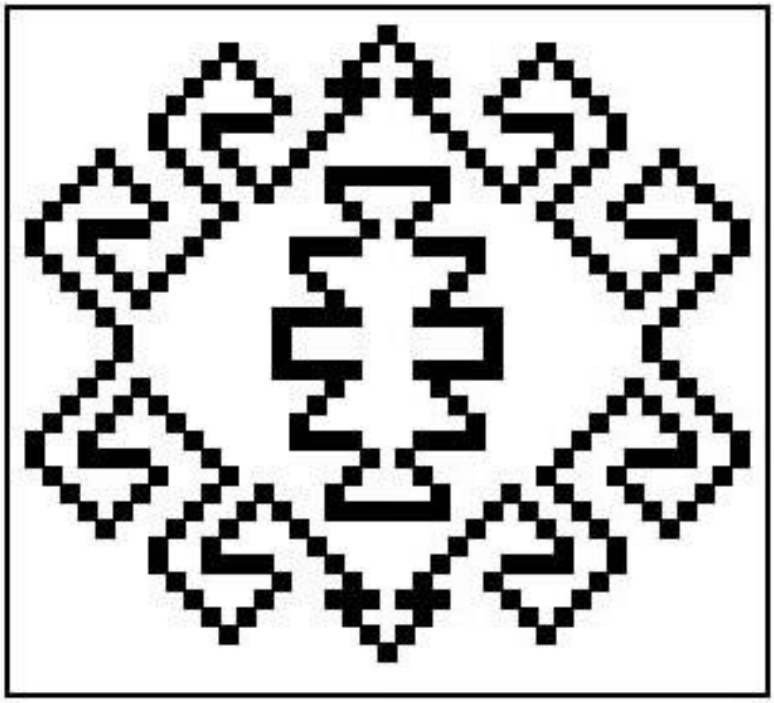
Uzun örgülü ve saçaklıdır. 11 tane kalın kuşaktan meydana gelmiştir. Beş tane ince lacivert kuşaga sahiptir. Kalın kuşakların dış cevresini lacivert ve krem renklerden oluşan muska motifi işlenmiştir.

Kilimin bir ucunda enine tarak motifi dikkati çekmektedir. Kalın kuşakların içerisinde, yıldız, muska ve bereket (çengelli baklava) motifleri izlenmiştir. Kırmızı ve lacivert renkler dokuma da ağırlıktadır.

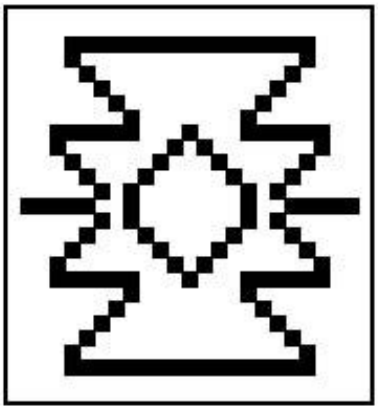
Cicim dokuması Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

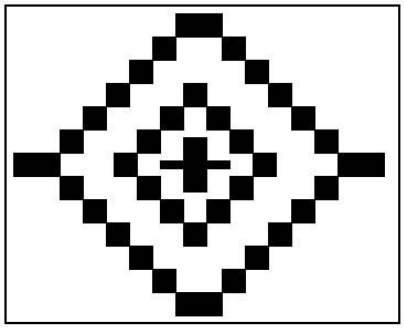
Katalog No: 5.2.41.

Çizim 41. a) Bereket, Çengelli Baklava Motifi

Çizim 41. b) Yıldız Motifi

Çizim 41. c) Muska Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.42.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Cicim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy

Ebatları (En / Boy) : 80 x 137cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği **:** Atkı yüzlü sık motifli cicim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

80x127cm ebadında olan cicim dokumada bordür kullanılmamıştır. Yıpranma mevcuttur. Hâkim renk olarak turuncu kullanılmıştır. Ard arda gelen 3 kalın kuşak ve iki sıra ince kuşak halinde dokunmuştur.

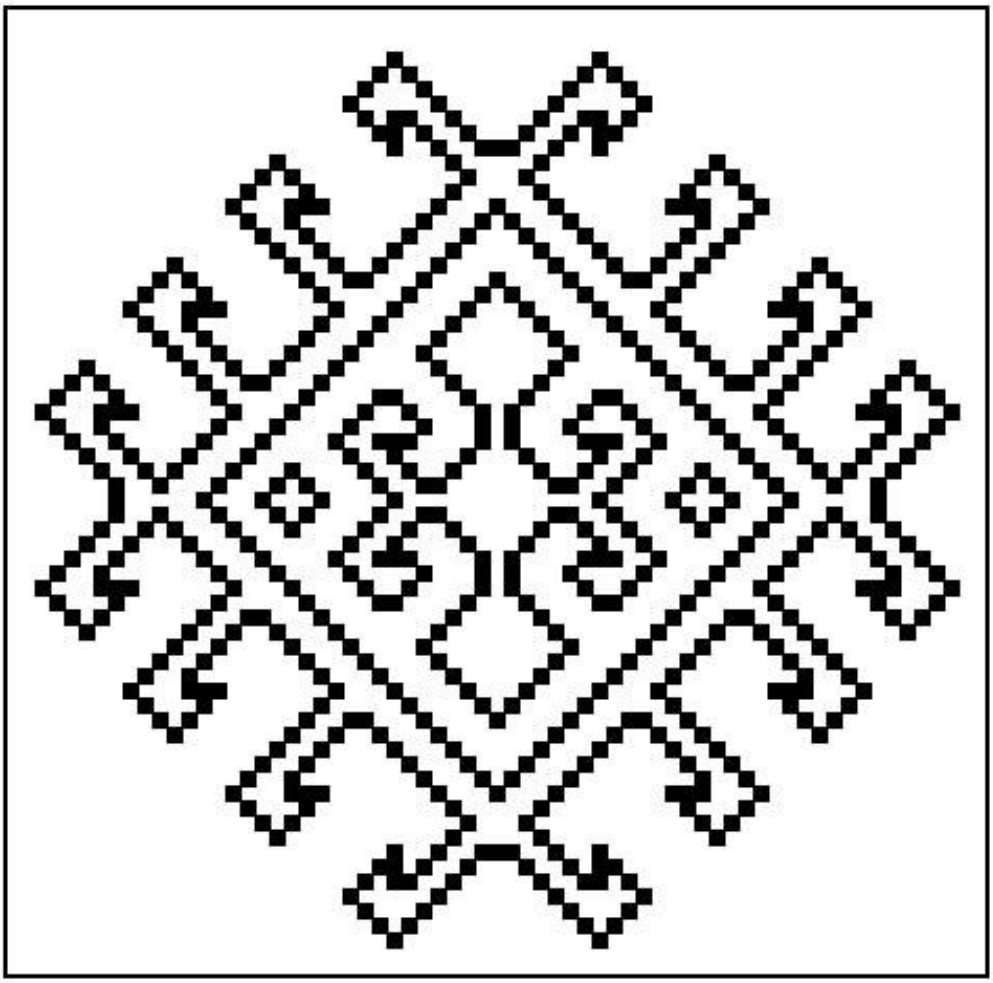
Kalın kuşakların çevresini muska motifi ile çerçeve yapılmıştır. Kalın kuşaklarda pıtrak motifi içerisinde koçboynuzu motifi işlenmiştir.

İnce kuşaklar da ise, küçük baklava dilimlerinin üst ve alt kısmında koçboynuzu motifi dikkati çekmektedir. Koçboynuzu motifi desen içerisinde dört farklı form da kullanılmıştır. Kilim saçaksızdır.

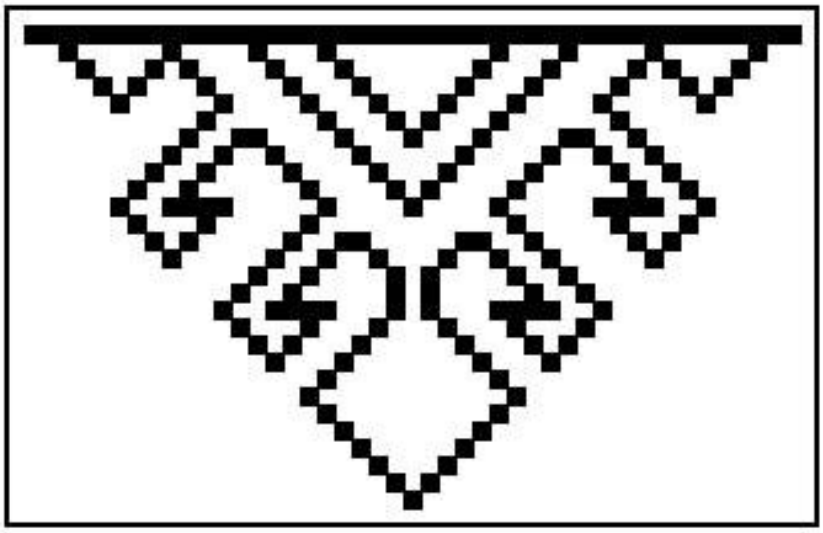
Cicim dokuması Tokat Mevlevi hane Müzesi'ndedir.

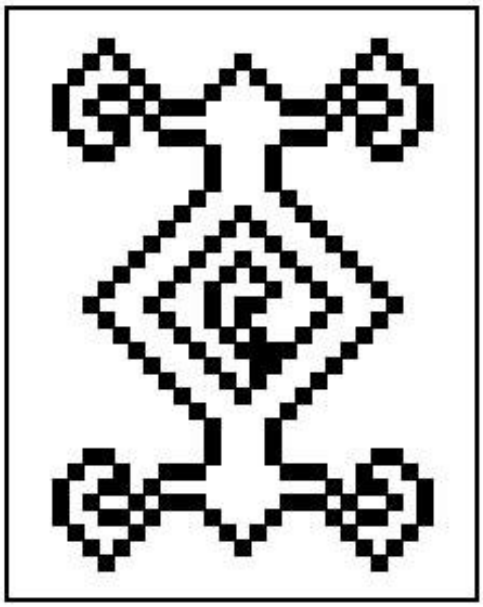
Katalog No: 5.2.42.

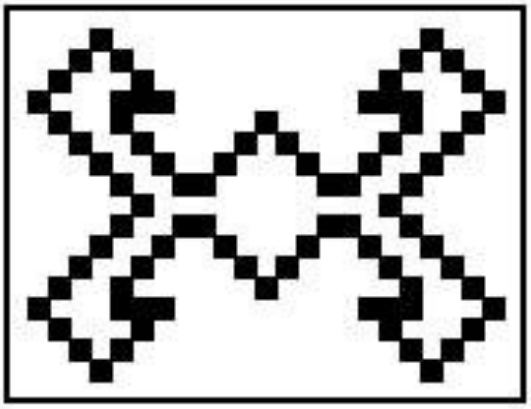
Çizim 42. a) Pıtrak Motifi İçerisinde Koçboynuzu Motifi

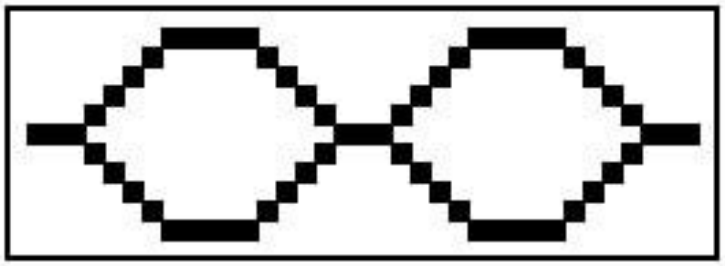
Çizim 42. b) Koçboynuzu Motifi

Çizim 42. c) Koçboynuzu Motifi

Çizim 42. d) Koçboynuzu Motifi

Çizim 42. e) Göz Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.43.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Cicim

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 148 x 282cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, hardal sarısı, turuncu

Dokuma Tekniği **:** Sık motifli cicim tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

148x282cm ebadında olan dikdörtgen formlu kilim iki şaklıdır. İyi durumdadır. Kilim kısa saçaklıdır. Renkleri birbirine akmıştır.

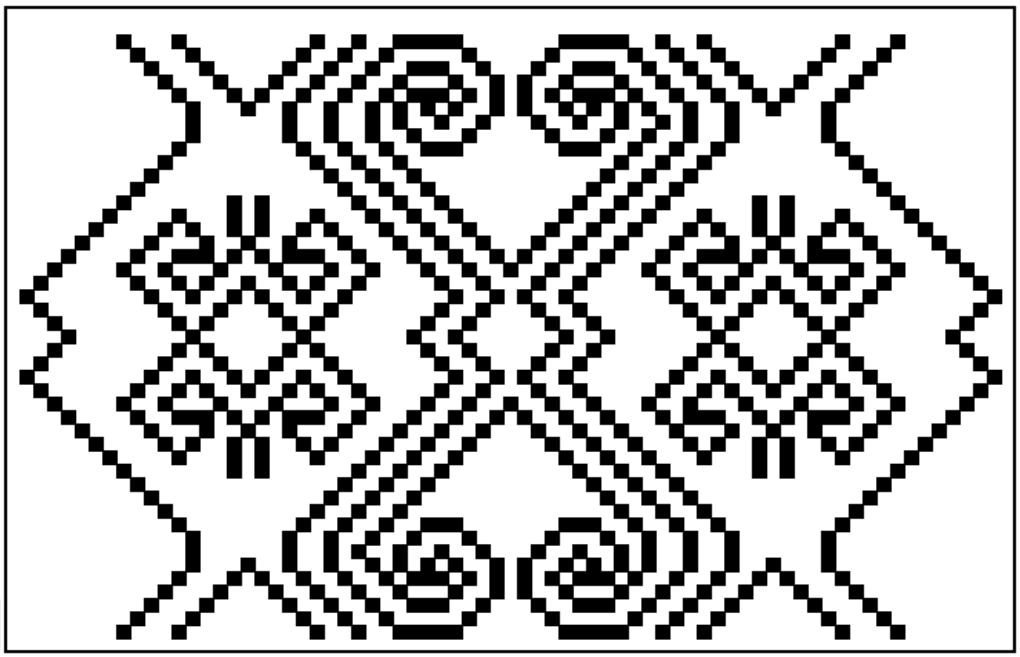
Yedi tane kalın kuşaktan, renkleri kırmızı ve lacivert olan 30 tane düz ince kuşaktan ve 21 tane bezemeli ince kuşaktan oluşmuştur. Bu 21 sıra ince kuşaklar çengel motiflidir ve kalın kuşakaların altından ve üstünde sıralanmıştır.

Kalın kuşaklarda ise, çengel motifi, muska motifi, koçboynuzu motifi, baklava formunda işlenmiştir. Göz motifi baklava formaları dışında simetrik olarak yerleştirilmiştir.

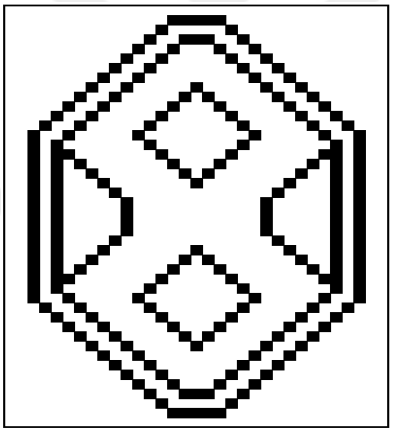
Cicim dokuması Tokat Müzesi'ndedir.

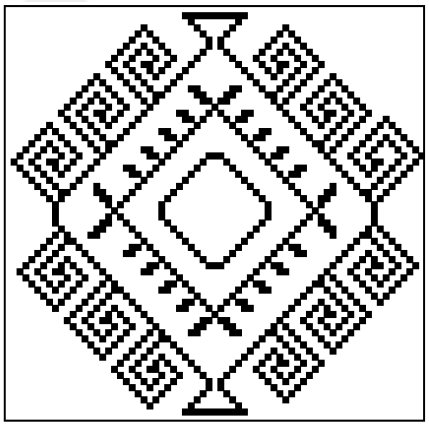
Katalog No: 5.2.43.

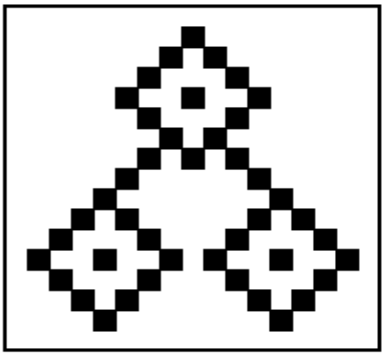
Çizim 43. a) Çengel Motifi ve Koç Boynuzu Motifi

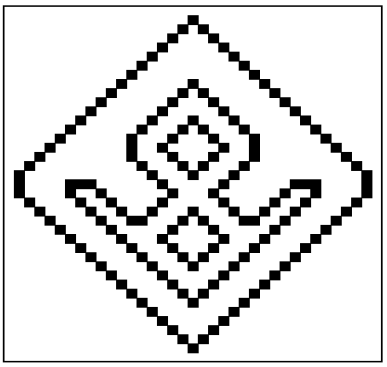
Çizim 43. b) Muska Motifi

Çizim 43. c) Bukağı Motifi

Çizim 43. d) Göz Motifi

Çizim 43. e) Bukağı Motifi

KATALOG NO : 5.2.44.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Cicim/Yolluk

İnceleme Tarihi **:** 15/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 95 x 360cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu

Dokuma Tekniği **:** Sık motifli cicim dokuma tekniğinde, dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

95x360cm ebadında olan kilim de yer yer yırtıklar ve eksiklikler vardır. Kilim yıpranmıştır. Kilim uzun saçaklıdır.

Uzun saçaklı kısmından itibaren iki sıra kırmızı düz dokuma bulunmaktadır. Sonra gelen iki sıra ince kuşakda çengel motifi bulunmaktadır. Çengel motiflerinin arasında akrep motifi baklava dilimli form içerisinde işlenmiştir.

Diğer kuşak da kırmızı zemin üzerine çengel motifi, sonrasonda ise, eli belinde motifi, kalın kuşakda dört sıra halinde baklava dilimi formu ve etrafında kurt izi motifi işlenmiştir.

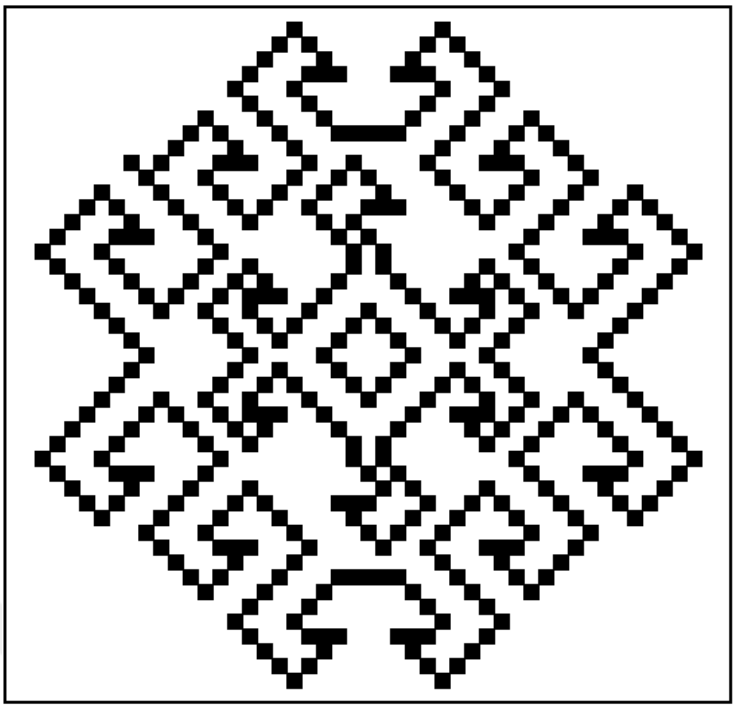
Lacivert zeminli kuşakda ise, çengel motifi vardır. Sonra gelen kuşakda, eli belinde motifi, onu takip eden kuşakda kırmızı düz dokumadır.

Kalın kuşak da, baklava dilimleri motiflerin içerisinde pıtrak motifi kalın kuşağın her iki yanında da daha ince iki kuşakta yarım baklava dilimlerinin içerisin de eli belinde motifi işlenmiştir. Bu sıralama kuşaklar, kilim boyunca devam etmektedir.

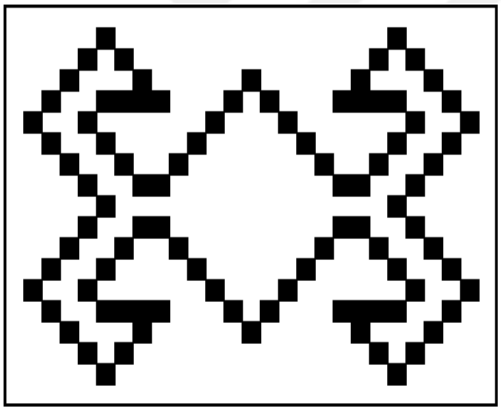
Cicim dokuması Tokat Müzesi'ndedir.

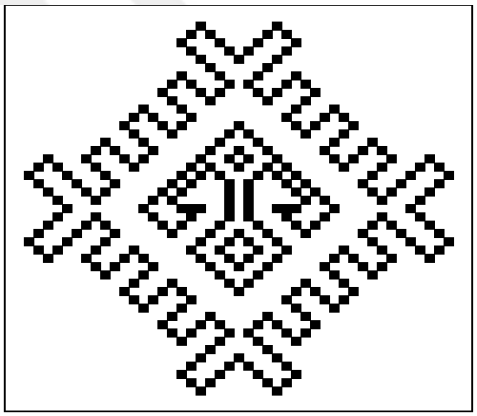
Katalog No: 5.2.44.

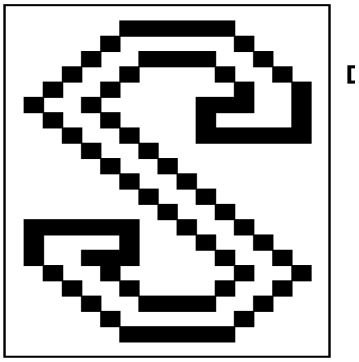
Çizim 44. a) Akrep Motifi

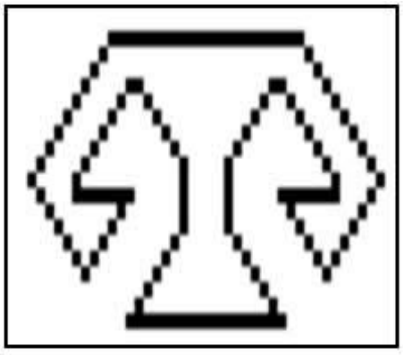
Çizim 44. b) Kurt Ağzı Motifi

Çizim 44. c) Pıtrak Motifi

Çizim 44. d) Çengel Motifi

Çizim 44. e) Eli Belinde Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.45.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Cicim

İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 85 x 140cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, açık yeşil, sarı, beyaz, devetüyü, krem

Dokuma Tekniği **:** Atkı yüzlü sık motifli cicim dokuma tekniğinde, dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

85x140cm ebadında olan kilim oldukça yıpranmıştır. Yırtıklar göze çarpmaktadır. Renklerde akma gözlenmiştir. Kilim saçaksızdır.

Kilim otuz kuşaktan meydana gelmiştir. Kilim de bordür bulunmamaktadır. İnce kuşaklarda, çengel ve suyolu motifi işlenmiştir.

Dört büyük kuşak içerisinde, ilkinde baklava dilimi içerisinde çengel motifi onun içerisinde ise, koçboynuzu motifi görülmektedir.

İkinci büyük kuşakta, iç içe girmiş büyük baklava dilimlerinin etrafı yarım baklava dilimi ile çerçevelenmiştir.

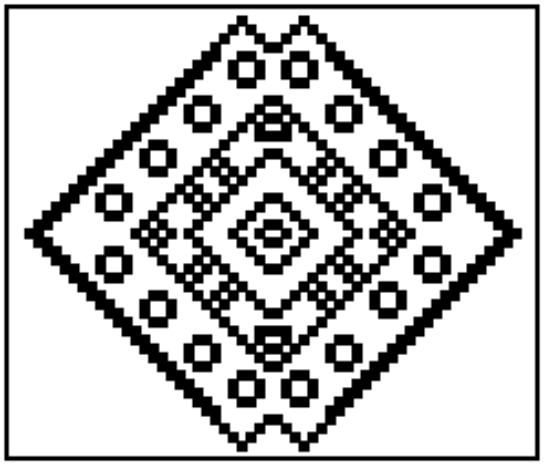
Üçüncü büyük kuşakta ise, suyolu motifi kullanılarak eli belinde motifi baklava dilimini üstten ve alttan sarmıştır.

Son büyük kuşakta, birinci kuşakta olduğu gibi çengel motifinin sardığı baklava dilimi içerisinde koçboynuzu motifi işlenmiştir. Kilim saçaksızdır.

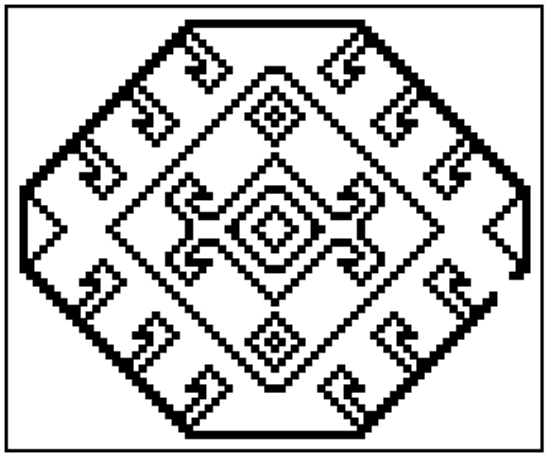
Cicim dokuması Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

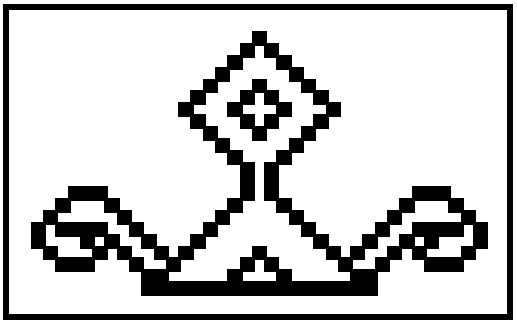
Katalog No: 5.2.45.

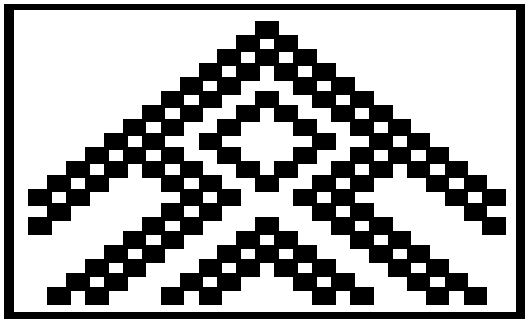
Çizim 45. a) Baklava formu içerisinde Geçme Motif

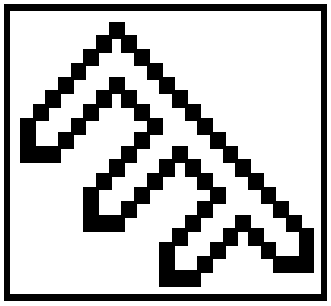
Çizim 45. b) Canavar Ayağı izi içerisinde Koçboynuzu Motifi

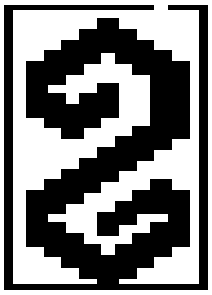
Çizim 45. c) Koçboynuzu Motifi

Çizim 45. d) Ok Motifi

Çizim 45. e) Tarak Motifi

Çizim 45. f) Çengel Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.46.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile
Dokuma Türü **:** Cicim
İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014
Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii
Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.
Ebatları (En / Boy) : 90 x 165cm
Çözgü –Atkı **:** Yün
Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, açık yeşil, sarı, beyaz, deve tüyü, krem
Dokuma Tekniği **:** Sık motifli cicim dokuma tekniğinde, dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

90x165cm ebadında olan dikdörtgen formlu kilim oldukça yıpranmış haldedir. Yırtıklar ve eksiklikler görülmektedir. Kilim saçaksızdır.

Kilim, 34 kuşaktan meydana gelmiştir. Kilim de hakim renkler kırmızı ve laciverttir. Kilimde 21 tane düz dokuma bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yedi büyük kuşaktan görülmektedir. Dar kuşaklar da çengel ve baklava dilimleri vardır.

Birinci kuşakta, baklava dilimi içerisinde, çengel motifiyle çevrilmiş bereket motifi içerisine koçboynuzu motifi işlenmiştir.

İkinci geniş kuşakta, birbirini takip eden baklava dilimleri içerisine eli belinde motifi yerleştirilmiş olup, bu motifin alt ve üst taraflarına sağına ve soluna nazar motifi işlenmiştir.

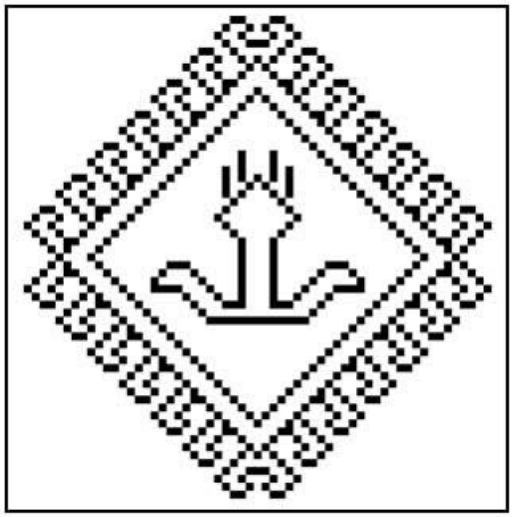
Üçüncü geniş kuşak da, iç içe geçmiş baklava dilimlerinin birleşme yerlerinde eli belinde motifi vardır. Baklava dilimi eşit olarak dört parçaya bölünmüştür. Bunların içlerine birbirine bakan iki tane çengel motifi yerleştirilmiştir.

Dördüncü kuşakta, birbirini izleyen baklava dilimleri bulunmaktadır. Üstten ve alttan çengeller dısarı taşmış vaziyettedir. Dilimlerin içerisinde koçboynuzu motifi yerleştirilmiştir.

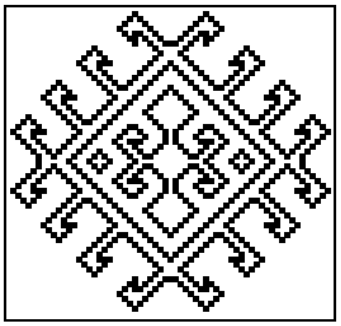
Kilim bu düzenekte devam etmektedir. Kilimin üst ve alt kuşaklarında ise çengel motifine çiçek formu verilmiştir.Cicim dokuması Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

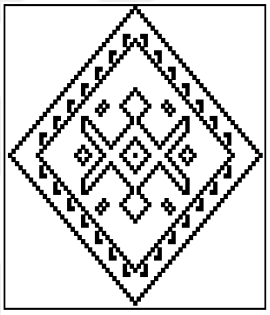
Katalog No: 5.2.46.

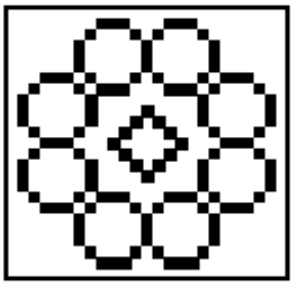
Çizim 46. a) Bereket Formu İçerisinde Koçboynuzu Motifi

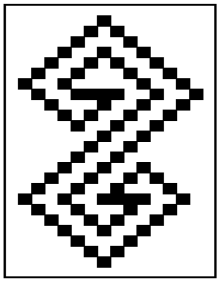
Çizim 46. b) Akrep Motifi içerisinde Koçboynuzu Motifi

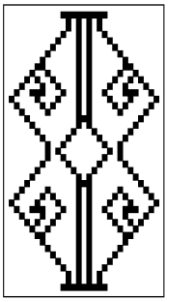
Çizim 46. c) Baklava formu içerisinde Bukağı Motifi

Çizim 46. d) Çiçek Motifi (Gülbezek)

Çizim 46. e) Çengel Motifi

Çizim 46. f) Eli Belinde Motifi

KATALOG NO : 5.2.47.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Cicim / Ölüm Kilimliği

İnceleme Tarihi **:** 17/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile, Eryılmaz Ticaret

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 250 x 200cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, sarı, siyah, yeşil, mavi

Dokuma Tekniği **:** Cicim dokuma tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

250x200cm ebadında olan, ölüm kilimi olarak adlandırılan bu dokuma atkı yüzlü dokumaların yaygın türüdür. Atkı ve çözgü iplikleri bez ayağı türünde dokunurken araya desen iplikleri geçirilerek kirkitle sıkıştırılır.

Ölüm kilimine keçelerden çiçek ve yaprak formu verilerek üzerine daha sonradan işlemiştir. Kullanılan her renkten etrafı sarmal olarak geçirilmiştir. Önceden sipariş verilerek dokutturulan kilim, vefat edenin üstüne serilerek evden çıkarılır. Cenazeyi defnederken, ya cenaze ile birlikte gömülür veya defin işleminden sonra vefat edenin hayrı olarak mescide ya da camiye verilir.

Cicim dokuması Zile'de Eryılmaz Ticaret'te bulunmuştur.

Katalog No: 5.2.47.

KATALOG NO : 5.2.48.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Tokat / Zile

Dokuma Türü **:** Zili

İnceleme Tarihi **:** 16/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) : 150 x 310cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, acık mavi, açık yeşil, sarı, beyaz, devetüyü, turuncu, bordo

Dokuma Tekniği **:** Damalı Zili tekniği ve kontörlü zili tekniğinde dokunmuştur.

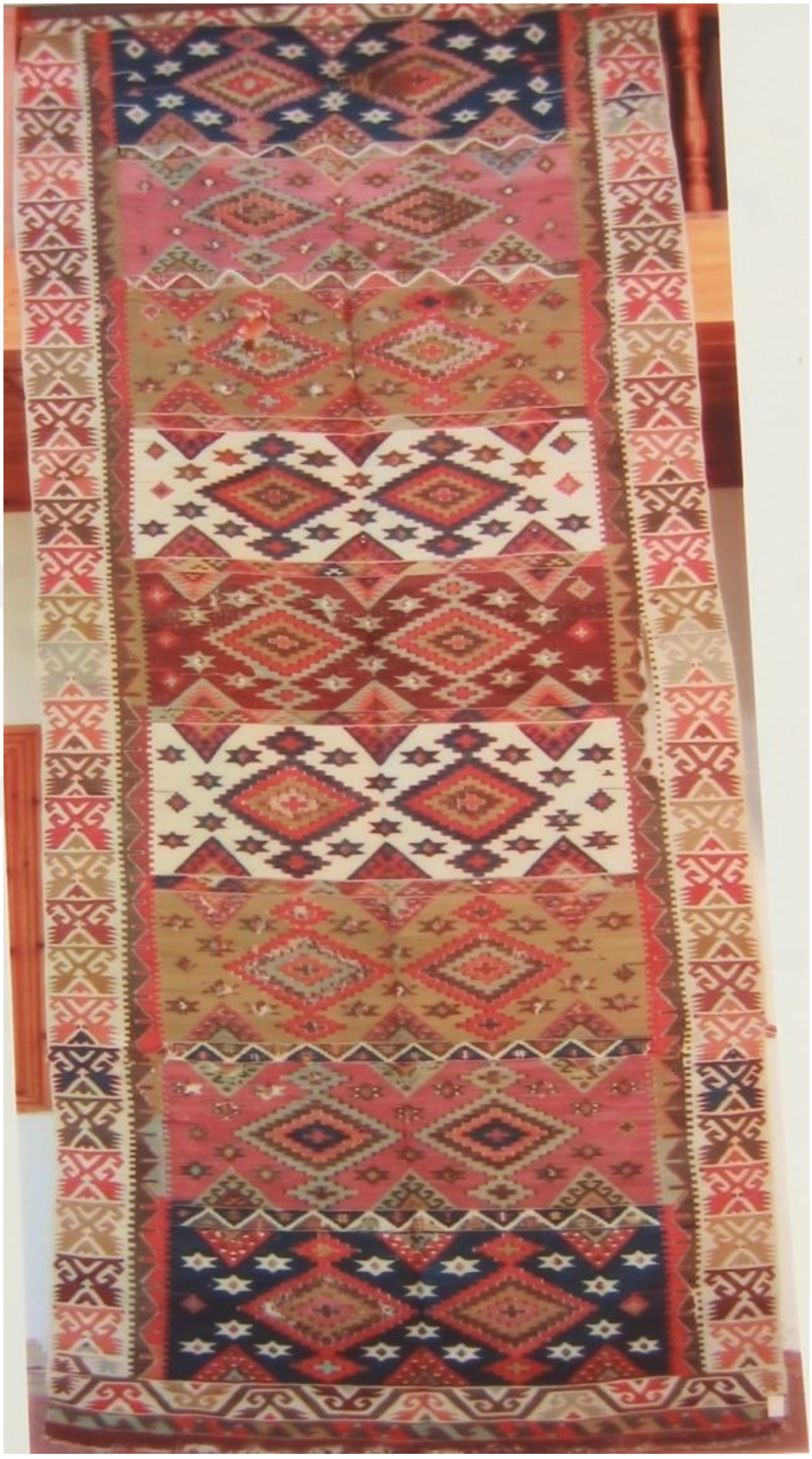
Dokumanın Analizi :

150x310cm ebadında dikdörtgen formlu olan kilimde yer yer yıpranmalar mevcuddur. Köşe bölgelerinde yırtıklar görülmüştür. Kilim kısa saçaklıdır.

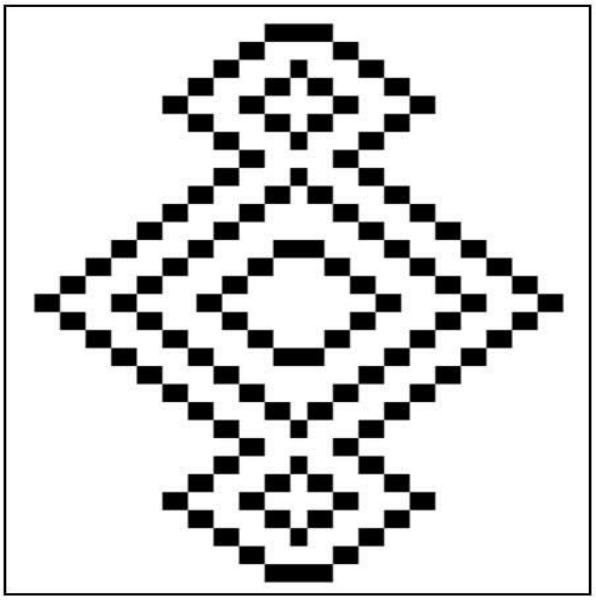
Dıştan, beyaz zemin üzerine geniş bordür de, simetrik oalrak birbirine bakan kuş motifleri işlenmiştir. Bu motiflerin üzerinde, çengel motifi vardır.Bu motif sırası kısa kenar bordürde görülmektedir. Boyuna ikinci bordür de ise, zikzaklar içinde simetrik kuş motifleri görülmektedir.

Zemin, dokuz dikdörtgene bölünmüştür. Sırasıyla lacivert, kırmızı, sarı, beyaz, bordo, beyaz, sarı, kırmızı lacivert renkle sonlandırılmıştır. Dikdörtgen ayrımını suyolu motifi ile sağlamışlardır. Dikdörtgenlerin içerisinde, göz ve yıldız motifi serpiştirilmiştir. Ayrıca dikdörtgenler içerisnde, iki sıra baklava formu kullanılmış ve bunların içleri yine baklava dilimi ile doldurulmuştur. Yarım halde bereket motifi ile bezeme yapılmıştır.

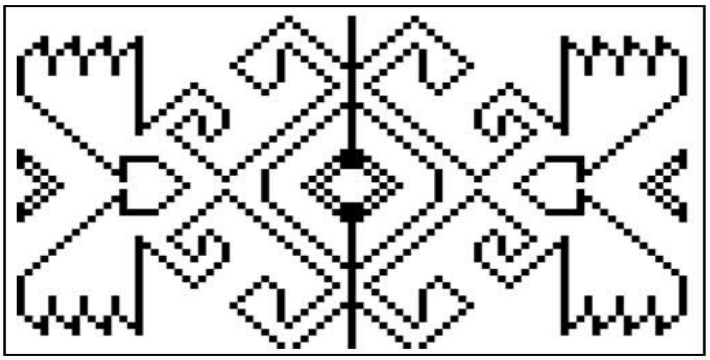
Zili dokuması Tokat Müzesi'ndedir.

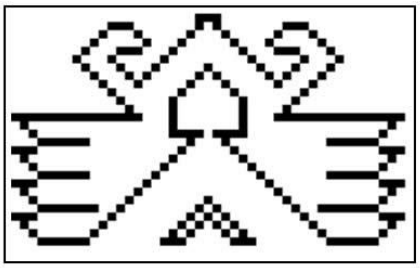
Katalog No: 5.2.48.

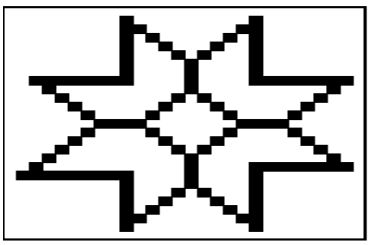
Çizim 48. a) İç içe Geçmiş Baklava Dilimleri

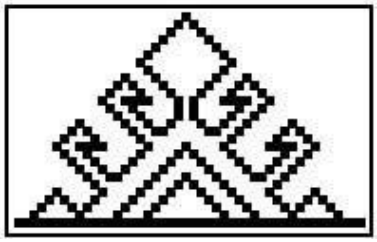
Çizim 48. b) Kuş Motifi içerisinde Eli Belinde ve Çengel Motifi

Çizim 48. c) Stilize Kuş Motifi

Çizim 48. d) Yıldız Motifi

Çizim 48. e) Bereket Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.49.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Sumak / çuval

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 78 x 145cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, açık kahverengi, beyaz, koyu sarı

Dokuma Tekniği **:** Düz zili dokuma tekniğinde, dokunmuştur.

Dokumanın Analizi :

78x145cm ebadında olan sumak, çuval dokuma yıpranmıştır. Diğer kilimde olduğu gibi iki parçadan oluşmuştur.

Dar bordürde bulunan beyaz zemin üzerine tarak motifi içerisinde göz (nazar) motifi işlenmiştir.

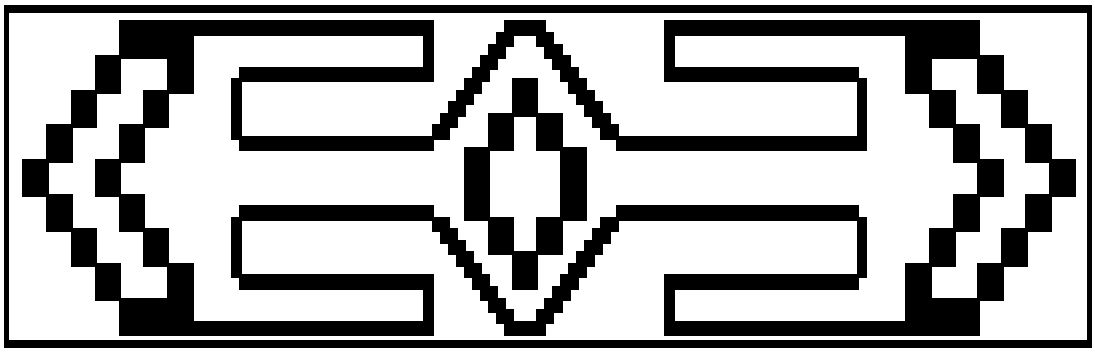
Bir kenarında beyaz, kahverengi ve kırmızı renklerin iç içe girerek oluşturduğu pıtrak motifi vardır. Pıtrak motiflerinin içerisinde muska motifi gözlenmiştir.

Diğer yarısın da ise altı tane kırmızı ve kahverengiden oluşan düz kuşak dokuma bulunurken, altı tanede ince kuşak üzerine de suyolu motifi işlenmiştir. Renkler birbirine akmıştır.

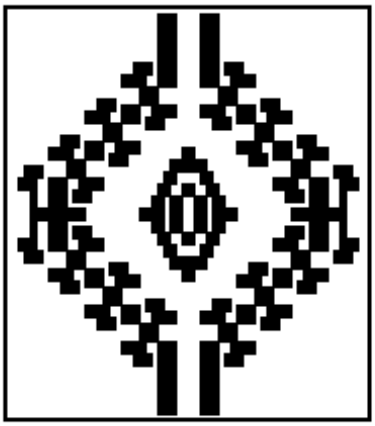
Sumak dokuması Tokat Mevlevi Hane Müzesi'ndedir.

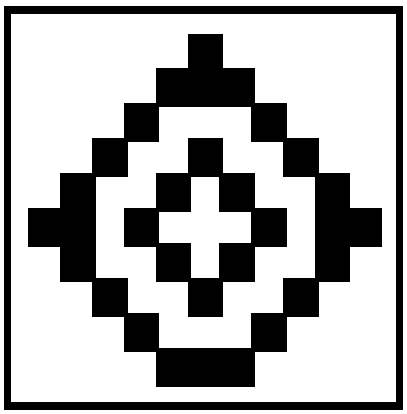
Katalog No: 5.2.49.

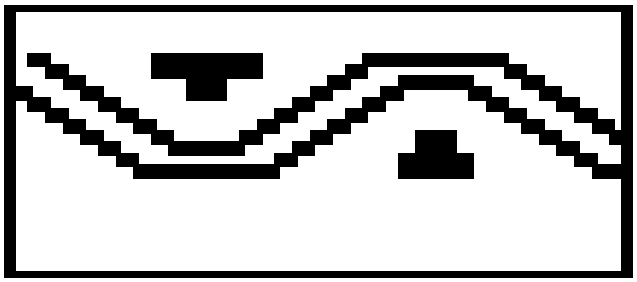
Çizim 49. a) Tarak Motifi içerisinde Nazar Motifi

Çizim 49. b) Pıtrak Motifi içerisinde Muska Motifi

Çizim 49. c) Göz Motifi

Çizim 49. d) Suyolu Motifi

KATALOG NO **:** 5.2.50.

Dokunduğu Yer (Yöre) **:** Zile

Dokuma Türü **:** Sumak / Çuval

İnceleme Tarihi **:** 14/05/2014

Bulunduğu Yer **:** Zile Ulu Camii

Dokunduğu Tarih **:** 19.yy.

Ebatları (En / Boy) **:** 87 x 180cm

Çözgü –Atkı **:** Yün

Kullanılan Renkler **:** Kırmızı, lacivert, sarı, beyaz, açık yeşil, açık- koyu mavi, krem, açık yeşil, hardal rengi

Dokuma Tekniği **:** Sumak dokuma tekniğinde dokunmuştur.

Dokuma Analizi :

87x187cm ebadında olan kilim, iki kısımdan oluşturmaktadır. Kenar bordürü olmayan kilimde, beyaz zemin üzerine lacivert, kırmızı, yeşil ve beyaz renkte iç içe girmiş pıtrak motifi peş peşe sıralanmıştır.

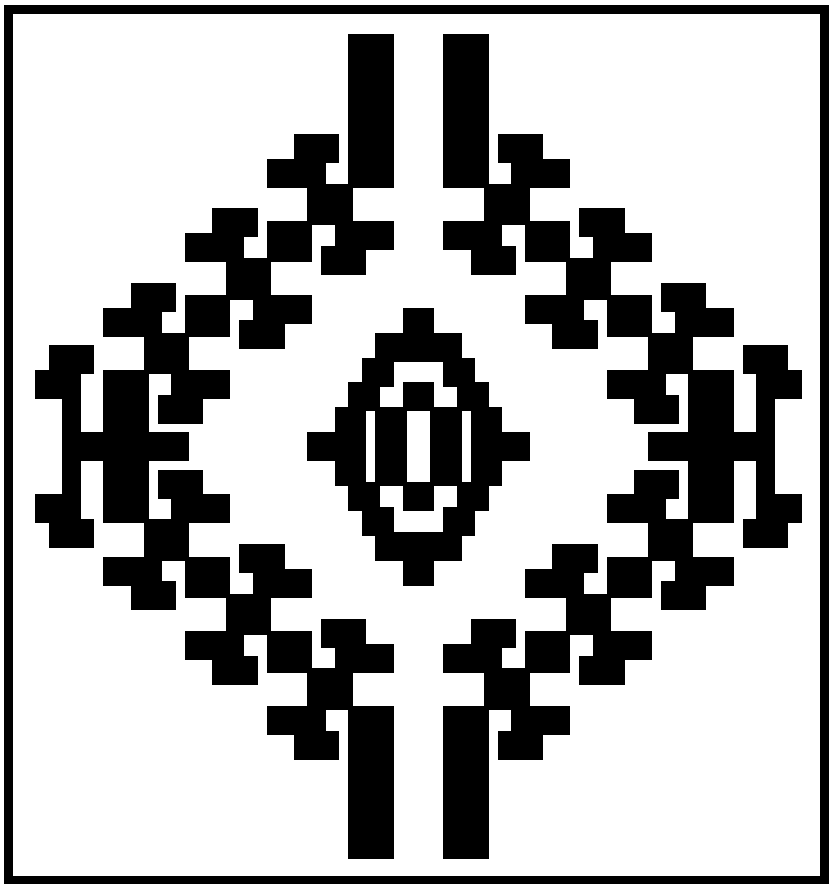
Baklava dilimli pıtrak motifi içerisinde muska motifi kullanılmıştır. İkili göz motifi ile dolgulama yapılmıştır.

Diğer yarısında ise, lacivert, kırmızı ve yeşilden meydana gelen sekiz adet kuşak bulunmaktadır. Ayrıca, altı tane ince kuşaklar arasında suyolu motifi işlenmiştir.

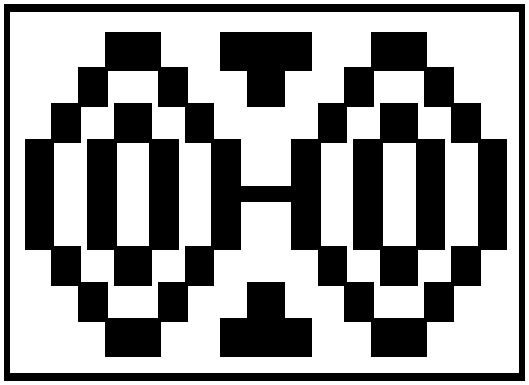
Sumak dokuması Tokat Mevlevi hane Müzesi'ndedir.

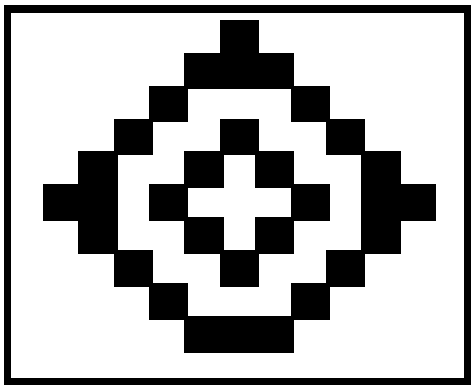
Katalog No: 5.2.50.

Çizim 50. a) Pıtrak Motifi içerisinde Muska Motifi

Çizim 50. b) İkili Göz Motifi

Çizim 50. c) Muska Motifi

ALTINCI BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA ve DEĞERLENDİRME

6.1. HAVLI DOKUMALAR

Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan Zile, kurulduğu günden itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bunun paralelinde, her döneme damga vuran tarihi eserleri, konakları, camileri ile açık hava müzesi şeklindedir. Tarihi ve kültürel yapısı ile dikkatleri üzerine çeken Zile, dokuma sanatında da ileri bir seviyededir. Evliya Çelebinin Seyahatnamesinde, Zile' de çok güzel halı ve kilimlerin dokunduğu özellikle belirtilmiştir.

Sanayi devrimine kadar, Tokat, en önemli dokuma merkezlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayi devriminden sonra bütün el sanatlarında olduğu gibi Tokat ve çevresinde de dokumada sanatında gerileme başlamıştır. Zile' de Halk Eğitim Merkezlerinin açmış olduğu ''Halı Dokuma'' kursundan başka dokuma yaptırılan kuruluş yoktur. Dokunan halı modelleri ise, hereke halı deseni olan ''Bin Bir Çiçek'' yahut ''Yedi Dağın Çiçeği'' isimli halı modeli dokunmaktadır.

Tokat ve çevresinde dokuma sanatının bütün örneklerini görmek mümkündür. Pamuklu dokumacılık, kıl ve yün dokumacılık, ipekçilik dokuması, urgancılık, tül ve mutaflık dokumalarının tamamı yapılırken, şuan ipek dokumacılığı hariç diğer dokuma sanatları yavaş yavaş yok olmuştur.

İnceleme alanım olan Zile havlı ve düz dokumalar; renk, motif, kompozisyon ve dokuma teknikleri yönünden Anadolu dokuma yaygılarına benzer özellikler göstermesiyle beraber bölgesel özelliklere de sahiptir.

Tokat/Zile Havlı ve Düz Dokumalarının, dokuma teknikleri, motif tasarımı, renk ve renk tonları ile desenlerin ortak özelliği ele alınmıştır. Bu amaçla, farklı boyların meydana getirdiği sentez de yaptığımız araştırmalara göre;

6.1.1. Havlı Dokumaların Teknik ve Malzeme Açısından Değerlendirilmesi

Tamamen yün malzemeden meydana gelmiştir. Yöre hayvancılıkla geçinen ve tarım yapılan merkez durumundadır. Büyük baş hayvancılığın yanı sıra küçükbaş hayvancılıkta yapılmaktadır. Dokumalarda kullanılan malzeme yün ve bazen de pamuk kullanılmıştır. Yılda iki kere yapılan kırkımlar ile elde edilen yünler fazlası satmak koşuluyla geri kalanını dokuma yapmak için kullanırlar. Hayvanlardan elde edilen yünler, yıkanıp temizlendikten sonra, çırpılarak kurumaya bırakırlar. Bu yünlerden eğrilerek (teşi, iğ ve çıkrık yardımıyla) iplik haline getirilir. Bazen de fabrikalarda hazır bükülen yün iplikleri kullanılır. Bu iplikler, istenilen renk tonuna göre mordanlama yolu ile boyanır ve kurutularak dokunmaya hazır hale getirilir. Bazen de boyamaya tabii olmadan kendi renklerinde kullanılır. Bu renkler, beyaz, kahverengi, siyah ve mor renktedir.

İlk önceleri, yer tezgâhlarında, ağaç tezgâhlarda vs dokunan halı ve düz dokumalar daha sonraları demir tezgâhlara yerlerini bırakmışlardır. Halen daha bazı köylerde "en dokuması"n da yer tezgâhı ya da çulfalık tezgâhı ile düz dokuma yapılmaktadır. Malzemenin diğer bir parçası olarak kirkit kullanılır. Halı dokumada kayar ve boncuk (ince melik) çekildikten sonra düğümleri oturtturmak için kirkit kullanılır. Önceleri ahşaptan olan kirkit zamanla demire dönmüştür. Halı dokunduğu esnada iplikleri kesmek için bıçak kullanılır. Çoğu dokuyucu bıçağı tercih etmez sebebi ise yün iplik çok rahat koptuğu içindir. Bıçak, genel de ipek halı dokumasında kullanılır.

Yöre de tespit edilen havlı dokumalar 40x40 kalitededir. Türk (Gördes) düğümü ile dokunmuştur. Çözgü, atkı, kayar ve iplikler yün malzemelidir. Tespit edilen havlı dokumaların hav yüksekliği tam olarak anlaşılmamıştır. Yıpranma, tüylerin dökülmesi, gerektiği gibi muhafaza edilmediği için halılarda renk akması da meydana gelmiştir. Halı boyları seccade halılarında 102x160 cm arasındadır. Taban halılarında boyut 117x350cm arasındadır.

Havlı dokumalar, Selçuklu halı dokuma geleneğini devam ettirir şekildedir. Ana renk kırmızı ve kırmızının tonlarından meydana gelmiştir. Beyaz, sarı, lacivert, bazen de siyah renkler havlı dokumaların asıl renklerini temsil etmektedir. Bunun yanı sıra açık mavi, açık sarı, kırık beyazda, motiflerde ve dolgularda kullanılarak daha zengin

bir görünüm verilmiştir. Mordanlanma usulü ile renk tonları ayarlanırken, bazen de suni boyalar yardımıyla renk tonları elde edilmiştir.

Yörede bulunan seccade halıları, çift mihrap nişi ya da tek mihrap nişinden meydana gelmiştir. Çift mihrap nişli seccade halıların bazılarında üstten ve alttan iki panodan oluşmuştur. Bu panoların içerisinde genelde ejder figürü yerleştirilmiştir. Bazılarında çiçekli bezemeye yer vermişlerdir. Mihrap nişlerinin üst birleşik kısımlarında koçboynuzu motifi işlenmiştir.

Yöreye özgü diğer halılar da madalyonlu halılara rastlanılmıştır. Bu halılar genellikle madalyonun parçalanması ile zeminin dört köşesine dörtte birinin yerleştirilmesi ile oluşmuştur. Genelde geometrik formda olan madalyonlu halıların içleri bitkisel ve geometrik bezemelerle doldurulmuştur. Bazı halılarda saçak payı uzun tutulmuşken bazılarında kısadır. Yıpranma ve yırtılmalardan dolayı saçakları olmayan halılarda mevcuttur.

6.1.2. Zile Havlı Dokumalarının Kompozisyon ve Motif Açısından Değerlendirilmesi

Bulunduğu Coğrafya itibari ile Zile havlı dokumalarında zengin bir motif birliği göze çarpmaktadır. Anadolu'nun pek çok yerinde görülen motifler Zile seccade halılarında ve taban halılarında da görülmektedir. Halıların zemin ve bordürlerinde, motiflerin dağıtılması ve motif birliği elde edilmesi açısından oldukça önemlidir. Geometrik motiflerin yanı sıra az da olsa sembolik motiflere ve bitkisel bezemelere de yer verilmiştir. Sembolik motifler, karşılıklı birbirine bakan ibrik ve mihrap nişinden aşağıya doğru sarkıtılmış küçük ibrik motifidir. Bitkisel bezemelerde genellikle stilize edilmiş gül goncaları, hayat ağacı ve yapraklara yer verilmiştir.

Zile yöresinde bulunan seccade kompozisyonlu halı örneklerin de en az üç en fazla beş bordürle çevrilmiştir. Renklerin de genellikle kırmızı ve kırmızı tonları tercih edilmiştir. Seccadeler de bazen çift mihrap nişi bazen de tek mihrap nişi kullanılmıştır. Bazı seccadelerin zemin renklerin de mavi ve tonları kullanılmıştır. (Katalog no: 11, 13, 19). Havlı seccadelerin bordürlerin de, (Katalog no: 2,3, 4, 5, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 24, 29, 30, 31, 33, 36, 38, 39) bitkisel bezemeye yer verilmiştir.

Halı seccadelerin zeminin de bazen üst ya da üst ve alt tarafında dikdörtgen bölmelere ayrılmıştır. (Katalog no: 1, 2, 3, 5, 6, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 29, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 47). Ayrılan bu bölgeler içerisinde ejder motifi, dört yöne bakan çiçekler, birbirine paralel bakan kuş motifleri, stilize yapraklar ve çiçeklerle süslenmiştir. Yine dikdörtgen bölmelerin çevresi bazen suyolu motifleri ile bazen de bordürlerin çevirmesi ile bezenmiştir.

Halı seccadelerin, zeminin de mihrap nişi formlarının birleştiği kısımlar da koçboynuzu motifi göze çarpmaktadır. (Katalog no: 2, 8, 11, 12, 17, 18, 20, 35).

Havlı seccade dokumasında sembolik motif olarak (Katalog no: 6) ibrik motifi karşımıza çıkmıştır. Sağ ve sol iki küp üzerine yerleştirilen ibrik motifi ile diğer seccadelerden zemin tasarımı olarak ayrılmıştır. İki mihrap nişinden meydana gelmiştir. Nişlerin iç tarafına doğru canavar izi formunda bezenmiştir. Kırmızı zemin üzerinde sandık motifi ve onun altında karşılıklı olarak birbirine bakan koçboynuzu formu görülmektedir. Diğer sembolik motif ise (Katalog no: 13) mihrap nişi üzerinde tersine duran ibrik motifidir. Yine çift niş tasarımı uygulanmıştır. Seccadenin alt kısmında dikdörtgen levha üzerine bitkisel bezeme yapılmıştır. Mihrap nişinin dışında kalan bölmesinde mavi zemin üzerine kuş figürü işlenilmiştir.

Yine farklı bir havlı seccade tasarımı olarak karşımıza çıkan (Katalog no. 7) örnekte mihrap nişinin üst ve alt tarafında, turuncu ve mavi zemin üzerine üç sıra halinde yerleştirilen canavar izi motifi görülmektedir. Zemin de büyük karenin iç tarafında birbirini takip eden motifler ve orta zemin kısmında büyük, küçük ve yarım baklava dilimlerinin oluşturduğu bezeme görülmektedir.

Diğer bir farklı tasarımlar (Katalog no: 8, 14, 16, 18, 19) halı seccadenin zemininde ya da üst ve alt bölmelerinde görülen dört yöne bakan çiçekli bezemedir.

Halı seccadelerin (Katalog no: 2, 10), mihrap nişinden aşağıya doğru kandil motifi görülmektedir.

Halı seccadelerde, hayat ağacı formu olarak (Katalog no: 4, 9, 12, 18) dört bezeme göze çarpmaktadır. Bunlar tek vazo içerisinde halı seccadenin zeminine yayılan ağacın üzerinde bulunan bin bir çiçek motifidir. Hayat ağacı ölümsüzlüğü sembolize ettiği gibi uzun ömrü de sembolize etmektedir.

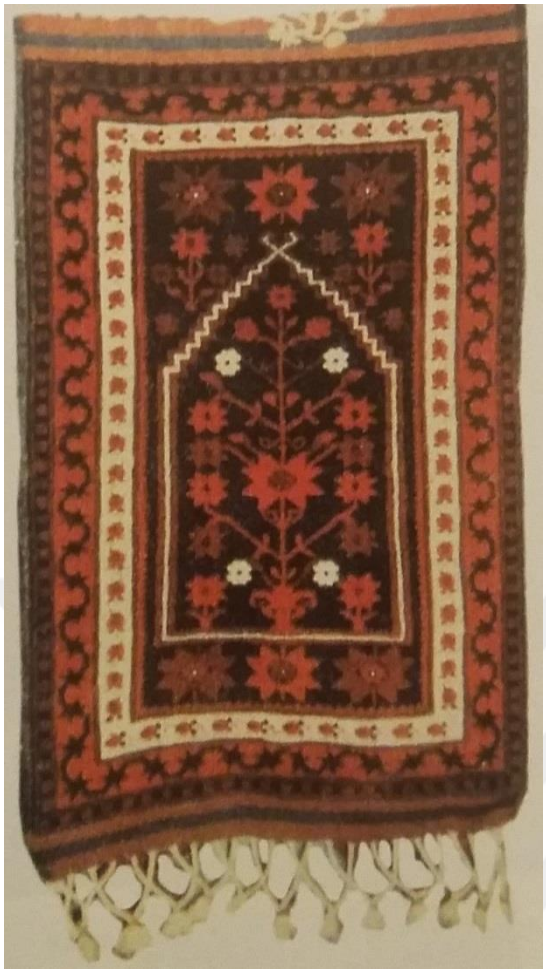
Yine farklı bir tasarım olan (Katalog no: 47) yolluk dokumasında Oz Damgalarından biri olan ‘’T’’ motifi dikkat çekmektedir.

Farklı bir tasarım olarak karşımıza çıkan diğer bir tasarımı da ise (Katalog 22), halı zemininde Selçuklu prensibine bağlı olarak sonsuzluk prensibi görülmektedir.

Yörede dokunmuş olan taban halıların genel özelliklerine baktığımız zaman bitkisel bezemeler yoğunluktadır. Büyük çoğunluğunu stilize edilmiş yaprak ve çiçek tasarımlarından oluşmuştur. Bordürler ve zeminler arasında motif birliği dikkat çekicidir. Bordürler de kullanılan renkler sistematik bir şekilde zeminde açıklı-koyulu şekilde kullanılmıştır.

Bordürler arasında ince şeritle geçilmiş küçük bitkisel bezemeler aynı şekilde geniş bordürlere serpme olarak yayılmıştır. Sivas, Kayseri, Yörük, Türkmen ve Anadolu halılarında görülen desen özellikleri açısından benzerlik arz etmektedir. Bitkisel bezemeler genelde stilize edilmiş yaprak, stilize edilmiş çiçek ve dallardan oluşmaktadır.

Yöre de bulunan taban halılarında zemin genellikle ya çiçekli bezemelerle süslüdür ya da zemin etrafı madalyonlarla çevrilidir. Taban halıları en az üç en çok altı bordür şeklindedir. Yöre de dokunan madalyonlu halılar (Katalog no: 3, 21, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 41, 46) takip edilmiştir.

Resim 6.1. Karş. Resim 1: Yağcı Bedir Halısı (Erdem Halı Özel S. 1 Dİdem Atiş-Özhekim)

Resim 6.2. Karş. Resim 1: Tokat/Zile Halısı

Her iki halı desenin zemin bölümünde, **hayat ağacı** formu, yonca dalı, çiftli mihrap nişi görülmektedir. Kullanılan renk tonları farklı olmasıyla beraber, desen özelliği aynıdır.

Resim 6.3. Karş. Resim 2: Tokat/Zile Seccade Halısı

Resim 6.4. Karş. Resim 2: Mucur Seccade 19. Yy

Her iki seccade halısında, mihrap nişi çift katlıdır. Mihrap nişinden içeriye doğru çiçek dalları uzanmaktadır. Zeminin üst bölgesinde dikdörtgen form içerisinde ejder figürü ile bezenmiştir. Zile yöresinde bulunan halı seccadenin dış bordürü, Mucur seccadesinin dış bordürüne göre farklılık göstermektedir.

Ejder figürü yöre seccadelerinde sevilerek kullanılmıştır. Ejder figürü mitolojik hayvandır. Hayat ağacının korunması, hazinelerin koruyan büyük bir yılan olarak kabul edilmiştir. Bu figür bazen üst ve alt panoda kullanılırken bazen de tek olarak üst veya alt panoda kullanılmıştır. Genellikle kırmızı ve kırmızı tonları tercih edilmiştir. Bazen de ejder figürünün etrafından ışık hissi verilerek gölgelendirme yapılmıştır (Katalog no: 024, 034). Ejder figürünün etrafını gül bezekler çiçek motifleriyle bezeyerek panolara hareketlilik verilmiştir.

Resim 6.5. Karş. Resim 3: 1210 (M. 1795) X Kızık Damgalı Halı (Dört yöne Bakan Çiçek) (Neriman Görgünay Kırzıoğlu)

Resim 6.6. Karş. Resim 3: Tokat/Zile (Dört Yöne Bakan Çiçek)

Kızık damgalı halıda **dört yöne bakan çiçekler**, Zile seccadesinde de aynı formda kullanılmıştır. Bu çiçekler yöre seccade halılarında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Seccadenin mihrap nişinin iç tarafında paralel olarak yukarıya doğru bakan ok motifleri, taban halısında aynı şekilde yukarıya doğru bakmaktadır. Renk tonları hemen hemen aynıdır. Taban halısındaki geniş bordür deseni, seccade halısındaki dıştan içe doğru dördüncü bordürle aynıdır.

Resim 6.7. Karş. Resim 4: Tokat/Zile Seccade halısı

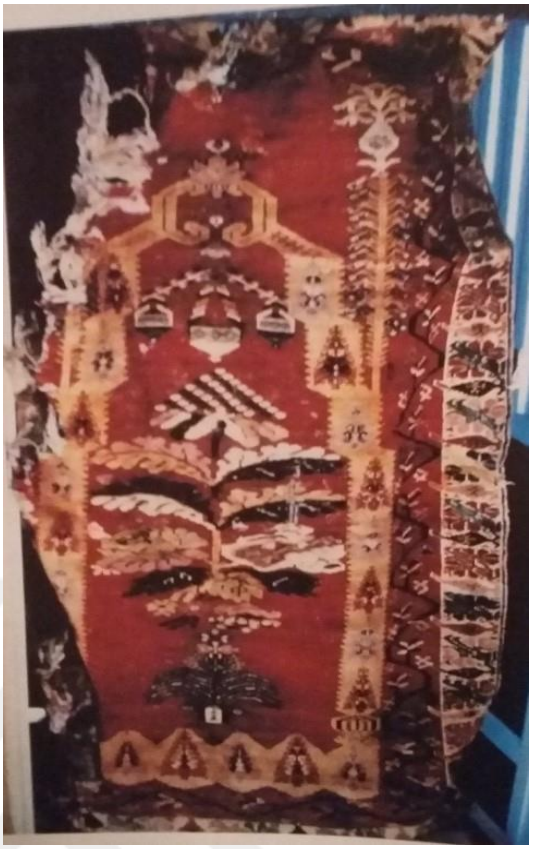

Resim 6.8. Karş. Resim 4: Pazırık Halısındaki Çapraz Çiçek, Hun Gölü Yanışının Sekiz Kollu Gül Yanışına dönüşmüş Örneği (Neriman G. Kırzıoğlu). Erzurum. 1982.

Halı seccadenin sağ ve sol nişlerinin dışarıda kalan kısmında turkuaz rengin üzerinde **sekiz kollu gül yanışı** yerleştirilmiştir. Aynı şekilde Pazırık Kurganından çıkarılan çapraz çiçek motifinin de aynı tarzda olduğu görülmektedir. Buda motif birliğinin değişmediği ve günümüze kadar geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Hun gülü yanışı, Selçuklu ve Türkmenlerde sekiz kollu gül (çiçek) motifine dönüşmüştür.

Resim 6.9. Karş. Resim 5: Tokat/Zile Hayat Ağaçlı Motifli Taban Halısı

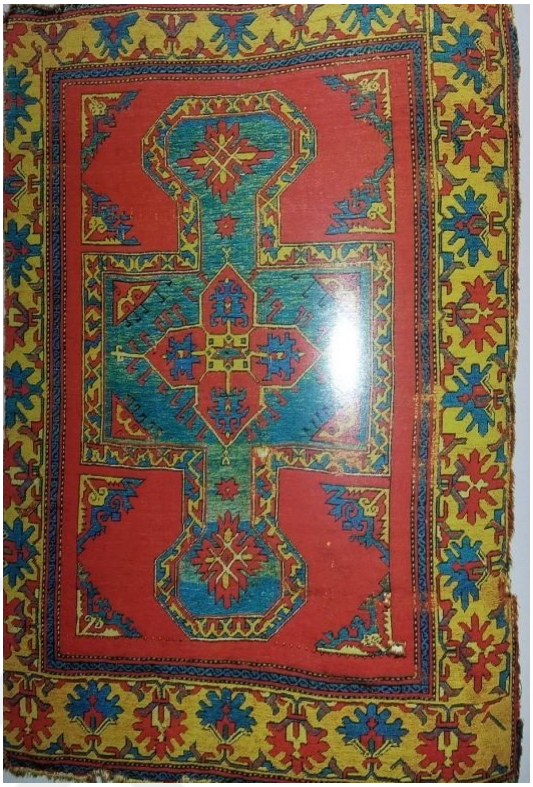
Resim 6.10. Karş. Resim 5: Anadolu Halısı (XIX) (Neriman Kırzıoğlu)

Her iki taban halısı tasarımının zemin bölgesinde **hayat ağacı** motifi kullanılmıştır. Hayat ağacı motifinin yaprak dalları açık ve yukarıya dönüktür. Renk tonlamasında kırmızı ve tonlarına yer verilmiştir. Zile taban halısında hayat ağacı motifi çengellerle çevriliyken, Anadolu halısında hayat ağacı motifi tek olarak işlenmiştir. Zile taban halısının bordüründe birbirini takip eden ejder figürü işlenmiştir. Anadolu halısında ise, ağaç dallarının yanında yapraklı gül motifleri ile bezeme yapılmıştır.

Yörede dokunmuş olan taban halılarında ağırlıklı olarak madalyonlu bezeme görülmektedir. Madalyonlu taban halıları, zemininin ortasında tam olarak kullanılmıştır. Zeminin dört köşesine madalyonun dörtte biri yerleştirilmiş ve bütünlük sağlanmıştır. Halılarda, sonsuzluk prensibi izlenmemiştir.

Resim 6.11. Karş. Resim 6: Tokat/Zile Taban Halısı

Resim 6.12. Karş. Resim 6: Sivas Divriği Ulu Camii (17.yy) Erol Kalender

Her iki taban halısında bir geniş iki dar olmak üzere üç bordürden meydana gelmiştir.Bordür renklerinde farklılık gözlemiştir. Her iki taban halısında da zemin kırmızı renklidir. Anahtar delikli modelinde dokunan halı Zile taban halısında 27 tane anahtar deliği motifi izlenmiştir. Buna karşılık olarak Sivas anahtar delikli taban halısında ortada tek olarak kullanılmıştır.

Resim 6.13. Karş. Resim 7: Tokat/Zile (Geometrik Desenli Madalyonlu Ejder Figürlü Halı)

Resim 6.14. Karş. Resim 7: Elazığ Müzesi Env. no: 75/F.

Her iki taban halısında zemin çift katlıdır. Üst ve alt panolarda stilize edilmiş **ejder figürü** görülmektedir. Bordür, iki dar bir geniş ve üç ince şeritten oluşmuştur. Geniş bordür deseni aynı şekilde olup renk tonlamalarında büyük benzerlik vardır.

Resim 6.15. Karş. Resim 8: Tokat/Zile kurbağacık Desenli Altıgen Madalyonlu Halı

Resim 6.16. Karş. Resim 8: Muş-Merkez Anadolu Halısı (Neriman G. Kırzıoğlu)

Her iki halı deseninde, kırmızı zemin üzerine **kurbağacık desenli altı kollu** madalyon yerleştirilmiştir. Bordür desenleri farklı olmasıyla beraber, kırmızı renk ve kırmızının tonları hâkimdir. Madalyonun köşelerinde on bir tane gül bezek (çiçek) motifleri yerleştirilmiştir.

Tokat/Zile yöresinde izlenen geometrik motifli taban halıları, bitkisel karakterli taban halılarına göre nispeten azdır. Geometrik motifler bazen halının zemin kısmında (Katalog no: 09, 013, 020, 034, 049) bazen de bordürlerinde(Katalog no: 07, 013, 044) görülmektedir. Tamamen geometrik bezemeli halıları da bulunmaktadır. Bu halılar, (Katalog no: 01, 08, 010, 011, 012, 014, 015, 017, 022, 023, 030, 043, 047, 048) geometrik bezeme izlenmiştir.

(Katalog no: 08) geometrik bezeme üslubu olarak küçük geometrik motifler boyuna 3 sıra halinde halı boyunca 27 tanedir. Geometrik motiflerin iç tarafında bukağı motifi işlenmiştir. Geometrik şekillerin dışında ise, köpek ve ying/yang (aşk ve birleşim) motifleri dikkat çekmektedir.

(Katalog no: 010) zemin 8 kareye bölünmüştür. Aralarından ince şeritler geçmektedir. Sandık motifinin kullanıldığı taban halısının iç tarafında geometrik bezemeler vardır.

(Katalog no: 011, 017, 050) Halı zemininde ve bordürlerde geometrik bezemeler görülmüştür. Zeminleri 3 eşit kareye bölünmüş olup içlerinde yine geometrik bezemeler vardır. İçleri bukağı motifi, çengel motifi ve koçboynuzu motifi ile süslenmiştir.

(Katalog no: 012) parça halıda yine zeminde dikdörtgenler içerisinde geometrik formda çengel ve T motifleri dikkat çekmektedir.

(Katalog no: 015) Zemin iki eşit kareye bölünmüştür. Karelerin üst ve alt taraflarında koçboynuzu motifi işlenmiştir. İçlerinde geometrik şekilde motifler bulunmaktadır. Bordürlerinde yine stilize edilmiş geometrik şekilde bezemeler vardır.

(Katalog no: 47) Zemin tamamen geometrik karakterlidir. Büyükçe yerleştirilmiş ejder motifi ve etrafında geometrik karakterde motifler dikkat çekmektedir.

(Katalog no: 48) taban halısında eşit olarak dört tane Türkmen gülü deseni görülmektedir. Halının bordürlerinde ve zeminin de geometrik bezemeler göze çarpmaktadır.

Resim 6.17. Karş. Resim 9: Tokat/Zile Türkmen Gülü

Resim 6.18. Karş. Resim 9: Arpaçay/Telek Köyü Türkmen Gülü

Her iki halıda da **Türkmen gülü** deseni kullanılmıştır. Türkmen gülü deseni bütün Doğu yöresi halılarında ve Yörük halılarında benimsenmiştir. Bazı yerlerde sekiz kollu geometrik madalyon formu olarak geçmesine rağmen asıl adı Türkmen Gülüdür. Renk tonları farklı olmasıyla beraber desen dağılımı ve zemine yerleştirilmesi aynıdır.

Resim 6.19. Karş. Resim 10: Tokat/Zile Taban Halısı

Resim 6.20. Karş. Resim 10: Yozgat Halı Yastık Env. 2555 (Aysen Soysaldı)

Yöre de bulunan **madalyonlu halı** deseni, Yozgat müzesinde bulunan halı yastığın motif olarak aynı, renk tonlaması olarak farklılık göstermektedir. Madalyon ortada bulunmakta ve dört etrafında testere dişler madalyonu çevirmektedir. Üst ve alt dar bordürleri aynıdır.

Resim 6.21. Karş. Resim 11: Tokat/Zile Taban Halısı

Resim 6.22. Karş. Resim 11: Çanakkale Halısı

Her iki halıda, zemin ve bordürler **geometrik motiflidir.** Bordür renklerinde kırmızı ve kahverengi kullanılmıştır. Zemin, eşit dikdörtgenlere bölünmüş ‘’T’’ motifi ve koçboynuzu motifleriyle süslenmiştir.

Resim 6.23. Karş. Resim 12: Tokat/Zile Taban Halısı

Resim 6.24. Karş. Resim 12: Kayseri/Simav Halı Yolluk

Her iki halı deseninde, zemin eşit bir şekilde dikdörtgen formun üstten ve alttan açılıp tekrar birleştirilmesi sonucu oluşmuştur. Dikdörtgen bölmelerin içi, geometrik motiflerle bezenmiştir. Ayrıca geometrik formların içinde farklı renk tonları kullanılmıştır. Üst ve alt tarafından aşağıya ve yukarıya doğru bakan koçboynuzu motifi kullanılarak bütünlük sağlanmıştır. Bordürlerinde farklı bitkisel desenlere yer verilmiştir.

Yörede bulunan havlı dokumalarda, figüratif bezemeler düz dokumalara göre azdır. Stilize edilmiş ejder motifleri (Katalog no: 01, 020, 023, 024, 029, 034, 035, 040, 044) genellikle seccadelerde kullanılmıştır. (Katalog no: 08) halının zemin kısmına sıralı bir şeklide köpek figürü işlenmiştir. (Katalog no: 042) cezaevi dokuması olarak

bilinen aslan figürlü halı görülmüştür. (Katalog no: 027, 041) Birbirine bakan kuş motifleri izlenmiştir. Diğer taban halı ve seccadelerinde figüratif dokuma kullanılmamıştır.

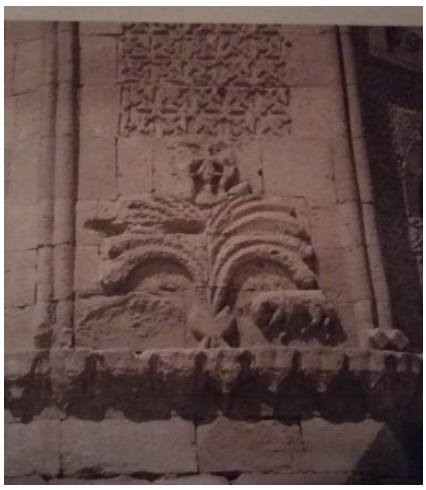

Resim 6.25. Karş. Resim 13: Tokat/Zlle Aslanlı Halı (Cezaevi Dokuması)

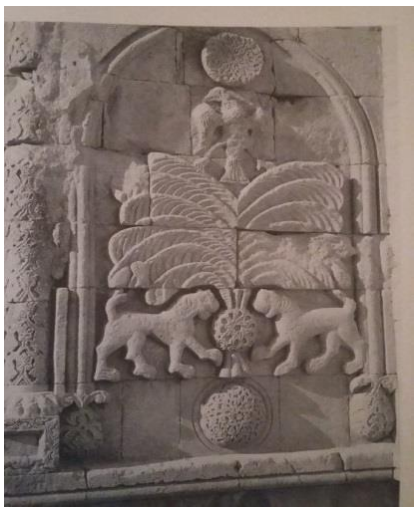

Resim 6.26. Karş. Resim 13: Karacahisar Halısı

Aslan, güç, kuvvet, iktidar simgesi olarak karşımıza çıkar. Havlı ve düz dokumalarda başarılı bir şekilde işlenmiştir. Ayrıca, aslan figürü taş işleme sanatında da karşımıza çıkmaktadır. Taş süsleme de genellikle üstte çift başlı kartal, ayaklarının altında hayat ağacı bulunmaktadır. Hayat ağacının sağında ve solunda işlenmiş olan aslan figürleri hayat ağacını korumayla görevlidir.

Resim 6.27. Karş. Resim 14: Erzurum Yakutiye Medresesi

Resim 6.28. Karş. Resim 14: Kayseri Döner Kümbet(Neriman G. Kırzıoğlu

Yörede dokunan havlı dokumalarda, yazı özelliklerini (Katalog no: 031)’ de ‘’1941’’ yazısı bariz bir şekilde okunmaktadır. Büyük ihtimalle halının dokunduğu yıl olarak yazılmış olabilir. (Katalog no: 037)’ de ‘’1312’’ yazısı görülmektedir. Bu yazının anlam ve içeriği hakkında herhangi bir bilgi kaydı bulunmamaktadır. (Katalog no: 087)’ de cezaevi dokuması olarak adlandırılan ‘’aslanlı ‘’ halı da ise, ‘’aslan’’ ve ‘’hoş gel’’ yazıları görülmektedir.

6.2. DÜZ DOKUMALARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Zile yöresinde dokumada kullanılan tezgâhlar, Anadolu’ da görülen tezgâhlarla hemen hemen aynıdır. Bunlar, ağaç tezgâh, ip ağacı, gergi ağacı gibi isimler almaktadır. Bunlar ağaçtan yapılmış olan yarı yatık ıstar tipi tezgâhlardır. Bu tip tezgâhlarda kilime istenilen boy uzunluğu verdiği için tercih edilmektedir. Tezgâhların genişliğine göre, kilim, heybe, düz yaygılar vb dokunmaktadır

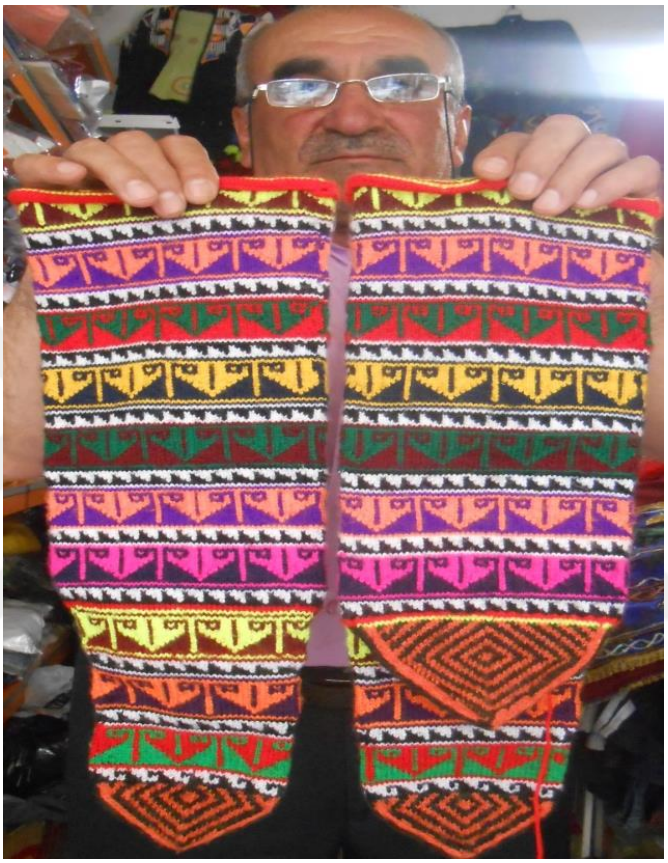

Resim 6.29. Tokat/Zile Istar Tezgâhı, En Dokuma

Resim 6.30. Tokat/Zile Istar Tezgâhı, En Dokuma

Araştırma konum olan Zile Havlı ve Düz Dokumalar ise bu eşiz kültürün temel taşlarından biridir. Geleneksel Türk Dokuma Sanatının ince işçiliği, çarpıcı renkleri ile bütün ihtişamıyla karşımıza çıkmıştır. Dokuma sanatında kullanılan motifler öylesine benimsenmiştir ki günlük kıyafetleri üzerine, dokunan çoraplarına bazen aynı isimle bazen de farklı isimle işlenerek motiflerin varlığını devam ettirmişlerdir.

Resim 6.31. Zile ‘T’ Motifi ve Koçboynuzu Motifinin işlendiği çorap

Resim 6.32. ’T’ Motifinin, Kurtağzı Motifinin, yarım ve tam baklava motifinin işlendiği ‘’Saya’’ Kadın içlik

Resim 6.33. Zile En Dokumasından Yapılan Heybe ve Önlük (Suyolu Motifi ve Pıtrak Motifi Kullanılmıştır)

Zile yöresinde, zamanla el sanatlarında gerileme olmuş ve birçok el sanatı yok olmayla yüz yüze kalmıştır. Ustaların çırak bulamamaları ve birçok ustanın vefatı sebebi ile günümüzde el sanatları teknolojiye karşı ayakta kalma savaşı vermektedir.

6.2.1. Düz Dokumaların Teknik ve Malzeme Açısından Değerlendirilmesi

Tespit edilen düz dokumaların tamamı yün malzemeden imal edilmiştir. Havlı dokumalarda olduğu gibi iplik, kayar, boncuk ipi (İnce melik) tamamen yün malzemelidir. Düz dokumalar genellikle, yatay (yer) tezgâhlarında, dikey tezgâhlarda, sarma ağaç tezgâhlarlarda ve günümüz sarma(demir) tezgâhlarda dokunmaktadır. Yöre de dokunan kilimler büyük çoğunlukla yer tezgâhlarında dokunmuştur. Yörede tespit edilen düz dokumalar, genellikle kilim dokuma tekniğinde dokunmuştur. Yörede genellikle tercih edilen düz dokuma şekli kilimdir. Bunun yanı sıra, ilikli-iliksiz aynı atkıdan geri dönülmesi ile iliklerin yok edilmesi, İliksiz kilim de çift kenetleme ile ilklerin yok edilmesi, sık motifli cicim, atkı yüzlü sık motifli cicim, seyrek motifli cicim, eğri atkılı kilimde ek atkı sıkıştırması ile dokunan cicim, sumak dokuma ve düz zili dokumaları görülmektedir. Dokunan kilimlerin bazıları iki şaklıdır. Yani iki parça halinde dokunduktan sonra birbirlerine dikilmek suretiyle kilim tamamlanmış olur. Bazı kilimler ise ensiz olup tek şaklıdır. Kilimlerin bir kısmında da zemin karelere ya da dikdörtgenlere bölünerek, halk arasında sandık motifi olarak adlandırılan desenlerle motif birliği sağlanmıştır.

6.2.2. Düz Dokumaların Kompozisyon ve Motif Açısından Değerlendirilmesi

Havlı dokumalarda olduğu gibi kırmızı ve tonları daha çok tercih edilmiştir. Renkleri canlı kullanılmış bunun yanı sıra bazı dokumalarda lacivert renge ağırlık verilmiştir. Yörenin tabiat güzelliğini, kilim dokumalarına aktarırken hayat ağacı motifi, kuş motifi, koçboynuzu motifi, eli bellinde motifi, pıtrak motifi ve çengel motifi ön plana çıkmıştır.

Motif zemininde ve bordürlerinde yer alan dağıtılması göz önüne alınarak sınıflandırılmasında, ana kompozisyon ve motiflerden yaralanılarak dokunan kilimlerin kompozisyon özeliklerine baktığımız zaman;

Bu tarz kilimlerde motifler yatay olarak sınıflanmıştır. Kilimlerde, renk durumuna göre, motifleri tek renkten oluşan zemin üzerinde yer almaktadır. Ana motif zemine yatay olarak işlenmiştir. Zeminin de bir veya daha fazla renk olan kilimlerdir. Diğer bir tasarımın da ise, motif yoğunluğu sebebi ile zemin renginin belli olmadığı kilimlerdir. Ayrıca, ince şeritler halinde yatay eksende dokunan kilimlerdir.

Bazı kilimlerin tasarımında, motifler dikey olarak zemine yerleştirilmiştir. Yine bunlara renk üzerinden incelersek, zemini tek renkli kilimler, zemini birden fazla renkli kilimler ve zemin rengi belli olmayan kilimlerdir. Bunlara ilaveten, zemini kare ya da dikdörtgen bölmelerden oluşan ve her bölmelerinde farklı renk, farklı motif bulunan kilimler ve zemin de boyuna ince şeritlerle geçilen kilimlerdir. Çok fazla olmamak kaydıyla bordürlerinde dikey olarak bitkisel bezemeye yer vermiş kilimlerde görülmektedir.

Ortada bulunan bir ya da birbirini takip eden büyük motiflerin etrafına yerleştirilmiş küçük motiflerden bezenen kilimlerdir. Tespit edilen bu tarz kompozisyonlar farklılıklar görülebilir.

Yöre de dokunan kilimlerin çoğunluğu geometrik karakterli kilimlerdir. Duygu ve düşüncelerini bu yolla dile getiren insanlar kullandıkları motifler ile iletişim sağlamışlardır. Zekâ, duygu ve iç dünyasıyla bir araya getirmiş oldukları kilimler bütün ihtişamıyla göze çarpmaktadır. Yörede bulunan düz dokumalar, genellikle kilim ve çeşitleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna bağlı olarak cicim (Katalog no: 10, 15, 33, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47), zili (48, 49) ve sumak (50) dokumaya da rastlanılmıştır.

Tespit edilen düz dokuma örnekleri 18. yy ve 20. yy tarihlendirilmiştir. Büyük çoğunluğu camii, medrese ve cem evlerinden alınarak Tokat Mevlevi Hane Müzesin' de sergilenmek üzere ayrılmıştır. Diğer kısmı ise Tokat Müzesin' de bulunmaktadır.

Geometrik kompozisyon özelliklerine genel olarak baktığımız zaman tam baklava dilimleri, yarım baklava dilimleri göze çarpmaktadır. Bu baklava dilimlerinin içerisinde motifler yerleştirilmiş olup etrafına simetrik olarak serpiştirilmiştir. Baklava dilimlerinin bulunduğu formlar hemen hemen bütün kilimlerde görülmektedir.(Katalog no: 49, 50) Dokunan kilimin kullanım alanı çuvaldır. İçerisinde eşya ve yük taşımak için dokunmuştur.

(Katalog no: 47) Cicim dokuma olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölümlük kilim olarak anılmıştır. İnsanların özel olarak sipariş ettikleri ölümlük cicimler, ölen kişinin üzerine sarılarak ya onunla beraber gömülür ya da defin işlemi bittikten sonra camiye, medreseye ya da cem evlerine hibe edilir.

(Katalog no: 2, 11, 20, 23, 24, 31, 32, 43) İzlenilen kilimler iki şaklıdır. Tezgâhta iki parça halinde dokunduktan sonra birbirine dikilerek oluşturulmuştur. Tamamen geometrik desenlidir.

(Katalog no: 33, 40) Kilimlerde model farkı göze çarpmaktadır. Bu kilimler üst ve alt tarafları düz cicim dokumadır. Orta kısımda ise, nakışlı kilim dokuma izlenmiştir.

(Katalog no: 49, 50) dokuma yapılan kilim formunda ise, kilimin üst tarafında nakış bulunmaktadır. Orta kısım ince şeritler halinde geçilmiş arasında düz bez ayağı dokuma izlenmiştir.

(Katalog no: 5, 18, 21) yapılan kilim dokumalarda ise, sırt sırta vermiş büyük çengel motifleri aralarında bukağı ve koçboynuzu motifleriyle süslenmiştir.

(Katalog no: 14, 25, 27, 32) Kilim dokumalarda ise, orta zemine yerleştirilmiş sandık motifi bazen üç sıra bazen de beş sıra olarak izlenmiştir. Genelde çeyiz kilimlerinde görülen sandık motifi bereket anlamındadır.

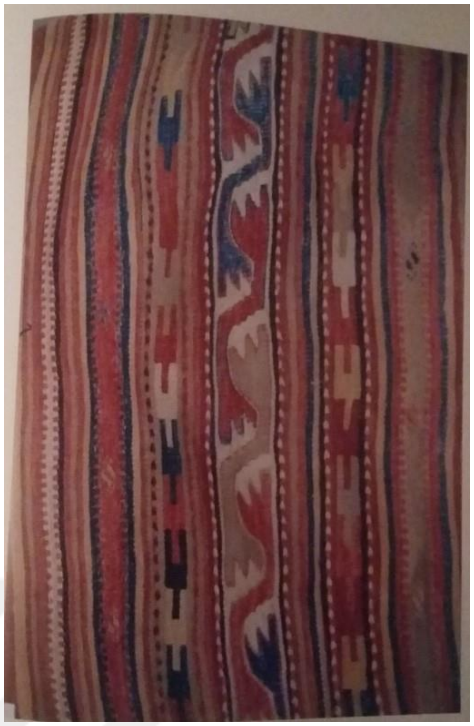
(Katalog no: 18) Dokunan kilimin orta kısmı madalyon formundadır. Yörede bulunan düz dokuma yaygılarında kullanılan figüratif desenli kompozisyon örneklerine rastlanılmıştır. Bu örnekler genellikle stilize edilmiş kuş figürleridir.(Katalog no: 13, 16, 17, 48) stilize edilmiş kuş figürlerinin yanı sıra, (Katalog no: 28) insan, kelebek, stilize edilmiş kuş, kedi, tavus kuşu ve deve figürlerine rastlanılmıştır. Ayrıca aynı katalog numarasında bulunan kilim kompozisyonunda, sembolik motiflerden demlik ve bardak figürleri bulunmaktadır.

Figüratif desenli kilim motiflerinde en çok tercih edilen stilize kuş figürleridir. Stilize kuş figürleri bordür boyunca birbirilerini takip ederek devam etmektedir. Bazen de kilimin zemininde kullanılmıştır.

(Katalog no: 28) yörede dokunan kilimde ilk kez insan figürü gözlemlenmiştir. İnsan figürü sağ bordürde üç kere farklı şekilde tasvir edilmiştir. Yöre de bulunan kilimde deve figürüne rastlanılmıştır. Yöre de üzerinde en çok figür bulunan kilimdir.

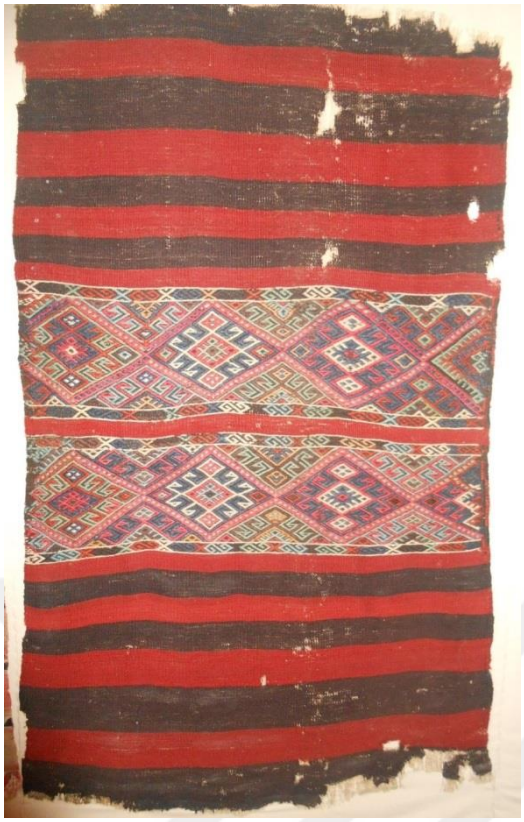

Resim 6.34. Karş. Resim 15: Tokat/Zile Kilim Dokuma (Stilize Kuş Figürlü)

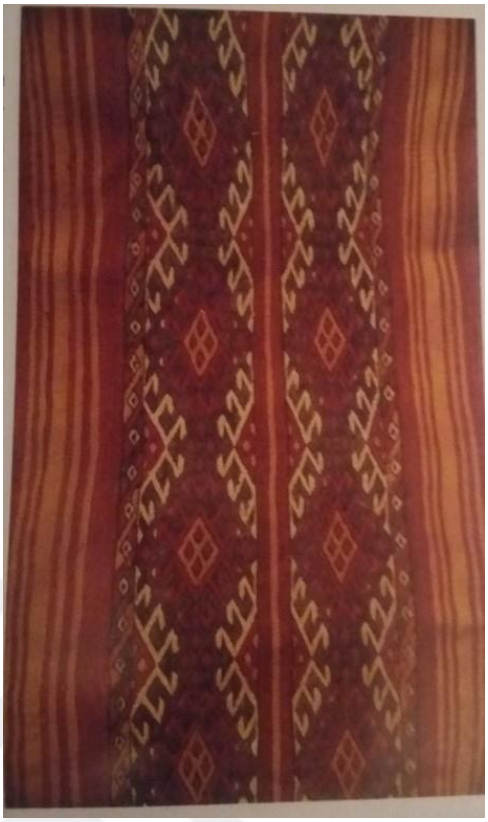

Resim 6.35. Karş. Resim 15: Van Kuş ve Yaba Motifli Kilim (Neriman G. Kırzıoğlu)

Yörede dokunan ilikli-iliksiz sarma kontör teknikli kilimde, üst ve alt bordürlerinde kullanılmış olan stilize kuş figürü, Van kiliminde dokunan stilize kuş figürüyle benzerlik göstermiştir. Ayrıca Van kiliminde oz damgası olan ok/yaba yanışı ile bezenmiştir.

Resim 6.36. Karş. Resim 16: Tokat/Zile Canavar İzi içerisinde Pıtrak Motifi

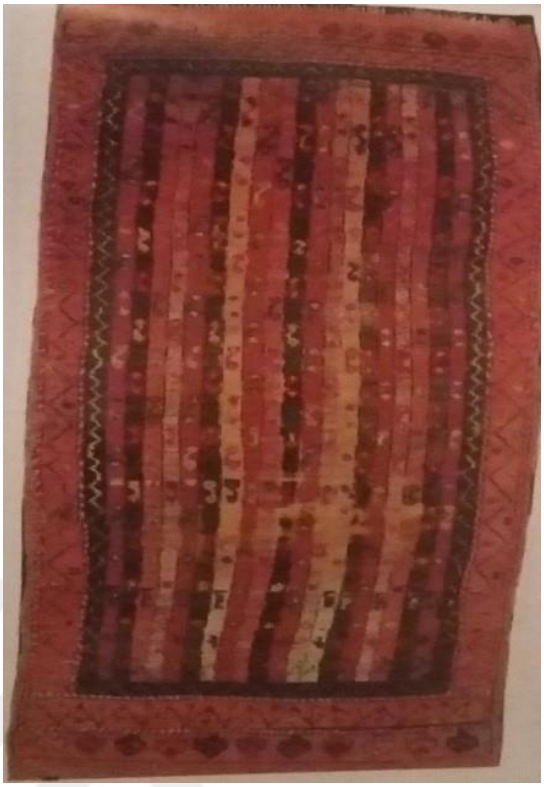

Resim 6.37. Karş. Resim 16: Selçuk-Barutçu Köyü Camii (Bekir Deniz-Harun Ürer)

Genellikle yöre de en çok tercih edilen süsleme karakteri olarak canavar izi içerisinde pıtrak motifidir. Hemen hemen bütün kilimlerde görülmektedir. Sık motifli cicim tekniğinde dokunmuş olan çuvalda kullanılan motif Selçuk-Barutçu Köyü Camii de bulunan çuvalla motif dokuması arasındaki benzerlik göze çarpmaktadır.

Resim 6.38. Karş. Resim 17: Tokat/Zile Yer Yaygısı Kilim Dokuma

Resim 6.39. Karş. Resim 17: 17-19.yy Nevşehir (Hakan Çiloğlu)

Sade görünmesine rağmen son derece göz alıcı olan yer yaygısı kilim ilikli-iliksiz kilim dokuma tekniğindedir. Nevşehir yöresinde dokunan kilim gibi şeritlidir. Suyolu motiflerinin kullanıldığı kilimlerde, bordür sayısının farklı olması detaylar arasındadır.

Resim 6.40. Karş. Resim 18: Tokat/Zile Kilim Yolluk

Resim 6.41. Karş. Resim 18: Seccade Marmaris/ Söğüt Köyü (Nuran Say)

Yöre, ilikli-iliksiz kilim dokuma tekniğinde dokunmuş olan kilim, Marmaris seccade kiliminde olduğu gibi enine dar şeritlerden meydana gelmiştir. Tarak motiflerinin, çengel motiflerinin kullanıldığı kilim renk tonları farklıdır.

Resim 6.42. Karş. Resim 19: Tokat/Zile Ölümlük Cicim

Resim 6.43. Karş. Resim 19: Cicim-dastar Dokuma Yozgat (Bekir Deniz)

Yörede, ölümlük cicim olarak ve sipariş üzerine dokutulan kilim, Yozgat yöresinde dastar dokuması ile büyük benzerlik göstermektedir. Her iki kilimde, düz cicim dokuması yapılmıştır ve üstleri keçeye farklı şekiller verilerek sonradan kilim üzerine dikilmesi ile bezenmiştir.

Resim 6.44. Karş. Resim 20: Tokat/Zile Kilim Yolluk Dokuma

Resim 6.45. Karş. Resim 20: Dr. Rıfkı Kamil Urga Araş. Merk. (Adem Çelik)

Yörede, sık motifli cicim dokuma tekniğinde dokunan kilimde bulunan motifler, Dr. Rıfkı Kamil Urga Araştırma Merkezinde bulunan kilim ile menşei birlikteliği vardır. Cengel motifleri içerisinde pıtrak motifi kullanılmıştır. Motif renk tonlaması hemen hemen aynıdır.

Resim 6.46. Karş. Resim 21: Tokat/Zile Kilim yolluk

Resim 6.47. Karş. Resim 21: Gaziantep-Malatya (Nazan Ölçer)

Çengelli kilim olarak geçen yaygıda birbirine sırt sırta vermiş çengeller sıralı bir şekilde devam etmiştir. Bu olay sanki hiç bitmeyecekmiş gibi devamlılık hissi göstermektedir. Çengellerin ortasında kurtağzı motifi karşılıklı birbirine bakmaktadır. Çengelli kilimler Zile dokumalarında beğenilerek işlenmiştir.

Resim 6.48. Karş. Resim 22: Tokat/Zile Taban Kilim

Resim 6.49. Karş. Resim 22: Hatay/Sivas (Nazan Ölçer)

Yörede dokunan sandık motifli yaygı, iliksiz kilim tekniğinde olup çift kenetleme ile ilikler yok edilmiştir. İki şaklıdır. Hatay/Sivas yöresine ait olan kilimde dokuma tekniği aynı olmakla beraber, kilim iki şak sistemi ile dokunmuştur. Renk tonları farklılığı yöreden yöreye değişim göstermiştir. Zile yöresinde dokunan kilim de iki bordür mevcutken Hatay/Sivas yöresine ait olan kilimde üç bordür görülmektedir.

Zile, düz dokuma yaygılarında bitkisel karakterli yaygılar yok denecek kadar azdır. Yörenin tabiat güzelliği karşısında, düz dokumalar genellikle geometrik karakterli olup sadece dokunan kilimlerin zeminlerinde ara sıra yaprak motiflerine yer verilmiştir.

İzlenimler boyunca(Katalog no: 03) dokunan yaygının sadece tek bordürden meydana gelen çerçevesinde yapraklar arasında açan gül goncasına yer verilmiştir. Kilimin geri zemin kısmı yine stilize edilmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir.

(Katalog no: 018)'de dokunan düz dokuma yaygısında, kilimin zemininde çiçek motifleri dikkat çekmektedir.

Resim 6.50. Karş. Resim 23: Tokat/Zile Kilim Yer Yaygısı

Resim 6.51. Karş. Resim 23: Uşak-Eşme-Ahmetler köyü (Neriman G. Kırzıoğlu)

Zile yöresine ait kilim dokumasında iki şak izlenmiştir. Gül bezek (çiçek) motiflerinin diyagonal bir şekilde baklava dilimleri oluşturularak bezenmiş olan yaygı da sonsuzluk prensibi göze çarpmaktadır. Aynı şekilde Uşak-Eşme'de bulunan kilimin dokumasında renk tonu farkı vardır. Kilim de aynı şekilde sonsuzluk prensibi hâkimdir.

Yörede bulunan düz dokuma yaygı örneklerinde,(Katalog no: 03)'de ''19001-19'' ibaresi göze çarpmaktadır. Bu ibare kilimin üst bölgesinde yer almaktadır. Bitkisel bezemelerle süslü olan kilimde yazı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Düz dokuma yaygılarında kullanılan tek rakam ibaresi bundan ibarettir.

SONUÇ

Orta Karadeniz Bölgesinin geçiş güzergâhı üzerinde olan Zile, coğrafi konumu bakımından ulaşım kolaylığı ve ticaret merkezi durumundadır. Son derece zengin bir kültürel mirası içinde barındıran Zile, verimli toprakları ve eşiz tabiat güzelliğiyle huzur veren ilçelerimizden biridir.

Zile'nin milattan önceki asırlardan günümüze uzanan zengin tarihi geçmişi içerisinde birçok medeniyete beşiklik ettiği arkeolojik veri ve buluntularla net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bereketli toprakları ve ulaşım kolaylığı bakımından Yörüklerin, Sıraçların, Çerkezlerin, Karapapak Türklerinin, Türkmenlerin, Anadolu Bektaşilerinin, Horasan kökenli Oğuz Türkmenlerinin ve Kafkas Türklerinin yerleşik hayata geçmesiyle beraber Zile bugünkü halini almıştır. Özünde bir töresinde farklı olan toplulukların yapmış oldukları el sanatları ile birbirleriyle bütünleşmiş ve kültür sentezini meydana getirmiş, buna bağlı olarak da dokuma sanatlarının en güzel örnekleri ortaya çıkmıştır.

Havlı dokumaların genel şemasına baktığımız zaman, ağırlıkta olarak seccade halıları karşımıza çıkmıştır. Bu tarz halılar genellikle, tek katlı ya da çift katlı mihrap nişlerinden oluşmuştur. En çok kullanılan motifler arasında, bitkisel bezemelere, kuş motiflerine, ejder motiflerine, sembolik motiflere ve dört yöne bakan çiçekli motiflere yer verilmiştir. Havlı dokumaların renklerinde kırmızı ve tonlarına ağırlık verilmiştir. Mavi renk tonlaması genelde seccade halılarının bir kaçının zemininde kullanılmıştır. Taban halıları madalyonlu halılar grubundandır. Bunun yanı sıra geometrik bezemeli halılarda dokunmuştur. Taban halılarında yine seccade halılarında görülen kırmızı renk ve tonları kullanılmıştır. Zile'nin coğrafi konumuna baktığımız zaman halılarda kullanılan motifler, menşei birliği bakımından Anadolu halılarına benzemektedir.

Düz dokuma yaygıların genel şemasına baktığımızda, geometrik bezemelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Hayat ağacı motiflerinin yanı sıra stilize edilmiş kuş figürlerine, canavar izi motifine ve ağırlıklı olarak büyük çengelli motiflere yer verilmiştir. Geometrik bezemeler çoğunlukla iç içe girmiş baklava dilimlerinden ve etrafını çevreleyen canavar izi ya da bereket motifiyle doldurulmuştur. Eli belinde motifi, pıtrak motifi, çengel motifi, muska motifi, tarak motifi, kurtağzı motifi,

koçboynuzu motifi sıklıkla kullanılmıştır. Kullanılan renkler, halılarda görülen kırmızı renk ve tonları ağırlıktadır. Bunun yanı sıra lacivert renk tonu da kullanılmıştır.

Zile yöresinde dokunan havlı ve düz dokuma yaygılarının kökeni Orta Asya' ya dayanmaktadır. Geleneksel Türk Dokuma sanatında önemli bir yere sahip olan Zile dokumaları ayakta kalma savaşı vermektedir. Bu eşsiz dokumaların tekrar canlanması için bir an önce gerekli işlemlerin başlatılmasına, halkın dokumaya tekrar teşvik edilmesi için gerekli kurumlara büyük görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA

Acıkgöz, H., "Türkçede Halı ve Halıcılık Terimleri", *Türk Dünyası Araştırma Dergisi, 32*, İstanbul 1984.

Acar, B., *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, Eren Yayınları, İstanbul 1982.

Acar, B., *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, Ak Yayınları, İstanbul 1975.

Akça (Tokatlı) Ü., "Tepme Keçeler ve Eğirdir Çevresindeki Tepe Keçe Yapımı", *I. Eğirdir Sempozyumu",* Isparta 2011, 121-128.

Akçoraklı, O., *Kırımda Tatar Damgaları*, İstanbul 1983.(İlk Baskısı Kırım Akmescit, 1926).

Aktemur, A. M., *Tarihi Zile Konak ve Evleri*, Erzurum 2013.

Aktemur, A. M., *Ardahan Çevresindeki Soyut İnsan Heykeli Formu Mezar Taşları*, Erzurum 2012.

Akpınar, S., Kars, *Ardahan, Iğdır Yöresi Halıları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2005.

Akpınarlı, F., "Anadolu'da Nazar ve Nazarlıklar", *Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri*, 22- 23, Ankara Aralık 1994, 158.

Aksoy, M., "Kaya Resimlerinden Alfabeye Avrasya'da Türk Damgaları", *Türk Dil Tarih Kurumu Dergisi,* Ankara Aralık 2011, 70-76.

Alp, Ö., "Konya Yöresi Kilimlerinde Sembolik Motifler ve Oğuz Boyu Damgaları", *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu*, Isparta 2000, 351-364.

Alyılmaz, C., "Gamalıhaç (Sivastika)", *Töre Dergisi*, İstanbul 2003, 5-17.

Arslan, S., "Resmin Dokunması", *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya 2012.

Amasyalı, H. H. A., *Amasya Tarihi*, C. 11. Der. Evkaf-I Humayun Nezaketi Celilesi Kuyud-u Kadime Arabi Mütercimi, Saadet Hükümet Matbaası, İstanbul. C.II, 271, 271.

Aslanapa, O., "Türk Halı Sanatının Tarihsel Gelişimi", *Arış Dergisi* Y. 1, Aralık S. 3, Ankara 1993, 18.

Aslanapa O., *Türk Sanatı*, İstanbul 2003.

Aslanapa O., *Türk Sanatı El Kitabı*, İnkılâp Kitapevi Yayınları, İstanbul 1993.

Aslanapa, O., *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İstanbul 2005.

Atalayer, G., "Anadolu Dokumacılığında, Eğirdiğin Üzerine", *1. Eğirdir Sempozyumu*, Isparta 2001, 173.

Aytaç, Ç., *El Dokumacılığı*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1982.

Babaoğlu, S., "Türk Mitolojisinin Halk Motiflerine Etkisi", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyonu Bildirileri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

Bandma, A. And Brandt, R., *Flatweaves of Turkey*, Avustralia 1995.

Bayraktaroğlu, S., "Eskişehir ve Çevresi Halı, Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları", *Vakıflar Dergisi*, S. XXI, İstanbul 1990, 299-322.

Bayram, S., "Vakıflar Bölge Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Halılarda Ejder, Kaplumbağa, Akrep, Kertenkele Figürü", *Türk Soylu Halkların Şöleni Bildirileri*, Ankara 27-31 Mayıs 1996 Kayseri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Ankara 1998, 65-75.

Çoruhlu, Y., "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine ''Gök ve Yer'' Sembolizmi Açısından Bir Bakış", U*luslararası 3. Türk Kongresi Bildirileri,* (25-29 Eylül 1993, Ankara),C. 1. Ankara 1999, 248-249.

Çoruhlu, Y., "Türk Sanatında Balık Figürlerinin Sembolizmi", *Türk Dünyası Dergisi,* Ankara 1995, Sayı: 99, 53-54.

Deniz, B., *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

Deniz, B., " Gördes Halıları", *Bilim, Birlik, Başarı, Dergisi,* 45/12, 1986, 13-19.

Deniz, B., *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, Duman Ofset, Ankara 1998.

Deniz, B., "Orta Asya Türk Halı ve Düz Dokuma Yaygıları", https://www.tarihtarih.com/?syf=26&syz=366305

Deniz, B., "Osmanlı Dönemi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim, Cicim, Zili, Sumak)", *Osmanlı,* C.II, İstanbul 1999, 395.

Diyarbekirli, N., *Hun Sanatı*, İstanbul 1972.

Durul, Y., *Yörük Kilimleri, Niğde Yöresi*, Akbank Yayınları, İstanbul 1982.

E. G. Ruedin, *Le Tapiste, L' Amateur*, Freiburg 1975.

Eberhard, W., *Çin'in Şimal Komşuları,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi Say: 9. Ankara 1942.

Esin, E., *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

Esin, E., *Türk Kozmolojisine Giriş (İlk Devir Üzerine Araştırmalar),* İstanbul 1979. .

Esin, E., *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, İstanbul 2003.Kabalcı Yayınevi.

Esin, E., *Türk Sanatında Orta Asya'dan Osmanlıya İkonografik Motifler*, İstanbul 2003. Kabalcı Yayınevi.

Esat, C., *Türk Sanatı* Cem Yayınevi, İstanbul 1984.

Erbek, G., *Anadolu Motifleri Sergisi*, Alman Kültür Merkezi, Deutsches Kultrinstitut İzmir 1986

Erbek, M., *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, Ankara Kültür Başkanlığı, Ankara 2002. T. C. Kültür Bakanlığı Duman Ofset Ltd. Emek Cilt Evi, Birinci Baskı, Temmuz, Ankara 2002.

Ercilasun,A. B., *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* Kültür Bakanlığı Yayınları/1371, Ankara 1991.

Evliya Çelebi *Seyahatname*, C. III, Sadeleştiren Tevfik Temelkuran-Necati Aktaş, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, 239-241.

F. Sarre-Th. Falkenberg., *Einfrohesknüpfteppich Fragment Aus Chinesisch Turkestan*, Berlin Museen, XLII, 1921.

F. Shupler., *Islamic Carpets And Textilein The Keir Collection*, London 1978.

F. Spuhler-H. Konig-M.Wolkmann., *Alte Orienteppiche*, München 1978.

F. Ballard., *İlustrated Cataloque of Ghiordes Rugs Of The* 17.(Th) And 18(Th). Centroies From The Collection of J. Ballard, St.Luis, 1916.

Herman, H., *Doğu Halıları* (Türkçesi Çeviri: Neriman Görgünay Kırzıoğlu), Ankara 1975.

H. J. Van- Lennep., *Oriental Albüm*(Çev. Pars Tuğlacı) Newyork 1862.

İmer, Z., *Dokuma Tekniği*, Sistem Ofset, Ankara 1987.

J. Mills, *Eraly Carpets İn Western Paintings Halı 1.* London 1998.

J. P. Roux., *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar,* Kabalcı Yayınları. (Çev. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan), İstanbul 2005.

Joseph V.. *Mc-Mullan Collection*, Munch 1985.

Grousset, Rene., *L'empire Dessteppes*, Paris, 1939. Payot, Paris 106, Boulevard S-Germain.

Özönder, H., ''Türk Dokumalarındaki Motiflerin Menşe Birliği ve Türk Sanatının Sürekliliği", *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim, Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 27-31 Mayıs 1996 Kayseri, 249-258.

Günaltay, Ş., *Yakın Şark (Romalılar Zamanında Kapadokya, Pond ve Arteksiad Krallıkları),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1951.

Gülensoy, T., *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları*, T. D. A. Vakıf Yayınları, İstanbul 1989.

Gündoğdu, H., *Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1979.

Gündoğdu, H., Türk Tarihi Halıcılığı *Türkler* Arş. C. VIII, 2002.

Gürsu, N., *Türk Dokumacılık Sanatı* İstanbul 1988.

Halilov, C. A, *Azerbaycan'da Yapılmış Tunç Kemerler* C. IV. Amm/Bakü, 1962.

Kahvecioğlu H., Baş Y., "Kültür Mirasımız Kolan Dokumalar ve Akkoç Köyü Kolan Dokuma Örnekleri", *Milli Folklor Dergisi*, Ankara 2013. Yıl. 25, S. 98, 187-196.

Kardeşlik S., "Vakıflar Halı Müzesinde Selçuklu ve Selçuklu Geleneğindeki Halılarda Kozmolojik ve İkonografik Boyut" *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, S.II. İstanbul 2011. S . 73-90.

Kardeşlik, S., " Vakıflar Halı Müzesinde Konservasyon Çalışmaları ve Yeni Keşfedilen Selçuklu Halıları", *Vakıf Restorasyon Yıllığı* S.I. İstanbul 2010, 111-120.

Karamağaralı, B., "Türk Folklorunda Kurt Üzerine*", Iıı. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* C.V. Ankara 1987, 163-172.

Karoğlu, H., *Tokat Yöresi Ağaç Baskı Yazmalarının Grafiksel Gelişimi ve Düzeni* (Yayımlanmış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 1999.

K. Erdmann., *Neuere Untersuchungen Zur Frage Der Kairener Teppiche Arş. Orientals*, 1961.

K. Erdmann., Orientalische Tierteppiche Auf Bildern Des, *Xıv. Und Xv. Jahrhunderts, Jahrbuch Der Presusischen Kuntsammlungen*, 1929.

Kılıç A., Yayan G., "Adana İli Tufan Beyli İlçesi Çakırlar Köyü Avşar Kilimleri", *Gazi Türkiyat,* Ankara 2010, S. 6, 184-223.

Kırzıoğlu, G. N., *Oğuz Damgaları ve Göktürk Harflerinin El Sanatımızdaki İzleri*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002.

Kırzıoğlu, G. N., "Altaylarda Pazırık Kurganında Çıkan Motiflerin Anadolu ve Türk Cumhuriyetlerinde Yaşayan İzlerinden Bazı Örnekler", *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim, Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni,* 27-31 Mayıs Kayseri 1996, 137-150.

Kırzıoğlu, G. N., *Tanrı Dağlarından, Ege Denizine Türk Çözgü Yüzlü Dokumalar (Kolan-Cecim).*, Ankara 2008.

Kırzıoğlu, G. N., "Kirkitli Dokumalarından Cicimlerimiz ve Van, Yakın Tarihimizde Van", *Uluslararası Sempozyum, 100. Yıl Üniversitesi*, Van 1990, 253-272.

Kırzıoğlu, G. N., "Bardız Kilimleri", *Iı. Milletlerarası Türk Folklor Bildirisi*, C.V. Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri, Ankara 1983.

Kırzıoğlu, G. N., "Xvı-Xvııı. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan'da Devamedegelen Benzerleri", *V. Milletlerarası Türk*

Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri, Ankara 1997, 248-260.

Kırzıoğlu, G. N., *Altaylar'dan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler*, Ankara 1995.

Kırzıoğlu, G. N., *Doğu Yöresi Halıları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Sanat Dizisi: 23, İstanbul 1977.

Kerimov, L., *Azerbaycan Halıları*, C. I. Bakü-Leningard 1961.

Lydia, Rasoyni., "Türklerde Halıcılık Terimleri ve Halıcılığın Menşe-İ", *Türk Kültür Dergisi, 103,* Ankara 1991.

L. Kosvwing., "Çarpanacılık ve İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan Çarpana Dokumalar", *Türk Etnografya Dergisi*, Meb. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını S.Xvıı. 1969, Ankara 1970.

Londreau., Antony, *Wr. Pick'türk Dünyasında Ering From The Bosporusto Samarkend Flat- Wowen Rugs*, Waşhington.

Megep., *Çarpana Dokumalar*, Ankara 2010.

Meb.. El *Sanatları Teknolojisi Sumak Dokuma*, Ankara 2012.

Ocak, A. Y., *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul 2015. Enderun Kitabevi.

Oğuz, B., *Türk Halkların Kültür Kökenleri, Teknikleri, Müesseseleri, İnanç ve Adetleri 4. Dokuma ve Giyim Teknikleri*, İstanbul 2004. Anadolu Aydınlanam Vakfı Yayınları 17. Kültür Dizisi 10.

Ögel, B., *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Iıı. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Ögel, B., *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.

Öney, G., "Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında", *Vakıflar Dergisi*, İstanbul 1968. S . 119-120.

Ölmez, N. F., "Dokumalarda Yılan Motifi" *Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergi,* Isparta 2010, 2-21.

Özbel, K., *El Sanatları Anadolu Çorapları, XIV. Bölüm, Beledi Dokumalar*, Chp Halk Evleri Bürosu, Kılavuz Kitaplar, 3-15.

R. M. Riesfstahl., Primitive Rugs Of The Konya Typein İn The Mosque Of Beyşehir, *The Art Bulletin* Xııı. 1931.Pp. 176.Vd.

Pakalın, M. Z., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-1*/ İkinci Basılış, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

Parlak, T.,*Tufan'dan ''Tufan Denizi''ne ''Turan Denizi''nden Günümüze Aral'ın Sırları,* Beceri Matbaası, Ankara 2005.

Parlak, T., *Geleneksel Kazak Halı Sanatı (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi),* Ankara 2002.

Halı Magazin, *Red House Yayınları*, London 2007.

Selman, Ö., "Türk Sanatının Gerçek Dışı Varlık Motifleri", *İlgi Dergisi* 1998, 92.

Sevim K., Canay A., "Anadolu'da Üretilen Kilim ve Motiflerinden Bukağı Motifi ve Bu Motiften Çıkan Seramik Çalışmaları", *İdil Dergisi* C.2, İstanbul 2013.

Soysaldı, A., *Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri*, Erdem Halı Özel Sayısı 11, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1997, C. 9, S. 27.

Sözen, M., Tanyeli, U., *Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2012.

Şahin, M., *Makaleler," İlk ve Orta Çağlarda Zile",* Meb, Ankara 2013. Issn:1309 4173(Onlıne) 1309-4688(Print) 5(3), 207-222, May 2013.

Sümer, F., *Anadolu'da Türk Halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar*, Ankara 1941, Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Halıları Özel Sayısı, S.32. Ekim 1984, S. 44.

Tayni, *Dieynih Ris'men*, Moskova 1976.

Tarcan, H., *Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı Resmi Tarihin Çöküşü*, İstanbul 2003.

Tarhan, M. T., "Ön-Asya Dünyasında İlk Türkler; Kimmerler ve İskitler", *Türkler Ansiklopedisi* C.1, 597-610.

Tekçe, E. F., *Pazırık Altaylardan Bir Halının Öyküsü*, Kültür Bakanlığı Yayını/1542. Yayımlar Dairesi Başkanlığı Sanat-Sanat Tarihi Dizisi/64-5, Ankara 1993.

Tırpan, A., A. S., Akarsu ∞ Önemli, F., "Anahita' Nın Kutsal Kenti Zile", *Tarih ve Kültürü İle II. Zile Sempozyumu 6-9 Ekim, Bildiriler*, Zile Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 2002, 394-400.

Toprak, F., "Defter-İ Cengiz-Name'de Boy ve Nişanları Damgalar". *Turkısh Studies, İnternational Literature And History Of Turkısh Or Turkic* Volume 6/1 Winter 2011. P. 555-574, Turkey.

Türkmen, N., *Orta Asya Türkmen Halıları İle Tarihi Anadolu Halılarının Ortak Özellikleri,* Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Türk Ansiklopedisi, C. XXII, Ankara 1975.

Ürer, H., *Hanedan Ticaret Haneye Batı Anadolu Halıcılığı*, Ege Üniversitesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Yayını No. 139. , İzmir, 2007.

Yalgan, A. R., *Cenup'ta Türkmen Oymakları* C. 1, Ankara 1977. Cilt I-Iı(Haz-S.Emir), Ankara 1977, (Bu Eserin Aslı 5 Cilt Olup, İlk Cildi 1931'de Son Cildi de 1939'da Yayımlanmıştır).

Yetkin, Ş., "Divriği Ulu Camiinde Bulunan Osmanlı Saray Sanatı Üslubundaki Kilimler", *Vakıflar Dergisi*, C. XVIII. Ankara 1982. *Belleten* XLII, 165, Ankara 1978, S. 53-82.

Yetkin, Ş., *Zweei Turkische Kilims, Beiträge Zur Kunstgeschicte, Asiens,* (In Memoriam E, Diez), İstanbul 1963, S. 182-192.

Yetkin, Ş., "Türk Kilim Sanatında Yeni Bir Grup Saray Kilimleri" *Belleten*, XXXV, 138, Ankara 1971, 217-227.

Yetkin, Ş., *Türk Halı Sanatı*, İş Bankası Kültür Yayınları 1. Baskı, İstanbul 1974.

Yıldırım, M., ''Anadolu Selçuklu Halıları ve Azerbaycan Halıları Arasındaki Motif Birliği Üzerine'', *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X. Sayı, Konya 2000, 457-482.

Yıldırım, M., "Konya Alaeddin Camiinde Bulunan Cicim Örnekleri", *Türkiyat Araştırma Dergisi,* Konya.

Yurdakul,A., “Türk Dönemleri Geleneksel El Sanatlarında Motifler ve Halıcılığımızın Tarihsel Gelişimi“, *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu* 7-15 Nisan, Isparta 2000, 11-18.

Züber, H., *Türk Süsleme Sanatı*, Ankara 1972.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Suna TOPÇULU
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum, 1974
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	2003-2011 Yakutiye Halk Eğitim Merkezi
İletişim	
E-Posta Adresi	sunaynilay@hotmail.com
Tarih	